SANCTISSIMI ALTARIS SACRIFICII PERSPICVA EXPOSITIO

IN DVOS LIBROS DIVISA,

IN QVIBVS PRIMVM NON TAM *Hæreticorum falsæ opiniones reijciuntur, quàm uera Catholicorum sententiæ confirmantur; deinde Germana uerborum subsequitur interpretatio*

OMNIVM CERTE' LOCORVM SACROSANCTI Concilij Tridentini de hac re seruatis decretis.

AVCTORE ZACHARIA ANDRIANO BRIX: EX ORDINE CANONICORVM SANCTI GEORGII IN ALGA, DOCTORE THEOLOGO.

BRIXIAE M. D. LXXIII.

FLAVIO VRSINO PRINCIPI ILLVSTRISSIMO AC SANCTAE R. ECCL. CARDINALI AMPLISSIMO,

NOSTRAEQVE CONGREGATIONIS CANONICORVM SANCTI GEORGII IN ALGA PROTECTORI ACERRIMO.

ZACHARIAS ANDRIANVS. S. P. D.

CVM ſuperioribus proximis his annis in Ariſtotelis uerbis legendis, perpẽdendiſq́; totus uerſarer, atq; eorum lectione magna cũ animi mei uoluptate delectarer ad duodecimum primæ Philoſophiæ librum peruenimus, qui præter cætera ab Ariſtotele uolumina conſcripta ſummam dignitatem, admirabilemq́; doctrinam, ordinem uerò propè ſingularem habet: cumq́; in eo libro, qui abſolutam de ſupremis intelligentijs do-

ctrinam continet, animaduerterem, quàm inter se dissideant omnes Aristotelis interpretes, nec fieri posse arbitrarer, ut qui unam tantùm in rebus omnibus ueritatem esse intelligerem, illam omnes, qui inter se tantopere dissentiunt, assequuti fuissent, mihi statutum omnino fuerat ad ipsum met Aristotelem studium omne meum transferre, atq; illi uni penitus addictum esse, nec quicquam, quod ab eius interpretibus diceretur, comprobare, nisi hoc idem apud ipsum Aristotelem deprehendissem. Quare quanta maxima poteram diligentia, Aristotelis non modò sensa, sed uerba etiam ipsa notabam, memoriæq; sedulò mandabam. Iam uerò cũ non pauca collegissem, in quibus Aristotelem secutus ab ipsis interpretibus dissentirem atq; quid in illis planè sentiendum esset, mihi (ni fallor) satis esset exploratum, multi me, quibus cum magna mihi erat familiaritas, atq; necessitudo, rogabant, ut iam & ipse publicè aliquid in lucem ederem, in quo iam inuenissem interpretes ipsos longè ab Aristotelis sententia recessisse, quibus etsi nihil à me satis honestè negari posse uidebatur, tamen eorum precibus, orationeq; nunquam adduci pote-

ram, ut quod illi a me contenderent, facere auderem. Nam cum in cæteris rebus, tum uerò præcipuè in literis ita ferè natura comparatum esse uideamus, ut quæ diuturna consuetudine semel nostris animis inhæserint, hæc inde difficillimè euellantur, tantamq́; sæpe uim habeat inueterata falsi opinio, ut nullis penè rationibus possit ipsa probari ueritas, uerebar minus liberè quæ sibi plane multis in rebus finxere, commentiq́; sunt interpretes reijcere, uerebar certè inuidiæ fluctuum tot subire tempestates, tantasq́; procellas. Quantæ enim (Dij boni) turbæ in me commotæ fuissent? quot clamores excitati? cum sui quisq́; interpretis, cuius in uerba iurasset, opinionem confutari nullo modo pati queat, quin magis & nomen & auctoritatem illius iactet. Illud mihi uidebar ad primum protinus conspectum audire: unde nobis ex postrema philosophorũ turba nouus Anacharsis iste, qui post Theophrastos, Themistios, Alexandros, Simplicios, Auerroes aliquid inuenisse se credidit? præsertim cum pleriq́; hominum ita sint affecti, ut apud eos longè maiorem uim obtineat magni alicuius uiri auctoritas, quàm uel innumera-

biles, certissimæq́ rationes, tum quòd sibi penitus persuasum habeant, cuius uiri opinionem aliqua comprobarit ætas, ita hunc nullo modo falli potuisse, ut nefas sit cum eo ulla re omnino dissidere, tum quoniam quæ longo usu, aut maiorum auctoritate suis mentibus penitus insita habent, hæc pro ueris ita ducant, ut siquid unquam contra afferatur, statim circumueniri eos, ac decipi suspicentur, rationesq́ omneis ante reijciant, quàm planè audierint. Cæterùm quia illa quidem spes me ualde cõsolabatur, futurum aliquando, ut uera Aristotelis sententia, quam homini philosopho maximè semper propositam esse oportet, penitus elucesceret, tum scilicet, cum nulla re obstrictum fuisset hominum iudiciũ, demum constitueram amicorum meorum, & necessariorum monitis, ac precibus obtemperare: idq́ libẽtius persequendum esse putabã, quòd nimis mihi turpe futurum esset, si communi studiosorum hominum utilitati, quoad eius per me fieri posset, aliquando non consulerem, præcipuè uerò cum me in hoc studiorum curriculo decem cõtinenter annos exercuissem cùm eos diligenter audiens, qui in celeberrimis Patauij, & Bononiæ gymnasijs publicè profi-

tebantur, tum ipse per me priuatim dies, noctesq; in eius lectione elaborans, atq; cum alijs unius ueritatis indagandæ causa assiduissimè disputans. Quapropter Dei benignitate opus iam à nobis conficiebatur, quod uniuersam supercœlestium mentium, quas Philosophi intelligentias uulgò appellant, naturam, & (ut dicunt) essentiam complectebatur, in quo nihil, quod non ex uerbis Aristotelis fuisset acceptum, probandum esse, aut omnino audiendum arbitrabamur. Verùm quum illi manum extremam imponere ex animo optarem, mihi insperatò contigit, ut grauißimis, honestißimisq; de causis ab Vrbe discesserim. Venetiasq; me contulerim, quò ubi perueni, tantus rerum tumultus me excepit, ut ocium deesset, quantum lambendus ille partus requirebat. Quare ab ijs grauioribus Primæ Philosophiæ studijs in posterum per nos recuperandis, alijsq; tradendis ad sacrarum literarum utiliorem contemplationem animum reuocauimus, debilesq; ingenij nostri uires applicuimus, ut ab ijs, in quibus tum animæ, tum corporis salus, uitaq; posita est, initium petentes reliqua omnia, quæ mente concepimus, in altum duci, ac tutius erigi possint. De

sanctißimo igitur Altaris Sacrificio munusculum hoc, Deo adiutore, quasi in itinere effudimus uerius, quàm scripsimus, in quo præter multa, quæ & nos inuenimus, id nobis planè propositum fuit, uniuersa congerere, quæ à tot de hac re eruditioribus scriptoribus fusè, obscureq́ pro temporis ratione explicata fuere; sed clarius omnia, preßius magis, & alio atq; illi stylo, et huic nostro sæculo familiarius, quod in nobis est, præstare studuimus, ut unus hic liber sufficeret ijs, qui cum alia sibi literarum studia proposita habeant, in eius lectione, quæ utilisſima, ac propè necessaria est, diutius commorari non possunt. Quod an assecuti fuerimus, necne, uiderint alij. Hoc tantùm dicam uicisse publicæ utilitatis studium, cui pro uirili parte optimus quisq; inseruire debet, dicam præstitisse, quod potuerim, plurimum certè si potuissem, præstiturus. Hunc porrò laborem cum, cuius potisſimum nomini consecrarem, mecum ipse despicerem, statim tu unus occurristi, cui plurimis de causis meritò nuncupandus uideretur. Primùm enim, si personas ipsas spectemus, cuinam quæso congruentius afferri potuit, quàm Principi, et Cardinali singulari uirtute, singulariq́;

doctrina prædito? Deinde cùm eos omnes, qui de re literaria bene mereri student, beneuolentia tua, & comitate semper complexus fueris, quacumq; potueris ratione, iuueris, euexeris, uigiliæ meæ in tuũ, tanquam in optimi parentis, & patroni sinum confugere gestiunt, non ut te illustrent (ego tantum abest, ut splendorem aliquem accessurum hinc credã nomini tuo, ut uerear etiam, nequid existimationi decedat, quòd non magis te suspexerim ego, quàm ut tam uile hoc munusculum uel inuito obtruderẽ) sed ut ex illustrissimo tuo nomine splendorem ipsæ trahant. Cæterùm nullo nomine (fateor) me tibi obstrictiorem agnosco, quàm ob multa tui, tuorũq; præclara in cœtum nostrum beneficia, quem cùm æquè ac uitam ipsam amem, non minus certè me magnitudini tuæ debere censeo, quàm si in me ipsum ea contulisses. Nec quia exiguum sit hoc ingenij mei opus, minus tibi dicatum, tibi deditum, hæc opera tibi est impensa, quandoquidem & in accipiendo liberalitatem quandam inesse uideam, putemq; non minus regium esse parua interim ab amicis tenuuioribus exporrecta hilari fronte, cùm offeruntur accipere, quàm uel maxima dare. Ita sanè

laudari solet magnus ille Persarum Rex Artaxerses, cognomento Memor, qui cum rusticus ei, nescio quis, aquam utraq; manu è proximo haustam flumine obtulisset, benigno illam iucundoq; uultu accepit, animum uidelicet eius à quo dabatur magis spectandum ratus, quàm quod offerebatur munus. Quòd ego ut te facturum nunc & sperem, & promittam, tua ubiq; tam sæpe iam cognita, perspectaq; mihi spem facit humanitas, cui uni assignes uelim quidquid in istam partem peccauimus, si tamen id peccare est, quando sola ea hos nobis animos fecerit, ut quò affectus uocabat, quò inclinabat sua sponte animus, ab eo ne nos pudor aliquis reuocaret. Vale. Veronæ ex ædibus nostris Sancti Angel. Kalend. Mart. Anno a salutifero partu quingentesimo septuagesimo tertio supra millesimum.

ZACHARIAS ANDRIANVS LECTORI

S. D.

HABES, Lector ornatissime, præter cæteros, qui leguntur, præcipuè hos sacratissimæ Missæ elucidatores, Thomam d'Aquino omnium Theologorum facilè principem, Albertum, Vuglielmum Durandi, D. Innocentium Papam, quem Cochleus vir diligentissimus restituit, Amalarium Episcopum Treuerensem, Hidelbertum Cenomanensem Episcopum, Gabrielem Biel, Abbatem Tuiciensem, Bernonem Augensem, Vualafridum Abbatem, Clichtoueum, & Nucleum, ad quorum doctrinæ laudem, etsi me minimè aspirare posse sentiam, dicam tamen horum omnium unam scribendi intentionem fuisse, vt mysticam, ac spiritualem cerimoniarum, signorum, rituumq; significationē traderēt: licet istorum aliqui hæc non modo obscurius sua consuetudine pertractauerint, sed etiam fusius, quàm vt ea quis vel facilè posit, vel celeriter omnino discere: nonnulli uerò tam pauca docuerint, eaq; perplexè nimis, & obscurè, vt non plures à suis institutionibus legēdis peringeniosos homines detenuerint, quàm quod ad

earũ perceptioné adhortati fuerint, ac planè iu-
uerint. Ego autem quæcumq; ex vniuerſali Ec-
cleſiæ conſenſu, qui Spiritus ſancti gratia illu-
ſtratus nec in re minima quidem errare poteſt,
contra hæreticorum pertinaciam firmiter tenen-
da ſunt, & quæ ad literam, myſticumq́; verborũ
ſenſum attinent, hæc ſum reliquis omiſsis, quoad
potui, breuiter, dilucideq́; perſecutus, vt nõnul-
la etiam, quæ perobſcura eſſent, in re propoſita
aliorum authorum loca, ſatis (vt ego arbitror) il-
luſtrarem, ac patefacerem. Neq; præterea qua-
re ſuſceptum conſilium minus perſequar, id de-
hortatur, quòd alij rem hanc doctis, & eruditis
commentarijs, vt meis non magnopere opus fo-
re videatur, explicarint; fateor quidem id ita ſe
habere, neq; enim eorum labores, qui in hoc pri
ſtino ante me deſudarũt, eleuo, ac ſuggillo, quin
potius eorum diligentiam, induſtriam, & excel-
lentem doctrinam, quam in huius rei explicatio
ne oſtenderunt, ſuis locis non diſsimulabo: ſed
cum ſemper idẽ à multis tractari, explicariq́; li-
cuerit, vt id tum Hebræi, tum Græci, tum Latini
editi commentarij declarant, cur idem & mihi
minus concedi ſtatuant, non ſatis intelligo.
Etenim ſi omnino eadem mihi tractãdi ratio eſt,
quæ cæteris, atq; prorſus eadem, quæ alij docue-
runt, trado, ſuperuacaneum planè laborem ſuſce-
piſſe imprudens exiſtimer; ſin diuerſa, & ea de-
teriora, meritò impudens homo, qui malè ocio

abusus sim, iudicari queam. At si alicubi planiora, & ad vsum commodiora doceo, neq; quisquã frustra à me paratam hanc à biennio lucubrationem in lucem prodijsse existimabit, neq; minus ab alijs, qui ante me rem hanc pertractarunt, laborem sumptum commendabit. Quod si (vt spero) fecerint, incitabor, vt posthac omni studio, diligentia, assiduitate in grauioribus rebus tractandis, quantum per Dei beneuolentiam licebit, diligentiam meam ostendam, atq; declarem. Vale amice lector, & meum hoc studium boni consule, & siquid alicubi (homines enim sumus) minus accuratè explicatum inuenies, tua solicitudine emendato; rectè verò quæ tradita sunt, amanter amplectere. Illud autem vnum quamprimum à te impetrauero, vt nostra non alio, atq; à nobis quidem scripta sunt, animo legas, quam postea sententiam feras, quiduè pronuncies, videris ipse.

ELENCHVS, SIVE INDEX AVTHORVM, QVORVM MINERVA VSI SVMVS IN HOC PARVO MVNVSCVLO.

TERTVLLIANVS.

DIONYSIVS AREOPAGITA.

DAMASCENVS.

BASILIVS.

GREGORIVS NAZIANZENVS.

IOANNES CHRYSOSTOMVS.

EVSEBIVS EMISSENVS.

IRENAEVS.

CYPRIANVS.

AVGVSTINVS.

HIERONYMVS.

AMBROSIVS.

GREGORIVS.

BERNARDVS.

LAVRENTIVS IVSTINIANVS.

Quibus poſtremò acceſsit omnium ferè locorũ confirmatio ſacroſanċti Concilij Tridentini.

IN LIBROS DE SACRIFICIO MISSAE

Proemium rerum dicendarum ordinem & summam breuiter perstringens.

SVNT planè tot humanæ naturæ uarietates, totq́ animi nostri cæcitates & tenebræ, ut facilè quisque naturæ ipsius ductu intelligat, neminem unquam per se subsistere posse, nisi ab eo supremo motore, quem omnes Deum appellãt, adiuuetur, ac dirigatur. Quare hòminibus natura comparatum est, ut quem rectorem, & adiutorem agnoscunt, eidem nobiliori quo possunt modo honorem, &

cultum exhibeant. Possunt autem homines debitum honorem exprimere conuenientius, si signis sensibilibus utantur, quando etiam ex sensibilibus rebus debitæ seruitutis cognitionem acceperint. Quo factum fuit, ut etsi Deus maximus rerum omniũ conditor, & sapientissimus gubernator nullis penitus indigeat signis externis; quippe qui ille sit, qui hominum corda intuetur, multi tamen homines diuino quodam instinctu, afflatuq; concitati necessarium esse duxerunt, ut humilem atque deuotum affectum, quem animis infixum erga Deum gerebãt, exteriori aliquo signo cæteris hominibus declararẽt; atque quod intus per desiderium ardebat, foris per spiritualia exercitia ostenderetur. Et hæc quidem fuit ex sanctorum Patrum sententia præcipua ratio, cur ab huius mundi primordio ad aduẽtum usq; Saluatoris nostri (quãdo quæ tum in figura obscura iacebant noua luce subsequente in ueritate aperta sunt) tam multa, & tam uaria sacrificiorum genera pij illi homines obseruauerint, ut scilicet suam ipsorum fidem internam per externa sacrificia uniuerso hominum generi protestarentur, & Deũ esse supremum illud principium, à quo omnia orirentur,

Præcipua sacrificiorum causa.

& finem postremũ ad quem essent referenda, osten derent, ac ita in hæc uerba uoces suas prorumperent: Tua sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi. Cæterum ante omnia sacrificia præ cipuum, ac potissimum illud est, quod Iesus Christus Dominus noster seipsum obtulit Deo in odorem suauitatis; quando oĩa illa sacrificia antiquitus offe rebantur, ut hoc unũ singulare sacrificium tanquam per imperfecta perfectũ figuraretur, atque ad ipsum sicut ad finem ordinarentur. Quare antiquæ legis sacerdos sæpe easdem offerebat hostias, quæ nullum unquam poterant auferre peccatum; Christus uerò ex hominibus assumptus pro hominibus sacerdos con stitutus unam obtulit in sempiternum, cuius ope om nia nostra ablata sunt peccata, ut nos Deo nostro re conciliati uita pariter sempiterna in cœlis cum ipso frueremur. Id quod planè saluator noster de seipso loquens ostendit his uerbis: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat uitam æternam. Cæterùm quia non solùm in hostiam uiuentem, & uerum sacrificium offerendum, sed & in sacramentum sumendum se dedisse testatus

Exo. cap. 22.

Sacrificium dignius quale.

Ephe. ca. 5. a

Ioã. ca. 3. b

est, quum hæc præter alia multa in hunc modum scripta reliquit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur; hinc fit, ut idem ipse Dominus, & saluator noster simul sacrificium & sacramentum sit, cuius figuram, & similitudinem Agnus Paschalis gerebat, quum filij Israel ut sacrificium offerre, & ut sacramentum commedere consueuerant. Vnde diuersæ inter se ortæ sunt Sacrificij & Sacramenti rationes; ita ut sacramentum consecratione perficiatur, & commedatur; at sacrificij uis omnis in eo posita est, ut offeratur, atque sacramentum ideo dicatur, quòd sacræ rei hominem sanctificantis sit signum, & cælestiū diuitiarum thesaurum; sacrificium uerò quòd pro immensis in nos collatis beneficijs Deo reddimus; Denique inter se eo differre uidentur, quia sacramentum à Christo Domino institutum est, ut cæleste animæ nostræ alimentum esset, quo uitam spiritualem augere & auctam conseruare possemus, sed sacrificium ideo instituit, ut cælestis Patris sceleribus nostris grauiter offensi gratiam & amorem nobis conciliaremus. De hoc igitur tanto sacrificio, quod & sacramentum pariter esse diximus nos pro

Matt. c. 26. c

Differentiæ inter Sacrificiū & Sacramentū tres.

nostri ingenij facultate, quæ aut nulla, aut certè perexigua est, præsens opus in duos libros digestũ Deo adiutore confecimus; ubi in primis nostrum fuit institutum singula diligentius expendere, quæ ad sacrificij rationem attinẽt: id enim pro totius huius nostri tractatus argumento, uel (ut Dialecticorũ uerbis utar) subiecto considerandum supposuimus: Deinde pauca de eo, ut sacramentũ est, dicere non recusauimus, ut & perfectam, absolutamq; oĩbus numeris de hac re cognitionem, quoad fieri posset, traderemus, et nos qui in uinea Dei colenda operarij ad multorum salutem constituti sumus, fructum centuplum accipiamus, atque cum sanctis in cœlis uitã æternam possideamus. Initium ergo explicandi à nobis sumatur, ut, quæ antecedere uerborum explicationem consueuerunt, præponamus: sic enim uetus, ac laudata omnium ferè expositorum consuetudo est, ut nunquam ad uerborum explicationem accedant, nisi aliqua prædocuerint, ac in uestibulo præscripserint, quæ ad rei susceptæ munus obeundum; maximopere conferant. Horum autem & si aliqui plura, alij pauciora prædocenda uoluerint; nos tamen in hoc ipso opere nostro aggrediendo eò sumus progreßi,

Totius operis res tractata.

Rerum dicendum ordo.

Breuitas pmittit, qua supelflua resecentur, & necessaria nõ omittantur.

ut ea tantum, quæ animaduersione digna & cognitu pernecessaria sun, præmittere studuerimus. Quæ ut distinctius intelligantur primùm explicare oportet, quid nomen Missæ significet, & quæ sit eius certa definitio: in qua quia sacrificium esse positum est, declarandum erit qualenam sacrificium sit: idq; ut facilè intelligatur dicendũ erit quotuplex sit sacrificium: quid in ipso agatur: q̃uo sacrificium quod in Missa offertur unum, idemq; sit cum sacrificio quod in cruce fuit oblatum, & quomodo ab ipso differat: quod unà cum sacrificio sacerdotium fuerit institutum: quid sacerdotis nomine significetur, quotuplex sit sacerdotium, & pleraq; alia dicentur, quibus non tam hæreticos reijcere, quàm catholicos confirmare ex animo optamus. Deinde declaranda uenient, quæ ad sacramenti rationem attinent, ut quæ huius sacramenti fuerit causa: quis instituerit: quis illius particeps euadit, quam ob causam sub speciebus, ac sic duabus panis & uini sumatur: quàm eximium sit hoc sacramentum: qui fines, & qui effectus illius sint, & id genus alia, quæ paucioribus quò poterimus, exponere conabimur, allaturi (ut speramus) haud parum luminis non tantum illi rei,

quam præ manibus tenemus, ſed multis etiam ueterum Eccleſiæ Patrum de hac re ſententijs, ac ſcriptis. Quæ omnia quamprimum fuerint à nobis in hoc primo libro expedita, ád inſtitutum noſtrum redeuntes, tempus iam erit ſingulas Miſſæ partes aſsignandi, ut in altero facilius ad uerborum explicationem aggrediamur. Atque hæc quidem quæ primo loco propoſuimus, ut ſuo ordine diſtinctius tractentur, initium à nominis ſignificatione in hunc modum deſumendum uidetur.

QVID SIGNIFICETVR NOmine Missæ, & quid sit. Cap. I.

SANE' idnomen Missa plerique latinum putant à mittendo, quòd sacerdos præces suas, & sacrificia in Missa Deo Patri mittat. Quæ pla ne significatio ex eo D. Pauli loco accepta uidetur, ubi hæc uerba habet: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Alij id nomen Missa hebræum esse censent, & tantundem significare atque officium, sacrumq; misterium, quod Græci liturgiam, latini sacram oblationem appellãt. Diuus Chrysostomus crebro Missam appellare solet Græca uoce μυστήριον, quæ sonat arcanum, siue seclusum: scitè quidem: seclusum enim debili nostro ingenio est: ac uelut Cori cij specus impenetrabile, & inaccessum, quod quemadmodum primùm iucunda quadam amœnitate accedentes allectat, & ad se ducit, donec altius atque altius ingressos tandem horror quidam, ac maie

uminis illic inhabitantis eos deijciat; sic huius nysterij maiestas in accessu iucunda est; mox ut nos scioli homines inscitiam nostram non centes altius ascendere præsumimus, tota illa rmeabilis, ac imperuistigabilis se obijcit; ut ma-è hic locum habeat præclarum illud Isaiæ di-n: Nisi credideritis, non intelligetis. Vtraq; Isa.cap.7.b. ificatio rei propriè est accommodata; nam & sa-n mysterium est, atq; in ea præces & sacrificia o mittuntur: sed prima nominis uim, atq; ratio-n absoluit: altera autem naturam, & (ut dicūt) ntiam rei aperit; ac ita illa descriptio propriè, ista finitio quoquo pacto dici potest. Hanc igitur de-itionem amplectentes dicimus: Missam esse sa-um altaris ministerium, & iuge sacrificium à Do Definitur Missa ut sacrificiū est. ino Iesu Christo in sui commemoratione faciendū istitutum, quod ab Apostolis, uirisq; Apostoli-is auctum secundum legitimum Ecclesiæ ritum ro salute omnium fidelium tum uiuorum, tum mortuorū, sacris sacerdotis manibus Deo offertur. Non desunt, qui alias afferāt definitiones: quidam enim tradūt: Missam esse legationem inter Deum, & homines, cuius legationis officio fungitur Sacer-

dos, cum populi uota per præces, & supplicationes ad Deum offert: nonnulli uerò definiunt: Missam esse passionis Christi contemplationem, & quasi repræsentationem: atq; aliæ ab alijs traduntur definitiones, quæ etsi ueræ sint, quantum tamen à tanti sacrificij natura perfectè explicanda longè, lateq; distent, facilè conspici poterit ex his, quæ, ut paulò manifestior nostra, quam attulimus, definitio euadat, necessariò præmittenda duximus.

EXEMPLA, ET TESTIMONIA *afferuntur in scripturis, quibus contra Hæreticorum pertinaciam facilè ostenditur, Missam esse iuge Sacrificium. Cap. 2.*

Hi planè fuere Pichardi, quos sequuti sunt Lutherus, atque alij huius farinæ uiri impijssimi.

F*VERVNT nonnulli, qui, ut sublatis Missæ sacrificijs, totoq; Sacerdotijs in singulos annos erectis presbyteri expoliati cogerentur exules, & inopes aliena limina lustrare, temerè reiecerunt, quod à nobis in definitione nostra omnium catholi-*

corum consensu positum est, nempe, Missam esse iuge Sacrificium. Quibus cum insigniter Latini Doctores, sanctiq; Patres, Latinis monumẽtis satisfecerint, nihil planè est, quo solicitari debeamus. Verùm, ut sacerdotibus nostris luce clarius ostendamus hanc eandem definitionem à nobis traditam, cùm uniuersalem Ecclesiæ consensum (quod est testimonium omnium maximum) tum exempla, testimoniaq; pro se habere in scripturis, hæc pauca pro nostri ingenij modulo subijcere statuimus.

Principio itaq; neminem esse arbitror, (nisi sit uniuersi ueteris testamẽti planè ignarus) qui dubitet Patres ueteres omnes suas oblationes ad hũc finem retulisse, ut hoc unicum, et singulare Sacrificium per multiplicia signa figuraretur, utq; res una uarijs exẽplis adũbrata, tanquam multis uerbis, quãmaximè commendaretur, atq; in memoriam reconderetur: quòd aliter nulli hominum ab exordio mundi salus, nisi per huius hostiæ fiduciam contingere posset: ut Paulus Apostolus testatur his uerbis: Nolo uos ignorare fratres, quoniã patres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes 1.Cor.10.a.

eandem escam spiritualem biberunt: Et paulò post: Hæc autem omnia, inquit, in figura contingebant illis. In figura planè erat, quod egressurus de Aegipto populus Hæbraicus à Domino per Moysem in mandatis accepit, ut singulæ familiæ sumerent agnum anniculum sine macula, illumq́ assarēt igni, atq; de eius sanguine utrunq; domorum suarum postem lenirent; ne percutiente Angelo primogenita Aegyptiorum cum eisdem pariter interirent. Sed quis est agnus iste anniculus absq; ulla contagione delicti, nisi Christus Dei, & hominum mediator? Ecce agnus Dei, inquit Ioannes, ecce qui tollit peccata mundi. Hic acerrimo passionis igne, in cuius stipite assatus fuit, obtulit semetipsum pro nobis uerū sacrificiū, ut utriusq; nostri hominis spirituales postes eius preciosissimo sanguine linitæ ab infestante Demone illesi gradiamur. Huius sacrificij confirmandi causa statim ab ipsis mundi primordijs quicunq; erant homines pietate erga Deum præditi sacrificia Deo de primogenitis, ac selectissimis animalibus gregū suorum faciebāt; quo hisce sacrificijs hoc maximè testatum relinquerent, ut quemadmodum illa animalia immaculata erant à corporum

Nostri sacrificij figura Exo.c.12.a.

Ioan.c.1.d.

Gen.c.3.a. Leuit.c.1.a.

Animalia immaculata

uitijs, ita sese indubitatò credere, ac sperare futurum, ut is immolaretur aliquando pro nobis, qui solus immaculatus esset à peccatis. Quapropter eos, qui sacrificia illa externa alia intentione offerebant Deus non secus increpat, quàm si ea ipsa sacrificia, quæ per Moysem præcepit, penitus reprobaret. Sic enim loquitur Christus ad Patrem per Prophetā suum David: Sacrificium & oblationem noluisti. Nunquid noluit, quòd instituit? Non certè: sed sic noluit, quo modo illorum multi offerebant, & quo modo multi dementes putabant Deum illa uelle, ueluti suæ gratia uoluptatis, uel quod existimarent se effusione peccuini sanguinis Deum placare, uel ea ratione tantùm se iustos esse coram Deo, & non magis respicerent in illum agnum immaculatum, qui solus poterat peccata mundi tollere. Quod item Melchisedech typum huius sacrificij portarit declarat Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium dicens: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Idq́ (mea quidem sententia) significauit sacrosancta synodus Tridentina in sess. 22. cap. 1. ubi hæc uerba habet: Quoniam superiori testamen-

quid si gnisicabant.

Psal. 39. b.

Cur aliquorum sacrificia Deus reprobaret.

Psal. 109. b.

Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

to teste Paulo propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consumatio non erat, oportuit Deo Patri misericordiarum ita ordinanti sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes quotquot sanctificandi essent consumare, & ad perfectum adducere. Hæc ibi. Hic ergo Melchisedech proferens panem, & uinum (erat enim sacerdos Dei altißimi) benedixit Abrahæ; Hic ille Melchisedech est, qui Rex iustitiæ, & pacis sine patre, sine matre, neq; initium dierum, neq; finem uitæ habens manet Sacerdos in æternum. Cæterum quis est iste Melchisedech, qui figuratur Rex iustitiæ, Rex pacis, nisi Christus, qui solus est Dei iustitia, Dei pax, & Dei sapientia? Hic protulit panem, & uinum dicens. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Hic benedixit fideli Abrahæ, & obtulit semetipsum pro eo uerum Sacrificium. Per suum enim sanguinem benedictionem idest, remißionem peccatorum acquisiuit illi, et omnibus electis, qui expectauerunt eum ab origine mundi. Nec censendum est Melchisedech sine patre, & sine matre extitisse, sed ideo positum est, ut

Gen. c. 14. d.

Matth. c. 26. c

Chryf. Hom. 34. in Gen.

ſcriptura in typo nobis oſtenderet ſacerdotium Chriſti, cuius figurã Melchiſedech geſſit: finem nũquam habiturum. Immolationem deniq; Iſaac figuram, & protypum, quo Chriſti Sacrificium iam, tũ figurabatur portaſſe nemo eſt, qui ambigat. Ex prædictis itaq; liquidò perſpicitur Sacrificium ipſum, quod Miſſam nuncupamus apud mox in orbe conditos homines ſub typis, figuriſq; prodijſſe. Quod quidem ita eſſe ex hoc præter alia maximè confirmari poſſe arbitror, quod teſtatũ reliquit ſacroſanctum Oecumenicum, & Generale Concilium Tridentinum, quum de Miſſæ Sacrificio, ſeu hoſtia catholicam hanc doctrinam tradens hæc uerba protulit: Hæc deniq; illa eſt, ſcilicet, hoſtia, quæ per uarias ſacrificiorum naturæ, & legis tempore ſimilitudines figurabatur, ut pote quæ bona omnia per illa ſignificata uelut illorum omnium, conſumatio, & perfectio amplectitur. Hæc in Concilio, quæ etſi minus perfrictam hæreticorum frontem conuincere poſſunt, nos tamen ob eam potiſſimum cauſam adduximus, ut qui catholicè ſentiunt in eorum ſalutari doctrina, ac fide confirmentur. Id quod ſingulis in locis ubi opus erit, nos eſſe

Gen. c. 22. b.

Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 1.

Quæ in Concilijs traduntur, ut minus hæreticos cõuincunt, ſic magis catholicos cõfirmant.

facturos expectes. Cæteras huius sacrificij figuras, quæ plurimæ sunt, persequi in præsentiarum supersedebimus; ne nimia figurarum copia lectoris nostri ingenio obscuritatem ingerat. Sat est hæc pauca attulisse, ut ostenderemus ubi uniuersalis Ecclesiæ consensus, quo in definitione nostra positū est, Missam esse Sacrificium, exempla apud antiquiores Patres haberet. Sed ad authoritates accedamus.

Post antiquorum Patrum figuras nobis explicandus, et illustrādus se offert locus Danielis, quem etiam Christus adduxit his uerbis: Quando uidebitis abhominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stante in loco sancto, qui legit intelligat. Cum igitur ipsemet Christus sua Danielis uerbis confirmet, quomodo & quid ipse Daniel scripserit uideamus. In cap. 13. hæc sunt ad lineā illius uerba: Impiè agent impij, neq; intelligent omnes impij. Porrò docti intelligent, & à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abhominatio in desolationem. Quibus quidem uerbis (orthodoxorum sentētia) maximè intelligitur hoc iuge Sacrificium permāsurum usq; ad consumationem sæculi, atq; tribus tantùm annis cū dimidio

Dan.c.9. f.

Matth. cap. 24. b.

Dan c.12. d.

Missæ sacrificium quanto tempore mansurū.

antequam intereat Antichristus, defuturum. Et quoniam nullum aliud in Ecclesia sacrificium praeter illud, quod in Missa super altare offerimus, reperitur, restat ut Missa sit iuge, purum, ac per omnia incontaminatum sacrificium, quod Ecclesia ab Apostolis susceptum quotidie in templo, hoc est, in Ecclesia toto terrarum orbe religiosè celebrat, non desitura celebrare, nisi per dies mille ducētum nonaginta, qui tres, ut diximus, annos cū dimidio uel circa conficiunt, ante extremum iudicium, quum Christus ueniet iudicare uiuos & mortuos. Multa item alia Danielis uerba de hac re afferri possent, quae, quoniam in eundem, quem diximus, sensum uertuntur, omittenda duximus. Cap. 9. f. & & 11. b.

Sed alium adeamus Prophetam omnium postremum scilicet, Malachiam, qui sententiam nostram maximè confirmans haec ita scribit: Non est mihi uoluntas in uobis dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manu uestra, quoniam ab ortu solis usq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, & sacrificium purum, quoniā magnum est nomen meum in gentibus dicit Mala.c.1. c.

Dominus omnipotēs. Sed quæ nam oblatio munda, et quale Sacrificium aliud in omni loco nomini Dei offertur, nisi quod sacerdos in Missa quotidie celebrat? Nec enim hæc prophetia intelligi potest, de

Rom.c.12.a. sacrificio, quo Paulus monet corpora nostra exhibere hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem;

Psal.49. nec de sacrificio laudis uel iustitiæ; quis enim potest dicere purum & mundum est cor meum? Relinquitur ergo ut sit hoc sanctum Sacrificium quod in altari oblatum, non ex alio, quam uirtute altissimi obumbrante, ac superueniente Spiritu sancto absque

Luc.cap.1.d omni labe conceptum, formatumque est; Idipsum de huiusmodi sacrificio, Hieronymo, Chrysostomo, Tuiciensi, Lirano, ac uniuersis nimirum sanctis Docto

Rabi Sal.ad Rabi Isaac cap.20. ribus asserentibus, & inter Iudæos Rabi Salomone omniū præcipuo, qui libro suo ad Rabi Isaac magistrū synagogæ Arabicæ de reprobatione sacrificij Iudæorū, et electione sacramenti Christianorū scribens idipsum ad literā prosequitur. In quam sententiam sacrosancta synodus Tridētina de hac re sermonem

Conc. Trid. sess. 22. c. 1. habens hæc scripta reliquit: Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quā Dominus per

Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus in omni loco mundam offerendam dixit, & quam non obscurè innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens cum dicit, non posse eos, qui participatione mensæ Dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri; per mensam a ltare utrobiq; intelligens. Et reuera præter hæc omnia non leue ducimus argumentum, quod sacerdos prolatis uerbis sacramentalibus in altum tollit hoc uenerabile Sacrificium, ut hac eleuatione Christi fideles agnoscant hoc sacramētum esse uerè Sacrificium. Ita in priori testamento quæ offerebantur plerunq; populo ostendebantur. Mitto præterea hanc uoculam, Missa, hebræam esse, & in Deuterenomio positam, quo in loco significat Sacrificium seu oblationem spontaneum. Id quod linguarum periti norunt omnes.

Mala. c. 1. c

1. Corint. c. 10. b.

Restat ut ostendamus hanc nostram sententiam uniuersalem Ecclesiæ consensum omnium temporū pro se habere, atq; ut ab Apostolis principiū petamus liquidò cōstat Andream in Achaia sacrificantem, & ab Egea Præfecto Dijs sacrificare iussum hæc uerba protulisse: Omnipotenti Deo quotidie

Omniū Catholicorū cōsensu probatur Missam esse Sacrificium.

agnum immaculatum offero, qui postquam à toto populo comestus fuerit integer perseuerat. En uerbũ, offero, oblationem, seu sacrificium significans. Martialis quoq; in Apostolatu suffectus duabus à se editis Epistolis idipsum testatur in hunc modum: Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara non homini, neq; Angelo; nec solum in ara sanctificata; sed ubiq; offertur Deo oblatio munda. Et post pauca: Quod autem Iudæi, inquit, per inuidiam immolauerunt, putantes nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus: scientes hoc solo remedio nobis uitam præstandam, & mortem fugandam. Ecce quod Apostolica uerba aut sacrificium, aut oblationem, aut immolationem Missam semper appellant. In hæc eadem uerba nõ nulli Apostolici Canones leguntur: Ac primus eorũ sic positus est: Si quis Episcopus, aut Præsbyter præter ordinationem Domini alia quædam in sacrificio super altare offerat, idest, aut mel, aut pro uino sinceram congruo tempore deponatur. Alter in hunc modum iacet: Item non licet aliquid ad altare offerre, præter nouas spicas, & uuas, & oleum ad luminaria, & thymiama, idest, incensum tẽpore, quo

Martialis cũ Martha.

ſancta celebratur oblatio. Tertius in hæc uerba poſitus inuenitur: ſi quis Epiſcopus uel præsbyter, aut Diaconus, uel quilibet ex Sacerdotij cathalogo facta oblatione non communicauerit aut cauſam dicat, ut ſi rationabilis fuerit ueniam conſequatur, ſi non dixerit communione priuetur. Ex prædictis itaq; ſatis ſuperq; conſtat id, quod in Miſſa agitur, aut ſacrificium aut oblationem ab Apoſtolis ſemper nominari.

Poſt Apoſtolos primi numerantur Dioniſius Areopagita Pauli diſcipulus, et Hyrenæus Lugdunenſis Epiſcopus ipſis uel Apoſtolorum temporibus in Aſia ſub Policarpo Ioannis diſcipulo ſacris literis eruditus: Vterq; martyr. Ille ſatis perſpicuè ſententiam noſtram aſſerere uidetur, quum Miſſæ ritum præſcribens ait. Ex didaſculo ſuo Paulo ſeſe recipiſſe omnium hoſtiarum hoſtiam eſſe Miſſam. Alter nempe Hyrenæus uerba, ac ſententiam Chriſti imitatus ſic habet: Et Dominus noſter eum, qui ex creatura panis eſt, accepit, & gratias egit dicens: Hoc eſt corpus meum, & calicem ſimiliter, qui eſt ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum confeſſus eſt, & noui teſtamenti nouam docuit oblationem,

Dion. cœles. hierar. c. 3.

Hyre. lib. 4. cap. 32.

quam Ecclesia ab Apostolis recipiens in uniuerso mundo offert Deo. Demonstraturus quoq; hanc sententiam habere in scripturis testimonium, et exēplum, locum ex Malachia supra citatum affert. Rursus Sacrificium Missæ oblationem, & Eucharistiam asserens hæc uerba protulit: Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, et Eucharistia rursus nostram constituat sententiā: offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem, & unitatem prædicantes carnis, & spiritus. Et quid clarius eos quod sequitur? Quemadmodū enim qui est à terra panis percipiens uocationem Dei iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans terrena, & cælesti, sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia spem resurrectionis habentes: offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius sanctificantis creaturam. His iungendus est Tertulianus uicinus apostolicorum temporum, qui de castitate scribens hæc pauca habet: Offert, & tingit Sacerdos. Rursus in calce secundi libri ad Vxorem: Vnde, inquit, sufficiam ad enarrandum fælicitatem eius matrimonij,

Mala. c. 1. c.

In lib. 4. c. 32 & 34.

Tertul. de exort. castit.

quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio? Vide ergo quàm pulchrè tres illi insignes magistri, & egregia Christianæ fidei luminaria, quod comprobandum recepimus, luce clarius affirment.

Iam rursus aliud par duorum (omnium sententia) celebratissimorũ Ecclesiæ latinæ doctorum copulabimus, nempe diuos Hieronymum, & Augustinum: Nam Ambrosium Latinum Chrysostomo Græco conferendum seruabimus. Diuus itaq; Hieronymus primum in epistola ad Euagrium hæc ad literam prosequitur: Sic & Melchisedech eo quod Cananæus fuerit & non de genere Iudæorum in typum præcessisse filij Dei; de quo dicitur: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interprætantur præscripti Doctores, quòd solus et Rex fuerit, & Sacerdos, et ante circuncisionem functus sacerdotio, ut nõ gentes ex Iudæis, sed Iudæi ex gentibus Sacerdotiũ acceperint, neq; unctus oleo Sacerdotali, ut Mosi præcepta cõstituũt, sed oleo exultationis, & fidei puritate; neq; carnis, & sanguinis uictimas immolauerit, & brutorũ animalium extra, et quidquid super

Hie. in epist. ad Eua.

Psal. 109.

escam est susceperit, sed pane & uino simplici, puroq́; sacrificio Christi dedicauerit sacramentum. Et in epist. ad Titum: Si Laicis præcipitur ut propter orationes ab uxoribus se cõtineant, quid de illo Episcopo sentiendum est, qui quotidie quemadmodum pro populo, ita & pro semetipso offert Deo immaculatum hostiam? Præterea in Malachiam cap. 1. hæc habet: Manus est per quam offerimus, & sacramenta cœlestia sumimus: ut sileamus plerosq́; alios locos, ubi in astruendo Missæ sacrificio multus est Hieronymus. Huic sententiæ subscribit Augustinus in 10. de Ciuit. Dei libro cap. 20. ubi pauca hæc uerba habet: Rursus hoc sacrificium christianorum est. Atq; alibi idem B. Pater de hac re ita scribit: Nullatenus dubites ipsum unigenitum Deum uerbum carnem factum se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui cum Patre & spiritu sancto à Patriarchis, Prophetis, & Sacerdotibus tempore ueteris testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc, idest, tempore noui testamenti cum Patre ac Spiritu sancto, cum quibus est illi una diuinitas sacrificium panis & uini in fide & charitate sancta Ecclesia per uniuersum

[Margin: Hieronymus in Mala c. 1.]

[Margin: August. lib. 10. de ciu. dei c. 20.]

[Margin: De ciuit. dei lib. 10. c. 20.]

uersum orbem terræ offerre non cessat. Eodē quoq; modo in libro primo contra Cresconium Grammaticum animaduertit Augustinus, quod corpus & sanguis Christi in sacramento sit uerè Sacrificium: atq; in libro 22. de Ciuitate Dei cap. 8. scribit, quod cum Præsbyter obtulit Sacrificium corporis Christi expulsi sint maligni spiritus è domo, & agris Hesperij uiri tribunitij. Sexcenta proferri possent loca, quibus semper Missam Sacrificium, seu oblationem appellat. Sed si breuitatem, quam à principio promisimus, sequi uolumus, satis perspicuum est fieri non posse, ut ulterius progrediamur: alioqui breuis hic tractatus in magnum aliquod uolumen cresceret. Iam ad Ambrosium, & Chrysostomum pergamus. Scimus ex Ambrosio citari locum in epistola ad Marcellinam sororem suam, cui referens quid de basilicis tradendis actum esset, & in quo statu res ipsa consisteret sic ait: Post lectiones, atq; tractatum demissis cathecumenis symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicæ: Illic nunciatum est mihi comperto, quod ad portionem basilicam de palatio Decanos misissent, & uela suspenderent populi partem eò

Cap. 35. In Enchi. c. 10. in lib. ad Petrū Diac. cap. 18. De ciui. Dei lib. 10. cap. 10. & 20. Ad inquisi: Ianua. c. 2. 4. 5. & 7. In lib. 2. contra epist. Parmeniani cap. 5. Item lib. 9. conf. c. 11. Ambr. lib. 5. epist. 33.

pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi: Dum offero raptum cognoui à populo Castulum quendam, quem Præsbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderunt transeuntes. Amarissimè flere, & orare cœpi in ipsa oblatione, ut subueniret. Idem in libro officiorum cap. 48. confirmat his uerbis: Prius offerebatur Agnus, & Vitulus: nunc autem offertur Christus. Idem in libris de Sacramentis sæpissimè sacrosanctum Sacrificium, aut oblationem uocat; Et ad hæc deuotissima oratio Ambrosii, quam Missæ præparatoriam inscripsit, non parum præstare notissimum est. Scimus quoq; ex Chrysostomo in epistolã ad Hebræos citari hunc locum ad lineã: Hoc autẽ Sacrificiũ exemplar est illius, idipsum quod semper offerimus. Scimus deniq; subsequentem locum, qui affertur in hæc uerba: Pōtifex autem noster ille est, qui hostiam mundantẽ nos obtulit, ipsam offerimus & nunc. Et paulò post: Hoc autẽ, inquit, quod nos facimus, in cōmemorationem quidem fit eius, quod factũ est: Hoc enim facite, inquit, in meã commemorationẽ. Quare perspicuũ est Ambrosiũ et Chrysostomũ Missam appellare oblationẽ, & Sacrificiũ.

Chryſ. Homil. 17.

Quid Cyprianum illum latinum illustrem Ecclesiæ Doctorem, & martyrem referam? qui, ut ad hoc Sacrificium ueluti omnium infirmitatum nostrarum remedium omnes incitaret, ita scribit: Hoc est Sacrificium illud singulare omnes excedens uictimas: hoc poculum, quod ipse Christus pincerna, porrexit, cunctæ uirtutis est, ut omnipotentis aspersione animam muniat, & sanet, quidquid carni, uel spiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Item epist. 3. ad Cæcilium lib. 2. & ad Cornelium Papam epist. 2. lib. 1. Rursus epist. ad Maximum contra Hæreticos, & ferè triginta in locis quoties Missæ meminit, Sacrificium appellat, & probat. Ex posterioribus, qui omnes in eandem de hac re sententiam descendunt, unum tantum, cuiùs testimonio libenter utimur, adducemus lucupletissimum Laurentium Iustinianum, primum Venetiarum Patriarcham, primumq; Congregationis nostræ institutorem. Is ad Sacerdotes de corpore Christi lungam habens orationem inter cætera hæc scripta reliquit: Ista duo bene scilicet agere, & sperare, quamuis omnibus, præcipuè tamen Sacerdotibus congruunt, qui sacris

Cypr. de cœna Dom.

Laurēt. Iust. in tractatu de corpore Christi.

altaribus iugiter aßistentes Sacrificiũ uituli saginati altißimo immolant medullatum: Et post pauca: Quanta autem circa eundem, inquit, maxime tempore, quo Sacrificium memoratum conspectui præsentatur altißimi, sit Angelorum, Archangelorũq; frequentia, mortalium nemo ualet edicere. Et rursus loco citato ita scribit: Sanè nullo alio Sacrificio honorificentius laudatur Deus; quàm per altaris immaculatam hostiam, quam præcipue ob diuinæ laudis exhibitionem complendam Ecclesiæ suæ Christus offerendam instituit. Patet igitur ex his, quæ nuper retulimus, uerbis, atq; ex multis alijs, quæ in hanc sententiam afferri possent, hunc Virum cùm doctrina, tum uitæ sanctimonia celebrem ubiq; Sacri Altaris ministerium, aut Sacrificium, aut oblationem uocare. Vt ergo semel de hac re finem dicendi faciam paucißimos, quin magis nullos inuenies, qui ex istorum albo non sint; alioqui ne Ignati. ad Smir. Episc. *Ignatius quidem Ioannis Euangelistæ discipulus, et sub Traiano Imperatore martyrio coronatus ad Smyrnæ Episcopum scribẽs dubitauit Sacrificium appellare; neq; Origines, Eusebius Emissenus, Basilius, & Gregorius Nazianzenus, quorum authori-*

tates ex integro hic reuocare locus tempusq́ dehortantur, quippè quòd omnes cùm superioribus conueniant, diuersa scripserunt sententia. Constat etiam Patres 308. Nicaea Bithiniae ciuitate congregatos hoc uenerabile Sacramentum Sacrificij nomine celebrasse. Quod si quae à mille annis fuere concilia, testimoniaq́ sanctorum Martyrum adducere uellem, exercitum sanè luculentum, & ab omni parte instructum, paratumq́ conficerem. Hos omnes uiros cùm doctrina tum integritate uitae insignes qui testimonium ferunt de consensu totius Ecclesiae omnium tempornm subsequutum est Concilium Generale Tridentinum, quod quoties de Missa sermonem habet, ubiq́ semper Sacrificium nominat, ut cùm alibi saepe, tum uerò maxime in sessione 22. Concil. Trident. sess. 22. cap. 2. *facilè est uidere, ubi haec uerba leguntur: Et quoniã in diuino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur idẽ ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruentè obtulit, docet sancta synodus Sacrificium istud uerè propitiatorium esse, per ipsumq́ fieri, ut si cum uero corde & recta fide, cum metu, & reuerentia contriti, ac poenitentes ad Deum accedamus misericordiam con-*

sequamur, et gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Sed quoniam non satis est ueritatem agnoscere, nisi detegantur, & refellantur errores: eadem sacrosancta synodus à spiritu sancto edocta, ut dãnaret, quæ huic purissimæ fidei, sacræq; doctrinæ aduersantur, canonem confecit in hunc modum: Si quis dixerit in Missa non offerri Deo uerum, et proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Cum itaq; in ore duorum, triumuè omne constet testimonium, nobiscumq; faciant non modò testimonia, & exempla ueteris, ac noui testamenti, summi Pontifices, Doctores, Martyres, sed uno ore omnis Ecclesia catholica; certò tenendum est, Missam esse uerum, ac iuge Sacrificium: quod ut planior, ac certior nostra de hac re superius tradita definitio redderetur, primum discutiendum pro nostris uiribus suscepimus. Ex ijs ergo omnibus facilè unusquisq; iudicabit fuisse ab æterno in mente diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, fuisse mox cõdito orbe in patribus figuratum, in lege deinde per Sacerdotales panes adumbratũ. In cruce à Christo exhi-

Canon primus eiusdẽ sess.

Altaris Sacrificium ab æterno in mente Dei extitisse.

bitum, & per Apostolos, primosq; orthodoxos patres orbi commendatum, nec desiturum, donec Christus redierit iudicare uiuos, et mortuos. Facilè quoq; deprehendet discrimen Sacrificiorum ueteris legis, & huiusce Sacrificij nouæ legis. In illis enim carnalibus uictimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguis, quem erat in remissionem peccatorum nostrorum effusurus; In isto autem Sacrificio non solum (ut impij tuentur hæretici) gratiarum actio, atq; commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quem pro nobis idem Deus abundè effudit: sed re quidem uera ipsum Christi corpus, & sanguis simul offertur, atq;, ut dictum iam nobis est, uerum, & iuge Sacrificium est memoriale quidem illius Sacrificij semel in cruce cruentè peracti. In illis Sacrificijs quid nobis esset donandum figuratè significabatur; in hoc autem Sacrificio quid nobis condonatum sit, euidenter ostenditur. In illis Sacrificijs pronunciabatur filius Dei pro impijs occidendus; in hoc autem pro impijs annũciatur occisus. Quæ omnia latius D. Augustinus in Psalmo 37. & cõtra Faustũ Manich.

Noui test. Sacrificiũ quo pacto a ueteris legis Sacrificijs distinguatur.

Hæretica assertio, aduersus quam totũ hoc primum capud dirigitur.

libro 19. eleganter admodum prosequitur. Et hæc, quod ad præsens attinet, dicta sufficiant.

MISSA QVALE SACRIFICIVM sit. Cap. 2.

POSTQVAM ex firmißimis (ni fallimur) fundamentis ostendimus Missam esse iuge Sacrificiũ, reliquum est, ut quale Sacrificium sit paucis dicamus. Id quod planè apertißimum erit, quamprimum cognouerimus, quid in Missa tractetur. Duo itaq; sunt, quæ in Missa aguntur: Res oblata, & ipsa oblatio. Rursus res oblata duplex est; nempè corpus Christi uerum, et corpus Christi mysticum. Cum enim Ecclesia Christi sit corpus dicente Paulo: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alterius membra; habentes dona secundum gratiam, quæ data est nobis; idcirco Ecclesia per Sacerdotem, qui in tanto ministerio fungendo non suam, sed in primis Christi, deinde to-

Duo in Missa tractãtur.

Duplex res oblata.

Rom.c.12.b

Sacerdos cuius personã gerat in Sacrificio offerendo.

tius Ecclesiæ personam gerit, ueluti per publicum ministrum in Missa offerens, non tantùm hoc agit, ut corpus Christi uerum, illiusq́ passionem, quæ præterijt, Deo repræsentet; sed et seipsam, quæ Christi capitis mysticum corpus est, per Christum offerat. Id quod ostendit Augustinus multis in locis, præcipue uerò libro 10. de Ciuitate Dei his uerbis: Hoc Sacrificium Christianorum est: Multi unum corpus sumus in Christo, quod Sacramento Altaris fidelibus uoto frequentat Ecclesia, ubi ei demõstratur, quod in ea oblatione, quàm offert, ipsa offeratur. Hæc ille. Quemadmodum igitur Christus nos omnes in cruce portabat, atq; totius Ecclesiæ causam gerebat, eandem in seipso Deo Patri offerẽs; sic Ecclesia tantam oblationem, tantumq́ beneficium pia deuotione recolens, non sese diuidit; sed omnium membrorum suorum curam gerens pro uiuis et mortuis, quos una, eademq́ fides colligauit, deprecatur, seq́ totam per Christum Deo uiuo uicißim offert, ac consecrat. Quatenus ergo Ecclesia uerum corpus, & uerum sanguinem Christi Deo Patri offert Sacrificium uerè repræsentatiuum eius est, quod in cruce semel est peractum, cuius uirtus perpetuò durat,

Sacerdos qd agat.

De ciuit. dei lib. 10. c. 6.

In Missę Sacrificio Ecclesia Sacerdotis ministerio & uerum Christi corpus, & se ipsam Deo Patri offert.

Altaris Sacrificiũ quo modo propitiatoriũ, & Eucharisticum est.

eiusdem semper potentiæ, & efficatiæ. Et hac ratione hoc Sacrificium propitiatorium appellatur, quòd uirtute omnipotentis uerbi Dei consecratum pro remißione peccatorum iram Dei placat, & Deo nos reconciliat. Quatenus uerò se ipsam, quæ est, uti diximus, corpus Christi mysticum per Christum offert, seq; ac sua omnia per Christum Deo dedicat, Eucharisticum, & gratiarum actionis Sacrificium est. Dum enim nihil habemus, quod illi dignum offerre ualeamus, calicem salutaris accipimus, hoc est, paßionem eius, repræsentãtes Deo patri opus nostræ redemptionis, ut illius Sacrificij semel in cruce pro nobis oblati, & nostra commemoratione peracti participes effecti maneamus, & in ipso uiuamus per ipsum. Ex quibus omnibus facilè est colligere, qualenam Missa Sacrificium sit, nimirũ propitiatorium, & Eucharisticum, idest, gratiarum actionis.

Cypr. ad Cæcil.

Superest, ut de ipsa oblatione, quæ est altera res in Missa tractata, aliqua dicamus. Superius enim dicebamus duo in Missa reperiri, rem oblatam, & ipsam oblationem. De rebus oblatis hactenus. Dicamus nunc de ipsa oblatione. Oblationem itaq;

Oblatio duo respicit.

ad duo respicere orthodoxi tradunt, nempe ad cerimoniam exteriorem, & ad id, quod intus agitur per fidem. Cerimonia enim, seu actus exterior sine fide, & pio cordis affectu nihil proficere, qui dubitet, neminem esse arbitror. Nam omnium communis sententia est, omnem noui Testamenti cultum spiritualem esse, qui non aliter, quàm spiritu, & ueritate hoc est uero cordis affectu perficitur; quemadmodum Christus Saluator noster ostendit his uerbis: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & ueritate. Ioan. c. 4. e *Quòd si nonnumquam orthodoxi aliquid tribuunt operi operato in hoc Sacrificio, nihilominus per opus operatum non intelligunt cerimoniam exteriorem sine fide, quod faciunt aduersarij,* Positio heretica. *sed potius ueritatem corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia, quæ non in merito Sacerdotis, sed in uerbo conficitur creatoris. Id quod ostendit D. Innocentius in cap. 5. libri 3. de Sacro Altaris mysterio, ubi hæc scripta inueniuntur:* D. Inn. lib. 3. de Sac. Alt. cap. 5. *Quamuis opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum, non quidem ut pariter dignis, & indignis, sed tantum ut dignè sumentibus prosit ad salutem. Nam* Tit. cap. 1. d

ut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Vtranq; igitur oblationem spiritualem scilicet cum externo opere coniunctam Sancti Patres Sacrificium in Missa esse attestantur, atq; id Sacrificium est laudis, gratiarum actionis, & obedientiæ quam Deo pro tot, tantisq; beneficijs ueluti honorem, & seruitutem ei propriè debitos reddimus.

QVOMODO SACRIFICIVM, QVOD in Missa offertur sit unum, idemq; cum Sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, & quomodo ab ipso differat.

Cap. 3.

VERVM forsam is, qui ex aduerso Ecclesiam sanctam Dei insectatur nobis obijciet, ac dicet; Vt largiamur tibi hæc omnia uera esse, quo modo tandē fiet, ut uerum corpus Christi (secundum quam rationem dixisti, hoc Sacrificium propitiatorium appellari) in altare iterum offeratur; quum Apostolus dicat, quod Christus una oblatione con-

Hebræ. cap. 10. c

ſumauit in ſempiternum ſanctificatos, quodue Chri ſtus ſemel oblatus eſt? Cui reſpondemus nihil obſcuri occurrere, ſi oblationum ſpecies teneamus, & ſingula ſingulis referamus. Immolatio nanq; ſeu oblatio per quam Chriſtus in mortali corpore factus obediens uſq; ad mortem in cruce, ac omnium conſpectu ſe ip ſum obtulit, hæc, inquam, immolatio, et oblatio trã ſijt, nec reiterabilis eſt; quandoquidem Chriſtus ſimul reſurgens ex mortuis iam non amplius moriatur. Sed quoniam Sacrificium, quod in cruce Chri ſtus obtulit in beneplacito Dei conſtat acceptabile, & perpetua uirtute conſiſtit, ut non minus hodie in conſpectu Patris oblatio illa ſit efficax, quàm eo die, qua de ſaucio latere ſanguis & aqua exiuit (quippe cum reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant præcium) idcircò Eccleſia ſub ſpeciebus panis & uini in illius oblationis memoriali Sacrificio eum quotidie offert, ut fructu paſsionis, ac mortis eius repleatur. Quapropter certò tenendum eſt, unum idemq; eſſe Sacrificium, quod in cruce fuit oblatum, & quod in Eccleſia quotidie offertur, hac ſolùm adhibita differẽtia, quod illic ſub propria ſpecie uiſibiliter, & corporaliter oblatus fuit,: hic

Qualis Chriſti immolatio non eſt reiterabilis.

Rom. c. 6. b Cypri. de Baptiſ. Chriſti.

Catholicè dicitur memoriale Sacrificiũ, hæreticè memoriale ſolũ Sacrificij.

uerò, ideſt, in altari ſub ſacramenti ſpeciebus in illius oblationis commemorationem offeratur: &, ut breuiter dicam; Vnica eſt oblatio ex parte hoſtiæ oblatæ, quia ſemper eadem eſt, quæ offertur; Differt tamen (ut Scolaſticorum uerbis utar) quo ad modum eſſendi; quia tunc modum eſſendi mortalem habuit; nunc uerò habet immortalem. Et hæc eſt diuerſa illa offerendi ratio, quæ in ſeſſione 22. Concilij Tridentini ſignificatur his uerbis: Huius quippe oblatione placatus Dominus gratiã, & donum pœnitentiæ concedens crimina, & peccata etiam ingentia dimittit. Vna enim eademq; eſt hoſtia idem nunc offerens Sacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſola offerendi ratione diuerſa. Id uerò factum eſt (ut latius infra diſſeremus) ex ipſius Chriſti doctrina, & inſtitutione dicentis: Hæc quotieſcunque feceritis in mei memoriam facietis. Qua in re Cyprianus eleganter dixit: Paſſio Domini eſt Sacrificium, quod offerimus, ideſt quod offerendo repræſentamus, memores illius unici, & ſummi Sacrificij, & ſanctæ immolationis in cruce factæ. Non ergo immolatur Chriſtus in Altari

Idem eſt Sacrificium, & quod in cruce fuit oblatũ. Et quod quotidie in Miſſa offertur: Sed modus eſſendi planè diuerſus.

Theologis diſtinctio familiaris.

Conc. Tri. ſeſſ.22.c.2.

Luc.c.22.b

Cypr.ad Cœcil.

ſub propria ſpecie uiſibiliter, & corporaliter, ſed Sacramentaliter, & miſticè. Nec toties in Altari occiditur Chriſtus; ſed offertur, & repræſentatur, quod olim factum eſt, ne tanti beneficij in nos collati, ut diximus, obliuiſcamur. Non occiditur (inquit Auguſtinus) Chriſtus, ut manducetur, ſed mortuos uiuificat, quando manducatur; reficit, & non deficit: uiuit manducatus, quia ſurrexit occiſus. Porrò hanc Sacrificij noſtri rationem D. Chryſoſtomus in Epiſtolam ad Hæbreos pulcherrimè deſcripſit his uerbis: In Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem potens: quid ergo nos? Non ne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius, & una eſt hæc hoſtia, non multæ. Quomodo una eſt, & non multæ? nempe quia ſemel oblata eſt illa: illata eſt in ſancta ſanctorum. Hoc autem Sacrificium exemplar illius eſt: idipſum enim ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, cras autem alium, ſed ſemper eundem ipſum. Proinde unum eſt hoc Sacrificium, alioqui hac ratione, quia in multis locis offertur multi Chryſ. Homil. 17

Christi essent? Nequaquã: sed unus ubiq; est Christus, qui & hic plenus est, & illic plenus unum corpus. Sicut enim qui ubiq; offertur unum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & unum Sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: illam offerimus etiam nũc, quæ tunc oblata fuit, quæ consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus nunc in commemorationẽ
Luc.c.22.b fit eius, quod factum est tunc. Hoc enim (inquit) facite in meam commemorationem. Hæc Chrysostomus. Ex quibus quidem uerbis præterquam quod habemus oblationem nostram esse uerum Sacrificium, & exemplar illius in cruce factæ, pulcherrimè etiam traditur, quo pacto tot sacrificia Sacrificium unum, & hostia una dicatur. Non ergo putãdum est, quod ipsum corpus in utero Virginis formatum deinceps formetur, neq; quod in cruce semel lancea perfossum est, iterum crucifigatur, sed illud ipsum corpus, quod per Spiritum sanctum in utero Virginis formatum, & igne paßionis in ara crucis corporaliter, uisibiliter & sub propria specie immolatum est, hic sub speciebus panis & uini mysticè in illius cruẽti Sacrificij recordatione uerbo cælesti incruente

cruentè offerri certò credendum est. Et hæc est præcipua ratio, cur Canon toties se ipsum declarat, atque non semel pronunciat se hanc oblationem offerre in memoriam Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi, ut planè calumniari, & Ecclesiam mendaciter traducere conuincantur, qui temerè asserunt catholicos iterum offerre Christum pro peccato, iterumque crucifigere filium Dei, ueluti non suffecerit oblatio in cruce semel porrecta. Non enim Ecclesia Christum ad eum modum, quo semel in cruce oblatus est, offert, nec oblationi suæ seruitutis remissionem peccatorum adscribit: quis enim est, qui uel primis rudimentis Christianis imbutus ignoret non esse aliam satisfactionē pro peccatis, quàm quæ facta est in cruce, eandemque non tantum pro nostris, sed & pro totius mundi peccatis sufficientissimam esse, nullaque suppletione indigere, neque requiri ullum aliud meritum, per quod ex impijs efficiamur iusti, & reconciliemur Deo patri? Sed quid agimus nos? Certè non applicamus nostrā oblationem, seu Sacrificium, quasi per seipsum sit opus meritorium remissionis culpæ, et pœnæ simul, sed fructum oblationis Christi, quam hoc memoria-

Positio hæretica.

Quomodo Sacrificium, quod ex institutione Christi Sacerdos offert, applicatorium sit.

li Sacrificio repetimus, per fidem nobis applicari petimus; quippe, cum ille fructus perpetuò duret eiusdem semper (ut sæpe diximus) potentiæ, & efficatiæ. In Baptismo enim omnis peccati reatus tollitur, chirographum damnationis nostræ deletur, & ea gratia nobis confertur, ne amodo nobis concupiscentia, si uolumus, noceat. In confirmatione aduersus concupiscentiam armamur: sed tamen ipsius concupiscentiæ fomes non aufertur: qui equidem fomes si rursus, ut solet, efferis motibus ebulliat, atque nos uel non cogitantes, uel non resistentes in peccatum præcipites deducat, post priora illa duo Sacramenta, quæ non iterantur, altera superest post naufragium tabula, nimirum pœnitentia efficax contra mortale peccatum medicina, qua Deus lapsis peccatoribus ad se per fiduciam, quæ est in Christo Iesu ex toto corde conuersis peccata iterum condonare paratus est. Sed nunquid etiam post condonata peccata infirmitas carnis tota tollitur? Non utique, sed manet adhuc ille fomes, manet in carne concupiscentia, quæ nos rursus ad malum incitare conatur. Interim nec mundus nos de-

In Baptismo quid cõfertur.

In Confirmatione qd assequimur.

Pœnitentiæ fructus qualis.

August. in Ench. c.66.

August. in Ench. c.64.

ſerit; Diabolus quoq; quò magis nos de uita in melius commutanda ſolicitos uidet, tantò acrius contra nos bella parat, ac inſtaurat, atq; non aliter, quàm Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret. 1. Petri cap. 5. c
Quapropter, ut aduerſus perpetuos iſtos, ac ſæuiſſimos hoſtes partim internos, partim externos, cum quibus nobis tota uita confligendum eſt, fortiter conſiſtamus, noua ſemper ope, nouo auxilio ſubinde eſt opus, quæ eſt huius ſacroſancti Sacrificij uirtus, & efficacia. Vnde, quia nullus ex nobis eſt, qui aliquando non peccet, qui aliquando non labatur, iteratur (inquit Auguſtinus) quotidie hæc oblatio, quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas conſiſtere non poteſt: Dedit enim nobis hoc Sacrificium ſalutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non poteſt, per hoc Sacrificium uirtute illius Sacrificij in cruce oblati, cuius memoriam gerit, cuiuſq; fructus, ut dictum eſt, perpetuo manet, omnium delictorum noſtrorum remiſſionem conſequamur. Auguſt. ad Ianua.

Proinde ſancti Patres non ſunt ueriti corpus, et ſanguinem Chriſti in altari præſentia precium pro Ioan. cap. 1. & 2. Hæbr. c. 7. d Auguſt. ad Gloriũ Epiſt.

& Hom. 33. Cypr. ad Caecil. Episc. 3. Ambr. de Myst. ad Neceph. peccatis totius mundi, praecium nostrum, praecium nostrae redemptionis, & uictimã salutarem appellare, quia scilicet cõsecratione uerbi caelestis hoc corpus

. Sanctorum Patrũ catholica obseruatio. manducamus, in quo tanta perpessus est, & bibimus sanguinem, quo scilicet redempti, & uiuificati sumus. Hoc enim accipimus in specie panis, quod pependit in cruce, & hoc in calice potamus, quod effusum est de latere Christi: Quae dignè sumentibus in remißionem peccatorum, in uitam aeternam, & in custodiam animae, et corporis fiunt; ut ex ijs, quae dicta sunt, quaeq; dicentur, facile conspici potest. Et

Tho. 3. quest. 79. art. 7. licet secundum hanc rationem corpus Domini in altare nòn omnino propriè dicatur Sacrificium, sed magis Sacramentum, seu res Sacramenti; siquidem praeter alia, quae superius attulimus, Sacramentum, & Sacrificium eo differre, ut dictum est, uideantur, ut Sacramentum sit rei sacrae signum, per quod Deus nobis exhibet aliquid nos sanctificans: Sacrificium uerò quod nos Deo reddimus, attamen ijdem Patres non dubitarunt hoc Christi seruatoris

Augusl. de ciui. Dei lib. 10. nostri corpus in Altari Sacrificium nominare ratione Sacrificij, quod semel in cruce oblatum est, in quo Christus ipse est Sacerdos, et oblatio in sempiter-

num. Id quod plane ostendit B. Augustinus his uerbis: Et hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium Ecclesiæ duobus confici, duobus constare uisibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine: Sacramento idest uisibili, & re Sacramenti; hoc est, corpore Christi. Dicuntur autem species panis, & uini Sacramentum, & non res Sacramenti; quòd sint sacræ rei signum; siquidem præter speciem, quam sensibus ingerunt, aliud faciunt in cognitionem uenire. Et de ijs hactenus. Iam susceptæ institutionis ordinem, ut hactenus fecimus, prosequamur.

Aug. in lib. sent. Prosp. Et de cõsecr. dist. 2. c. Hoc est.

QVOD HOC SACRIFICIVM, AC *unà cum ipso Sacerdotium fuerit à Christo institutum.* Cap. 4.

QVVM ex superioribus satis, superq; cõstet, Missam esse Sacrificium propitiatorium, & Eucharisticum, superest, ut uideamus à quo, ubi, & quando fuerit institutum. Christus itaq; æterna il-

Christus solus instituit hoc Sacrificiũ offerendũ, ut fideliũ mentes roboraret.

la ueritas, quæ omnino mentiri non potest, ut fidem hominum roboraret, nullum præter se huius tum Sacramenti, tum Sacrificij institutorem fieri uoluit, non Apostolum, nõ Prophetam, non Patriarchã, non Angelorum quempiam, sed ipse planè illud instituit, qui semetipsum tradidit. In hoc autem ipso instituendo simplicius, & apertius dicere non potuit, quàm quod attestantibus Mattheo, Marco, Luca Euangelistis, dixisse legitur: Hoc facite in meã cõmemorationem. Quorum uerborum sensus ex sacrorum Doctorũ sententia hic esse censetur: Ad hoc Sacramentum istud uobis relinquo, ut non tantum corpus, & sanguinem meum manducetis, et bibatis, sed ne tanti beneficij (quod uestri causa moriẽs uobis impetraui) nempe remissionis peccatorum, & uitæ æternæ semper memores sitis, & semper ad gratiarũ actionem conuertamini prædicantes, et annunciantes mortem Domini, idq; donec ueniat, quẽadmodum D. Paulus cæteris Euangelistis apertius retulit dicens: Quotiescunq; manducabitis panẽ hunc, et calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Hoc, inquam, ipsum, quod ego nunc facio, instituo, ac faciendum, et sumendum

Matth. cap. 26. c
Marc. c. 14. b
Luc. c. 22. b
1. Corint. c. 11. e

1. Corint. c. 11. e

Verborum Christi catholica expositio.

iubeo, facite et uos, nimirũ ex pane corpus meum, nõ uestra uirtute, sed meo uerbo facite, hoc est, cõsecrate, & offerte. Rursus ne putares hanc potestatem consecrandi, & offerendi corpus Dominicum Apostolis tantũ fuisse concessam adiecit, in meam cõmemorationẽ. Quæ sanè seruatoris nostri uerba licet non uideantur ita significare, sic tamen ueniunt à catholicis Viris interpretanda, ac si dixisset; corpus meum offerte, consecrate, & manducate per successionem tẽporum usq; in finem sæculi in memoriam paßionis meæ. Hoc ipsum igitur quod Christus fecit, quod deinde Apostoli eius mandato fecerunt, nunc quoq; per Sacerdotes in offerendo, consecrando, et manducando corpore Dominico fit, & deinceps fiet (ut de hac re supra latius disseruimus) donec ipse redierit ad iudicandum uiuos, & mortuos. Quod planè sacrosancta synodus Tridentina in 22. seßione latius, & apertius docet his uerbis: Is igitur Deus, Conc. Trid. sess. 22. c. 1. *et Dominus noster, & si semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemptionem operaretur, quia tamen* Hæbr. cap. 9. & 10. *per mortem Sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouißima, qua nocte tradebatur,*

ut dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ uisibile, sicut hominũ natura exegit, relinqueret Sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusq; memoria in finem usq; sæculi permaneret: atq; illius salutaris uirtus in remissionẽ eorum, quæ à nobis committuntur peccatorum, applicaretur, Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutũ declarans corpus, et sanguinem suum sub speciebus panis, et uini Deo Patri obtulit: ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc noui testamenti Sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, & eisdem, eorumq; in Sacerdotio successoribus ut offerrent, præcepit per hæc uerba:

Luc.c.22. b *Hoc facite in meam cõmemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. Quibus uerbis apertè docemur quis instituerit, quibus uerbis, & quando, ac simul, & semel Sacrificium, & Sacerdotium Christum instituisse intelligimus. Hoc item luce clarius ostendit eadem sancta Synodus*

Conc. Tri. sess. 23. c. 1. *Tridentina sessione 23. ubi ita scriptum reliquit: Cum igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ Sacrificiũ uisibile ex Domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea*

nouum esse uisibile, & externum Sacerdotium, in quod uetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorundemque successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus, & sanguinem eius, necnon & peccata dimittendi, & retinendi sacræ literæ ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. Cæterum, quoniam aduersus hanc sacrosancti Euangelij, Apostolorum, Sanctorumque Patrum doctrinā, superioribus his annis multi exorti fuerant errores, quos sacrosancta Synodus Tridentina cupiēs damnare, subiectum hunc canonem constituit: Si quis dixerit, illis uerbis; Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, alijque Sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum; anathema sit. Luc.c.22.b Cano.2. sess. 22.

Nec certè uitio nobis uertendum est, ut pote qui uerbum facere, quo Christus in hoc Sacrificio instituendo usus est, quando dixit: Hoc facite in meam commemorationem, pro offerre, consecrare, conficere, & afferre acceperimus. Nam ea consuetudo loquendi scripturæ familiaris est, ut hæbraice Asa, Quod uerbū offerre pro sacrificare, conficere, & cōsecrare accipitur.

ποιεῖν Græcè, & facere Latinè pro offerre, uel sacrificare accipiatur. Quod ex his, quæ in Leuitico, & Leuit.c.23.c multis alijs in locis leguntur, facilè quisq; intelligere poterit. Sic enim in cap. uigesimotertio Leuitici scriptum inuenitur: Et facietis hircum pro peccato: Et in Ezechiele cap. quadragesimoquinto hæc Ezech.cap. 45.g ad lineam legimus: Faciet Princeps in die illa pro se, & uniuerso populo terræ uitulum pro peccato: Et post pauca positum est: Faciet septem uitulos, & septem arietes. Et sequenti capite hæc Ezech. cap. 46.e ita habentur: Agnum eiusdem anni immolatū faciet holocaustum quotidie Domino: semper manè faciet illud. Hæc autem ita accipi non possunt, atq; si Principi, aut Sacerdoti quasi coitu naturali faciendus, uel procreandus sit hircus aliquis, aut uitulus, sed potius iuxta ritum legis faciendi, hoc est, offerendi, & sacrificandi sint. Taceo, quòd Plautus facere, pro offerre ponit. Et Virgilij hæc uerba Eglo. 3. sunt.

Cum faciam uitulum pro frugibus, ipse uenito

Theocritus uerò ita scribit.

Cum facies Agnum nymphas ueneratus agrestes. Atq; ita facere, pro offerre, uel sacrificare, usur-

pari Hæbreis, Græcis, & Latinis manifestum est. Quare Dominus noster Iesus Christus cum institueret hoc uenerabile Sacrificium in sui commemorationem faciendum, eodem uerbo uti uoluit, quod offerre, sacrificare, & consecrare sui ipsius significatione referret. Hoc igitur tantum Sacrificium quis, quando, & quibus uerbis instituerit ex ijs, quæ attulimus, putamus nos iam perspicuè ostendisse. Nunc de huius Sacrificij ministro reliquum est, ut in morem nostræ institutionis agamus. Sed primum te rogatum uelim, lector pijssime, ut Sacri Altaris quanta sit dignitas diligentius, & exquisitius inspicias. Hic enim Sacrificium illud singulare noui testamenti offertur omnes excedens uictimas. Hic est præsens illa uictima, quæ semel in cruce oblata Deo Patri tot nostrorum scelerum generibus offenso nos reconciliauit. Hic eadem illa uictima rursus mysticè in recordationem, & gratiarum actionem immolatur. Huius loci magnitudinem olim Iacob præuidit in spiritu, quum Mesopotamiam pergens, lapideq; capiti supposito obdormiens in uia uidit erectã scalã tangentẽ cælos, atq; Angelos ascẽdẽtes per

Sacri Altari squanta sit dignitas.

eam, ac descendentes, Dominumq; scalæ superpositum; cuius rei magnitudine compræhensus in hæc
Gen. c. 28. d uerba uocem prorupit. Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam; pauensq;, quàm terribilis, inquit, est locus iste. Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Equidem est terribilis Altaris locus, in quo Dei Filius factus homo, sub speciebus panis, & uini offertur, & immolatur. Huius quoq; lci ant i quam dignitatem Psaltes egregius contem plans ita cecinit: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum, concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Sed unde exultauerat, in-
Psal. 83. quit, Altaria tua Domine uirtutum Rex meus, & Deus meus. Sed hæc pauca quasi pro appendice posuisse contenti simus. Prosequamur & reliqua.

QVID SACERDOTIS NOMINE signficetur, & quotuplex sit Sacerdotium. Cap. 5.

VT igitur à uocabuli ratione auspicemur huius Sacratissimi Sacrificij Ministri uulgo Sacerdotes uel à dando, uel à conficiendo sacra dicuntur: Consecrant enim Sanctissimum Christi corpus. Solent etiam Præsbiteri græcè, latinè seniores appellari non ætatis, uel senectutis ratione, sed magis ob morum grauitatem, & sapientiæ doctrinam, quæ in ipsis quammaximè elucere debet, ut Sapiens his uerbis testatur: Senectus uenerabilis, nec annorum numero computata: Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Quo planè sensu Diuus Paulus uenit explicandus, cum ad Timotheum Episcopum, ac Præsbyterum hæc ita scribit: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Hactenus de ministri nomine. Dicamus nunc cuius personam, ac potestatem gerat.

Sacerdotis nomen quid significet.

Sapien.c.4. b

Timoth.cap. 4. c

Sacerdos quidem pro Christo legatione fungitur, & à Christo ministerium reconciliationis accipit, qui licet malus sit, si tamen consecrare intendit, & uerbis Christi utitur, corpus sanguinem Domini conficiet. Nihil enim à bono maius, nihil à malo minus conficitur Sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris; quamuis interim malus minister ad iudicium, & condemnationem suam tanto ministerio fungatur. Cum enim Christus inuisibilis ille Sacerdos per uisibilem Sacerdotem panem, & uinum in manus accipit, ac benedicit dicens: Hoc est corpus meum, scito hunc sermonem nec Angelicum, nec humanum esse, sed planè diuinum, quem & si pronunciet consecrans Sacerdos homo mortalis, tamen in pronunciando non suis, sed Christi Dei, & hominis uerbis utitur. Quemadmodum uerò superioris Testamenti Patribus Deus præstitit, ut supra naturæ uires multa operarentur, sic nouæ legis Sacerdotibus contulit, ut præter eorum uires hoc mirabile Sacramentum conficerent, confectumq; in odorem suauitatis Deo ut Sacrificium mitterent. Supra naturam quip-

Matth. cap. 26. b

Si ijs, qui sacrificia in figura solum offerebant Deus tantã uirtutẽ præstitit, ut pter naturę vires multa operarentur, quantam, censendum est eis tradidisse, q Christi verbis ex eius institutione

pe fuit, ut ad ſonum percutientis uirgæ Moyſes maris profunda detegeret, & undæ in murorum altitudine ſolidatæ ſe protenderent, ac tandiu permanerent immobiles, quandiu populus Iſraeliticus ſicco tranſiret ueſtigio. Naturæ quoque uires tunc ſupergreſſus eſt, quum multitudine Hæbræorum ſiti periclitante eadem uirga bis ſilicem percuſsit, & repente petra, quas prius non habebat, emanauit tot aquas, ut ſufficerent omnibus, quin potius abundarent. Dies prorſus nobis deficeret, ſi quæ fecerunt Ioſue, Helias, Heliſeus, aliiq́ue complures Prophetæ in medium afferre auderemus. Quamobrem nec mirum uideri debet, ſi Deus, qui per manus ſuorum miniſtrorum tanta peregit, etiam nouæ legis Sacerdotibus poteſtatem cō tulerit hoc iuge Sacrificium offerendi, & hoc tam admirabile Sacramentum tractandi, ac conficiēdi. Verum qualis ſit iſte miniſter (quod in hac re animaduerſione dignum eſt) ſupereſt, ut paucioribus, quoad per nos fieri poterit, pertractemus. Principiò itaque dicebamus huius Sacrificij miniſtrum uniuerſali Eccleſiæ conſenſu Sacerdotem eſſe: Vbi per Sacerdotem eum ſemper intelleximus, qui

uētes re quidem uera, & non in figura tātū Christū ipsū Deo offerunt?

Exod. c. 24. e

Num. c. 20. b

Quid Sacerdotis nomine uenit intelligendum

ad hoc munus obeundum cõsecratione, ac manuum impositione ab Episcopo est ordinatus, ne cum Hæreticis unquam conueniremus, qui, ut sublata ministrorum potestate funditus euellerent Sacramenta, & alia omnia, quæ in Ecclesia ministrorum opere peraguntur; asserere haudquam ueriti sunt nullum esse Sacerdotij discrimen, omnes ex æquo Præsbyteros esse, omnes eandem habere potestatem ex Laicis Sacerdotes facientes, & Sacerdotalia munera utriusq; sexus Laicis iniungentes. Quo factum fuit, ut in Germania (quemadmodum à uiris probatissimis Romæ accepimus) etiam mulierculæ (proh dolor) in commessationibus conatæ sint consecrare, prolatis ad hoc etiam Christi uerbis. Vt autem tam perniciosum dogma ex sacræ scripturæ locis perperã intellectis plebi persuaderent in primis huc detorquent, quòd Petrus Apostolus omnes Christi fideles alloquens scribit in hunc modum: Vos estis genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, & populus acquisitionis. Addunt & alia in Apocalypsi uerba sic posita: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos reges, & Sacerdotes Deo, & Patri nostro: Et rursus: Fecisti

Positio hæretica asserens omnes Christianos ex æquo Sacerdotes esse.

Res prorsus dolenda.

Hæreticorũ certè ea consuetudo est, ut literã magis, quã sensum attendẽtes quadrata rotũdis euertant.

1. Pet. c. 2. b

Apoc. c. 1. b

Apoc. c. 5. c

cisti nos Deo nostro Reges, & Sacerdotes, & regnabimus super terram. Ex quibus facilè putant posse persuadere omnes ratione Baptismi solum fieri Sacerdotes diuina ministrantes, et Reges regiam gubernantes potestatem. Verum, quàm toto cælo errent isti neminem (nisi planè cæcus extiterit) reperiri arbitror, qui luce clarius non intueatur. Quis enim est in Sacris literis mediocriter uersatus, qui non uideat scripturas de duplici Sacerdotio, atq; etiã regno loqui? Siquidem aliud est Sacerdotium spiritale, & internum, spiritalis, ac interni Sacrificij scilicet cõtriti cordis, et humiliati spiritus oblationẽ Deo offerens. Quod Sacrificium tũ Propheta significare uoluit, quũ ita cecinit: Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus, cor contritum, et humiliatũ Deus non despicies. Aliud est Sacerdotiũ externum, et uisibile, quod signo quodam uisibili, non sine spiritali gratia in Ecclesia Dei confertur, & per externã, publicãq; Sacerdotalis officij pro seipso, & populo exhibitionem excercetur. Vnum uerò ab altero distingui-tur, quod Sacerdotium inuisibile, ac internum omnibus Christianis præcipuè pijs est commune, qui ex æquo omnes dicuntur Sacerdotes, quia Christi

Duplex Sacerdotium, & Regia potestas in sacra scriptura.

Psal. 50. d

Sacerdotiũ internũ quo modo ab externo distinguatur.

summi Sacerdotis per Baptismum membra sunt effecti: sed ad uisibile, ac externum Sacrificium præter Baptismi lauacrum adhuc ordinatio, & consecratio exigitur. Pro huiusmodi Sacerdotio externo Deus hoc præceptũ Moysi tradidit: Aaron,

Exod. c.30.c *& filios eius unges, & sanctificabis eos, ut Sacerdotio fungantur mihi: Diuus quoq; Paulus arguit eos, qui ultro Sacerdotium externum inuadunt, quum ait: Nemo sibi assumat honorem, sed qui uocatur ut Aaron, per ordinis scilicet susceptionem, & con-*

Num. c.16.e *secrationem. Quamobrem Dathan, Chore, & Abiron sibi propria authoritate Sacerdotij munus*

4. Reg. cap. 15. a *usurpantes uiui absorti sunt. Ozias quoq; increpa-*

2. Paral. cap. 26. c *tus ab Azaria, & reliquis Domini Sacerdotibus,*

Obserua Hęretice iram Dei uindicẽ in eos, qui temerè diuina ptractãt. *cum nec minus ab iniuncta sibi Sacerdotali functione desisteret, lepra in fronte perfusus est. Quemadmodum uerò duplex est Sacerdotium, ita in duplici specie Regia potestas, seu administratio partitur: altera interna, & inuisibilis, ea scilicet, quæ per concupiscentiarum, & uirium rebellium repressionem fit, et hæc ex simplici Baptismatis ablutione oritur: cuius sermonem ad Romanos Paulus habens hæc*

Rom. c.6. c *ita scripsit: Non ergo regnet (scilicet per internam*

regiam potestatem) peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius: Altera est externa, & uisibilis per uisibilem, externam, ac publicam sceptri Regij terræ, & maris gubernationem, quæ non simplici Baptismatis ablutione, sed electione, & unctione constat: ut Sauli, Dauid, & reliquis contigit Israeliticæ gentis Regibus, quorum etiam institutio ad nostros Romani Imperij Reges similis electio, & inunctio traducta est. Quales igitur Reges, qualesuè Sacerdotes Ioannes in Apocalipsi, & Petrus Apostolus in eis, quas superius attulimus authoritatibus, nos constituunt? Tales equidem, quales Baptismi lauacrum cunctos baptizatos reges, ac Sacerdotes efficit: Reges, ut diximus, interni, ac spiritualis regiminis, quo potentes effecti sumus Baptismatis gratia ad regendam cōcupiscentiam, & fomitem, ne prorumpamus in actiones prauas, aut saltem per consensum nos non rapiant in peccata. Quo sanè modo etiam per Baptismi lauacrum Sacerdotes dicimur potentes per deuotam rationem, ac mentem offerre pro nobis ipsis internam, inuisibilemq; oblationem, atq; cordis contriti, & humiliati spiritus acceptum Deo Sacrificium. Quod

1. Reg. cap. 10.a

Apoc. c. 1. b
1. Pet. c. 2. b

ita esse luce clarius ostendunt ea diui Petri uerba,
1.Petr.c.2.a *quæ loco superius citato sic habentur: Et ipsi tanquã lapides uiui superædificamini domos spirituales in Sacerdotium sanctum offerẽtes spiritales hostias acceptabiles per Iesum Christum. Cum igitur ex his uerbis appareat, ex lauacro Baptismi cõstitutis Sacerdotibus à Diuo Petro concedi, ut spirituales hostias, hoc est, cor contritum, & humiliatum Deo offerant; asserere isti non possunt, nec ex consequenti deducere, ut eis pariter facultas condonetur, ac tribuatur legales Christi hostias uidelicet, corpus, et sanguinem conficiendi, atq; sacrificandi: quippe cũ munus hoc sit proprium Sacerdoti externo, atq; uisibili, qui præter Baptismi lauacrum electione Canonica, & consecratione, impositioneue manuum pro tanto munere obeundo ab Episcopo est ordinatus. Et hæc fuit causa, ob quam Generale Concilium Tridẽtinũ quoties de hac postrema Sacerdotij significatione sermonem habuit, semper addiderit dictiones illas, uisibile, et externũ, ut de Sacerdotio Canonica electione erecto se loqui quisq; intelligeret: quod quidem ipsius Cõcilij uerba ostendunt, cum in 23. sessione hæc*
Conc. Trid. sess.23.c.1. *ad lineã referuntur. Cum igitur in nouo Testamen-*

to sanctum Eucharistiæ Sacrificium uisibile ex Domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouum esse uisibile, & externũ Sacerdotium. Et rursus in Canone primo eiusdem sessionis eadem ferè uerba repetita ad hunc modum leguntur. Si quis dixerit, non esse in nouo Testamẽto Sacerdotium uisibile, et externum, anathema sit. Complura alia loca afferri possent, quibus quod proposumus latius, atq; diffusius ostenderemus, sed quæ de hac re hactenus attulimus, sufficere arbitror.

SACERDOTVM CONSECRATIO, & manuum per Episcopum impositio ex diuersis sacræ scripturæ locis ostenditur. Cap. 6.

QVONIAM uerò in hunc de consecratione, & impositione manuum locum incidimus, absurdum planè esset, si in hac re, ubi catholicæ doctrinæ aduersarij pertinaciter audẽt Presbyterorũ ordinationem reijcere, nihil prorsus diceremus. Quo igitur huius sanctissimi Sacrificij ministri habeant, quibus Hæretici Sacerdotũ ordinationem reijciunt.

ex locis ſancta Mater Eccleſia antiquiſſimum hũc morem acceperit, aliqua, atq; ex ijs præcipua (quantum quidem inſtituti noſtri breuitas permittit) in medium afferemus: Principium itaq; noſtrum ſit à Moyſe, cui quum iam Dominus in uertice montis legem tabulis lapideis inſcriptam tradidiſſet, ac quo modo tabernaculum teſtimonij erigẽdum docuiſſet, quumq; de ueſtimentis, quibus ſeſe induerent Aaron, et filij eius, longum ſermonem habuiſſet, demum eidem Moyſi ſemel, & iterum præcepit, ut eorum manus ungeret, & conſecraret, quo Sacerdotij munere ſibi fungerentur. Verba autem in Exodo poſita huiuſmodi ſunt. Porrò filijs Aaron tunicas
Exod.c.28.g parabis, & baltheos, ac Tiaras in gloriam, & decorẽ ueſtiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum, et filios eius cum eo, & unges eos, & cunctorum conſecrabis manus, ſanctificabisq; illos, ut Sacerdotio fungantur mihi. Quid bone Deus his uerbis clarius, apertiusq; afferri unquam poteſt? Id etiam magis, magisq; cõfirmatur ex his, quæ in ſequenti capite ſcripta ſunt
Exod.c.29.e ad hunc modum: Veſtes autem ſanctas, quibus utetur Aaron, habebunt filij eius poſt eum, & ungantur in eis, & conſecrentur manus eius: Et paulò

post alia adijciũtur uerba cum superioribus ferè eadem, quæ huius generis sunt: Aaron, & filios eius unges, sanctificabisq́ eos, ut Sacerdotio fungantur mihi. Quid ergo isti sugillant in Ecclesia consuetam manuum unctionem, ac consecrationem? Quid præterea de manuũ impositione dicere restat, quum notissimum sit omnibus, Diuũ Paulum, & Thimotheum suos Sacerdotes ex impositione manuum ordinasse? Quod quidem ex hoc præter alia maxime intelligi posse arbitror, quòd ad Thimotheũ Paulus scribens ita ostendit. Noli negligere gratiã quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiã cũ impositione manuum Presbyterij. Ex quibus quidẽ uerbis patet Timotheum per impositionem manuũ Pauli, id quod etiam Episcopi facere solent, ordinatum, ac initiatum extitisse. Si ergo Timotheus dona consecutus est ex impositione manuum Sacerdotalium, quo modo ergo rustici stiuam aratri tenentes in manu absq́ ulla sacrarum manuum impositione, & unctione pro Sacerdotibus habendi sunt? Quare, & Spiritus sanctus dixit: Ordinate mihi Barnabam, ac Saulum ad hoc opus, ad quod eos uocaui. Pro hac absq́ dubio causa, qui primo-

Exod. c. 30. e

Manuum impositio unde

1. Thi. c. 4. d

Act. c. 13. a

rum Pontificum, utpotè, Petri, Anacleti, Euaristi, cæterorumq; uitas, & gesta scripserunt, semper adijciunt, quot quisq; Pontificum ordinauerit Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos, ut de hac re quilibet Platinam historicum, ac alios de uita Pontificum consulere potest. Quoniam autem reliqua omnia nostra uniuersali Concilij Tridentini consensu, ac testimonio confirmauimus, munus quoq; nostrum fuerit, quæ in præsenti capite adduximus, eiusdem
Conc. Trid. sess. 23. c. 3. *sacri Concilij authoritate munire. De hac igitur re in sessione 23. hanc salutarem doctrinam tradit his uerbis: Cum scripturæ testimonio Apostolica traditione, & Patrum unanimi consensu perspicuũ sit per sacram ordinationẽ, quæ uerbis, & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, ordinem esse uerè, & propriè unum ex septem sanctæ Ecclesiæ sacramentis: inquit enim Aposto-*
2. Thi. c. 1. b *lus: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum, non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Vt uero in tot errorum tenebris Christi fideles fidei regulam haberent, qua Catholicam ueritatem facilius agnoscerent, &*

agnitam tenere possent certo, ac proprio Canone in hunc, qui sequitur, modum impios aduersarios damnare constituit: Siquis dixerit, Ordinem, siue sacram ordinationem non esse uerè, & propriè Sacramentum à Christo Domino institutum, uel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à uiris rerum Ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros uerbi Dei, & Sacramentorum, anathema sit. Quæ uerò contra hanc nostram orthodoxam sententiam afferentur, nullus est, qui si sacram scripturam attigerit, facile non intelligat falsa esse, ac nihil planè concludere. Et hæc, quòd ad ministrum sanctißimi huius Sacrificij attinet, pro præsenti dixisse sufficiat. Quare consequens, ut ad reliqua pergamus. Canon. 3.

QVOD SPIRITIBVS MORTVORVM hoc Sacrificium oblatum ad relaxationem prodest. Cap. 7.

DICEBAMVS in definitione nostra à principio tradita hoc Sacrificium in cruce oblatum & uiuis, & defunctis quos una fides coniunxit, ad relaxationem prodesse. De uiuis, & si nullus dubitet; de mortuis tamen obijciunt hæretici hanc institutionem, ueluti ignotam ueteri Ecclesiæ calumniantes, quibus si uniuersalem Ecclesiæ consensum (quod est omnium maximum testimonium) opponamus, perspicuũ erit, quòd hæc ordinatio sit Apostolica. Si quis igitur ex uetustioribus authores aliquos desideret post Dionysium, testis est Tertullianus, qui ad uxorem scribens apertè asserit Ecclesiã pro defunctis annua die oblationem facere. Hoc item testantur Cyprianus libro primo epist. 9. & Gregorius Nazianzenus ad Cæsarium fratrem de matre sua scribens. Basilius quoq; libro quæst. ad Antiochum principem quæst. 34. ostendit defunctorum animas sentire beneficia, quum super illos fiunt conuentus. Nam si non aliquo (inquit) be-

Assertio Hæretica negãs mortuorum animas sentire huius Sacrificij diuinã uirtuté.

Dion. lib. 7. cœl. Hi.

neficio participarent non fieret in cura, & exequijs eorum commemoratio. Itidem Chrysostomus hũc ritum orandi quotidie in Sacrificio laudis, quod iuge uocant, pro defunctis in Ecclesia Græca semper fuisse, eundemq; Apostolicæ traditionis esse asseruit. To.4. Hom. 69.
Quibus Ioannes Damascenus in sermone de his, qui in fide hinc migrauerunt, subscribens ait: Apostoli discipuli Saluatoris in tremendis, uitalibusq; Sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendum esse dixerunt. Sed inter cæteros celebres sanctæ Ecclesiæ Doctores diligentius rem hanc prosequutus est Beatus Augustinus, qui Dulcitij quæstionibus satisfaciens, atq; in libro de cura pro mortuis, rem hanc fusius per tractãs ex catholica, & orthodoxa doctrina tradit, triplex esse dũ in hoc corpore uiuitur, uiuendi genus; Vnum adeo bonum, ut supplicationes nostras post mortem non exigant, in quo Apostoli, & Sancti Dei Martyres, cum hinc decederent, inuenti sunt: Alterum tam malum, ut ei non prosint ista post mortem, qualis eorum est, qui, etsi Christi baptismate in Ecclesia baptizati, nec ab ea ullo schismate, uel hæresi præcisi sint, in lethalibus tamen criminibus, quæ nulla pæ-

nitentia diluunt usq; ad ultimum huius uitæ diem pertinacißimè perseuerant, de quibus Apostolus dixit: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: Tertium uerò ueluti medium, nec tam bonum est, ut post mortem non exigant Ecclesiæ supplicationes, nec tam malum, ut ei nō prosint: qualis uiuendi modus est eorum, qui pœnitentes in fide, et confessione obdormiunt, necdum tamen peccati reliquijs penitus expurgatis. Hi ergo in tertia classe positi ex huius sanctißimi Doctoris sententia illi sunt, qui dū præsentem ducerent uitam, meritum sibi compararunt, ut quæ pro eis religiosè in Missa, cæterisq; diuinis officijs, peragūtur, non inaniter Ecclesia impēdat. Rursus idem Beatus Pater libro Confeßionum 9. pietatem istam diligenter prosequens, nec contentus, quòd ipse parentes pijs precibus Domino commēdasset, orat, ut idem faciant, qui sua legerint. Illius autem uerba sunt huiusmodi: Inspira Domine Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filijs tuis, dominis meis, quibus & uoce, & corde, & literis seruio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patricio quondā eius coniuge, per quorū carnē introduxisti me in hāc

Gal. cap. 5. d

uitã: Meminerint cum affectu pio parentũ meorum in hac luce trãsitoria, et patrum meorum sub te Patre, in Matre Catholica, & ciuium meorum in æterna Hierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usq; ad reditum, ut quod illa à me poposcit extremum, uberius illi præstetur in multorum orationibus. Hactenus ille. Ex quibus quidem uerbis facilè colligitur duo esse, quæ hic Beatus Pater expostulat, quo supplicationes istæ mortuorum animabus prodesse possint: Primum, ut fiant recta fide, ac pietate, hoc est, ut præcantis affectus accedat, sine quo externa supplicatio ullas suppetias afferre potest; secundũ, ut tales fuerint defuncti, qui, quũ uiuerent, ut hæc sibi postea prodessent, meruerũt. Nam nec asserendum, nec credẽdum est Sacrificiũ nostrum pro his, qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum esse; sed tantum pro eis, qui membra Christi fuere, & absq; mortalibus peccatis ex hac uita discesserunt. Quo fit ut in Canone non pro quibuslibet, sed tantum pro his, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Sacerdos oret. Ambrosius quoque in Epistola ad Faustinũ de Germanæ obitu dolentem ego,

Extrema suæ matris postulatio.

Si Ecclesiæ supplicationes mortuis prodesse debent, duo exiguntur.

Pulchra obseruatio, q̃ in Missali ex decreto Concilij Tridẽtini nup impresso, minime ꝑtermissa est.

inquit, eam non tam deplorandam, quàm orationibus prosequendam reor; non mæstificandum lachrimis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam arbitror. Postremò Conciliũ Cabilon. omnium sanctorum Patrũ uestigia subsequutum de hac re à Christifidelibus hoc obseruandum sanciuit his uerbis: Visum præterea nobis est, ut in omnibus Missarum solemnibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominũ depræcetur. Sicut nulla dies excipitur, qua pro uiuentibus, et pro quibuslibet necessitatibus dominum depræcetur, ita nimirũ nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium præces Domino in Missarũ solennibus fundantur. Quæ omnia in Concilio Tridentino dubiò procul diligentißimè expensa sunt, in quo præter alia, sic sancitum legimus: Curent autem Episcopi, ut fidelium uiuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosinæ, aliaq; pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ statuta piè et deuotè fiant, & quæ pro illis ex testatorum fundationibus, uel alia ratione debentur, non perfunctoriè, sed à Sacerdotibus, & Ecclesiæ ministris, & alijs

qui hoc præstare tenentur diligenter,et accuratè persoluantur. Ex his ergo omnibus satis nos ostendisse putamus, quòd Ecclesia,quemadmodum pro uiuis, ita & pro spiritibus defunctorum Sacrificium mediatoris offert, illosq́ pia oratione propitiatione tanti Sacrificij semel oblati commendat, firmissimè credens,quòd hoc Sacrificium in cruce oblatum tum uiuis,tum in fide defunctis prosint: Quod Innocentius Tertius recte ac grauiter sic explicauit; Orat pia mater Ecclesia non solùm pro uiuis,sed etiam pro defunctis,& eos sacræ oblationis nimirum in cruce factæ intercessioni commendat certissimè credens, quòd sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum,non solum ad salutem uiuentium,uerum etiam ad absolutionem ualeat mortuorum. Quòd si quis tandem huic purissimæ,sacræq́ Patrum omnium doctrinæ aduersaretur à sancta Ecclesia,per subiectum hunc Canonem damnatur: Si quis dixerit Missæ Sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam oblationem Sacrificij in cruce peracti,non autem propitiatorium uel solũ prodesse sumenti,neq́ pro uiuis,& defunctis, anathema sit.Et hæc pro præsenti sufficere arbitror.

Inno. de Sacro Alt. myster. lib. 5. c. 5

Can. 3. sess. 22. Cōc. Tri.

Reliquum tantum eſt, ut quàm breuiſsimè declaremus Miſſas in honorem ſanctorum celebrandas eſſe: quod mox ut fuerit abſolutum, tempus erit, ut ad ea, quæ huius Sacrificij naturam, quatenus hoc Sacrificium Sacramentum eſt, perficiunt, deſcendamus.

IN ANNVAS SANCTORVM *ſolennitates Miſſas celebrandas.* *Cap. 8.*

Heretici ex ſuo more oia euertere conantur; ſicut & modò faciunt, quū adeo piā Ecclesiæ cōſuetudinē celebrandi Miſſas in honorē ſanctorū demedio tollere audent.

PRAETER multa; quæ hactenus adduximus, adhuc malè habet aduerſarios, quòd in honorem, & annuam ſolemnitatem ſanctorum Miſſas celebremus: quum tamen Cyprianus uetus ille, ac uerè pius Eccleſiæ Doctor teſtatur in Eccleſia ſolitas celebrari oblationes, & Sacrificia ob commemorationes martyrum, qui ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſierūt. Huius ſanctiſsimi Doctoris uerba hæc ſunt: Deniq; & dies eorum, qui bus excedunt annotatæ, ut commemorationes eorū inter memorias martyrum celebrare poſsimus.

Lib. 3 epiſt. vj.

Quam

Quamquam Tertullus fideliſsimus, et deuotiſsimus frater noſter inter cætera ſolicitudinem, & curam ſuam cum fratribus in omni obſequio operationis impartit, qui nec illhic circa curam corporum deeſt, ſcripſerit, ac ſcribat, ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò uobiſcum Domino proſperãte celebrabimus. Hoc item confirmat libro 4. epiſt. 20. his uerbis: Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrum paſsiones, & dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Id quod etiam oſtẽdit Auguſtinus contra Fauſtum lib. 20. ubi ait: Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa celebritate concelebrat; & ad excitandam imitationem, &, ut meritis eorum conſocietur, atq; orationibus adiuuetur. Hoc item confirmat libro 3. contra Epiſtolam Pelagiani his uerbis: Non cõſtituimus eiſdem martyribus templa, Sacerdotia, ſacra, & ſacrificia, quoniam non ipſi, ſed Deus eorũ nobis eſt Deus. Honoramus ſanè eorum memorias tanquam ſanctorum hominum Dei, qui uſq; ad

mortem suorum corporum pro ueritate certarunt, ut innotesceret uera Religio falsis religionibus cõuictis. Quis autem fidelium audiuit unquam stãtem Sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumq; constructum dicere in præcibus; Offero tibi Sacrificium Petre, uel Paule, uel Cypriane? quum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & Martyres fecit, & sanctis suis Angelis cælesti honore sociauit, ut ea celebritate, & Deo uerò de illorum uictorijs gratias agamus, et nos ad imitationem talium coronarum, atq; palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ recordatione adhortemur. Hæc ille. Cuius præclarissimi Doctoris sententiam sacrosancta Synodus Tridentina ad lineã ferè imitata, hæc uerba protulit: Et quamuis in honorem, & memoriam sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueuerit, non tamẽ illis Sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit: Vnde nec Sacerdos dicere solet, offero tibi Sacrificium Petre, uel Paule, sed Deo de illorum uictorijs gratias agens eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere di-

Conc. Trid. sess. 22. c. 3.

gnentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Ex prædictis itaq; planè constat, quòd non adoramus sanctos, non facimus eos mediatores, non seruimus illis cultu, qui latria nuncupatur, quoniam hæc soli Deo, & Christo debentur; sed ad altare Christi, cuius ipsi sancti membra sunt, eos, ut domesticos Dei amicos, ac pios & sedulos apud Deum pro nobis interpellatores agnoscimus, ipsorumq; meritis per fidem participes fieri petimus.

In Missis pro sanctorum honore celebratis quid agat.

Hæc sunt, quæ pro huius sanctissimi Sacrificij ueritate tradenda mihi breuiter dicenda erant. Habes igitur (ut credimus) summatim, quid de hoc tanto sacratissimæ Missæ Sacrificio te intelligere oporteat. Principio enim ostendimus, quid Missæ appellatione, ac definitione contineatur: atque fuisse ab æterno in mente Diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, & mox condito orbe fuisse in Patribus: Moyse, Melchisedech, Isaac, & alijs figuratum; in lege per Sacerdotales panes adumbratum; per ora Prophetarum Danielis, et Malachiæ uaticinatum; In cruce à Christo Seruatore nostro cōsumatum, & tandē per Apostolos, primosq; Orthodoxos Patres Dio-

Epilog' breuiter cōplectēs, quæ hactenus dicta fuere.

nysium, Hyreneum, Tertulianū, Chrysostomum, Augustinū, Hieronymum, Ambrosium, Origenem, Eusebium, Basilium, & plerosq; alios uiros cum doctrina, tum uitæ sanctimonia commendatum. Posthæc ostendimus, quanta inter ueteris, ac noui Testamenti Sacrificia posita sit differentia. Rursus habes hoc Sacrificium propitiatorium esse, quatenus uerū corpus, et sanguis Christi per ipsū Deo Patri offertur: at uerò quatenus Ecclesia, quæ est corpus mysticum per Christum Deo offertur, Sacrificium laudis, & Eucharisticum dici. Atq; unū, & idem esse Sacrificium, quod in Missa offertur cum Sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, hac sola adhibita differentia, quod illic Christus sub propria specie, uisibiliter, corporaliter, et cruentè fuit oblatus, hic uerò, idest, in altari sub Sacramenti speciebus in illius oblationis commemorationem inuisibiliter, incorporaliter, & incruentè offertur. Habes præterea quis instituerit, quibus uerbis, & quando; necnon simul, & semel Sacrificium, & Sacerdotium Christum instituisse. Vbi facere pro offerre, consecrare, Hebræis, Græcis, & Latinis usurpari ostendimus. Nec minus ostendimus ministrum huius Sacrificij

legatione Christi in hac parte fungi, qui electione Canonica, & consecratione, impositioneuè manuum ab Episcopo est ordinatus. Postremo habes hoc Sacrificium mortuorum animabus prodesse, atq; in honorem, cultumq; sanctorum Deo Patri exhibendũ esse. Venio iam ad alteram huius libri præcipuam partem, in qua Deo fauente, speramus singula breuiter declarare, quæ ad hoc præclarum Sacrificium, ut Sacramentum est, attinere uidentur: Superius enim dictũ nobis fuit, id quod in Missa agitur, Sacrificium, & Sacramentum esse, ac licet, nostrum institutum sit de eo agere, ut Sacrificium est, quo tamen omni ex parte notitiam absolutam de hac re traderemus, nonnulla etiam præsertim difficilia de hoc Sacrificio, quatenus Sacramentum est, nos pro nostra facultate (qualiscunq; illa fuerit) dicturos esse promisimus. De hac igitur re, ut Sacrificium est, (quantum expostulare uidebatur) iam pro nostro instituto diximus. Sequitur ergo, ut, & quæ ad huius Sacramenti rationem attinent, breuiter, & dilucidè exponamus.

QVOD RE QVIDEM VERA corpus, & sanguis Christi contineantur in hoc Sacramento. Cap. 9.

HVIVS Sacramenti uerbum est sermo Christi, quo facta sunt omnia, cum antea non essent. Ante conditionem mundi cælum non erat, terra non erat, mare non erat, nulla creatura erat. Sed audi dicentē: Ipse dixit, et facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Quòd si tanta uis est in sermone Domini, ut incipiant esse, quæ nō erant, quantò magis operatorius est, ut quæ erant, suo iussu in id, quod prius non erant, idest, in corpus, & sanguinem suum mutentur? Quod qui non credit, is ne primū quidem Apostolici symboli articulum mente percipit: neq; enim in Deum omnipotentem credit, qui uerbo eius omnipotentiam detrahit. Quum itaq; Christus illud æternum Dei uerbū, per quod facta sunt omnia, & inuisibilis ille Sacerdos per uisibilem Sacerdotem panem in manus accipit, ac benedicit dicens; Hoc est corpus meum, & calicem inquiens,

Verbi Dei efficatia quanta.

Genes.c.1. a

Ambros. de sacram.

Infidelis, q. uerbo Dei omnipotentiā detrahit.

Hic est sanguis meus, certissimè credere debemus, hoc, quod nobis porrigitur, esse & uerum corpus, & uerum sanguinem Christi, licet ante cōsecrationem, quæ fit hoc omnipotentis Dei uerbo fuerit panis, & uinum. In solum enim Christi testimonium, quod nō potest non esse uerissimū, quando Christus sit ipsa æterna ueritas, intueri debemus: Ipse est, qui testatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem. Sic enim ait: Accipite, Hoc est corpus meū. Matt.c.26.e Marc.c.14.c Luc.c.22.b 1. Corint.c. 11.e. *Nunquid debemus de eius testificatione dubitare, qui, ut omnem nobis scrupulum eximeret, ut omnē allegoriam, & æquiuocationem tolleret, tam diligenter definiuit, ac descripsit, quod dedit, ut accuratius non potuerit? Nam addidit: Quod pro uobis tradetur: hoc est, non aliud, sed illud idem substantialiter, quod pro uobis redimēdis tradetur ad mortem, et crucifigetur. Quare Cyrillus maximus ille Alexādrinæ Ecclesiæ Archiepiscopus in his uerbis explicandis inquit: Non dubites, an hoc uerum sit, sed potius suscipe uerba Saluatoris in fide: Cum enim sit ueritas, non mentitur. Et Ambrosius libro 8. de Sacramentis in hanc sententiam scribens hæc habet: Sicut uerus Dei Filius est Dominus Iesus*

Christus, ita uera Christi caro est, quam accipimus; et uerus sanguis eius est potus. Huic sententiæ subscribens Diuus Augustinus in libro sententiarum Prosperi ita inquit: Nos in specie panis, & uini, quam uidemus res inuisibiles, idest, carnem, & sanguinem honoramus. De hac reali præsentia Domini nostri Iesu Christi in uenerabili hoc Sacramento sacrosancta Synodus Tridentina in sessione 23. hæc scripta reliquit: Principio docet sancta Synodus, et apertè, ac simpliciter profitetur in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento post panis, et uini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum uerum Deum, atq; hominem uerè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibiliũ contineri. Nec enim hæc inter se pugnant, ut ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat iuxta modum existendi naturalem, &, ut multis nihilominus alijs in locis sacramẽtaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi uerbis exprimere uix possumus, possibile tamen esse Deo cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Vt uerò omnes iam agnita ueritate Catholica intel-

Conc. Trid. sess. 23. c. 5.

Quo modo Christus ad Dei Patris dexterã sedeat, & re ipsa in Eucharistiç Sacramento contineatur.

ligant, quæ ab illis hæreses uitari debeant, placuit eidem sanctæ Synodo hunc Canonē adijcere: Si quis negauerit in sanctißimæ Eucharistiæ Sacramento contineri uerè, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem unà cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tātummodo esse in eo, ut in signo, uel figura, aut uirtute, anathema sit. Nullus itaq; dubitandi locus nobis relinquitur, quin peracta consecratione, in admirabili hoc Sacramento sub panis, & uini speciebus corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi unà cum ipsius anima, et diuinitate existat. Ac ita certè congruens fuit, ut hoc Sacramentum, quod & Sacrificium simul futurum erat, contineret ipsum Christum passum non in figura tantùm, sed quod maius est in re ipsa, atq; substantia, ut probaretur dignius, & perfectius Sacrificijs ueteris legis, quæ illud uerum paßionis Christi Sacrificium continebant in figura solùm, atq; ut maiorem erga nos pro nostra salute charitatem, et amicitiam ostenderet. Est enim maximè proprium ex Aristotelis sententia conuiuere amicis, nec eos præsentia corporali destituere. Demum sic decuit ut suam nobis

Can. 1. sess. 13. Cōc. Trident.

Hila. de Trinit. lib. 8. Ambros. de sacra lib. 8. Cyrillus super illud: Hoc est. Thom. 3. p. q. 75 art. 1.

Decens planè fuit, ut in hoc Sacramento Christus contineretur.

in hoc Sacramento carnem præberet inuisibili modo, quatenus augeret præmium fidei nostræ, quæ sicuti est de diuinitate Christi, ita est de eius humanitate, quemadmodum testatur Ioannes his uerbis: Creditis in Deum, & in me credite.

Ioan. c. 14. a

Quã ob causam corpus Christi post cõsecrationẽ panis nõ numquã uocatur.

Ne uerò quis rotunda quadratis, quadrataq; rotundis euoluat, hic te lectorem studiosissimũ admonitum uelim; quòd si interdũ scriptura sacra corpus Domini post consecrationem panem uocat, more suo facit, quæ res quaslibet uocare solet nominibus earũ rerum, ex quibus fiunt; ut sacræ scripturæ illud ad hominem dictum ostendit: Quid superbis terra, & cinis? Sic ergo corpus Domini panis adhuc uocatur, quia ex pane conficitur, & panis retinens qualitates intuentium oculis panis apparet. Vel fortasse panis dicitur, quòd reuera panis animæ sit, & Angelorũ uitam æternam mundo ministrans. Vbi facile uidere potes, quo modo à sacris Theologis passim conceditur, & à Christi fidelibus, ut uera, suscipitur hæc enuntiatio: Ex pane fit uerum Christi corpus, hoc est, substantiam panis fuisse conuersam in uerũ Christi corpus.

Ecclesiast. c. 10. b

Tho. 3. par. q. 75. art. 8.

QVIBVS EX CAVSIS SVB illis speciebus Christus seipsum nobis exhibuerit.

Cap. 10.

IAM si forsan in dubium uoces, cur Christus carnem, & sanguinem suum ijs speciebus tecta, & operta nobis exhibuerit, respondet locupletissimus ille noster Diuus Laurentius Iustinianus in tractatu de corpore Christi, ad quem deuota mente hæc uerba transmittit: Illud quippè corpus, quod recubuit in præsepio, Mariæ requieuit in gremio, uerissimè in hoc tuo Sacramento percipimus, in propria quidem natura, sed sub alia specie, non autem absq; maximo sapientiæ tuæ mysterio. Quis hominum non expauesceret humanam carnẽ, eiusq; cruorem manducare, & bibere, & potissimè Dei, et Domini sui innocentis? Huiusmodi escam mortalium perhorrescit natura. Et paulòpost inquit: Opportune igitur satis sub panis, & uini specie accipimus Sacramentum hoc, & rem ipsam, idest, corpus Christi, ut merita aggregentur fidei, quæ argumentum est non apparentum. Videt qui

Laurẽtius Iustin. in tractatu de corpore Christi.

sumit aliquid, & aliud credit, quo nil excellentius, nil potest esse maius. Intuetur, inquam, uisibiles species panis, & uini, & sub ipsis inuisibilem credit Deum, qui corpus suum nedum in solatium, et præsidium peregrinationis nostræ exhibuit, uerum etiã in cibum, præcium, præmiumq́. Cibum utiq; in Sacramento, præcium in cruce, & in cælo præmiũ. Hæc ille. Ex quibus perspicuum est, Christum sub illis speciebus carnem, et sanguinem suum exhibuisse, primùm, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, scilicet, carnem, & sanguinem; deinde ut fidem nostram exerceret, quæ de ijs est, quæ non inspiciuntur. Adde, quod & hoc factum est, ne ridiculum fiat paganis, si sub propria specie Dominum nostrum manducaremus, & cruorem occisi hominis biberemus.

Tres assignãtur causę, ob quas Saluator noster sub panis & uini speciebus seipsum nobis exhibuit.

Ambr. lib. 6. de sacra. Tho. 3. p. q. 75. art. 5.

QVO MODO SVB SPECIE PANIS sanguis contineatur, & ediuersò.

Cap. II.

ILLVD præterea minimè prætermittendum est, sub panis specie ex ui (ut dicitur) Sacramenti Christi corpus contineri, sanguinem uerò per

cõcomitantiam, ſicut ex altera parte ſub uini ſpecie ſanguis Christi continetur ex ui Sacramenti, per concomitantiam uerò, & corpus. Et hæc eſt ea ratio, cur nec plus ſub utraq; nec minus ſub altera tantùm ſpecie, uel ſpeciei particula ſumitur Chriſtus. Nam eadem eſt ratio, ut teſtatur Hilarius, in corpore Chriſti, quæ in manna præceſsit, de qua dicebatur, quòd qui plus colligeret, non habuit amplius, nec qui minus parauerat, habuit minus. Quamobrem ſacroſancta Synodus Tridentina ſacram illam de uenerabili, & diuino hoc Sacramento doctrinam tradẽs, quam ſemper Catholica Eccleſia ab ipſo Ieſu Chriſto Domino noſtro, ac eius Apoſtolis erudita retinuit, hæc eadem, quæ diximus, explicauit, ac definiuit his uerbis: Et ſemper hæc fides in Eccleſia fuit ſtatim poſt conſecrationem, uerum Domini noſtri corpus, uerumq; eius ſanguinem ſub panis, & uini ſpecie unà cum ipſius anima, et diuinitate exiſtere, ſed corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub uini ſpecie ex ui uerborum; ipſum autẽ corpus ſub ſpecie uini, & ſanguinem ſub ſpecie panis, animãq; ſub utraq; ui naturalis illius connexionis, & concomitantiæ. Et poſt pauca hæc adijciuntur:

Hila. de cõſecr. diſt. 2: c. ubi pars.

Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 3.

Tho. 3. p.q. 75. art. 3. *Quapropter uerisſimè eſt tenendum ſub alterutra ſpecie, atq; ſub utraq; contineri. Totus enim, & integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quauis eius ſpeciei parte; Totus item ſub uini ſpecie, & ſub eius* Tho. 3. p. q. 76. art. 1. *partibus exiſtit. Quæ omnia ut dilucidiora fiant, illud intelligere oportet, quòd cum Chriſtus Dominus ex tribus illis ſubſtantijs diuinitate, anima, & corpore re ipſa, et uerè coniunctis, ſimulq; unitis conſtet, neceſſe eſt, ut ubicunq; eſt unum iſtorum, & reliqua duo ſint; ſed aliter, & aliter. Nam quòd ad corpus attinet; Chriſtus continetur in hoc Sacramento ex ui Sacramenti, hoc eſt, ex efficacia, & uirtute uerborum, quibus ſubſtantia panis conuertitur directè in corpus Chriſti; ſed quòd ad diuinitatem, & animam pertinet, Chriſtus continetur in eo ipſo Sacramento ex naturali, & reali concomitantia, quia corpori Chriſti ſimul coniuncta nunc ſunt ipſius diuinitas, & anima. Similiter & de ſanguine dicendum eſt, quod quò ad ſanguinem eius attinet Chriſtus eſt in hoc Sacramento ex ui eiuſdem Sacramenti, ideſt, ex uirtute uerborum, quibus ſubſtantia uini conuertitur directè in ſanguinem Chriſti, cum quo qui-*

Hæc omnia minimè prætermittẽda.

dem sanguine quum realiter simul sint coniuncta ipsius diuinitas, & anima, hinc necessario sequi uidetur, ut sub eisdem speciebus sacramentalibus, sub quibus sanguis Christi ex ui uerborum, seu Sacramenti continetur, diuinitas, & anima ex naturali, & reali concomitantia contineantur, non autem ex uerborum ui, & efficacia; quippe cum uerba, quibus conficitur Sacramentum non tendunt, nec terminant directè in diuinitatem, aut animam, sed sanguinem Christi: In hunc quippe modum Christus Seruator noster continetur sub utraque specie, sed alio, & alio modo: Nam sub panis specie, ut sæpe, ac sæpius diximus, continetur ipsum Christi corpus ex ui Sacramenti, quia uerba, quibus panis sacramentaliter consecratur directè tendunt in corpus Christi; sanguis autem continetur eo, quòd uerè, & realiter est unitus corpori: Eodem quoque modo sub specie uini sanguis continetur ex ui Sacramenti, quia uerba, quibus consecratur uinum, tendunt directè in Christi sanguinem. Cæterum, quia sanguis non est separatus à corpore, propterea necesse est, ut sub eisdem speciebus, sub quibus san-

guis continetur et corpus ex reali, naturaliq́ (ut dicunt) concomitantia contineatur. Quare si tribus illis diebus, quibus ad inferos Christus extitit, consecratum fuisset hoc Sacramentum, tunc anima Christi non fuisset sub illis speciebus ex reali concomitantia, quia tunc uerè anima fuit separata à corpore, quemadmodum nec tempore passionis sanguis fuisset sub specie panis, nec corpus sub specie uini ex reali concomitantia, quia tunc sanguis Christi fuit à corpore separatus. Et hæc in re tam difficili nec obscurè, nec prolixè dixisse sufficiat.

Tho. 3. p. q. 76. art. 1. in respou. ad 1.

Puchrè collectum.

QVOD AD REM HVIVS Sacramenti significandam nihil congruentius potuit assumi, quàm panis, & uinum. Cap. 12.

HIC certè se offert locus breuiter declarandi nullum elementum congruentius esse ad significãdam rem in hoc Sacramento contentam, quã sunt panis, & uinum. Quod ut facilius assequi possimus, rem paulò altius aggrediemur. Qui in scripturis

Quot modis i sacris scrip

turis uel mediocriter uersati sunt nouerunt appellatione panis, non tantum hunc, qui frumento conficitur uenire, sed per panem interdum significari Christum, ut idem de seipso ait: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Ipse enim unigenitus filius uerus panis est, qui quum sit ex substantia patris naturaliter cuncta uiuificans, uniuersum terrarum orbem potest nutrire, & toti mundo uitam præbere. Interdum uerbum Dei, quo fidelis anima reficitur, ac sustentatur, panis dicitur. Nam ut in Euangelio Christus testatur: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei: Hic enim est panis ille supersubstantialis, quem petimus nobis quotidie dari. Nonunquã panis omnia ad uitæ præsentis subsidium necessaria designat, & præsertim panem illum materialem, quo potissimum uectitamus. Quum igitur Christus se ipsum nobis in Sacramento exhibere, & porrigere, esuq; corporis sui in fide uerbi diuini reficere, sustinere, & conseruare nos uoluerit, elementum delegit, quod ad hæc omnia significanda non tãtum menti, sed & oculis nostris inculcanda congruissimum est. Quemadmodum enim panis hic terre-

[Margin notes: pturis panis accipiatur. — Ioãn. c. 6. d — Luc. cap. 4. a — Tho. 3. p. q. 74. art. 1. — Pulchra similitudo rei]

Appositę aptissimè accõmodata. ſtris imbecillitatem carnis noſtræ reficit, ſuſtinet, & conſeruat, & uinum hominem lætificat, ſic caro, et ſanguis Chriſti, quum non ſolùm ſacramentaliter, ſed & ſpiritualiter manducantur, interiorem hominem mirifice reficiunt, atq; lætificant. Id quod Propheta tum in ſpiritu præuidit, quum in hunc modũ cecinit: Calix meus inebrians quàm præclarus eſt.

Pſal. 22. Præterea quum Eccleſia Chriſti corpus, ut dictum eſt, myſticum ſit, & illius unitatem perceptione huius Sacramenti Chriſtus nobis commendare uoluerit, panis, & uini materia congruentiſſimè delecta eſt; quoniam ſicut ex multis granis conficitur panis, & ex pluribus racemis uinum confluit, & unum corpus ex multis membris componitur, ſic Eccleſia, ex multis fidelibus charitate copulante, connectitur:

Auguſt. in ſermone ad infan. de Sacramen.

Myſterium ſiquidem pacis, et unitatis noſtræ Chriſtus in ſua menſa cõſecrauit. Hac quidẽ ratione hoc ſalutare Sacramentum Græcè appellatur Synaxis, ideſt, conciliatio, ſeu communio, quòd hoc myſterio ſignificetur, & confirmetur arctiſſima coniunctio corporis cum capite, hoc eſt, Chriſti, & Eccleſiæ, & omnium Chriſti membrorum. Quæ ſanè appellatio deſumpta uidetur ex uerbis Diui Pau-

Euchariſtia cur ſinaxis Græcè dicitur.

li dicentis : Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio eſt ſanguinis Chriſti? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? Qui ergo unquam fiet, ut non accendamur mira quadam charitate erga proximos, cum quibus intelligimus unum nos eſſe corpus in Chriſto, ut quemadmodum ille nobis ſe totum donauit, ita nos quoque utilitati proximorum totos expendamus. Sed ad reliqua accedamus.

1. Corint. c. 10. d.

Ad fraternũ amorem ad hortatio.

CVR SVB DVABVS ſpeciebus ſeparatim conſecratur, & ſumitur.

Cap. 13.

CAETERVM in hoc ſanctiſſimo Sacramento ſub duabus ſpeciebus ſeparatim conſecratur, tum quòd ita fuerit à Chriſto inſtitutũ, tũ etiam quod ita fieri cõueniat. Nã quũ hoc Sacrificiũ ſit, ut dictũ à nobis eſt, rememoratiuũ paßionis

Ambr. ſuper Epiſt. ad Corint. c. 11.

Dominicæ conuenit, ut ſeparatim panis, & ſeparatim calix conſecretur; quoniam & in paſſione ſanguis fuit ſeparatus à corpore. Hac quoq; de cauſa ſub duabus ſpeciebus à Sacerdote percipitur, ut animæ, & carnis liberatio à nobis ſignificetur; quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis pro anima noſtra offertur: Quod Moyſes præfigurauit, quando

Leui. c. 17. dixit: Caro pro corpore ueſtro offertur, ſanguis pro anima. Adde quod hoc eſt conueniens uſui huius Sacramenti, ut ſeorſum accipiatur à Sacerdote corpus Chriſti in cibum, & ſanguis in potum. Cæterum quo modo Chriſtus ſub ijs ſpeciebus continetur, & panis, ac uini ſubſtantia conuertitur in corpus Chriſti, atq; de alijs quamplurimis, quæ in hac planè inexplicabili materia ſubtiliter diſputantur, hic agere non conuenit; perturbant enim imbecillium animos, pro quibus tum conſolandis, tum inſtruendis hoc noſtrum munus confecimus. Id unum te ſcire uelim, hanc conuerſionem panis in corpus Chriſti, & uini in ſanguinem ab Eccleſia Catholica tranſubſtantiationem paſſim nominari, ut facilè eſt uidere ex eis, quæ ſacroſanctum Concilium Tridentinum affert in hunc modum: Quoniam autem Chriſtus

Cōuerſio panis ī corpus & uini in ſanguinē Chriſti, quo nomine ꝓpriè uocetur.

Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 4. Luc. c. 22. b

Redemptor noster corpus suum id quod sub specie pa- Ioann. 6.
nis offerebat uerè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia fuit, idq; nunc denuò sancta Synodus declarat per consecrationem panis, & uini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiam uini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter, & propriè à sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata.

DE HVIVS SANCTISSIMI Sacramenti dignitate, & excellentia. Cap. 14.

QVAM eximium sit sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum nullus planè est, qui ex eis, quæ dicta sunt, quæq; dicentur, facilè non intelligat. Hic enim præsens iacet illud summum bonum, quo nihil præstantius, nihil probatur esse perfectius. Hic est sempiternum illud uerbum, in quo uiuunt omnia, per quod elementa cuncta subsistunt, Dei filius, Patris sapientia, splendor gloriæ, fons uitæ,

Angelorum conditor, ac deniq; hominum plasmator, atq; Redemptor. Hic etiam ipsa Angelorum natura miratur: & sub accidentibus Christum ueneratur, diuinamq; in Sacramento maiestatē colit. Sed quis huius excellentissimi Sacramenti dignitatem ad plenum referare unquā poterit? Humanā, & Angelicam hoc tantum munus transcendit naturā. Non capit cor, lingua deficit, humanusq; sopitur sensus ad tanti mysterij perfectionem explicādam, quæ etiam tum maxime illustratur, si ad cæterorum Sacramentorum præstantiam conferatur.

Præcipua huius Sacramenti excellentia super alia, & ueteris & noui testamenti quæ sit.

Sacramentum enim hoc alijs sacramentis tum ueteris, tum noui testamenti maius, & excellentius ex eo probatur, quòd elementum, seu exterior species nullam transubstantiationem, seu substantialem mutationē admittit: neq; enim aqua Baptismatis, aut oleum Chrismatis per consecrationem in aliam naturam mutantur, neq; Spiritus sanctus in eisdē elementis essentialiter continetur, quamuis credentibus in mysterio exhibeatur. At solum in hoc Sacramento panis, & uinum potentia uerbi diuini ita mutantur, ut substantialiter non sit, quod ante fuerat; sed quæ ante consecrationem erant panis, & ui-

num post consecrationem sunt substantialis Christi caro, & sanguis. Huius autem Sacramenti perfectionem super cætera sacramenta Dionysius apertissimè docet his uerbis: Et ideo hoc Sacramentum, quod ipsum Christum realiter cōtinet, est perfectiuū aliorum omnium sacramentorum, in quibus uirtus Christi participatur. Illud etiam in eo singulare inuenitur, quod reliqua sacramenta in usu perficiūtur, quando, scilicet, materia istorum sacramētorum ad hominem sanctificandū applicātur, sicut Baptismus in ablutione, et Confirmatio in Chrismatis consignatione: sed hoc Eucharistiæ sanctissimum Sacramentum consecratione materiæ peracta, antequam ad hominem applicetur, hoc est, ab homine sumatur, iam est perfectum. Hanc planè excellentem differentiam ostendere nititur sacrosancta illa tam libenter à nobis sæpe, ac sæpius repetita Synodus Tridentina, quando quid huic sacramento cum cæteris commune, & quid proprium sit, docuit his uerbis: Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramentis symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam uisibilem. Verum illud in ea excellens, &

Cœlest. Hiar. cap. 3.

Tho. 3. p. q. 73. art. 1. in resp. ad 3.

Aliud quoq; in Eucharistiæ Sacramēto singulare reperitur ab alijs Sacramentis penitus distinctum.

Conc. Trid. sess. 13. c. 3. & de cōsec. dist. 2. c. Sacrificium.

ſingulare reperitur, quod reliqua ſacramenta tum primum ſanctificandi uim habent, cum quis illis utitur; at in Euchariſtia ipſe ſanctitatis auctor ante uſum eſt. Nondum enim Euchariſtiam de manu Domini Apoſtoli ſuſceperant, cum uerè tamen ipſe affirmaret corpus ſuum eſſe, quod præbebat. Huius igitur Sacramenti quanta ſit excellentia, quantauè dignitas ex ijs, quæ attulimùs, putamus nos iam breuiter oſtendiſſe.

RATIONES, QVIBVS HOC *Euchariſtiæ Sacramentum Chriſtus inſtituerit. Cap. 15.*

QVANQVAM ex ſuperioribus ſatis ſuperq; depræhendatur, quæ huius tanti Sacramenti cauſa, & efficatia ſit, quia tamen hinc tota utilitas pendet, ut non tantum agnoſcamus quid ipſum Sacramentum ſit, ſed & quæ ſit inſtitutionis cauſa, & qui ſint eius fructus, in morem epilogi quam breuiſſimè huius Sacramenti rationem, & uirtutem repetemus. Principalis ergo huius Sa-

Primarius Euchariſtiæ

cramenti finis est (quod & superius attigimus) ut manducantes, & bibentes corpus, et sanguinem Domini in interno cordis gaudio, summa cũ laude commemoremus, annunciemus, & prædicemus corpus Christi pro nobis traditum, et sanguinem eius in cruce pro remissione peccatorum nostrorum effusum: idq; facere nos oportet donec ueniat: ut ueniens ad iudicandum uiuos, & mortuos inueniat nos facere, quod ipse à nobis discedẽs, ut faceremus, instituit ad hunc modum: Hoc facite in meam commemorationem, ac si dixisset: Hac quidem de causa Sacramentum istud uobis relinquo, ut scilicet non tãtùm corpus, & sanguinem meum manducetis, ac bibatis, uerùm quoq; ut tanti beneficij, quod uestri causa moriens impetraui, nempe remissionis peccatorum, & uitæ æternæ semper memores sitis, & semper ad gratiarum actionem conuertamini, prædicantes, et annunciantes mortem Domini uestri donec ueniat, ut Diuus Paulus ostendit his uerbis: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Hunc planè finem Concilium Tridentinum agnoscens in eam, quam nuper retulimus, sententiam hæc habet:

finis quis.

Matth. c. 26.

Luc. c. 22. b

1. Corint. c. 9. f

Ergo Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem hoc Sacramentum instituit, in quo diuitias sui erga homines amoris uelut effudit memo-
Psal. 110. *riã faciens mirabilium suorum, et in illius sumptione colere nos sui memoriã præcepit, suamq; annũciare mortem, donec ipse ad iudicandũ mundũ ueniat.*

Eucharistiæ finis alter. Tho. 3. p. q. 79. ferè per totã quæst. *Præterea, hoc Sacramentum fuisse institutum, non est ambigendum ueluti spiritualem animarum cibum, ut intus latentis morbi, & perpetuæ infirmitatis nostræ conscij medicemur, ac dulciter reficiamur, atq; aduersus omnes peccati, mundi, ac Diaboli insidias roboremur: Id quod planè Ber-*
In sermo. de cœna Dom. *nardus non inscitè nos docuit his uerbis: Si quis ex nobis non tam acerbos iracundiæ, inuidiæ, luxuriæ, et eiusmodi criminũ motus gratias agat corpori, & sanguini Dominico, & gaudeat quod pessimum uulnus accedat ad sanitatẽ. Equidẽ hoc Sacramẽtum fomitẽ mirificè temperat, & quo minus grauioribus peccatis solicitãte carne, mundo, Diabolo consensum præbeamus, prohibet, minora uerò peccata omnia diluit: Quod ita esse præter cætera ex eo capite Concilij Tridentini, quod superius adduximus, ostẽdi posse arbitror, ubi de altera instituẽdi hoc Sa-*

cramentum ratione sermonem habens, hæc protulit: Sumi autem uoluit Sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur, & confortentur uiuentes uita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me, et tãquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus, præseruemur. Hæc ibi. Quis ergo non uidet, quàm indigeamus hoc Sacramento per totam uitam, qui laboramus, qui onerati sumus, qui ægrotamus, qui tot tentationum procellis quatimur, ac iactamur? Adeamus igitur Christum singuli, ad præsens illud remedium nobis propositum properemus. Ei, quia & uirtus, & refugium nostrum, & adiutor est in tribulationibus, nos magna cum fide copulemus, atq; adeò uirtutē in corpore, & sanguine eius sitā in nobis traijciamus. Nam si qui fimbriā uestimēti eius tetigerit, rectè omnes cōualuerunt, quanto magis corroborabimur nos, si totū illū in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sæuientē mēbrorū nostrorū legē, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni casu nos eriget, et inimici potestate deuicta ad ueram pietatem cōcitabit. Sed redeamus undè paulò digressi sumus.

Conc. Trid. sess. 13. c. 3.

Ioān. c. 6. f

Pro huius Sacramenti frequēti susceptione adhortatio.

Psal. 42. a

Luc. c. 8. f

Chrys. in Matth. Homil. 26.

Porro nemo ignorat hoc Sacramentum fuisse quoq; institutum, ut sit efficax signum Ecclesiasticæ unitatis, & fraternæ charitatis. Quod certè significauit Apostolus in Epistola ad Corinthios, ubi ait: Quoniam unus panis, & unum corpus sumus, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Qui ergo est in eius corporis unitate, ipse uerè dicendus est manducare corpus Domini, & bibere sanguinem Christi. Ac propterea hæretici, & schismatici ab huius corporis unitate separati possunt quidem tractare, & percipere idem Sacramentum, sed sibi noxium. Accipiunt enim id in testimonium contra se, qui non sunt in eo uinculo pacis, quod in illo exprimitur Sacramento: Diuisionem quippè quærunt, quum panis ille cælestis indicet unitatem. Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur non diuiti amplius, non pauperi minus, ut nos corpus unum agnoscamus, & mutua charitate complectamur. Mysterium pacis, & unitatis nostræ Christus in sua mensa (inquit Augustinus) consecrauit, & per hunc cibum, et potum societatem sui corporis, et membrorum suorum intelligi uoluit, quæ est Ecclesiæ unitas. Ille igitur, quem peccatorum suorũ

Tertius sacræ Eucharistiæ finis.

1. Cor. c. 10. d

De consc. dist. 1. c. quia passus.

Aug. de Ciu. Dei lib. 12. c. 25.

Huius tanti Sacramenti

ex animo pœnitet, ſubindeq; contrito (ut de hoc infra latius dicemus) & humiliato ſpiritu accedit, ſuauiterq; recolit, ac memoria recondit, quòd pro ſe, Chriſtus corpus ſuum tradiderit, & ſanguinem in remiſsionem peccatorum fuderit, atq; ita demum, concepta fiducia hoc Sacramentum tractat, & ſumit, ille inquam, ita cum Chriſto coniungitur, ut Chriſtus cum ipſo, & ipſe in Chriſto inueniatur; id, quod de ſe teſtatus eſt his uerbis: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in illo. Hanc ſententiam Hilarius proſequutus hæc uerba intulit: Hæc ſacramenta ſuſcepta faciunt, ut Chriſtus in nobis, & nos in Chriſto ſimus. Is præterea certum pignus immortalitatis, ac uitæ æternæ habet. Quo enim alio pignore Chriſtus de tantis donis nos certiores reddere potuit, quàm impertitione ſui precioſiſsimi corporis, quo nos ſibi tanquam membra adiungit, ut ibi ipſe ſit, illic & nos ſimus? O' ineffabilem Dei benignitatem; O' ſuauiſsimum ſummi Dei erga nos amoris pignus, & teſtimonium, quod Chriſto non fuit ſatis ſe pro nobis in mortem tradere, niſi & ſe nobis daret in cibum, ut in eo ſaluati, & innouati ex eo tanquã

Fructus principalis eſt nos Deo noſtro coniungere.

Ioann. c. 6. f

Aeterna frui beatitudine alter eſt huius Sacramẽti fructus.

Ioan. c. 12. d

ſolido cibo uiuamus, atq; adeo in eum conuertamur, ut ab eo nunquam ſeparemur. Atq; hæc omnia Chriſtus Seruator noſter oſtendere uoluit, quando corpus ſuum Diſcipulis tradēs ſic loquutus eſt; Accipite, & comedite, Hoc eſt corpus meum, quod
Matt. c.26.c *pro uobis tradetur: Accipite carnem meam in remisſionem peccatorum pro uobis traditam, et manducate, ut manducantes in me transformemini, & ſpretis omnibus terrenis cupiditatibus in me maneatis, & ego in uobis. Quā ſanè doctrinam catho-*
Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 3. *licam eadem ſacroſancta Synodus Tridentina loco, quem paulo ante adduximus, pulcherrime tradit in hunc modum: Pignus præterea id eſſe uoluit futuræ noſtræ gloriæ, et perpetuæ felicitatis, adeoq; Symbolum unius illius corporis, cuius ipſe caput exiſtit, cuiq; nos tanquam membra arctisſima fidei, ſpei, charitatis adſtrictos eſſe uoluit, ut idipſum omnes diceremus, nec eſſent in nobis ſchiſmata.*

DE HVIVS SACRAMENTI effectibus. Cap. 16.

QVANTI uerò & quam mirifici fructus ex causis, quas attulimus, oriantur, facilè est uidere. Nam in primis qui in interno cordis gaudio commemorat, & annunciat corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinē eius in remissionē peccatorū nostrorū effusum, is utiq; cōfitetur hoc esse unicū præciū redēptionis animarum nostrarū, quemadmodū Diuus Paulus testatur: Empti enim estis prætio magno, glorificate, & portate Deū in corpore uestro: Deinde qui per fidē intelligit quo modo Christus se totū ei impertiat, & ineffabili charitate adiungat, is nō potest non uicissim se totum, hoc est, corpus, & animam Christi consecrare. Nam qui corpus Christi manducat, quid aliud protestatur, quàm se in Christo manere, & illū in se manentē habere? Qui sanguinē bibit, quid aliud cōtestatur, quā se libenter etiā sanguinē (si res ita postulat) fusurū pro Christo, qui nō tātū pro eo sanguinē fudit, sed et eundē sanguinē suū in potū tribuit. Postremò curat is, ut cui Christus iam factus cibus, ipse rursus cibus Christi

Hic & qui subsequitur fructus non sunt planè ab ijs, qui in præcedenti capita fuere adducti.

1. Cor. c. 6. d

Tertius sacræ Eucharistiæ fructus.

Tribus causis, quibus dictũ est hoc sacramentum fuisse institutum, tres pariter fructus correspōdēt.

mundus inueniatur, & uoluntati Christi se totum accommodet. Hi igitur sunt principales huius Sacramenti effectus, quos omnes eadem sacrosancta Synodus Tridentina amplectens hãc pulcherrimã, & salutiferam doctrinam omnibus Christi fidelibus in hunc modum tradidit: Demum autem paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per uiscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes, & singuli, qui Christiano nomine censentur in hoc uinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant, & cōcordent, memoresq́ tantæ maiestatis, & tam eximij amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis pretium, & carnem suam nobis ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis, & sanguinis eius ea fidei constantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate, et cultu credãt, & uenerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, & is uerè sit animæ uita, & perpetua sanitas mētis, cuius uigore confortati ex huius miseræ peregrinationis itineri ad cælestem patriam peruenire ualeãt, eundem panem Angelorum, quem modò sub sacris uelaminibus edũt absq́ ullo

Conc. Trid. sess. 13. c. 8. ad medium.

Psal. 77. c.

ullo uelamine manducaturi. Hactenus de causis, & effectibus huius nostri Sanctissimi Sacramenti. Cæterum de affectu, quo accedendum est ad tantũ Sacramentum, nunc dicamus.

DE AFFECTV, QVI ADHIbendus est, ut digne quis hoc Sacrosanctum Sacramentum tractet, & sumat. Cap. 17.

DE affectu, præparationeq; breuiter dicturi illud præmisisse necessarium duximus, tres esse manducandi hoc Sacramentum modos, alter sacramentalis, quo solùm percipitur non percipiendo effectum, & hoc modo suscipiunt illi, qui confitendi copiam habentes, aliquo tamen mortali peccato detinentur; alter est spiritualis tantùm, per quem suscipitur effectus Sacramenti, quo homo spiritualiter Deo coniungitur, licet re ipsa Sacramentum non sumat, nimirum tum quando Sacramentum habet in uoto: De quo Augustinus in libro de remedio pænitentiæ hæc scribit: Vt quid paras den-

Glos. i Epistol. 1. ad Corint. c. 11. Tho. 3. q. p. 80. art. 1.

Corpus Iesu Christi manducandi modi quot.

tem, & uentrem? Crede, & manducasti. Alter est, quo Sacramentum simul, & effectus ipsius percipitur. Ex quibus protinus dilucidum euadit, aliquos manducare hoc Sacramentum sacramentaliter tantum, quosdam spiritualiter solum, alios sacramentaliter, & spiritualiter simul. Qui uerò hi sint, facilè intelliges ex uerbis Sacrosancti Concilij

Conc. Trid. sess. 13. c. 8.

Tridentini, quæ huius generis sunt: Quo ad usum autem rectè, & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt:

Manducātes sacramētaliter solū qui.

Quosdam enim docuerunt sacramentaliter duntaxat id sumere, ut peccatores, alios tantum spiritualiter

Qui spiritualiter manducent.

illos nimirum, qui uoto propositum illum panem cœlestem edentes fide uiua, quæ per dilectionē operatur, fructum eius, & utilitatē sentiunt: Tertios

Communicantes sacramentaliter, & spiritualiter simul.

porrò sacramentaliter, simul & spiritualiter: Hi autem sunt, qui ita se prius probant, et instruūt, ut uestem nuptialem induti ad diuinam hanc mensam accedant. Hactenus Concilium. Quibus in hunc modum suppositis ad eorum, quorū causa hæc declarauimus, nunc redeamus. Accessuro itaq; ad hoc cœleste conuiuium assumendum, & ad hanc magnā Regis æterni cœnam pertractandam incumbit,

ut ea fide primum ſit prædituſ, qua ſumẽs credas nõ tantum ueritatem corporis, & ſanguinis Domini in hoc Sacramento, ſed & credas, ac ſentias per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, tibi gratis remitti peccata, quæ etiam hoc Sacrificium pro te ſemel oblatum ſumma cum laude, ac prædicatione proſequaris, qua demum intelligas te ueluti è manu Chriſti corpus eius pro te traditum, & ſanguinem in remiſſionem peccatorum tuorum ſumere. Breuiter ea fide imbutus eris, qua in cauſas inſtitutionis, & fines huius Sacramenti diligenter inſpicias, eademq; fide fructus tam mirificos (quòs ſupra retulimus) capias, & adipiſcaris: adeptis uerò rurſus in proximi tui commodum utaris inſequens præceptum, & exẽplum Domini tui, qui ait: Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. Qui hac uiua fide accedit, is quotieſcũq; corpori Domini communicat, mortem Domini annunciat, et corpus Domini ſecundum Apoſtolicam iuſſionem dijudicat referens fructum permanentem in uitám æternam. At contra, qui hac fide uacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, præmit dente, non capit mente. Sumit equidem is ueram Chriſti car-

Acceſſuro ad hos Sacramentum qualis fides ſit neceſſaria.

Ioan.c.15.b

Auguſt. in Ioann.tract. 26.

nem, & ſanguinem, ſed eſſentia, non ſalubri efficientia: Sacramentum accipit, ſed uitam Christi non accipit. Hoc eſt enim (ut idem ſæpius repetamus) manducare illam eſcam, & bibere illum potum in Chriſto manere, & illum in ſe manentem habere; ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus procul dubio nec manducat ſpiritualiter eius carnem, nec bibit eius ſanguinem, licet premat dentibus corpus, & ſanguinem Chriſti.

Manducare corpus Domini quid.

Secundò ut dignè capias neceſſe eſt, ut te excutias, & infirmitatem, ac peccatum tuum agnoſcas: Non enim bene ualentibus, & ſe iuſtos ac ſine peccato præſumentibus opus eſt medico, ſed malè habentibus, ut de peccatis pœnitens, atque ſeueritate pœnitentiæ à teipſo iudicatus, non iudiceris à Deo: ac ita ſi quid eſt criminis, quod conſcientiam grauet Sacerdoti in teipſum ius habenti patefacias. Hanc quidem præparationem præcedere cùm ex alijs compluribus ſanctorum Patrum Concilijs intelligi licet; tùm uerò maximè ex 13. ſacri Concilij Tridentini ſeßione, ubi hæc ſcripta leguntur: Si non decet ad ſacras ullas functiones quempiam accedere, niſi ſanctè; certè quò magis ſanctitas, & diui-

Accedẽti ad hanc ſummi Regis menſam diligẽs ſuę cõſciẽtię excuſsio & oris confeſſio.

Matth.c.9.b

Conc. Trid. ſeſſ. 13. c.7.

nitas cæleſtis huius Sacramenti Viro Chriſtiano comperta eſt, eò diligentius cauere ille debet, ne abſq; magna riuerentia, & ſanctitate ad id percipiendum accedat, præſertim cùm illa plena formidinis uerba apud Apoſtolum legamus: Qui manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare uolenti ad memoriam reuocandum eſt illud præceptum, Probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat eam probationem neceſſariam eſſe, ut nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus uideatur abſq; præmiſſa Sacramentali confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat, quod à Chriſtianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta Synodus perpetuò ſeruandum eſſe decreuit, modo non deſit illis copia confeſſoris. Quod ſi neceſſitate urgente, Sacerdos abſq; præuia confeſſione celebrauerit, quamprimum confiteatur. Hæc ibi. Verùm ne quis de hac re aliter credere, docere, aut prædicare audeat eodem in loco ſancti Patres hunc Canonem ſanxerunt: Et ne tantum Sacramentum indignè, atq; ideò in

1. Corint. c. 11. g. Et de conſ. diſt. c. quid ergo.

1. Corinth. c. 11. g

Can. 11. Concil. Trid. ſeſſ. 13.

mortem, & condemnationem ſumatur, ſtatuit atq; declarat ſancta Synodus illis, quos conſcientia, peccati mortalis grauat, quantumq; etiam ſe contritos exiſtiment habita copia cõfeſſoris neceſſariò præmittendam eſſe confeſsionem ſacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, uel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publicè diſputando defendere præſumpſerit, eò ipſo excommunicatus exiſtat. Hactenus Canon. Vnuſquiſq; igitur diuina ſuſcepturus myſteria cõſcientiæ ſuæ complicatam rationem euoluat, mentis ſi quas inuenerit maculas detergat, atq; ſic ploret delicta præterita, ut deinceps lugenda non agat. Si enim impunè non transiit Oza, quòd temerario auſu inclinatæ fœderis arcæ manũ præſumpſerat ſubmittere, qua ratione diuinam poterit euadere ultionem quiſquis in mortali culpa conſtitutus myſteria cæleſtia tractare, & manducare uoluerit? Præterea ſi à Domino imperatum eſt Moyſi, ut beſtia, quæ montem tangeret, lapidibus obrueretur, quanto minus diuinum euitabit iudicium, qui brutorum uitam traducens ad ſpiritualem Dei montem, qui Chriſtus eſt, minimè formidabit accedere? Eſt planè Chriſtus mons

Lib. 1. Reg. cap. 6. b

Miror equidẽ tantã Hæretice tui dementiã, tantãq; audaciã, ut per totã noctẽ cũ mulierculis uagatus mane nec timeas, nec erubeſcas ſanctiſſimum Chriſti corpus.

Exod. c. 19. c

Manducare, & tractare, ac ſi inter panem illũ cæleſtẽ, ſe hũc materialem

ille excelsus, coagulatus, & pinguis, in quo Deo bene inhabitare complacuit. Porrò si Abimelech Sacerdos esurienti Dauidi, & eius pueris propositionis panes dare renuit, nisi ipse, & pueri mundi essent, præcipuè à mulieribus, quid de his arbitrandum est, qui immundi, qui sceleribus onerati, pollutis interioris hominis manibus, atq; animo infrunito, & irreuerenti ad Dei, & Domini sui mensam spiritualem audent accedere, & mysteria sacrosancta tractare? Certissimum apud me semper fuit, eritq; perpetuò, quod dum sanctissimum hoc Sacramentũ non debita ueneratione tractatur uindicẽ mox sequi iram Dei. Quod quidẽ facilè colligitur ex epistola Diui Pauli ad Corinthios ubi ait: Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat, & bibit non dijudicans corpus Domini. Iudicium in Euangelio horrendum, atque seuerissimum quid semper indicat: ut in Mattheo, Marco, Luca, & Ioanne facile est uidere. Iudicium itaque sibi manducat iniquus, & malus, & reus fit æternæ damnationis, quippe cũ non discernat, quam sit hoc corpus dignius

nulla planè distictio inueniretur.

Psal. 67. b

1. Reg. cap. 21. b

Inspice Hæretice quàm impiè, & quã immanè rẽ tuam cõtra Deũ agitas; nã ad materialẽ hũc panem manducandũ lotis manibus properas; ad æternũ, & spirituale animæ cibum, qui superiori eò est excellentior, quò corpori anima antecellit, doces, & prædicas rusticos etiã stiuã aratri in manu tenentes posse accedere.

1. Corinth. c. 11. g

Matth. c. 33.
Marc. c. 13.
Luc. cap. 12.
Iõan. cap. 9.

creaturis omnibus, nec sub externa panis specie præsentem Domini maiestatem minimè ueneratur: atque ob eam causam, quod indignè sumentes Regem gloriæ, atq; uniuersorum conditorem contemnunt, & irreuerenter tractant, præ cæteris grauiora delicta committunt, & pertinaciores in malo, atq; ad emendationem uitæ tardiores fiunt.

Qui indignè accedunt in peccatis p-tinaciores fiunt.

QVO MODO EXPERIRI possumus, an dignè susceperit quis corpus Domini, nec ne.

Cap. 18.

QVEMADMODVM uerò priusquam accedat, debet seipsum homo probare, ut sic de pane illo edat, & de calice bibat, itidem postquam ederit, & biberit debet probare seipsum, an dignè hoc Sacramento sit usus nec ne. Sed dicet quis quo modo qui ederit, & biberit intelliget, an dignè, et cum fructu hoc Sacramento sit usus, an minimè? Cui in hunc modum satisfaciendum esse arbitror, nullum certius testimonium, aut signum

Efficax signũ dignè suscepti Sacramẽti.

reperiri, quo probare poterit hoc Sacramentum dignè suscepisse, quàm si senserit cor suum post sumptum Sacramentum ab operibus mortuis repurgatum, atq; cum magno uirtutum prouentu ea charitate inardescere, ut & inimicos odisse desinat, & experiatur se nunc ad omnia charitatis officia proximo impendenda paratum, ac promptum esse, seq; in rebus proximi afflicti non secus, ac proprijs moueri. Quod equidem innuere uidentur ea, quæ Petrus Apostolorum omnium Princeps scripsit ad hunc modum: Satagite fratres, ut per bona opera certam uestram uocationem, & electionem faciatis. 2.Petr.c.1.b Ex ijs ergo omnibus (ut unde nostra defluxit oratio redeat) satis ostendisse arbitramur fidem, & confessionem illa duo esse, quæ cunctis hoc Sacramentum, & ipsius effectus percipere cupientibus sunt necessaria. Epilogus. Quare falsam illorum sententiam esse certò tenēdum est, qui asseuerare haud quaquam ueriti sunt solam fidem absq; confessione pro huius Sacramenti suscipiendi præparatione planè sufficientem esse, quos ut Generalis Synodus Tridentina damnaret, confecit hunc Canonem: Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præpara- Impia Hæreticorū assertio, cui tota sacra scriptura repugnat. Can.11.Cōcil.Trid.sess 13.

tionem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum, anathema ſit.

QVAE PROPRIE CONVENIANT Sacerdotibus hoc Sacramentum miniſtrantibus. Cap. 19.

PRAETER illa duo, quæ tam Sacerdotibus, quàm Laicis hoc Sacramentum ſumentibus, quammulta alia ſunt, quæ pro huius Sacramenti miniſtrandi præparatione Sacerdoti rectè conuenire uidentur. Excellentior quippè gradus excellentiorem expoſtulat præparationem. Sit itaq; Sacerdos pudicus, ut moribus, uerbis, habitu, & inceſſu pudorem indeſinenter exhibeat. Sit humilis corde, ut ſuper eum ſpiritus Domini requieſcat, ſuper quẽ enim requieſcet Spiritus meus (inquit ille
Iſa.c.66.a *Propheta) niſi ſuper humilem, et quietũ, & tremen tem ſermones meos? Sit conuerſatione ſanctus, dicẽ*
Leu.c.19.a *te Domino: Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum. Sit temporaliũ contemptor facultatum, ut libentius*

possit Deo uacare. Non sit uinolentus, neq; gulæ intemperans: Vtrunq; enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat. Tumultus hominum, & maximè sceleratorũ euitet, ne eorum conuersatione mens puritatis decorem amittat. Hæc, et huius generis alia esse debent Sacerdotum studia, ut sincero corde, atq; ardenti desiderio die noctuq; Deo assistentes Sacri Altaris participatione sint digni. Sed de ieiunio quid dicemus? quum enim liquido appareat, quando primo acceperunt Discipuli corpus, & sanguinem Domini, non eos accessisse ieiunos, nunquid propterea calumniandum est uniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Absit. Nã ideo cœnatus Dominus cœnatis Discipulis corpus suum tradidit, ut in hoc Sacramento consumationem omnium sacramentorum ueteris testamenti, & Agni Paschalis, quem paulò ante manducauerant, ostenderet: & quò uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus, & memoriæ Discipulorum, à quibus erat ad passionem digressurus. Quo uerò deinceps ordine sumeretur, ipse non præcepit, sed præcipiendum reliquit Apostolis,

1. Tim. c. 3. 4

Christus quare post cœnã suum corpus dedit.

De consecr. dist. 1. cap. liquido appareat.

Diuina prorsus hęc institutio, & summis laudibus commēdanda Ecclesię consuetudo.

per quos Ecclesiam dispositurus erat: quibus à Spiritu sancto edoctis placuit, ut in honore tanti Sacramenti prius in os Dominicus corpus intraret, quàm cæteri cibi, ac ideo per uniuersum terrarum orbem mos iste rectè seruatur. Et hæc, quæ de tanto Sacrificio, ut Sacramentum est, magis difficilia, magisq; obscura exponere curauimus, pro præsenti loco dixisse sufficiat. Reliqua autem omnia, quæ de hoc Sacramento dici poterant, consultò omisimus; tùm quòd cognitu facilia sunt, tum & maxime quòd ab alijs latius, diffusiusq; tractari inuenies. Quæ in hac re magis difficilia erant, sic explicasse nobis abundè sufficiat. Restat ergo ut ad uerborum explicationem accedamus. Sed primùm unico quasi uerbo de Missæ partitione me expediens, exponam principales eius partes, quod & suprà me facturum receperam; deinde cætera in sequenti libro suo ordine prosequar.

IN QVOT PARTES MISSA diuidatur. Cap. 20.

MISSA itaq; in duas diuiditur partes præcipuas, altera ab Introitu usq; ad Offertorium, altera ab Offertorio in finem usq; protrahitur. Prima pars Cathecumenorum Missa ab extra mittendo appellabatur; quòd Sacerdote Euchariſtiam conſecrare incipiente Cathecumeni extra Eccleſiam mittebantur. Quare antiquitus perlecto Euangelio, Diaconus ſuper pulpitum acclamare ſolebat his uerbis: Si quis Cathecumenus adeſt exeat foras. Ad hanc Miſſæ partem audiendam admittuntur etiã Gentiles, Hæretici, Iudei, & inceſtuoſi. Secunda pars fidelium Miſſa à demittendo dicitur, quòd ea expleta fideles, qui ſoli huic parti intereſſe poſſunt, ad propria dimittantur. Non ignoramus complures liturgiæ elucidatores eſſe, qui in tres partes, qui in quatuor, & qui in plures diuidunt Miſſam: ſed nos ſectionem illam in medium attulimus, quæ nobis magis plana, ac magis facilis uiſa fuit. Hæc ſunt, Lector piiſſime, quæ de hoc tam admirabili Sacri-

Diſt. 1. de conſecr. cap. Eps.

35. diſt. 3. de inceſtu, & c. ſequenti.

ficio, ac Sacramento pro ueritate catholica tuenda, ac ostendenda mihi breuiter in hoc primo libro dicenda erant; in quibus explicandis, omnem nostram operam dedimus, ut nec ob longam prolixitatem à memoria exciderent, nec ob nimiam breuitatem, molesta obscuritas se infunderet. Quod si fortè assequutus non ero, certè uoluisse sat erit. Nunc ad alterum librum me conuerto.

PRIMI LIBRI FINIS.

QVOD EX VERBIS, ET GESTIBVS IN MISSA PERACTIS VNIVERSA IESV CHRISTI PASSIO REPRAESENTATVR.

CAP. I.

SANE' si quis fuerit attẽtior, comperiet in Missa repræsentari, depingi, & quasi ad uisum exhiberi nedũ Christum in cruce litãtem; sed etiã omnes passionis articulos, ut quàm rectissimè Missa dici poßit passionis Christi quoddã spectaculũ, & quædam actio. Hoc autem præter præcipuã Missæ partẽ, uidelicet, oblationẽ tribus redditur modis: Verbis, gestibus, atq; indumẽtis. Cũ enim res ipsas in disputatione nequaquã afferre poßimus, rerũ

Christi passio tribus repræsentatur modis.

ipsarum loco uerba significantia proferimus, quæ naturam, & essentiam rei ostendendæ aperiunt. Verba autem, quæ Christi passionem deliniunt, ea sunt, quæ passim in Euangelijs leguntur; præcipuè uerò illa, quæ Christi res gestas per totam illam hebdomadam ante paschalem à Luna scilicet decima primi Mensis, quando Iesus adijt Hyerosolimam usq; ad septimam decimam, quando resurrexit à mortuis, explicant. Gestus quoq; passionis repræsentandæ uim habent: nam quando Sacerdos manus expandit, extensionẽ Christi in cruce præsignat, iuxta illud Prophetæ dictum: Expandi manus meas tota die. Id etiam summopere cruces ostendunt: nam quemadmodum uerba primitùs spectát ad Eucharistiam consecrandam, ita signa ad historiam Dominicæ passionis recolendam maximè attinent. Quantam præterea uim hoc efficiendi indumenta habeant ex his, quæ sequuntur facilè deprehendes. Habet enim diuini cultus religio alium in usu communi habitum, & alium in Ecclesiasticis officij exercendis, ut dignosceremus ad mutationem secundum habitum subsequi debere spiritualẽ animæ mutationem: sic enim Sacerdos ueterem hominẽ

Extẽsio manuum Sacerdotis quid.

Psal. 87. b

Cur in Ecclesiasticis officijs exercendis Religio Christiana alio utitur habitu ab eo, quem in usu communi habemus.

Col. cap. 3. b

minem exuit, & nouum induit, qui ſecundum Deum creatus eſt. Vſus autem ſacrorum ueſtimentorum ex ueteri lege pendet. Præcepit enim Dominus Moſi, ut faceret Aaròn Sacerdoti, & filijs eius ueſtes ſanctas in gloriam, & decorem, ut ſacris ueſtibus induti fungerentur eorum officio. Quod præter alia ex hoc maximè intelligi poſſe arbitror, quod in Exodo habetur his uerbis: Dum ingredientur ſanctuarium meum, & accedant ad menſam, ut mihi miniſtrent, & audiant cærimonias meas, ueſtibus lineis induentur, nec aſcendet ſuper eos quicquam laneum. Cum ægredientur atriũ, exterius ad populum exuent ſe ueſtimentis ſuis, in quibus miniſtrauerunt, & non ſanctificabunt populum in ueſtimentis ſuis.

Sacrorũ indumẽtorum uſus unde. Exod.c.28.a 30.b 35.b

Exo.c.43.44.

Porrò Miſſæ indumentorum ſex ſunt ſpecies: Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, & Planeta. Vbi per ſex ſacerdotis indumenta ſenarij numeri perfectionem uelim intelligas. Sexto enim die Deus perfecit cælum, & terram, & omnem ornatum eorum. Sexta etiam ætate uenit in mundum. Et ſexto die, ac hora ſexta genus redemit humanum. Amictus, ſeu ſuper humerale

In ſacris ſcripturis numerus ſenarius dignitatẽ pfefert.

Amictus qd indicet. & d eo multa.

operimentum illud repræsentat, quo Iudæi uelabãt
Matt. c.26.g faciem Christi dicentes. Prophetiza nobis, quis est, qui te percussit? Sacris omnibus uestibus supponitur, & omnibus supereminet, quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Caput operit, ne undequaque liberè perspiciendo illicita cogitemus. Duæ cordulæ, quibus amictus collum, renes, & pectus ambit, designant intentionem, & finem, quibus informandum est opus, ut fiat in azimis sinceritatis, & ueritatis. Collum, in quo uox est, stringitur, ne inde ad linguam mẽdacium transire possit. Renes cingit, quia ibi præcipuè luxuria dominatur. Pectus complectitur, quia animus Sacerdotis debet esse intentus. Quatenus autem amictus super os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonũ opus debet ad charitatẽ referri. Planeta enim (ut suo loco uidebitur) charitatem insinuat.

Alba, ποδήρης Græcè, Latinè talaris dicitur, quòd talos usque descendat. Vestis hæc, quæ in ueteri sacerdotio linea uocabatur, stricta fuisse describitur spiritum seruitutis Iudæorum in timore designans; sed in nouo Sacerdotio propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus libe-

De hac ueste complura notatu digna.

rauit, extensa est; ita tamen ut membris corporis conuenienter accommodata, nihil in uita Sacerdotis dissolutum esse debere demonstret. Candor huius uestis munditiam significat. Ex bysso, uel lino conflatur, ut quemadmodum byssus, uel linum candorem acquirunt ex arte, sic & Sacerdos munditiam, quam à natura non habet, per exercitium bonorum operum sortiatur ex gratia. Talos usque descendit, quia usque ad finem uitæ huius bonis operibus Sacerdos insistere debet. Habet in summitatibus aurifrisia, ut indicet illud Prophetæ dictum. Astitit regina à Psal. 44. c
dextris tuis in uestitu deaurato circundata uarietate.

Cingulum, siue Zona designans flagellum, quo Ioã. ca.19.a
Pilatus cecidit Iesum, albam præcingit, ut castitas Sacerdotis per albam significata nullis incentiuorũ stimulis dissoluatur. Pectus, & renes leniter cum amictu cinguntur, quia primi motus (ut aiunt) non sunt in potestate nostra; sed cingulo fortiter stringuntur, ut castigetur corpus, & in seruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrenetur. Hinc illud Saluatoris nostri. Sint lumbi uestri præcincti. Luc.ca.12. e

Manipulus funem repræsentat, quo Iesus, mox Ioan.c.18.c *ut à Iudæis fuit cōprehensus, ligatus extitit. Quod etsi per manipulum quandoq; præmium designetur, quò in sensu accipienda sunt uerba Prophetæ,* Psal.125. *cum ait: Venientibus autem uenient cum exultatione portantes manipulos suos, in præsenti tamen* Cur manipulus in leua manu ponitur. *uigilantiam, uel strenuitatem significat. Per leuam uita præsens accipitur, ut ex eo loco facile colligitur, ubi dicitur:* Canc.c.2.a *Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Sacerdos igitur induit se in leua manu manipulū, ut depulso tædio, seu torpore, qui in uita præsenti mentibus optime compositis, & diuino cultui mancipatis sæpe subrepit, bonis operibus strenuè inuigilet. Accingitur in brachio, ut strictus ad terrena, & præsentis uitæ bona caduca ad cælestia expeditus tendere posit.*

De stola multa scitu præclara. Et primū quid significet. Quibus cōpetat. Alio nomine orarium dicit & cur. *Stola funem circumscribit, quo Saluator noster ad columnam adstrictus fuit. Hoc genere uestis solummodo huiusmodi personis uti concessum est, quibus prædicandi officium est delegatum. Hinc aptè orarium solet nominari, quòd solis Christi oratoribus conueniat. Leue Domini iugum significat. Quod planè declarat Episcopus, quando Sa*

terdoti stolā afferens hæc inquit: Accipe iugum Dei: iugum enim eius suaue est, ut onus eius leue. Osculo super collum sibi eam Sacerdos imponit, ut per consensum, & desiderium se huic iugo subijcere demonstret. A collo autem per anteriora descendens dextrum, & sinistrum latus adornat, quatenus per arma iustitiæ à dextris, & à sinistis munitus, nec prosperis eleuetur, nec aduersis frangatur. Per dextram prospera, & per sinistram aduersa significantur. In modum crucis ante pectus geritur, ut pote, qui inter prospera, & aduersa imperturbatus consistere nequeat, nisi Christi crucem, & passionē, cuius ipse minister est, mente concipiat. Longitudo stolæ perseuerantiam attestatur. Vsque ad genua, quæ curuantur, protenditur, ut nos mites, & humiles corde insinuet. Ad lumbos tandem succingitur, ut sit fortis compugnax libidinum.

Dist. 23. cap. Ecclesiastica.

Quare à collo descēdat.

Dextra, & sinistra corporis pars qd in scripturis significent.

Sextum Sacerdotale indumentum est casula, sic dicta per diminutionem à casa, quasi minor casa, quòd totum hominē tegat. Hanc Græci φελώνιον *nominant, quæ repræsentat purpureum uestimentū, quo milites Iesum circundederunt. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera om-*

De hoc indumèto multa non omittenda.

nia ſuo munimine tegit, & ſeruat, quia charitas per hoc genus ueſtis ſignificata cunctis uirtutibus ſupereminet, & eorum decorem ſuo tutamine protegit, & illuſtrat. Nec enim unquam ullius iam erit ſplendor uirtutum, niſi eas charitatis fulgor irradiauerit. Nam ſi linguis hominum loquar & Angelorum (inquit Apoſtolus) charitatem autem non habeam, factus ſum æs ſonans, aut cymbalum tiniens. Quod uerò caſula unica, & integra eſt, ſignificat unitatem, & uinculum charitatis. Quatenus uerò in manuum extenſione diuiditur quodam modo in duas partes, duo charitatis præcepta, ſcilicet, amorem Dei, & proximi nobis indicat: in ijs enim duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Ad brachia eleuatur, ad dextrum quidem, dum charitatis bonum ad domeſticos fidei operamur, & ad ſiniſtrum, dum etiam ad inimicos extènditur. Hoc eſt illud Aaron ueſtimentum, quod à capite deſcendit in barbam, & à barba deſcendit in omnia. Et hæc de ſacris Sacerdotis ueſtibus dixiſſe ſufficiant.

1. Cor. cap. 13. a

Matt. 22. d

DE ACCESSV SACERDOTIS ad altare, & eius confeßione cum reliquis. Cap. 2.

SACERDOS igitur ſacris ueſtibus ornatus, & pedibus calceatis indutus (nam ſacerdotis calceatio incarnationis eſt repræſentatio, in Idumeam, inquit Propheta, extendam calciamentum meum, ideſt, humanam naturam, quam aſſumam) de ſacra æde egreditur, & ad altare accedit, ut ſignificet Chriſtum carne noſtræ humanitatis ueſtitum de ſecreto cælorum habitaculo in mundum uenisse. Mox ut ad altare peruenerit, inclinat ſe Chriſto, exinanitionem ſignificans, & calice depoſito librum aperit, quem nemo dignus eſt aperire, niſi Leo de tribu Iuda. atque ad primum altaris gradum deſcendit, & conſiderans, quod iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui, in genere peccata ſua confitetur peracto iam ex inſtitutione Cæleſtini pſalmo incipiente: IVDICA ME DEVS. ut prius diſcretus a gente non ſancta, & ab homine liberatus iniquo, altaris myſteria dignius poßit tractare. In confeſ-

Sacerdotis calceatio qd innuat.

Psal. 59.

Altaris acceſſus myſtica ſignificatio.

Quia ex cauſa Sacerdos ſe inclinat.

Apoc. ca. 5.

Psal. 41.

Pectoris trina percussio cur. *sione facięda exemplum Publicani sequuti pectus ter percutimus, ut ostendantur tria illa ad ueram pœnitentiam necessariò requisita, scilicet, cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Interim manus iungit, ad deuotionem comparandam, & ad*

Manuũ iunctio quid ostendat. *omnium bonorum à Deo fluentium in ipso unitatẽ designandam. Demum pro circumstantibus uenia*

Altaris osculum quid significet. *peccatorum implorata altare ascendit enixè Deum rogans, ut cunctas eius iniquitates auferat, quò deinceps puta, ac sancta mente posit ad sancta sanctorum introire; atque ut facilius id consequatur ad omnium sanctorum, præcipue eorum, quorum reliquiæ in altari positæ iacent, merita se conuertit, qui bus præcatur, & certò sperat omnia sibi peccata condonari, & interim altare ipsum in medio deosculatur, ut significetur, quod Christus ad nos ueniens non solùm humanitatem uniuit diuinitati, uerùm etiam sanctam sibi copulauit Ecclesiam. qua de re*

Cant. c. 1. a *scriptura ait; Osculetur me osculo oris sui. Postremum se transfert ad introitum perlegendum: quo-*

Ad Altaris osculũ cur subsequitur introitus. *niam Christus ubi primitiuam Apostolorum congregauit Ecclesiam docens, & prædicans, scripturæ*

Luc. c. 8. b *mysteria reuelauit dicens: Vobis datum est noscе*

mysterium regni Dei, cæteris in parabolis. Se uertit in latum dextrum, innuens Christi transitum de passione per resurrectionem ad æternam uitam. Vt enim sinistra præsentem uitam, sic dextra æternam in scripturis sacris designat. Sacerdos igitur à principio legit introitum, de quo in sequenti capite restat agendum.

Dextrę, & sinistrę alia significatio sacrę scripturæ familiaris.

DE INTROITV QVAM multa. Cap. 3.

INTROITVS sic dicitur uel ab introitu Sacerdotis ad aram, uel à meditatione, quæ sub hoc fieri debet; tum enim meditari debemus introitum Christi in carnem, in qua passus est; quandoquidem totum planè Missæ officium (ut sæpius diximus) præter id, quod est uerum sacrificium, etiam pro Christi passione repræsentanda, atq; delinianda sit institutum, Ex Prophetarum uaticinijs desumitur, quia sanctorum Patrum filij Dei aduentum, & incarnationem expectantium desiderium exprimit. Subsequitur uersiculus psalmisticus, per

Introit⁹ cur sic dicitur.

Cur ex prophetis accipiatur.

quem ad introitum quasi ad eandem meditationem reuertimur. Additur Damaso institutore hymnus GLORIA PATRI ET FILIO, *qui personas tres diuinas omni tempore æqualem habere maiestatem innuit; sicq́ Sacerdos hoc initio à sancta Triade beneuolentiam capit, uelutisi quis cum Principe acturus laudis titulum præmittit. Deinceps Introitus repetitur, ut iterationem multiplicatio suspirierum, & clamoris ipsorum Patruum euidentius exprimatur. Quod planè desiderium Isaias his uerbis expreßit: Manda, remanda, expecta, respecta, modicum ibi, modicum ibi: si moram fecerit, expecta eum; quia ueniens ueniet, & non tardabit. In Missa pro defunctis celebrata affertur semper idem Introitus: scilicet,* REQVIEM AETERNAM, *quoniam totum illud officium præcipuè ordinatur pro requie defunctis imploranda. Ex his igitur, quæ de introitu diximus, id unum saltem debet colligi; quòd cum introitus sanctorum Patrum desiderium de aduentu Christi significet, non satis conuenire, ut Sacerdos in Missa solemni ad altare accedat, nisi chorus introitum inceperit, quia antequam Christus ueniret, primùm fuit desideratus.*

Sanctæ Trinitatis inuocatio cur.

Introitus repetitio qua ex causa fiat.

Isa. cap. 28. c

In Missa cātata nisi primū chorus introitū inceperit Sacerdoti non conuenit ad altare accedere, & cur.

SVPPLICATIO NOVENA cur, & quid significet. Cap. 4.

NOVENA subsequitur supplicatio, ut nouem Angelorum agminibus per aduentum Christi consociemur. In qua primùm ter profertur Kyrie eleison: Secundo loco ter Christe eleison; & rursum tertio loco ter Kirie eleison. Et hæc diuinæ misericordiæ postulatoria oratio à Græcis primùm sumpta, etiam apud Latinos Græco Sermone profertur. Significat autem Kirie Domine, eleison uerbum est Græcum imperatiui modi haud aliter significans, quàm miserere apud Latinos, Kirie eleison, Domine miserere; Christe eleison, Christe miserere. Ex quo protinus euadit perspicuũ Kirie eleison geminas esse dictiones, semperq; diuisim, ac separatim scribẽdas, atq; proferendas. Similiter & Christe eleison duas esse uoces disiunctim ponendas. Neque ferenda est illorum inscitia, atque imperitia, qui coniunctim proferenda putant hæc uocabula; itidem & scribẽda hoc pacto: Kirieleison, Christeleison. Nam certè non minus refugiunt mutuam adinuicem

Hęc nõ sunt sicco (ut aiunt) pede ꝑtermittẽda.

compositionem hæ duæ dictiones Kirie eleison apud Græcos, quàm hæ duæ dictiones apud Latinos, Domine miserere. Sed nullus adeò ineptire credendus est, ut dicat hasce duas dictiones Domine miserere unam fieri dictionem per compositionem; aut Christe miserere adinuicem unam cōstituere uocem compositam. Neque igitur æquiualentes illis uoces Græcæ Kyrie eleison; neque Christe eleison adinuicem admittunt compositionem. Quod si obijciat quispiam antiquæ consuetudini esse innitendum, illamq́ pro authoritate habendam, quæ dictiones illas coniunctim semper protulit, et scribendas exhibuit. Admittimus equidem rectam consuetudinem, & rationi consentaneam esse sequendam. At illa non est consuetudo appellanda, sed error uetustus, & crassa ignorantia, quæ prorsus ubi primùm ueritas obuijs (ut aiunt) manibus capescenda agnoscitur, eliminanda est, & explodenda. Sed hæc obiter, non tamen ab instituto nostro prorsus aliena. Redeamus, unde nostra defluxit oratio. Ex nouem diuinæ misericordiæ orationibus inuocatorijs tres primæ Deo Patri, tres mediæ Filio Dei, & Domino nostro Iesu Christo, Tres uerò postremæ Spiritui Sancto at-

Consuetudo qualis est ꝑ authoritate admittenda.

tribuuntur. Vbi prætermittendum non est eodem nomine, scilicet, Kyrie supplicari Patrem, & Spiritum Sanctum; quia uterque eiusdem sunt tantum naturæ. Filius uerò sub alio nomine, scilicet, Christe supplicatur; quia etsi sit eiusdem naturæ, hoc est, Diuinæ cum illis, est tamen & alterius, scilicet, humanæ. Quare media uice Filium inuocamus, ut duas in ipso naturas, diuinam, scilicet, & humanam esse crederemus. In hunc certè modum Propheta loquitur, cum dicit: Benedicat nos Deus, hoc est Pater, Deus noster, idest, Filius; Benedicat nos Deus, scilicet, Spiritus sanctus. Ibi ait, Deus noster, ubi naturam nostram appellandi in Christo locus accessit. Hactenus de nouena supplicatione, quam Syluester dici instituit, & ex imitatione Græcorum nouenario repetendam Gregorius.

Cur eisdem uocibus Pater, & Spiritus sanctus supplicitur.

Psal. 56.

HYMNI ANGELICI BREVIS explicatio. Cap. 5.

IAM restat sacerdoti nostro, ut ex institutione Telesphori persoluat hymnum Angelicum sic dictum, quòd in Natiuitate Domini Angeli post

Hymn' præsens cui Angelicus dicitur.

apparitionẽ factã pastoribus cõcinuisse sunt auditi,
Luc.cap.2.b *ut Lucas Euangelista testatur his uerbis: Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, atq; dicentium:* GLORIA IN ALTISSIMIS DEO, ET IN TERRA PAX HOMINIBUS BONAE VOLUNTATIS. *Reliqua uerò præsentis hymni præconia Ecclesia, siue chorus succinit, authore Symacho in hunc modum:* LAUDAMUS TE, BENEDICIMUS TE: *quasi Sacerdos dicat: O' Angeli uos iubetis ut deo detur gloria, en obtemperamus quincuplicem ei promentes laudem:*

Laus quinaria {
Laudamus te.
Benedicimus te,
Adoramus te.
Glorificamus te.
Gratias agimus tibi propter magnã gloriã (tuam
}

Hæ autem laudes quoniã ad insinuandã diuinæ substantiæ pertinent unitatem; idcircò subiungitur unius Dei inuocatio tribus personis cõmunis his uerbis: DOMINE DEUS REX CAELESTIS: *Nõ enim hæc denominatio aut Patri, aut Filio, aut Spiritui Sancto est propria; sed ipsis oĩbus indifferens. Cæterũ quia cũ unitate diuinæ naturæ confitenda est etiam personarum Trinitas, ipsa proprijs deinde nominibus exponitur. Patris quidẽ persona cũ dicitur:* DEUS

PATER OMNIPOTENS. Filij uerò cũ subnectitur: DOMINE FILI VNIGENITE IESV CHRISTE. Deniq; Spũs Sancti innuitur persona, cũ in calce huius hymni adijcitur, CVM SANCTO SPIRITV. Cætera uerò oĩa, post expressam Filij personã, & ante Spiritus Sancti nuncupationẽ hic posita præconia ad solũ diriguntur Filiũ Dei, duplicemq; illius naturã, et diuinã, & humanã indicant. Diuinã quidem (ut facilè est aduertere) cũ ipse Iesus Christus, DOMINVS DEVS FILIVS PATRIS, ET PECCATA MVNDI TOLLERE prædicatur. Quis.n. potest dimittere peccata nisi solus Deus? Humanã uerò cum Agnus Dei nũcupatur, et ad dexterã Patris cõsedere perhibetur. Quatenus.n. homo, eatenus immolatus est pro salute mundi Iesus, & sedet ad dexterã Patris. In reliquis uerò laudibus id tantũ omitti nõ debet, quòd diuinæ naturæ propria attribuũtur Filio Dei, cũ ipse SOLVS SANCTVS; SOLVS DOMINVS eẽ enũciatur. In quibus quidem tribus Filij Dei celebrationibus particula illa, SOLVS, non excludit reliquas duas personas diuinas, Patrem.s. & Spiritũ Sanctum, quin potius eas amplectitur. Est.n. & Pater Sanctus, Dominus, et altissimus; nec minus Spũs ipse Dei Sanctus, Dominus, & altissimus; quippe cũ tria illa

Notatu dignum.

(ut scolastici uocāt) prædicata sint eſsētialia, & diui nitatis cōcernant substantiā; ac propterea ipsis tribus sunt cōmunia. Quare manifestū est, dictiones illas, SOLVS, DOMINVS, ET ALTISSIMVS, naturas alias à Diuina, ut Angelicā, & humanā hic excludere. Nam etsi Angelus, & homo quandoq; dicantur sancti, attamen non secundum eam rationem sancti sunt, qua dicitur Deus sanctus; propterea quod Deus ex sua natura, uel (ut paßim dicitur a Theologis) absolutè, per se, & formaliter est Sanctus, Dominus, et altißimus, natura sanctitatē habens, dominatum, & altitudinem; at Angelus, & homo non suapte natura, neque ex se sanctimoniam habet, dominium, & celsitudinem, sed participatione & sola gratia à Deo dependente; perinde atque aqua caliditatem mutuatur ab igne per se calido, aut aer claritatē à sole per se lucido. Hactenus de hac Angelorū laude. Postremo præter supradictas particulas, adiectæ sunt & aliæ ab alijs summis Pontificibus Symacum subsequētibus ad omnisanctam Virginem Mariam attinētes, cum de ipsa celebratur Missæ sacrificium, quibus quoniā nullam habent difficultatem, consultò supersedebimus.

Completa ꝑdicata de Deo dicuntur per essentiam, de Angelis, & hominibus per participationem.

DE ORATIONE, QVAE collecta dicitur. Cap. 6.

HYMNO Angelico expleto, Sacerdos ad populum uersus eundem salutans dicit: DOMINVS VOBISCVM: quibus uerbis Dei praesentiam ipsi populo praecatur, qua fiat attentus, pius, & deuotus, atque sic oratio, quam eius uice ad Deum fusurus est, efficax reddatur. Est genus hoc saluta- tionis non humano arbitrio compertum, sed ex di- uinae scripturae authoritate probatur ex ijs locis fuisse desumptum, ubi saepius & singulariter, & pluraliter legitur positum. Singulariter quidem dicente Angelo Mariae, Dominus tecum. Item Angelus Gedeoni, Dominus tecum uirorum fortissime. Pluraliter uerò legitur, cum Booz messoribus suis dixit, Dominus uobiscum. Item Azam Regem Iudae cum uictor reuerteretur de praelio, salutationem recepisse à Propheta legitur, his uerbis: Dominus uobiscum, quia fuisti cum Domino. Populus autem respondet: ET CVM SPIRITV TVO.

Salutatio Sacerdotis ad populũ vnde accepta.

Luc. cap. 1. c

Iud. cap. 6. c

Ruth. ca. 2. a

Quasi dicat: Tu Sacerdos optasti nobis diuinam praesentiam, ut reddamur attenti, ad Deum erecti, & pij: Identidem & nos uicissim tibi optamus: ut Dominus sit cum spiritu tuo, idest, cum anima tua, quo sic oratio utriusque nostrum communis accepta fiat, & impetrabilis. Est autem responsio haec ex D. Paulo accepta, qui posteriorem ad Timotheum Epistolam sic finit: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo: Dominus nobiscũ, Amen. Hunc salutationis, & resalutationis modum non deerant, qui turbarent haeretici Priscilliani, contra quos Ecclesia, ut re in modico quidem subsisterent,

Cap. 3. *in Brancarensi Concilio haec habet. Item placuit ut non aliter Presbyteri, & aliter Episcopi salutarent populum, sed uno modo salutent dicentes: Dominus uobiscum, & ut respondeatur à populo, & cum spiritu tuo. Haec ibi. Habita salutatione statim deuotissimus Sacerdos seipsum una cum populo colligit ad orandum,* OREMVS, *inquiens,*

Collecta cur sic dicitur. *Quo in loco fit praecatio, quam Collectam uocant à colligendo, quòd Presbyter non oret solus, neque pro se tantùm; sed totum secum colligat populum cum quo, & pro quo uelut communis aduocatus commu*

nem facit orationem omnium petitiones ea in oratione colligens, atq; concludens. Quod ex eo præter cætera colligi posse arbitror, quod dicit Oremus, numero plurali. Orationis autem ordo is est, eam primo dirigere ad Patrem: Secundo impetrare per Christum: Tertio includere in Spiritu Sancto; quia & Apostolus ait: Ex quo omnia pro Patre, per quem omnia pro Filio, in quo omnia pro Spiritu Sancto. Oratio igitur est dirigenda ad Patrem ex Domini Saluatoris nostri præcepto, qui Discipulos suos ita instruxit, cum eum interrogarent, quo modo orare debuissent: Cum stabitis, inquit ad orandum, dicite: Pater noster. Concludimus autem orationes PER DOMINVM NOSTRVM, Patrem orando per Filium; quòd ita in Euangelio idem ipse Filius præcepit in hunc modum: Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo, petite, & accipietis, Qui & effectum nostris petitionibus, si per ipsum rogauerimus, promittit dicens: Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Vnde & plurimas orationes, uel penè omnes satis congruè concludimus ad hunc modum: PER DOMINVM

Orationis ordo quis.

Rom. c. 11. d

Luc. ca. 11. a
Matt. ca. 6. b

Ioã. ca. 16. c

Matt. ca. 7. b

Animaduersione dignū.

NOSTRVM IESVM CHRISTVM. *Sciendum autem quod in hac usitata conclusione per Dominum, Romanus ordo, & antiquissima exemplaria nomen Dei interponunt, ubi dicitur, qui tecum uiuit, & regnat Deus: quod tamen recentiores post nomen Spiritus Sancti subiungere solent in hunc modum: Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Et hæc utiq; consuetudo usque adeò inualuit, ut si antiquæ traditioni inhærere uelimus, scādalum uideamur committere, quod in tam leuibus casibus summo studio euitare debemus. Omnes autem astantes ex antiqua sanctorum Patrum traditione ut communem orationem, quam Sacerdos pro omnibus Domino libauit, confirment, mox respondent;* AMEN. *Quæ sanè dictio quoniam in calce omnium orationum Ecclesiasticarum subnectitur, quid nam illa significet, non est silentio prætereundum.*

DICTIO AMEN QVID ſignificet. Cap. 7.

SCIRE igitur par eſt, eam dictionem in calce orationum poſitam optantis eſſe particulam, & ſignificare idem quod fiat, ſiue compleatur illud, quod in oratione anteacta poſtulatum eſt. *Vna quidem huius dictionis ſignificatio.* In qua quidem ſignificatione ſæpius in ſanctis ſumitur ſcripturis; ut ibi. Et reſpondebit omnis populus, & dicet, Amen. *Deuth. cap. 27. c.* Et alibi: Cumq́ omnes dixiſſent, Amen, acceſſerunt ad conuiuium. *Tobiæ. cap. 9. d* Præter hanc ſignificationem, alteram quoque habet admodum frequentem acceptionem, qua aſſertoria, ſeu affirmatoria particula eſt, tantùm ualens ſicut uerè, quã præcipuè Dominus noſter Ieſus Chriſtus (qui ſumma ueritas eſt) ſæpius unicè, & ſemel nominauit ad aſſertionem eorum, quæ protulit dicens: Amen dico uobis, amen dico uobis. *Altera ſignificatio.* Apud beatum uerò Ioannem ſemper in eadem ſententia geminata reperitur, ut Amen Amen dico uobis. Cæterum quã ob cauſam noluerint interpretes uocẽ illam, Amen, in alienam transferre linguã, ſed eam. Hebræam *Qua ex cauſa dictione Amé in Hebræam linguam Eccleſia utitur.*

ut est, dimiserunt; id esse factum puto, quatenus in illa utpote à Domino integrè prolata, honoraremus syncerius summam, & diuinam ueritatem ea dictione nobis assertam, atque comprobatam.

DE ORATIONUM NUMERO. Cap. 8.

HOC certè institutio officiorum exigere uidetur, ut sicut ad unam Missam unam tãtùm Lectionem, & Euangelium legimus, item unum Introitum, immo unum officium celebramus, ita & unam orationem dicamus. Quod etiam ordo Romanus expostulat, ut Amalarius in prologo sui libri de officijs se ab ipsis Romanis dedicisse fatetur. Sed hæc iam pauci obseruant, quin potius plures sic orationes multiplicant, ut auditores suos sibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant, quàm ad sacrificium alliciant. Hoc autem sapientioribus multum displicet, qui etsi aliquando antiquam traditionem alijs morem

Numerus orationũ septenariũ nõ debet excedere.

gerendo excedant, in ipsa tamen sua excessione modum tenere, & rationem aliquam attendere solent. Nam etsi non semper una tantùm oratione sunt contenti, septenarium tamen numerum in orationibus non transcendunt. Quem utiq; numerum nec Dominica oratio excedit, quæ cum solis septem petitionibus omnia corpori, & animæ necessaria comprehendit. Hoc igitur summopere solent obseruare, ut in Missa siue unam, siue tres, siue quinque, siue septem orationes celebrent. Vnam, aut propter Deitatis unitatem, aut propter Romanam traditionem. Tres, uel ob personarum Trinitatem, uel quia Dominum ante passionem ter orasse legitur. Quinque, propter quincupartitam Christi passionem. Septem, cùm propter septiformem Spiritus Sancti gratiam, tum quia & Apostolos septem petitiones Dominicæ Orationis ad consecrationem eorundem mysteriorum frequentasse legitur.

Cur aut una, aut tres, aut septem orationes legantur.

QVALES ORATIONES authenticæ habeantur. Cap. 9.

SAPIENTIORES alias orationes nisi antiquas, & à Gregorio confectas difficilè admittunt, utpote quas in antiquioribus, & emendatioribus sacramentarijs maximè inueniuntur. Sed in VIII. Africanæ Prouinciæ Concilio, cui B. Pater Augustinus simul cum CCXIIII. Sanctis Patribus interfuit, ita sancitum est: Nullæ preces, uel orationes, uel Missæ, uel præfationes, uel commendationes, uel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint probatæ. Item in III. Carthaginensi Concilio, cui idemipse Sanctus Augustinus præsens fuit, hæc habentur: Nullus ad altare Patrem pro Filio, uel Filium pro Patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione utatur, nisi probata. Ex his igitur facile colligitur, nulli conuenire Sacerdoti, ut sibi ex proprio capite quas uelit orationes legendas assumat, sed eas tantùm, quæ uel à Summis Pontificibus tra-

VIII. Conc. Afric. ca. 12.

III. Conc. Carta. ca. 23

ditæ, uel à sacris Cōcilijs fuerint probatæ. Cæterùm nos arbitramus eas omnes orationes uelut probatas, & authenticas accipiendas esse, quæ in Missali ex Decreto sacri Concilij Tridentini nuper impresso, positæ leguntur. *Orationes authenticæ quales habendæ.*

DE ORATIONE CONTRA Hæreticos. Cap. 10.

POSTQVAM in locum de oratione incidimus, non ab re erit aliqua contra perfidam Hæreticorum opinionem de absoluta necessitate tradere. *Positio hæretica.* Sed de oratione quid sanctius, & quid utilius docere possumus, quàm quod orationi iugiter sit insistendum, quando ubiq; legamus Christum toties pro nostris orasse peccatis? In monte uidelicet Oliueti in faciem procedisse, prolixiorem profudisse orationem; post cœnam hymnum dixisse, dormientes Discipulos a somno ad orandum auocasse, atq; quo modo, & quid orandum sit, docuisse? *Luc.ca.22.e* Num & Apostoli unanimes non perseuerauerunt in oratione? *Act.cap.1.c* Hinc Petrus, & Ioannes ascendebant in tem *Act.cap.3.a*

Positio hæretica. *plum ad horam orationis nonam. Quòd si oratio*
Rom.c.12.c *res inutilis esset, ut aduersarij multa diligentia pro-*
2. Corinth. cap. 1. b *sequuntur, cur ob rem inanem D. Paulus tot uer-*
bis uteretur ad orandum persuadentibus, quemad-
Phil. ca.1.a *modum Romanis, Corinthijs, Galatis, Ephesiis,*
Eph.cap.6.d *alijsq́ scribit se sine intermissione facere, eosq́ obse-*
crat, ut è diuerso pro se faciant? Aut cur Ecclesia
Act.cap.12.a *Hierosolymis sine intermissione ad Deum pro Pe*
Act. ca.10 a *tro orasset? Aut quo modo orationes Cornelij in*
conspectu Domini ascendissent? Quæ omnia dum
clarius comprehendantur scripturis, restat, ut nos
iugiter diuinis orationibus insistamus, uti Christum
Seruatorem nostrum, Patres, & prædecessores no
stros fecisse, & docuisse legimus. Hactenus de
Oratione. Pergamus ad reliqua.

DE EPISTOLA.

Cap. II.

ORDINARVNT deinde *Viri Apostolici; & Patres Pri-*
sci, ut Presbyter oratione iam gra-

tiam à Deo nactus populo doctrinam impertiat, quatenus ex ea doceatur, quo pacto se aptare poßit futuris mysterijs. Et hoc agitur in Epistola, quæ semper aut ex ueteri lege, aut ex aliqua Apostolica lectione accipitur: Ex ueteri quidem lege, quòd antiqua lex præcursor est nouæ legis, quæ in Euangelio tradita, inuenitur. Ex Apostolica quoque lectione assumitur; quòd Dominus misit illos binos ante faciem suam, hoc est, ante Euangelium, in omnem locum, quo ipse erat uenturus. Adde Epistolam Euangelio præmitti, quia ut plurimum uelut prælectio, & præexistens quædam notitia ipsum declarat. Solis Subdiaconibus inferioris gradus Romana authoritas concedit, ut Sacris uestibus induti Epistolam legant ad Missam. Nihil uerò obstat, quin Sacerdos in Missa inferiorum officia si necesse fuerit, poßit explere, quum omnes ordines inferiores iam retinere constet: Sed non ordinato interdicitur, ut in solemni Missa sacris uestibus indutus Epistolam legat; Nam Beatus Hormisda Pontifex Maximus illum deponit, quicunque non

Quare ad orationē subsequitur epistola.

Epistola ex qua lectione debet cōstare.

Cur aut ex ueteri, aut ex nouo sumitur testamento.

ordinatus officium ordinati in eum, quem diximus, modum usurpauerit.

GRADVALE VNDE DICITVR, & cur Epistolam subsequatur. Cap. 12.

RESPONSORIVM, quod Epistolam subsequitur, Graduale uocant, denominatione à modo canendi orta: Initio enim plerunque graue est; deinde suis gradibus ascendens, mysticè designat nouitium pœnitentem nondum altè ascendisse in uia Dei, sed adhuc in plorationis conualle positum in dies altius ipsum ascendere, atque ad editiorem procedere gradum. Id quod Propheta innuere uidetur, cum cecinit: Beatus uir, cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit in Valle lachrymarum in loco, quem posuit: etenim benedictionem dabit legis lator, ibunt de uirtute in uirtutem. Hinc aspero, & graui cantu persoluitur, quòd ad lamentum, ipsaque pœnitentiæ opera pertineat, atque epistolam aptè subsequitur; quia mox ut

Graduale unde dicitur.

Psal. 83. b

Cur epistolam mox sequitur.

ſacra doctrina mores inſtituens fuerit percepta; ſequi debet pœnitentia cum ſuis fructibus. Sunt tamen qui putent Graduale dici à loco, in quo canitur. Nam in Cathedralibus Eccleſiis, quæ omniũ ſunt uetuſtiſſimæ, canens Graduale ad gradum ſæpius conſiſtit, & inferior eo ſtare cõſueuit, qui ſubſequens Haleluia concinit. Sed prima ſignificatio (ut arbitror) eſt admodum congruens rei propoſitæ, longeq́ accommodatior, quàm iſta.

Aliquorum opinio.

HALELVIA QVID SIGNIficet. Cap. 13.

QVONIAM ſtatim ſubiungitur dictio haleluia, & in uſu Eccleſiaſtico eadem ſæpius repetitur, quid dictio illa ſignificet, opere pretium eſt dignoſcere. Sanè qui linguæ hebrææ periti ſunt, illiusq́ leges, & documenta callent, cenſent id uocabulum duas in ſedictiones amplecti, quarum prior eſt triſyllaba, ſic Halelu; ſecunda uerò dictio ia apud Hebræos monoſyllaba eſt, nam i & a apud eos coaleſcunt in unam ſyllabam. Significat hale-

Dictio, Haleluiah, ex duab⁹ coaleſcit in unã.

luia tantundem sicut laudate Dominum; nam Halelu laudate designat, ia nomen est Dei significans Dominum; Est enim apud Hebræos unum de decem Dei nominibus, quæ D. Hieronymus in quadam Epistola ad Marcellum recenset.

Halelulia qd indicet. Hoc ipsum haleluia cantus est hilaritatis, & ingentis lætitiæ, immo uerius iubilus, quàm cantus: Tob.ca.13.d Ex lapide (inquit Tobias) candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per uicos eius haleluia cantabitur. Cur gradual statim ad ijcitur. Aptissimè quidem sequitur Graduale canticum: quum perspicuum sit, tristitiam pænitentiæ semper ingens sequi gaudium, ut testatur Matt.ca.5.a Christus his uerbis: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Gaudium prorsus sequitur plenitudinem & hic, & in futura patria, ubi perpetuò cantabitur haleluia. Id quod eo loco ostendit Ioannes, Apoc. cap. 19. a ubi hæc scripta reliquit: Post hæc audiui uocem magnam tubarum multarum in cælo dicentium haleluia. Lib. 9. Reg. Epist. VIII. Hoc in Romanam Ecclesiam Damasus Papa ab Hierosolymarũ Ecclesia per Hieronymum introduxit.

Quo tempore Tractus dicatur, & cur. Verum toto tempore intermedio, à quinquagesima usque ad Pascha, Sancta mater Ecclesia præ-

termittit hoc lætitiæ canticum, & ex institutione Telesphori Tractum assumit, ut luctum pœnitentiæ pro peccatis diluendis assumendum esse significet. Tractus nomen habet à trahendo, quòd ob carnis repugnantiam ui, atque uiolentia quadam ad luctum pœnitentiæ trahamur. Tractus unde.

DE EVANGELIO QVAM multa. Cap. 14.

EVANGELIVM græce, latinè bona nunciatio (authore Eusebio) sic dicitur, quòd uel æterna, atque incorruptibilia bona; quæ certè suprema, & maxima sunt, atq; adeò summã felicitatem cũctis hominibus annũciet, uel ut alijs uidetur, quòd bonũ, et lætum nobis afferat de Christo nuncium; nimirum quòd is sic potenter pro nobis uicerit peccatũ, mortẽ, et inferos, ut hæc formidanda nobis non sint, si eidẽ uiuaci adhæserimus fide. Hoc preciosissimum nunciũ admirans Isaias. Quàm speciosi (inquit) pedes euangelizantium pacem, annunciantium bona. Sub initio lib. de præp. Euang. Euangelium quid significet. Isa.ca.52.b

Ex Romano ordine à Diacono Euangeliũ lege

In Missa solenni quo in loco legebatur Euangelium.

1. Cor. cap. 14. g

batur uersus Meridiem, ubi masculi conueniebant; non ad Aquilonem, quo in loco fœminæ cõsistebant: Ad principalem enim sexum meritò uertebatur. quòd ei (ut Apostolus instituit) infirmior sexus domi docendus committitur. Sed Presbyteri ad legendum Euangelium non se ad Meridiem uertebantur; quia nec in pulpitum sicut Diaconus ascendebant, ubi necessariò ad masculos potius, quam ad fœminas se uertere deberent.

In Missa priuata ad cornu sinistrum uersus Aquilonem legi debet. Et q̃ ob causam.

Nam iuxta Ecclesiasticam consuetudinem ad altare legunt, ubi nulla diuersitas auditorum appropinquat, quæ Sacerdotes legentes magis in hanc partem, quàm in aliam conuerti exigat. Ad sinistrum uerò cornu altaris habent librum, cum Euangelium legunt, uel cum sacrificant, ut in dextera parte expeditiores sint ad suscipiendas oblationes, siue ad conficienda altaris sacramenta. Vnde ad Aquilonem magis quam ad Meridiem uersi uidentur, cũ annunciant Euangelium, atque hinc illam usurpationem emersisse uidetur, ut etiã Diaconi in pulpito se uertant ad Aquilonem: idq; adeò inoleuit, ut apud plerosq; quasi ex ordine sancitum teneatur. Et fortasse eam ob causam uertitur ad Aquilonem; quasi contra Diabolum;

lum; quo modo in canticis dicitur: Aquilo ſurgat, & Auſter ueniat, hoc eſt, Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus acceleret. Et recti contra Diabolum Euangelium legitur, ut illum ſua uirtute expellat. Sed Euangelio præmittit Sacerdos conſuetam ſalutationem dicens, DOMINVS VOBISCVM, *plebe, uel Choro reſpondente;* ET CVM SPIRITV TVO. *Quibus allocutionibus mutuò ſe ad Euangelium attentiſſime audiendum excitant. Deinde pergit cantando:* SEQVENTIA SANCTI EVANGELII SECVNDVM N. VEL N. *cui populus, uel Chorus, uel miniſter ſumma reuerentia reſpondet;* GLORIA TIBI DOMINE: *ac ſi diceret; Sit tibi o Deus ſumma laus, & gloria, qui tam iucundum nuncium, uerbum, ſcilicet, ſalutis nobis è cælo mittere dignatus es. Interim tam Sacerdos, quàm populus ternis ſe muniunt crucibus, ne Diabolus Euangelij fructum uberrimum quoquo modo impedire poſſit. Eſt enim ipſe uolucris illa funeſta, quæ preciosiſſimum diuini uerbi ſemen de cordibus audientium tollere nititur, ne credentes, ſalui fiant. Tribus quidem ſe ſignant crucibus, ad frõtem, ubi ſedes ipſius uerecundiæ conſpicitur, ut ſpreta omni uerecundia cum Apoſtolo*

Can. cap. 4. ¶

Luc. cap. 8. b

Rom.ca.1.b *de Euangelio non erubescat; In pectore, ne aliqua suggestio Diaboli impediat, quin puro corde Euangelium Dei annunciare poßit: In ore, ut quod corde percipit, simul & ore profiteatur: Ac ita tribus crucibus se signant Christi fideles ad frontem, os, & pectus, ut significent se Euangelium crucifixi adeò non erubescere, ut parati etiam sint hoc ipsum profiteri & ore, & pectore.*

De conf.dist. 1.cap. Apost. *Populus uerò non sedens, sed stans (Anastasio institutore) Euangelium audit, ut ad prælium pro Christi ueritate tuenda promptitudo notetur. Nec minus caput detegit, ut quæ sub uelamine, ac figura in lege, ac Prophetis continebantur, in Euangelio manifestata esse significetur. Postremò lecto Euangelio Sacerdos ipsum osculatur, ut innuat præcipuum amoris affectum erga Dei Euangelium, de quo hæc pauca dixisse sufficiat.*

SYMBOLI NICENI expositio. Cap. 15.

SYMBOLVM Græcè, collatio, & inditiũ Latinè utroque significatu rectè sic dicitur. Collatio quidem, quia Apostoli in unum contulerunt, quod unusquisque de Deo sensit; ut sic concors esset fidei professio: Inditium autem, uel signum idcirco dicitur, quia cum multi ex circumeuntibus Iudæis simularent se esse Apostolos (ut in Actibus Apostolorum legitur) & lucri alicuius, uel uentris gratia ad prædicandum proficiscerentur, nominantes quidem Christum, at non integris traditionum lineis nunciantes, istud inditium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui Christum uerè secundum Apostolicas regulas prædicaret. Cæterum post Apostolorum obitum, uariæ succreuerunt in ortu Ecclesiæ zizaniæ, præcipuè Arij illius Alexandrini, qui Filio Dei naturam Diuinam adimere ausus est, & pestilentissima doctrina ingentes excitauit in Ecclesia turbas, ita ut Oriens, & Occidens exitiali bello inter

Symbolum unde collatio, & inditium latinè dicitur.

Quã ob causam Apostolorum Symbolũ fusius est declaratum.

se conflicterentur. Quam ob causam optimus ille, & pientissimus Imperator Constantinus Magnus magnum conuocauit Concilium; congregatiq; sunt Niceæ CCCXVIII. Patres ad numerum fermè annorum Christi tunc occurrẽtium: qui Symbolum confecerunt non quidem aliud, sed planè idem cum priore Apostolorum, quod à loco Nicenum est dictum; & Symbolum maius plerunque appellatur, quòd duodecim articuli in eo propter hæreticos, & perfidos fusius, & apertius sunt discussi, & declarati. Hoc ipsum Symbolũ Marcus summus Pontifex in Missam legi instituit, ut quidẽ statim post Euangelium, quòd scilicet Euangelij doctrinam, & prædicationem sequi soleat fides, dicente Paulo: Fides ex auditu, auditus per uerbum Dei. At quibus diebus in officio Missæ legeretur, à Damaso post Marcum fuit institutum. Iam ut ad Symboli huius expositionem aggrediamur, principio sciẽdum est, quidquid hic continetur, tribus partibus, sicut sunt tres sanctissimæ Trinitatis personæ, ad quas refertur, comprehendi. Prima pars Patri, Secunda Filio, Tertia Spiritui Sancto ascribitur. Primæ igitur partis primus articulus hic est, qui sequitur.

Apostolorũ Symbolum idem cum Niceno.

Rom. cap. 10. d

In tres principales partes diuiditur.

CREDO IN VNVM DEVM PATREM. Quum enim Deus sicuti est, nemo uiderit unquam optimo iure Symboli prima uox ex, credo. Vbi initio commonendum est, triplicem esse credendi rationem, scilicet, credere Deum, Deo, & in Deum. Prior est, quum credimus Deum reperiri, & in rerum natura existere, cõtrà eos, qui negauerunt Deum esse, de quibus Propheta hæc scripta reliquit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Secunda, credere Deo est, quãdo Dei uerbis credimus, & uera esse, quæ de Deo dicuntur, quo modo, & Demones credunt, & contremiscunt (sciunt enim illum mentiri non posse) & pleriq; Philosophi crediderunt; sed tamen euanuerunt in cogitationibus suis. Tertia credendi ratio est, in Deum credere, hoc est credendo amare, credendo diligere, & credendo in Deũ uniri: In hunc quippè modum in Deum credendum esse nunc proponitur, quemadmodum pij credunt, qui nihil sibi quasi proprium, & in sua potestate positum arrogant, sese illius clementissimi Domini seruos profitentur, suaq; omnia tradunt diuinæ uolũtati, eiq; se totos committunt, quantum possunt propria abnegantes in omnibus: breuiter pro compertissimis

I.Ioã.ca.4.c

Auguft. in Pfal. 77.

Triplex credendi ratio.

Credere Deum quid.

Psal. 13. a

Deo credentes qui sint.

In Deũ credere quid.

habent omnia, quæ sacris Biblijs, ac Catholicæ Ecclesiæ definitione prodita sunt, & absq; dubio sperant, quæ Deus ibi promittit.

Fides, qua in Deum creditur, unde fluat.

Vnde uerò fides, qua in Deum credimus, oriatur, facilè erit ostendere, paulo altius hinc petito principio. Erāt homini ab initio suæ creationis præcipuæ illæ animi uires intellectus, & uoluntas sic diuinitus inditæ, ut Deum ueluti, optimum, simul & maximum rerum omnium conditorem perpetuò agnosceret, agnitum uerò quoad fieri posset, complecteretur. At postea quam ille legem Dei neglexit, statim intellectum, seu mentem, & rationē, qua rectè iudicaret quid eligendum, quidue fugiendum omnis ignoratio, & error occupauit, & uoluntatem, qua expeteret, quod ratio commonstraret, carnali, concupiscentia grauiter uitiauit. Atq; ita factum est, ut recederet homo, qui ad imaginē Dei creatus fuerat, comparatusq; iumētis, similis illis effectus sit. Vtraq; igitur animæ nostræ parte uitiata, duplici remedio opus erat, fide, quæ purificaret mentem, & rationē, & charitate, quæ uoluntati submoueret prauas cupiditates. Sed utrunque remedium quum humana tantum industria minimè comparari posset, à Deo

Maxima hominis conditi dignitas.

Psal. 48. c

Duplici morbo duplex medela respondet.

petendum erat: Ambo enim ipsius dona sunt. Nã charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: Et nemo per fidem uenit ad Patrem, nisi per Filium; & uicißim nemo uenit ad Filium, nisi Pater traxerit eum. Fides ergo in Symbolo proposita, qua in Deum credimus, est donũ menti hominis diuinitus infusum, quod ex D. Pauli sententia in earum rerum, quæ non uidentur, cognitione, assensioneq́ longè omniũ certißima positum est. Hæc igitur fides est, quam in nobis exigit Deus, nec tamen inueniet, quod exigit, nisi donauerit, ut inueniat. Hæc est, quæ consolatur nos in omni tribulatione nostra spe bonorũ cælestium, de qua hæc scripta habentur: Induite uos armaturam Dei, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo poßitis omnia tela nequißimi ignea extinguere. Iterum, per quem habemus accessum, per fidem in gratiam istam: Atq; alio in loco hæc ad lineam legimus: Circuit uos tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Nec minus de tam excellenti dono rursus hæc alia inuenies in diuinis scripturis, sic posita: Et hæc est uictoria, quæ uicit mundum, fides uestra. Hæc

Rom.ca 5. a
Ioã.cap. 6. g
In Deum fides quid.
Heb.ca. 11. a
Fidei fructus qui sint.
Eph.ca. 6. b
Rom.ca. 5. a
1. Pet.ca. 5. b
1. Ioã. ca. 5. a

fides nos Deo copulat: hæc in huius uitæ tenebris prælucet, ostendens quid uerè fugiendum, quidue expetendum. Hæc sola aditum præbet, ac facit, ut qui per incredulitatem, & superbiam ueteris Adæ à Deo excidimus, Deo rursus appropinquemus. Si desit hæc fides, nulla bona conferunt ad salutem: sin adsit, omnia cooperantur in bonum. Hinc sacrosancta Synodus Tridentina superiorum Patrum exempla sequuta ædificium pro extirpandis hæresibus, & moribus reformandis constructura, quo pia eius solicitudo principium, & progressum suum per Dei gratiam haberet, ante omnia statuit, & uoluit

Conc. Trid. Sess. III.

prætermittendam esse fidei confessionem. Illius autem in Sessione iij. uerba sunt hæc: Quare Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidē Christi profitentur, necessario conueniunt, ac fundamentum firmum, & unicum, contra quod portæ inferi non præualebunt, totidem uerbis, quibus in omnibus Ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem eiusmodi est. CREDO IN VNVM DEVM: Vnum dicitur ad excludendam Deorum pluralitatem. Ex quo facilè colligitur in hoc articulo ex-

hiberi Deitatis unitatem credendam. Credimus igitur in unum Deum: Quando Deum dicimus, intelligimus illam substantiam spiritualem sine initio, sine fine, simplicem sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, immensam, ineffabilem, inestimabilem, qua nihil esse potest nec dignus, nec sapientius, nec melius: at quoniam cum essentiæ unitate debet etiam credi personarum Trinitas, mox legimus PATREM, *quæ sanè dictio additur, ut distinguatur persona Patris à Filio: nam etsi Deus multis modis in scripturis Pater uocetur, ut in oratione Dominica, infra latius demonstrabimus, hic tamē Pater accipitur, quatenus ostendit nomen personæ Deitatis, cui soli hoc competit quod Filium genuit eiusdem diuinitatis consortem.* OMNIPOTENTEM. *Quilibet Angelus, uel homo secundum sibi traditam potestatem potest dici potens, sed omnipotens nunquam soli Deo, qui omnia ex nihilo creauit, hoc omnipotentis cognomen competit ad confirmandam imbecillium fidem, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis exquirentes quo modo Deus hoc, uel illud fecerit. Quibus omnibus hoc uno uerbo esset satisfaciēdum;*

Quid Dei nomine concipiatur.

Omnipotentis nomen soli Deo cōuenit.

Hominū uanę curiositati quo modo satisfaciendum.

quod quum infinita sit, & incomprehensibilis Dei
Luc.cap.1.d *potentia, non est impossibile apud Deum omne uerbum. Cæterum quum Deum Patrem Omnipotentem dicimus, Filium, aut Spiritum Sanctum Omnipotentem non negamus, quin potius astruimus; Nam sicut eadem est Patris, & Filij, & Spiritus Sancti essentia, ita et Omnipotentia; licet sub ratione, qua Deus est omnium causa, & principium, omnipotentia Patri attribuatur, sicuti Filio sapientia, & Spiritui Sancto bonitas. Ita Filius, & Spiritus Sanctus est factor cæli, & terræ, sicut et Pater, quoniam diuinarum personarum ad extra profusa operatio una, & eadem est, sicut uirtus, & substantia.* FACTOREM CAELI, ET TERRAE. *Dicitur factor, ut innueretur, quòd non ex propria substantia, sed aliũde, utpote ex nihilo cælum, terramq́ produxit. Ipse enim est, qui fecit cælum, et terrã, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Ipse dixit, & facta sunt.*
Ioan.ca. 1.a *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod & Apostolus luce clarius ostendit his*
Colo. ca.1.c *uerbis: Quoniam per ipsum condita sunt uniuersa, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum creata sunt.* VISIBI

LIUM OMNIUM, ET INUISIBILIUM. *In cælo fecit uisibilia Solem, & Lunam, & stellas. Suis animalibus terrestribus, et omni plantarum genere impleuit terram, aerem uolatilibus, mare natantibus. Fecit hominem, qui cæteris creaturis dominaretur, & constituit eum super opera manuum suarũ. Omnia subiecit sub pedibus eius, oues, et boues uniuersas, insuper & pecora campi: Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Et ut hæc propter hominem produxit, ita hominem, atq; alia omnia propter se, hoc est, ut cognoscant, & glorificent cõditorem suum. Fecit etiam inuisibilia, naturam, scilicet, Angelicam, & mẽtem humanam ad imaginem, & similitudinem suam. Fecit in cælo sedes, Dominationes, Principatus, & Potestates.*

Auguſt. de Simbo. ad Cath. lib. 1. cap. 1.

Psal. 8.b

Cuius rei gratia cõditus sit homo.

Gen. ca. 1. d

ET IN UNUM DOMINUM IESUM CHRISTUM FILIUM DEI UNIGENITUM, ET EX PATRE NATUM ANTE OMNIA SAECULA. DEUM DE DEO, LUMEN DE LUMINE, DEUM UERUM DE DEO UERO, GENITUM NON FACTUM, CONSUBSTANTIALEM PATRI, PER QUEM OMNIA FACTA SUNT. *Hic secunda exprimitur diuinæ Trinitatis persona, nempe, Filius Dei, qui cum*

ſit Deus, & homo duabus naturis deitate, ac humanitate conſtans, de ipſius natura diuina quid credendum ſit, in hoc ſecundo articulo docetur. Ac ita incipit. ET IN VNVM DOMINVM. *Hic Filius Dei Dominus nuncupatur, ut æquam cum Patre ſignificetur habere dominationis authoritatem, ad extirpandam Arrianorum audaciam, qui Filium authoritate, et perfectione minorem Patre, et quaſi ſeruum, atque ſubiectum illi oblatrarunt. Omnipotentem Patrem fatebantur, teſtante Propheta; Hæc dicit Dominus omnipotēs, ſed Filium, aut Spiritum Sanctum negabant Omnipotētem, quum ta*
Apoc.ca.1.b *mē dictus ſit, & Filius Omnipotens Ioanne Apoſtolo in Apocalypſi dicente de Ieſu Chriſto Domino noſtro; qui eſt, & qui fuit, & qui uenturus eſt Omnipotens. Id quod confirmatur uerbis ipſius Saluatoris de ſui omnipotentia dicentis:* Matt.ul.ca.d *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Tu autem hæretice reſponde, ſi audes; ſi Filio data eſt omnis poteſtas ubiq; quo modo non erit Omnipotens? Dictus eſt & Spiritus ſanctus Omnipotens, ut ex eo oſtenditur, quod in libro ſapientiæ ita ſcribit ſapientiſsimus Salamon:* Sap.cap.1.b *Spiritus Domini repleuit orbem*

terrarum, & is, qui continet omnia, scientiam habet. An non est Omnipotens, (inquit August.) qui continet omnia? Neq; sine sacræ scripturæ testimonio ipsum nomen Domini Filio adscribitur, quando in præsenti articulo dicitur; ET IN VNVM DOMINVM: Nam Paulus de Filij dominio in hunc modum tradit: Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed scias uelim, quod etsi Filius Dominus hic appelletur secundum diuinitatem; in scripturis tamen frequenter dicitur Dominus etiam secundum humanitatem; quod ita esse ostendit illa suauißima uox dicens: Vos uocatis me magister, & Domine, & bene dicitis; sum etenim: Verum non ratione humanitatis per se, & seorsum sumptæ Dominus dicitur; sed quatenus humanitas est diuinitati coniuncta; quemadmodum e diuersò Christianè, ac piè dicimus Deum passum, ac mortuum, non quia Christus, qui erat Deus, & homo ratione deitatis sit passus, & mortuus, quin potius ea causa erat impaßibilis, & immortalis; sed dicimus Deum passum, & mortuum ratione humanitatis, quæ in Christo erat deitati unita. Quadam etiam peculiari ra-

1. Corint. cap. 8. b.

Christus Dominus dicitur tum secundum diuinitatem, tum secundum humanitatem.

Ioã. ca. 13. b

Ratione quadam priua-

ta Christus credentium Dominus dicitur.

tione Christus dicitur Dominus credentium, seu electorum; unde & in Symbolo Apostolorum additur, NOSTRUM, ut quotquot in Christo per Baptismum renati sumus, quotquot habemus redemptionem per sanguinem eius, hunc unicum Dominum nostrum profiteamur, & totos nos ei dedicemus. IESUM. Hæc uox Hebræis sonat Saluatorem. Nec temerè id nominis ei tributum est, sed ab Angelo priusquam nasceretur, inditum scimus: Et uocabis, inquit, nomen eius Iesum: ipse enim saluũ faciet populũ suum à peccatis eorũ. Nec aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri; sicut ipse ostendit his uerbis: Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur. CHRISTUM. Hoc nomen regiũ, & põtificale est. Nam et Sacerdotes, & Reges Christi apud Iudæos appellabantur, quòd unguento Chrismatis consecrabantur; sed Iesus ab illis statim se disiunxit, quòd illi exteriori unguento materiæ corruptibilis uelut mortales, & corruptibiles ungebantur; hunc autẽ singulariter plenitudine Spiritus Sancti unxit Deus. Id quod planè eo loco ostẽdit Isaias, ubi ex persona Filij hæc scripta reliquit: Spiritus Domini super me, eo quòd

Act. cap. 4. c

Ioã. ca. 10. b

Cyprian. in Symb.

Reges apud Iudæos Christi nominabantur; sed non eadem ratione, qua Iesus dicitur Christus.

Isa. cap. 61. a

unxerit me, euangelizare pauperibus misit me. FILIVM DEI VNIGENITVM. *Vnigenitus dicitur, quòd solus ex substantia Patris est genitus, solus substantia, atq; natura Dei Filius. Cæteri autem qui credunt in nomine eius, filij quidem Dei sunt, at nō natura. (Natura enim omnes nati sumus filij iræ) sed adoptione, & gratia, ut ostendit D. Paulus, quando ad Romanos scribens hæc inquit: Accipistis Spiritum adoptionis filiorū Dei, in quo clamamus Abba pater. Hoc item cōfirmatur ex eis, quæ scripsit ad Ephesios his uerbis: Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum. Et licet Christus duas habeat natiuitates, unā, qua nascitur ex Patre sine tēpore, alteram, qua nascitur ex Virgine Matre tempore præfinito à Deo, non duo tamen, sed unicus est Filius, non alius, sed idem aliter natus. Cum igitur hic Filium Dei audis, non debes generationē carnalis natiuitatis assumere, sed illam, quæ ab æterno a Patre duxit, quam spiritu Isaias annuncians hæc uerba protulit: Generationem eius quis enarrabit? Secundum quam priorem generationem, Christus non frater noster est, nec hæres Dei, nec fratres habet, nec cohæredes, sed se-*

Iesus filius Dei natura est: cæteri omnes Filij adoptione dicuntur.

Rom.ca.8. c

Eph.cap.1. a

August. de Eccle. dog. cap. 2.

Duæ Christi natiuitates non duos filios arguūt, sed eundem semper aliter aliter natum.

Isa. ca.53. c

Qua ratione Dei Filius fratres, & cohæredes habet.

cundum eam, quam in tempore ex uirgine Matre traxit; De qua prædixit Propheta, cũ ita loquutus
Baruc.ca.3.d. est. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Quod autem sit unigenitus, ostendunt uerba, quæ Ioannes Euangelista in hunc mo-
Ioã.cap.1.b dum habet: Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti: et paulò post addidit: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. ET EX PATRE NATVM ANTE OMNIA SAECVLA. Negabant aduersarij Filiũ Patri coeternũ, ac ideo nec Deum esse; sed creaturam a Deo Patre ex nihilo factã. Contrà fides catholica eis omnino aduersa Filiũ Dei hic profitetur ex Patre, idest, ex substantia Patris natũ, & ante omnia sæcula, hoc est, Deo patri coeternum. Quæ duo ex sacris deprompta sunt eloquijs, in qui-
Psal. 109. a bus ad Filiũ Pater dicere legitur: Ex utero, hoc est,
Psal. 2. b ex substantia mea ante luciferũ genui te: Et alio in loco idem confirmatur, his uerbis Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vbi particula, HODIE, nota est æternitatis. DEVM VERVM DE DEO VERO. Confitetur etiã Filium esse Deum de Deo genitũ, ut omnino intelligatur consimilis esse, eiusdemq; naturæ cum Deo Patre gignente. Et ne hæretici autumarent

tumarent hanc Filij a Patre generationem per diuisionem substantiæ fieri, quomodo rerum corporalium fiunt generationes, subiungit Symbolum Nicenum Filiũ Dei natũ ex Patre, ut LVMEN DE LVMINE spiritali imo uerius superspiritali, & super intellectuali generatione. Neque ab re luminis generatio hic posita fuit, tum quòd ita testetur scriptura; Et testimonium perhibet de lumine; atque alio in loco: Et in lumine tuo uidebimus lumen; tum etiã quòd in rebus sensibilibus nulla est productio propinquior illi æternæ generationi Filij à Patre (quam inenarrabilem esse superius testatus est Propheta) neque ulla ad hanc super diuinam generationem exprimendam accommodatior, quàm generatio splendoris à lumine. Quemadmodum enim uidemus lumen producere de se natiuum splẽdorem sine aliqua sui diminutione, aut dissectione suæ substantiæ, ita sanè Filius ipse Dei ex substantia Patris sine paternæ substãtiæ imminutione, aut partitione ineffabiliter prodit: licet hic nulla similitudo afferri posit, quin innumera discrepent. Nulla enim creatura talis esse potest, qualis creator eius. Lux enim non parit substantiuum splendorem, sed

Ioã. cap. 1. a

Psal. 35. c

In rebus naturalib[9] nulla productio magis assimilatur æternę generationi, ut lucis productio.

Omnis creatura longè distat à suo Creatore.

Filius Dei substantialiter generatur, quippe cũ Pater in eum omnem essentiam suam transfundit. Id quod plane ostendit ipse filius, cum in Euangelio di-
Ioã. ca. 10. f *xit: Ego & Pater unum sumus.* DEVM DE DEO VERO GENITVM NON FACTVM CONSVBSTANTIALEM PATRI. *Sincera fides credendũ statuit Dei Filiũ esse uerum Deum natum de Patre uero Deo, quemadmodum naturali productione nascitur homo uerus de homine uero. Sed quoniã factura non ex facientis est substantia, neque ipsi facienti coeua, idcirco orthodoxa fides negat Filium factum à Patre, sed esse consubstantialem Patri, eiusdemq́ substantiæ cum Patre.* PER QVEM FACTA SVNT OMNIA. *Nec solùm Filius Dei factura est; quin potius ipse est per quem non quidem ut per instrumentum extrinsecum, sed tãquam per internam, & naturalẽ Patris uirtutem, & sapientiam facta sunt omnia. Hoc autem apertissimè ostendunt D. Pauli uerba, qui in hanc sententiam sic scriptum reliquit: Per quem, scilicet, Filium,*
Heb. ca. 1. a *fecit & sæcula. Quod si factum dixerant Ariani Filium Dei, quum omnia per ipsum facta sint, & ipse per seipsum, siue à seipso factus esset,*

quod ueritati omnino est dissonum. Nihil enim suipsius est principium, & nihil unquam seipsum producit, aut facit. Et hæc de secundo articulo.

QVI PROPTER NOS HOMINES, ET PROPTER NOSTRAM SALVTEM DESCENDIT DE CAELIS, ET INCARNATVS EST DE SPIRITV SANCTO EX MARIA VIRGINE, ET HOMO FACTVS EST. Tertius sequitur articulus, qui usque ad octauum ea proponit credenda, quæ ad Christi humanitatem attinent. Quem ergo ex superioribus secundum naturam diuinam ab æterno ineffabiliter ex Patre natum dedicisti, eundem hic inspice in tempore de Spiritu Sancto conceptum, & ex Virgine natum. Quod Isaias uaticinatus est ad hunc modum: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quòd est nobis Deus. Nobis ergo in primis incarnationis causa credenda depromitur, quòd certè facta sit propter nos homines, & propter nostram salutem, quemadmodum & Dominus noster in Euangelio ostendit his uerbis: Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quòd perierat. Hunc equidem locum uelim, ut qui doctri-

Esa.cap.7. c

Nostræ salutis causa credenda proponitur.

Luc.ca. 19.b

Scot.iij.sent. dist.vij.q.iij.

nam Scoti tuentur de incarnationis neceßitate disputantis animaduerterent; nimirum hic a Sanctis Patribus opus incarnationis in remedium contra peccatum, & propter nostram salutem, quam ex primi parentis peccato admiseramus, aßignare, & omnibus Christi fidelibus credendum proposuisse. DESCENDIT DE CAELIS. *Non quidem quòd per incarnationem cælos dimiserit, aut ante incarnationẽ in terris non fuerit; quia ubiq; semper fuit, est, & erit; sed de cælis descendisse dicitur filius Dei, quia per susceptionem nostræ naturæ nouo existendi modo in terra esse incepit, scilicet, per humanitatis cum diuinitate in una persona coniunctionem, quum Doctores sacri unionem hypostaticam appellant, secundum quem modum ante non fuerat in terris.* ET INCARNATUS EST DE SPIRITU SANCTO EX MARIA VIRGINE. *Quod autem de Spiritu Sancto incarnatus est ex Maria Virgine, ostendunt uerba Angeli, qui ad Ioseph loquutus hæc dixit: Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. Sed quomodo hoc incarnationis opus Spiritui Sancto scriptura attribuit; quum certò credere debeamus totam Trinitatem hoc admirabile mysterium*

Tho. p. iij. q. j. ar. iij. & Gaet. ibi. Subtilis Doctor censet, quod etsi homo non peccasset, Dei tñ Filius humanã carnẽ assumpsisset; cui quidem opinioni uidetur nõ assentiendum; quũ præsens articulus credendũ afferat, Seruatoris nostri incarnationẽ solũ in remedium peccati fuisse traditam: Id quod planè D. Thomas, & alij præclari Theologi tuẽtur. Quo sensu accipi debet filiũ Dei de cælis descendisse.

Matt. ca. 1. d

Pulchra dubitatio; sed pulchrior solutio.

cooperatam esse? Verum sciendum, quod non est rarum, ut quædam, quæ omnium personarum communia sunt, ut omnipotentia, sapientia, & charitas, peculiari tamen quadam ratione scriptura sacra singulis tribuat personis, ueluti quũ Patri tribuit omnipotentiam, Filio sapientiam, Spiritui Sancto charitatem. Vnde quia opus incarnationis incomprehensibilis est charitatis, & ineffabilis amoris, ut declarant nostri Saluatoris uerba dicentis ad hunc modum; Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suũ unigenitum daret, rectè Spiritui Sancto tantum opus tribuitur. EX MARIA VIRGINE. Perpetua Virginis Mariæ integritas tangitur, quæ prophethico enigmate fuit his uerbis significata: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & uir non transibit per eam. Sed Virginem designat ex nomine Mariam; idq; non temerè, quòd & Lucas Euangelista in hanc sententiam loquutus, ità scribit: Missus est Angelus Gabriel ad Mariam Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Hæc est illa Maria, ad cuius nomẽ recreantur omnes animæ piorum. Nam Eua Diabolo assentiens maledictionem, &

Ioãn. ca. 3. b

Eze. ca. 44. a

Lu. cap. 1. c

mortem orbi intulit; Maria uirgo Deo credens, Deo obediens benedictionem, & uitam protulit. ET HOMO FACTUS EST. Cur Dei filius factus sit homo, prætermitti minimè debet. Induit igitur humanam naturam æterna illa ueritas supereminens omnibus suis creaturis, ut subditos erigeret ad seipsum, ut æterni Patris uoluntatem nobis aperiret, ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, et sæcularia desideria, ut factus humilis, sanaret superbos: Exaltauit enim se homo, & cecidit; humiliauit se Deus, & manum homini porrexit, ac miserè lapsum subleuauit. Cum uerò dicuntur hæc uerba; Et homo factus est, in Euangelio Ioannis sic expressa; Et uerbum caro factum est, commẽdanda sanè & studiosè semper obseruanda est à quouis tum proferente, tum audiente humilis genuum flexio, atque inclinatio ad terram ex ritu Ecclesiæ religiosè instituta in repræsentationem, & uenerationem illius eximiæ humilitatis Christi, qua exinaniuit seipsum, formam serui accipiẽs: Hactenus de tertio articulo. Nunc addam & quartum.

Joan. ca. 1. b

Seruanda cõsuetudo.

CRUCIFIXUS ETIAM PRO NOBIS SUB PONTIO PILATO, PASSUS ET

SEPVLTVS EST. Post diuinam, & humanam Christi natiuitatem iam mysterium paßionis ingredimur, in quo solo nos gloriari oportet. Primùm uerò mortis genus, scilicet, crucis traditur, quod apud Iudæos summam habebat ignominiam: Nam in lege eorum scriptum inueniebatur; Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Hanc mortis speciem credat, ac sciat Christi fidelis ad redimendum genus humanum nedum conuenientem, sed & decentißimam fuisse. Decebat enim, ut qui in ligno per superbiæ, & uoluptatis stimulos uicerat, in ligno quoque per extremam humilitatem, & ingentißimos dolores uinceretur. Decebat, ut Christus, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti ipso dicente; Quum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum, expansis brachijs à terra sublimis penderet: Decebat, ut sponsus noster thalami sui lignum ascenderet, ut quomodo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis, ex quo manauit sanguis, & aqua, quæ sunt Ecclesiæ sacramenta. Decebat denique Christum

1.Cor.ca.1.d

Deut.cap. 21. d

Cyp.in Symbo.

Quibus de causis tam ignominiosum mortis genus, scilicet Crucis Christus subierit.

Ioã.ca.10.e

August. in Symbo. ad Cath. lib. 2. cap. 2.

cruci affigi, ut fixa cruce in terram indicaret inferna sibi regna subijcere, & ipse in aerem sublimatus aereas subiugaret potestates, tenderetq́ manus, ut credentes inuitaret. Christus igitur his de causis crucifixus est. Sed pro quibus crucifixus est? PRO NOBIS subiungit Symbolum, ac si diceret; præterquam quod Christus dignatus est nasci pro nobis, etiam dignatus est crucis patibulum subire pro nobis, ut & nos carnem nostram cum uitijs, & concupiscentijs suis crucifigamus. Id quod planè decla-

1.Pet.ca.4.a rant uerba, quæ D. Petrus ita scribit. Christo ergo passo in carne & uos eadem cogitatione armemini, quia qui passus est in carne desiit à peccatis, ut iam non desiderijs hominum, sed uoluntate Dei, quod reliquum est uiuat temporis. Hoc idem. V. ad Galatas capite luce clarius ostẽdit Paulus Apo-

Gal. cap.5.d stolus his uerbis: Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs. Idq́ alio in loco confirmat ad hunc modum. Mihi

Gala.ca.6.c absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. SUB PONTIO PILATO. Iudicis nomen, sub quo passus est Christus, adiectum est propter tem

porum agnitionem, & historiæ certitudinem. PASSVS. *sic scriptura testatur Christum uerè passum eo loco, ubi ait: Desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum, antequam patiar. Passus itaque est in corpore, captus, uinctus, contumelijs affectus, colaphis cæsus, consputus, flagellatus, spinis coronatus; denique in crucem affixus. Passus quoque est in anima, ut ipse de seipso ostendit his uerbis, Tristis est anima mea usque ad mortem, & factus in agonia prolixius orabat. Sed absit, ut suspicemur Christum in diuinitate aliquid passum: Nam etsi humanitas, in qua patiebatur, fuerit diuinitati unita; unitas tamen illa ineffabilis singulis naturis suã proprietatẽ seruauit. Quod enim paßibile erat, nempe humanitas mansit paßibile: Quod autem impaßibile certè diuinitas, mãsit impaßibile.* SEPVLTVS. *In monumento nouo, & uiuo, solidoq́ lapide exciso sepultus est, ut sicut in hoc monumento nullus alius mortuus sepultus est nec antea, nec postea, sic in illo utero, in quo prodijt nec ante, nec postea quicquam mortale conceptum est. In Apostolico Symbolo post dictionem illam,* CRVCIFIXVS, *statim additur,* MORTVVS, ET SEPVLTVS. *Sed hic de morte nul*

Luc. ca. 22. b

Varia passionis genera.

Mar. ca. 14 d

Lu. cap. 22. e

Non prætermittendum.

Mat. ca. 27. g

la sit mentio, quum tamen & nos credere debeamus in cruce mortem subijsse, quod quia facilè est sub ea dictione CRVCIFIXVS *intelligere, fortasse illi Sancti Patres omiserunt. Hæc sunt, quæ de ijs, quæ ad quartum attinent articulum breuiter, nobis dicẽda erant. Nunc ad reliquum me conuerto.*

ET RESVRREXIT TERTIA DIE SECVNDVM SCRIPTVRAS. *Resurrectio Christi à mortuis ponitur hic credenda. Quo in loco animaduertendũ esse arbitror, quod resurrectio Christi à mortuis difficilius cæteris nostræ redemptionis mysterijs recepta fuit mentibus humanis eò, quia supra naturæ leges sit & iura. Cuius rei illud inditium est, quòd discipuli post multas manifestationes Christi à mortuis suscitati ipsis factas, post multa itidem argumenta, & signa, quibus se præbuit illis uiuum, adhuc subdubitarunt de illius resurrectione, ut iam in cælum ascensurus Christus exprobrauerit illis incredulitatem illorum, & duritiam cordis ad credendum. Quare ut tollatur omnis occasio ambiguitatis, atque materia non ociosè neque ab re in præsenti articulo ea est dictio apposita,* SECVNDVM SCRIPTVRAS, *quandoquidem scripturis sanctis indu*

Christi resurrectio cur crededa difficilior.

Act. cap. 1. a

Mar. ca. 16. c

bitatò credendum est. Quàm facile uerò sit ex diuinis eloquijs Christi resurrectionem coniecturari, ostendere possunt hæc pauca, quæ subsequuntur. Quid enim in Euangelio est, quod Christus tam sæpe inculcet, quàm se passurum, & resurrecturum tertia die, ut inconcussè teneremus Christum Deum esse, & hominem? In passione enim hominem & mortalem; in resurrectione autem se Deum declarauit & immortalem. Quod ipsum luce clarius ostẽdens D. Paulus hæc uerba ad lineam intulit; Tradidi uobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Verùm & sic decebat ob plures causas authorem salutis nostræ resurgere; ac primum quidem, ut eum immortalem sciremus; Christus enim, inquit Apostolus, resurgens ex mortuis iàm non moritur, mors illi ultra nõ dominabitur; deinde ut nos simul cum illo per pœnitentiam commortui peccatis, & per baptisma consepulti simul etiam cum illo, in nouitate uitæ resurgeremus: Id quod ostendere uidetur Paulus his uerbis: Traditus est ergo propter delicta nostra

Mat.ca.17. b & 20. c Marc.ca.9.b & 10. f Luc. ca.18. f

1.Cor. cap. 15. a

Quantis ex causis decuit Christum resurgere.

Rom.ca 6.b

Coloss.c.2.b

Rom.ca.4. b

& resurrexit propter iustificationem nostram. Hoc
Rom. ca.6.a *item confirmat alio in loco, ubi ait: Si ergo complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Decebat praeterea eum resurgere, ut nobis etiam certam spem resurrectionis faceret. Ipse enim est caput corporis Ecclesiae, qui est*
1.Cor.cap. 15. c. *principium, & primogenitus ex mortuis. Qui autem primus est, solus esse non potest neque caput deseret sua membra. Si enim ut D. Paulus colligit, Christus resurrexit, ergo et nos resurgemus.*
Pulchra Apostolici Symboli obseruatio. *Caeterùm obiter & illud annotandū est, Symbolum Apostolicum praeter Christi resurrectionem, adiecisse etiam eius descensum ad inferna, cuius etsi nulla fit in hoc nostro Symbolo Niceno expressa mētio: Nō tamen minus credi debet ille Christi ad inferos descensus, ac si fuisset expressus; quoniam ex sacrae scripturae testimonio constat cum multis alijs locis, tum uero praecipuè ex duodecimo Matthaei capite,*
Matt.ca.12.c *ubi Dominus ad Iudaeos sic loquebatur: Generatio haec nequam est; signum quaerit, & non dabitur ei, nisi signum Ionae Prophetae. Sicut enim Ionas fuit in uentre caeti tribus diebus, & tribus noctibus: ita oportet esse filium hominis in corde terrae tribus die-*

bus, & tribus noctibus. Descendit non ut illic cruciaretur, quum in cruce omnis passionis eius consumatio facta est, sed ut Satanam cum omni potentia, propter quam princeps huius mundi dictus est, sibi & in se credentibus subijceret, ac captiuam duceret captiuitatem. Sed ad sextum properemus articulum.

Cur Cristus ad inferos descendit.

Psal. 67. d

ET ASCENDIT IN CAELVM, SEDET AD DEXTERAM PATRIS. Consumatis omnibus, quæ Christus in terra gessit, & animabus de inferni captiuitate reuocatis ascendit in cælum. Sed num fortasse ante non erat in cælo? Non erat equidem secundum humanitatem, sed secundum diuinitatē tantùm. Ascendit igitur in cælum non secundum deitatem, qua semper æqualis est Patri, qua ubiq; est, & qua nusquàm deest, sed secundum hominem assumptum gloria, & honore coronatum uniuersis, & quæ in terra, & quæ in cælo sunt sibi subiectis. Ascendit autem post quadraginta dies à resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis uiuū præbuit in multis argumentis apparēs eis, & loquēs de regno Dei. Ascendit Christus caput nostrum in cælum, ut nos membra sua secum in cælum sub-

Quo pacto Christus ad cælum ascēdit.

Act. cap. 1. a

Cur Christ⁹ ad cælū ascēderit

leuaret. Vis ergo ascendere? membrum illius esto, qui solus ascendit, qui simul cõsuscitauit nos, simulq́ sedere fecit in cælestibus. Ascendit Christus, factus præcursor pro nobis parans iter, ut fideliter speremus ad ipsum nos posse peruenire. Vis ergo ascendere in cælum? ascendentem tene; etenim per teipsum leuari non poteris. SEDET AD DEXTERAM PATRIS, Sic Christus futurum ut ad dexteram patris

Mat. ca. 26. f sederet, dixit: Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentẽ à dextris uirtutis Dei.

Act. cap. 7. g Sic Stephanus legitur uidisse cælos apertos, & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei. Quo in loco dictio illa VIRTVTIS nobis apertißime ostẽdit, quõ Iesus sedeat ad dexterã Patris. Nam seßio ista nõ est ac-

Augusti. de symbo. ad Cath. lib. 2. cap. 7. Sedere ad Patris dexterã quo modo accipitur.

cipienda humano sensu tanquã Pater ad sinistram, Filius ad dexterã sedeat; sed per dexterã intelligenda est honoris æqualitas, & regni potestas, qua constitutus est Christus super oẽs creaturas, et quæ in cælo, et quæ in terra, & quæ apud inferos sunt. Quod sic ostendit D. Paulus in Epist. ad Ephesios capite pri-

Eph. ca. 1. d mo: Secundũ operationẽ potentiæ uirtutis eius, quã operatus est in Christo Iesu cõstituens eũ ad dexterã suã in cælestibus super oẽm principatũ, et potestatẽ, et

uirtutē, & dominationē, & omne nomē quod nominatur non solū in hoc sæculo, sed & in futuro. Alter subsequitur articulus, qui septimo positus est loco.

ET ITERUM VENTURUS EST CUM GLORIA IUDICARE VIVOS, ET MORTUOS. Duplex sanè Christi aduentus in scripturis perhibetur; alter, quo descendens de cælis uenit, ut per mortē, et sanguinem suum captiuos redimeret, & nos perditos repararet, ac seruaret; alter, quo ueniet conuenientissimo tēpore in gloria Patris iudicaturus uiuos, & mortuos. De primo aduentu dictum est prius in articulo secundo, et de reliquo in hoc articulo primùm dicitur, quòd sit futurus cum gloria & maiestate, sicut prior eius aduentus in mundū fuerat cū humilitate, et exinanitione: Quod ita futurū esse ostendit Dominus noster in Euāgelio his uerbis: Quū uenerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebitis super sedem maiestatis suæ. Id quod in alio loco confirmat, ubi ait; Filius hominis uēturus est in gloria Patris sui cū Angelis suis, et tunc reddet unicuiq; secundum opera sua. Feret igitur sententiam & de uiuis, qui tum in aduentu suo supererunt, et de mortuis nimirum omnibus, quotquot ab Adam

Aduentus Christi duplex.

Aug. de fide & Symbo. cap. 8.

Matt. ca. 25. c

Mat. ca. 16. d

in eum usque diem defuncti erunt, redditurus unicuique secundum opera sua. Oportet enim nos (inquit Paulus) omnes sisti ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria operis sui, pro ut gessit siue bona, siue mala. Videant modo aduersarij num ex fide illa mortua, quam nulla comitantur dilectionis opera, sint saluandi nec ne; quin potius misericordiæ opera, ut de cæteris magis necessarijs sileam, requiri certissimum est. Tunc enim & Rex his, qui à sinistris eius erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & nō dedistis mihi potum; hospes eram, & non collegistis me; nudus, & non operuistis me; infirmus, & in carcere eram, & non uisitastis me. Et quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Ecce misericordiæ opera. Sed redeamus unde paulò discessimus. Hic in primis non omittendum est, quòd totum hoc iudicium non humano more, nempe, morosa discußione, & longo progressu, sed in momento, punctoq; temporis geretur; quandoquidem patebunt omnia cordium arcana, & sua quemq; damnabit conscientia. Quod

1.Cor.ca.5.b

Positio Hæretica solā fidem ad salutem consequendā sufficere asserēs.

Mat.ca.25.d

Modus, quo fiet uniuersale illud iudicium.

Quod planè ex hoc præter alia maximè intelligi posse arbitror, quòd Apostolus testatum reliquit in hũc modum: Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, ac inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die, quum iudicabit Deus occulta hominum: Deinde à nobis recedere non debet, quòd Dominus hunc diem aduentus sui nobis ignotum esse uoluit ad excitandum nos, quò semper in ea, qua uocati sumus, uocatione parati inueniamur; atque ea de causa admonuit nos, ut uigilaremus, quia breuis est, & incerta ista uita, & nescimus tempus, quando uenturus sit. Hæc autem sunt Saluatoris nostri uerba: Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus ueniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum uenerit repentè inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico: Vigilate. Vigilemus ergo, & oremus. Hæc de præsenti articulo. Octauus præ se fert declarandus.

Rom.ca.1.c

Cur extremi iudicij tempus nobis sit ignotum.

Marc.c.13.A

ET IN SPIRITVM SANCTVM DOMINVM, ET VIVIFICANTEM, QVI EX PATRE, FILIOQVE PROCEDIT, QVI CVM PATRE, ET FILIO, SIMVL ADORATVR, ET CONGLORIFICATVR,

Tertia Symboli pars principalis.

QVI LOQVVTVS EST PER PROPHETAS. In hoc tertia ſymboli parte tertia exprimitur ſummæ Trinitatis perſona, cum ſuis proprietatibus, tam eſſentialibus, quàm ſingularibus. Cum ergo dicitur, ET IN SPIRITVM SANCTVM, debet ſubaudiri uerbum, credo, nam & in ſymbolo Apoſtolorum, idem uerbum hoc loco exprimitur. Dicamus igitur credo in Spiritum Sanctum. Sed ſpiritus tribus ſumitur modis. Interdũ pro flatu aeris, aliquando pro ſubſtantia incorporea, quo modo in ſcripturis ſanctis Angeli ſpiritus dicuntur, & animus hominis ſpiritus appellatur; nonnunquam peculiari quadam ratione tertia in diuinis perſona Spiritus Sanctus nuncupatur, qui ſecundum diuerſas eius operationes diuerſa quoque in ſcripturis ſacris ſortitus eſt nomina. Nunc enim Dei digitus dicitur, in quo Chriſtus eijciebat Demonia: Nunc ſpiritus paracletus, ideſt, conſolator, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Nunc ſpiritus rectus, quòd deducat nos in uiam rectam à terrenis affectibus nos purgans, & ad cæleſtia ſubuehens: Nunc ſpiritus ſanctificationis, quòd ex ſe omnia ſanctificat. Nunc ſpiritus principalis, quòd con-

Spirit' quot modis ſumitur in ſcripturis ſacris.

Spiritus ſancti uaria in ſcripturis ſanctis nomina.

Luc. ca. 11. c

Ioã. ca. 16. a

Rom. ca. 1. a

Pſal. 50. c

firmet nos, ut nullis perturbationibus à Christo separari ualeamus. Nunc denique spiritus bonus, quòd diffundit charitatem in cordibus nostris. Oportet ergo credere in hunc Spiritum Sanctum. Sanctus appellatur, quia unicus est spiritus natura, sanctus omnia sanctificans. Sancti quoq; dicuntur Angelorum, & piorum hominum spiritus; at non natura, sed participatione; nec sanctificantes, sed sanctificati per Spiritum Sanctum. Sanctus etiam dicitur Spiritus ad malorum spirituum distinctionem: legimus enim in scripturis Sauli fuisse spiritum malum, & spiritum mendacem in ore prophetarum, spiritum uertiginis, spiritum pythonicum, spiritum fornicationis, spiritum nequam, spiritum, immundum, spiritum sathanæ, spiritum elatum. Quando uerò dicitur: In Spiritum sanctum. diligenter retinenda est præpositio, IN quæ manifestè declarat Spiritũ Sanctum Deũ esse Patri, filioq; coæqualem. Nam in quas personas pariter creditur, easdem necesse est coæquales, atque unum Deum esse. At superius diximus, credere nos in unum Deum Patrem, credere in filium eius, pariter, & hic eo loquendi modo utimur, credo

Rom.ca.5.a

Angelorũ, & piorũ hominum spiritus Sancti dicũtur sed diuerso planè modo a Spiritu Sancto, qui in diuinis tertia est persona.

1.Reg.c.16.c
3 Reg.c.22.d
Esa.cap.19.c
1.Reg.c.28.a
Ose. cap.4.c
Act. ca.19.c
Marc. ca.1.c
Ioã.ca.13.d

Notatu dignum.

in Spiritum Sanctum ob eam, quam diximus, causam, ut cõfiteamur Spiritum Sanctum esse Patri, filioq coequalem. Est igitur Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus; non tamen tres Dij, sed unus est Deus. Cæterum, ut euidentius Symbolum nostrum æqualitatem Spiritus Sancti in diuinitate cum cæteris personis, & eius proprietates indicaret, quinque addidit de Spiritu Sancto credẽda, nimirum, quòd sit Dominus; quòd uiuificet; quòd ex Patre, filioq procedat; quòd cum Patre, & Filio simul sit adorandus; quòd tandem ipse sit, qui loquutus est per prophetas. Neque sine sacræ scripturæ testimonijs hæc omnia Spiritui Sancto attribuuntur. Quòd enim Dominus sit testatur Paulus cum ait: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quem primo loco spiritum uocat; secundo Dominum dicit, & tertio Deum. Est etiam Spiritus Sanctus uiuificans, Spiritus est (inquit sermo euangelicus) qui uiuificat. Quod itẽ non à Patre solum, ut hæresis Græcorum pertinacius astruit,

Athan. in suo Symb.

De Spiritu Sancto quot sint credenda.

1.Cor.c.12.a

Ioã.cap.6. g

Falsa Græcorũ de Spi-

sed & à Filio simul æterna processione emanet, facile est ostendere: A Patre quidem procedit, Filio attestāte: Qui, inquit, à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, Et alio in loco: Non enim estis uos, qui loquimini, sed Spiritus Patris, qui loquitur in uobis: A Filio, quum Euangelium dicat, quòd Filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare Euangelium, insufflauit in faciem ipsorum, & dixit, Accipite Spiritum Sanctum. Sed apertius quod dicimus, ostendi potest ex iis, quæ de eodem spiritu uerba faciens Dominus noster habet in hunc modum: Ille me clarificabit, qui de meo accipiet: At quomodò Spiritus Sanctus poterit de eo, quod Christi est, accipere, nisi ab eo quoque diuina processione dicatur proficisci, ut ab eodem, & substantiam accipiat, & sapientiam? A Patre ergo, & à Filio simul Spiritus Sanctus procedit. Et hæc est Spiritus Sancti proprietas. Pater innascibilis est, Filius ab æterno genitus, Spiritus Sanctus ab utroq; procedens, utriusq; quidam nexus ineffabilis.

[Margin: Spiritus Sancti processione assertio. — Ioã. ca. 15. d — Matth. c. 10. c — [illegible] — Ioã. cap. 20. f — Ioã. cap. 16. c]

Ad retundendam uerò illorum insaniam, qui, ut detraherent uerbis propheticis fidem, atque aucto

[Margin: Vana Hereticorum de Prophetis opinio.]

ritatem temerè asseruerunt, Prophetas ipsos quasi arreptitios, & mente captos enunciasse sua oracula, & diuina mysteria, hoc in loco proponitur etiam credendum, quòd ipse Spiritus Sanctus loquutus est, per Prophetas: Quod & Beatus Petrus osten-

1.Pet.ca.1.c dit his uerbis. Non uoluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sanctó inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines. Nonus subsequitur articulus.

ET VNAM SANCTAM CATHOLICAM, ET APOSTOLICAM ECCLESIAM. Hic primò scire conuenit Ecclesia quid, & quotuplex sit. Ecclesia itaque Græca uox est, ab ἐκκαλεῖν quod est euocare. Vnde Ecclesia, quasi euocata concio est, quæ in unius fidei in Iesum Christum Filium Dei uiui consensum coit. Hoc autem illud genus hominum est, quod nullum locum, nullam linguam certam habet, sunt enim ex omni natione, ex omni lingua, atq; ex omni loco congregati, & per uerbum Christi à simulachris mortuis ad Deum uiuum in unã fidem euocati, quos ipse Christus uno nomine Ecclesiam appellat, cum ei, qui primus professus est hanc fidẽ, ac primus fuit, qui confiteretur eum esse Christum

Ecclesia qd sit ab eius Ethimologia sumpta definitione explicatur.

Filium Dei uiui, ita dixit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Qui ergo super hanc fidei petram sunt fundati, hos Ecclesiam suam Christus, hoc loco appellat, cuius partes, ut unius corporis membra dicuntur, quicunque eandem fidem profitentur. Quid igitur Ecclesia sit breuiter diximus. Quotuplex uerò sit, perspicuum ex paucis, quæ subsequentur, fiet. Ecclesiam duplicem esse, & ueritas ostendit, & catholici omnes certò sciunt; scilicet militantem, & triumphantem. Vtraque hoc articulo comprehenditur. Ecclesia triumphans, est cœtus ille beatorum spirituum, cum Christo regnantium, qui & de mundo, & Diabolo triumphauit, & regnat cum Christo securus in æternum. Ecclesia militans est populus (uti iam diximus) in unam professionem fidei, & cõmunionẽ sacramentorum uocatus, cohærẽs secundũ unitatem professionis, & uisibilem quandam Christianæ fidei formã. A qua quidẽ definitione secludũtur excõmunicati, hæretici scismatici, & pagani. Excommunicati quidem, quòd publico Ecclesiæ iudicio ab exteriori Ecclesiæ consortio donec resipiscant, separati sunt.

Matt. c. 16.

Ecclesia duplex.

Augustinus.

Ecclesia triũphans quid.

Ecclesia militans quid.

Ab Ecclesia militãte qui secludãtur, & cur.

Hæretici autem, & scismatici, quòd sua sponte de Ecclesia exierint, deseruerintq; eandem, & proscindentes, & persequentes. Pagani uerò, quòd Ecclesiam, ueluti in qua nec sint, nec unquam fuerint, nulla ex parte, ne exteriori quidem, & uisibili forma religionis, & sacramentorum agnoscant. Et quamuis eorum aliqui Ecclesiæ membris cohabitent, et secundum quandam exteriorem politiam cùm Ecclesiæ membris conuersentur, nemo tamen eos Ecclesiæ membra dixerit. Quod secus est de ijs Christianis uita non satis inculpata carnaliter uiuētibus, ut auari, fornicatores, & id genus homines, qui quā uis publicè peccent, ab Ecclesiæ tamē consortio nondum resecantur. Nam quemadmodum humano corpori plerunque adhærent membra aut mortua, aut putrida, aut languida, quæ nonnunquam resecanda ueniunt, ne cætera membra horum contagione inficiantur, interdum toleranda, ne forte si abscindantur, totum corpus in periculum ueniat, quæ etsi membris uiuis in uitali spiritu non communicent, quia tamen colligantia quadam uiuis adhærēt, proinde adhuc corporis membra dicuntur, & corporis partes: Ita & Ecclesiæ boni, & mali permisti

Similitudo rei propositæ aptissimè accommodata.

adhærent, qui etsi non sint colligati omnes unitate spiritus, & in uinculo charitatis, mali tamen adhærent bonis secundum unionem unius signaculi fidei, & secundum uisibilia Ecclesiæ Sacramenta: atque in hoc cœtu non secus sunt, quàm palea est in frumento. Quod quidem ita esse ex his, quæ subsequũtur, deprehendere poteris: Ioannes enim de Christi uigilantia in extirpandis uitijs prædicens hæc inquit: Cuius uentilabrum in manu ipsius, & permundabit aream suam: Vbi per aream, quæ continet paleam, et triticum, Ecclesiam intelligi, nemo est, qui dubitet. Vineam quoque Christus appellat, in qua sunt palmites non solum uuas, sed & labruscas facientes. Sementem item seminatum in agro nominat, in quo succrescunt simul zizania, & triticum. Sagenam insuper uocat in mare missam, atque ex omni genere piscium malorum scilicet, & bonorum congregatam. Præterea regnum cælorum appellat Ecclesiam, quod cõparat decem uirginum quinque prudentibus, & quinq; fatuis. Denique quemadmodum in arca Noe, quæ (omnium Catholicorum consensu) typum gerebat Ecclesiæ, animalia munda erant simul cum immundis, ita & in Ec-

Matth. c. 3. e

Matt. c. 20. a

Matt. c. 13. d

Matt. c. 13. f

Matt. c. 25. a

Gene. c. 7. a

clesia quandiu in hoc mundi pelago iactatur boni erunt, & mali, modò tamen mali pacem integram, tum quod ad fidei professionem, & doctrinam, tum quod ad participationem Sacramentorum attinet, cum membris uiuis retineant.

Ecclesiæ nomé præsius sũptũ quos contineat.

Sed hoc scitu dignum scias uelim, quòd ea pars, quæ bonos tantùm, & membra uiua sibi mutuò in spiritu charitatis cohærentia complectitur, strictius appellatur Ecclesia; ad quem modum Ecclesia est corpus Christi mysticum, seu congregatio fidelium in unitate fidei, & charitatis uinculo sub uno capite Christo militantium, ipsiq; capiti per uinam fidem, & ueram charitatem cohærentium, de quibus Apostolus ita scribit: Multi unum corpus sumus in Christo, quos & alibi uocat populum emundatum ab omni iniquitate, acceptabilem Deo, sectatorem bonorum operum. Hanc sanctam Ecclesiam constantem tantùm ex membris uiuis spiritualis uitæ participibus, & occulta quadam connexione in spiritu charitatis cohærentibus, Paulus Apostolus de scribit in hunc modum. Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro uitæ, ut exhiberet ipsam sibi

August. de fide ad Pet. Et cõtra Donacitas.

1. Cor. c. 12. b

Tit. cap. 2. d

Eph. c. 5. f

gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata, nutritq́; et fouet eam, quia mēbra sumus corporis eius, et de oßibus eius. Ecclesia autem hoc modo accepta soli Deo nota est, quemadmodum idem Apostolus ait; Nouit Dominus, qui sunt eius. 2.Tim.c.2.c
Neque ad hunc modum oportet accipere Ecclesiæ uocabulum, ubi uel Christus de audienda Ecclesia præcipit, uel Patres post Apostolos de authoritate Ecclesiæ disserunt. Animaduerte Hæretice. *Hanc enim, quæ audienda est, & cuius authoritas sequenda, nobis cognoscibilem, atque adeo uisibilem esse oportet, cuius definitionem superius tradidimus, & quæ bonos, et malos permistos habet. Hæc pauca interim uolui adnotare inprimis, nequis existimet, neque hæreticorum falsis persuasionibus conuincatur, Ecclesiam propter malorū permistionem deserendā, & aliam quærendam. Nam maximè memoriæ commendanda est beatißimi Cypriani de hac re sententia dicentis.* Cypr. ad Max.& Aug. contra Cresco. Grā.3.c. *Quanquā in Ecclesia uideamus esse zizania, non tamē debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neq; de Ecclesia recedere debemus ob id, quòd zizania ī Ecclesia eē cernimus, quin potius ubi uidemus*

Ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus nos confirmabit, ne desperemus; sed sciamus Ecclesiam esse permansuram, & nauiculam iactandam, sed non submergendam. Deinde, ut intelligamus, nec minus ab Ecclesia recedendum, quòd interdum in Ecclesia præsidere conspiciamus criminosos ministros modò tamen per legitimam ordinationem ius, & potestatem ministerij acceperint, & in communione permanserint: Nam etsi tales Ecclesiæ ministri uitam ducentes improbatam spiritu careant, quo & ipsi sancti sint & iusti, quandiu tamen Ecclesiæ membra sunt, & ab Ecclesia tolerantur, Spiritum Sanctum, qui Christi, & Ecclesiæ ministerijs, quæ per eos aguntur, assistit, habet, per quem in Ecclesia peccata remittunt, ac sacramenta efficaciter conferunt. Non enim pendent sacramenta ex dignitate ministrorum, sed ex mandato, & ordinatione diuina: Quid enim Apollo, quid uerè est Paulus? Ministri eius, cui credidistis. 1. Cor. c. 3. a *Ego quidem plantaui, Apollo rigauit, sed, qui incrementum dat, Deus. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed, qui incrementum dat, Deus. Non attendamus ergo in mi*

nistris, quatenus ministri sunt, meritorum diuersitatem, sed tantum uirtutem, ac potestatem eius, cuius munere funguntur. Quibus omnibus sic declaratis, atque suppositis, facile erit, ut ad præsentis articuli explicationem accedamus. Vbi primo (sicuti in altero articulo diximus) debes subintelligere uerbũ CREDO, ut sit sensus: credo unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, superius dicebamus; Credo in unum Deum Patrem, & in Iesum Christum Filium eius unigenitum, & in Spiritum Sanctum. Sed hic statim mutatur modus loquendi, omittitur enim præpositio, in. Non enim dicit Symbolum, credo in unã sanctam Ecclesiam, ut in Deum; sed tantum, credo unam sanctam: idest, credo Ecclesiam à Deo congregatam esse: Vbi facilè deprehendis Creatorem secerni à creatura ui & efficacia illius præpositionis, in. De hac ergo Ecclesia quatuor sunt, quæ credere tenemur: nimirum VNAM, SANCTAM, CATHOLICAM, ET APOSTOLICAM ESSE. Vna dicitur, quia Ecclesiæ Catholicæ nihil ita proprium est, quàm unitas; perinde inter alias proprietates, quæ Ecclesiæ membra dignoscuntur, hæc est,

Pulcherrima omnino obseruatio, cur prætermissa fuerit præpositio, in, declarãs.

Quot capita de Ecclesia credi debent.

Eph. cap. 4. c Gal. cap. 6. a *ut ſoliciti ſint ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis, alter alterius onera portantes. Hæc unitas Eccleſiæ in canticis deſcribitur in hunc modum.*
Cant. ca. 6. c *Vna eſt columba mea, una eſt matri ſuæ electa genitrici ſuæ. Hanc quoque oſtendere uoluit Chriſtus Saluator noſter, cum uerba hæc intulit: Et erit*
Ioan. c. 10. c *unum ouile, & unus paſtor. Vna eſt* Eccleſia, *& nō plures, ſicut & unica fuit Arca Noe, in qua ſalui facti ſunt homines à diluuio. Credimus etiam Eccleſiam eſſe ſanctam, ideſt, per Spiritum Sanctum ſanctificatam. Ecce quem proximo articulo didicimus ſpiritum omnia ſanctificantem, hic* Eccleſiam *audimus ab illo ſanctificatam,* SANCTAM, *hoc eſt, Deo conſecratam, ſicut ſanctum Domino dicitur, quod eſt illi ſacrum. Credimus præterea* Eccleſiam *Catholicam eſſe, & uniuerſalem protendentem palmites ſuos in quælibet, & loca, & tempora tum præterita, tum præſentia, tum futura ſecundum ſeriem ſucceſſionis naſcentium, & decedentium continuata ſub uno duce inuiſibili Deo in unitate fidei, & religionis. Prædicabitur enim (inquit ſaluator noſter)* Euangelium *regni in uniuerſo mundo in teſtimonium omnibus gentibus,*

& tunc ueniet consumatio. Et alio in loco hæc ita habet. Eritis mihi testes in Hierusalem, in Iudæa, & Samaria usque ad ultimum terræ. Credimus quartò hanc Ecclesiam APOSTOLICAM esse, hoc est, credimus, quod sit illa Ecclesia, quæ prædicatione Apostolorum fundata est, & stabilita, qui post Christum fuerunt ipsius Ecclesiæ fundatores, & architecti. Credimus ergo (ut huius articuli finem tandem faciamus) unam tantùm per totum terrarum orbem sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, quæ per Spiritum Sanctum in unitate fidei colligitur, & sacramentorum communione conseruatur, & gubernatur, & extra quam nullus, uel qui de hac Ecclesia non est, uel qui ab illa resectus est, nisi se illi reconciliet, saluari potest, quemadmodum & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam, quæ, uti diximus, typum Ecclesiæ gerebat, potuisse seruari. Hactenus de IX. Articulo. Decimus superest declarandus.

Act. cap.1.a

Gene. ca.7.d

CONFITEOR VNVM BAPTISMA IN REMISSIONEM PECCATORVM. Ex superioribus satis, superq; liquet Patrē ob id misisse Filiū, & ipsum

Filium suscepisse humanam carnem, & Spiritum Sanctum sua dona in nos effudisse, ut nos à peccatis nostris liberaret, ut totum hominem, & in anima, & in corpore curaret, & saluaret. In hoc autem tam admirabili opere perficiendo à cura animi cœpit, ut pote à parte nobiliori, longeq́; corpore præstantiori, tandem etiam corpori daturus fœlicitatem, atque immortalitatem. Id quod planè ostendere uoluit, cum hæc uerba intulit: Munda prius quod intus, ut fiat & id, quod deforis est, mundum. Quare instituit in Ecclesia unica, sancta, catholica & Apostolica sanctum Baptisma, quod omnia prorsus delicta delet & originalia, & propria, uel, ut aiunt, actualia, ut amodo non imputentur; & post baptismum pœnitentiam ministerio clauium, quas Ecclesiæ in persona Petri tradidit. Vnum hic uocatur baptisma, quia semel tantùm est percipiendum. Vnus Dominus (inquit Apostolus) una fides, unum baptisma. Hoc autem salutare lauacrum in remissionē peccatorum esse dicitur, quia rectè suscipienti omnia absoluūtur, ut dictum est, & abolentur peccata ante contracta. Nec omittendū est, quod sub huius Sacramenti confeßione comprahendi

Necessarius propemodũ ordo in curandis morbis.

Eph. cap. 4. a

Sub Baptismatis nomine cætera quoque Sa-

hendi

bendi debet, & cæterorum sacramentorum fides, ut confirmationis, pœnitentiæ, ordinis, & aliorum, quoniam & hæc ad peccatorum remissionem, & gratiæ impetrationem mirificè, & efficaciter conferũt, uerùm de principali solùm fit mentio, quòd ad illius positionem, & ablationem cætera omnia sacramenta ponantur, & auferantur. Sed ad subsequentem articulum accedamus. cramenta debent intelligi.

ET EXPECTO RESVRRECTIONEM MORTVORVM.

Vana prorsus, & inutilis fides nostra esset, si resurrectionem, quæ nos ab infidelibus separat, negare auderemus, tum quòd qui non credit resurrectionem mortuorum, neque credit, quòd Christus resurrexit, tum quòd nos si hac uita tantùm speremus, miserabiliores simus omnibus animalibus. Credimus ergo omnes homines secundùm corpus, & carnem reuicturos tam pios, quàm impios, tam bonos, quàm malos, sic ut eadem caro, quam circumferimus, quæ mortua est, & sepulta, ac computruit, resuscitanda sit. Quod apertè ostendit Paulus, cum de carnis resurrectione sermonem habens, hæc protulit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: Quum enim 1.Cor.c.15.

1.Cor.c.2.c poterit. Nec enim oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.

Quoniam uerò omnia prædicta, quæ uel adorationem, uel redemptionem, uel sanctificationem nostram continent uerissima esse indubitatò credimus, idcirco additur, AMEN, quæ uox est eius, qui sermonem suum nititur confirmare, ut de hac re in superioribus plura disseruimus, quæ ne sæpius nulla cogente necessitate, repeti contingat, ad eum locum te diligentem lectorem reijcimus. Atque hæc erant, quæ in hac debili nostra symboli explicatione dicenda habuimus, in qua si breuiores extitimus, quàm res ipsa, quæ amplissima est, expostulare uidebatur, id totum à nobis esse factum uelim existimes, tum quia à compluribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam Græcis, quàm Latinis Doctoribus, atque à sacris Concilijs hanc rem latè, diffuseq́ explicatam inuenies, tum & maximè, quia ijs omnibus postremò accessit diuinus ille liber Cathechismus inscriptus, qui de hac re, ac multis alijs eam numeris omnibus notitiam absolutè tradidit, ut aliquid dignius, ac præstantius, quod possit afferri, nec habeam, nec in-

uenire queam. Sed quæ attulimus, utpote diffici liora, & in hac re cognitu magis neceſſaria, pro noſtri inſtituti formula, ſufficere arbitror. Nunc ad reliqua me conuerto.

DE OFFERTORIO CAETE- riſq́ multis cognitu neceſſarijs. Cap. 16.

SACERDOS, & populus iam tertiò inuicẽ ſe ad deuotionem mentemq́ in Deum intentam commonefaciunt, Sacerdos dicens, Dominus uobiſcum, & populus reſpondens, & cum ſpiritu tuo; Deinde Sacerdos cohortatur ad orandũ dicens, OREMVS. Hæc quidem fiunt propter ſequens ſacrificium, quò dignius, ac religioſius perficiatur. Deinceps Sacerdos, qui eſt inter Deum, & populum mediator, ut preces ſuipſius, & populi uota Deo offerat, manuum digitis patenam altius tenẽs hoſtiam Deo uiuo, & uero offert, & mente deuotiſſima, uoceq́ ſubmiſſa abſoluit orationem illam; SVSCIPE SANCTE PATER ſuppliciter rogans,

ut laudare eum in solemni mysterio, et pro suiipsius, circunstantium, et omnium fidelium uiuorum, atq; defunctorum commissis placare ualeat. Hinc offertorium ab offerendo nomen accepit; ubi omnes circunstantes seipsos offerre debent. Quiuis .n. Christianus cũ aliàs semper, tum maximè, quũ sacratissimo Missæ sacrificio est præsens, Deo seipsũ offerre debet, atq; diuino nutui uoluntate se totum subijcere, subiugareq;, Diuo Paulo attestante, ac magis nos obsecrante his uerbis: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuẽtem, sanctam, Deo placentem. Per manus igitur Sacerdotis offertur hostia, quæ est panis è tritico azimus, offertur & uinum cum aqua mixtum. Panis nomen traxit a πᾶν quod latinè significat totum; quoniam hic, & in futuro Christus, qui post consecrationem sub specie panis continetur, est tota uita nostra, Vinum à uite, cui Dominus se comparat, ubi ait: Ego sum uitis uera. Aqua ab æqualitate sic dicitur, quòd hoc mediante sacramento æquales Angelis efficiamur. Panis offerendus orbiculari imprimitur figura, ad designandum Deum esse principium & finẽ, quando in circulo (ut Mathematici norunt)

Offertoriũ unde.

Rom.c.12. a

Panis, & uini ethimologia.

Ioã.ca.15. a Aqua quasi ab æqualitate dicitur.

Hostia cur circularis est.

ubiq; sit assignare principiũ, ac finẽ. Cæterũ, cur aqua ĩ sacrificio altaris uino misceatur, tres assignãtur causæ. Prima quidem est, quòd S. Patres testantur id fieri exẽplo, & ministerio Domini, quibus maximè regionis Iudææ mos suffragatur, cũ ibi nõ merũ, sed aqua mistũ uinũ ex more bibatur. Vnde et in Prouerbiorum cap. ix. ita scriptum inuenimus: Bibite uinũ, quod miscui uobis, & quãuis in Euangelio hoc nõ habeatur expressum, Patrũ tamen concors testimoniũ nobis sufficere debet: Altera causa est, quòd unus ex militibus tẽpore Dominicæ passionis, quam, sicut dictum est, hoc sacrificio repræsentamus, lancea latus Christi aperuit, et continuò exiuit sanguis, et aqua; qua de re Paschasius hæc in hunc modum sanciuit: Planè aqua in uino misceatur, quare misceatur, dum in natalicio calicis factũ fuisse non legimus? Illa maximè causa est, quia de latere Christi, ubi passio impletur, sanguis pariter cum aqua manauit. Quod certè mysterium Apostoli planè intelligentes faciundum in calice censuerunt, ut nihil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quòd tunc extitit in cruce ad consummationem nostræ redemptionis.

Quibus ex caufis aqua uino imponitur.

Prouer. c. 9. a

Ioan. c. 19. f

Postrema ratio, ob quam uino aqua misceatur, ea est, quòd quum aqua populum significet, dicēte Ioanne, Apo.ca.13.d *Aquæ multæ populi multi, hinc fit, ut ex huiuscemodi aquæ, & uini mixtione ostendatur, quòd Christo seruatori nostro populus coniungitur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur. Hoc autem ita esse præterquam quod et ex ijs, quæ dicta sunt, & ex multis alijs locis facilè est intelligere, confirmari etiam potest ex sacrosanctæ synodus Tridentinæ authoritate, quæ mira quadam breuitate tres, quas de hac re attulimus causas, amplectens, hæc ita* Conc. Trid. Sess.22.ca.7. *habet: Monet deinde sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquā uino in calice offerendo miscerent, tum quòd Christū Dominum ita fecisse credatur, tum etiā quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac* Apoc.c.17.d *mixtione recolitur; Et cum aquæ in Apocalypsis beati Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christi unio repræsentatur. Quibus sanè uerbis ex suo more Canonē subiecit, qui huiusmodi* Can. 9. *est; Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa uoce pars canonis, & uerba cōsecrationis proferuntur dānanda esse, aut lingua tantum uul-*

gari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse uino in calice offerendo, eo quòd sit contra Christi institutionem, anathema sit.

Interim Sacerdos oratiunculas tres absoluit, quarum prima est; OFFERIMVS TIBI DOMINE CALICEM; *in qua petit calicem oblatum pro suiipsius, & circunstantium, & denique totius mundi salute ad Deum ascendere. Altera, cuius initium est,* IN SPIRITV HVMILITATIS, *rogat, ut sacrificantes sint Deo accepti: Ad tertiam descendens, nempe ad eam, cuius initium est,* VENI SANCTIFICATOR, *expostulat, ut oblata cælitùs sanctificentur, & consecrentur. Quibus absolutis manus suas lauans Psalmi versiculos, Lauabo inter innocentes, cum subsequentibus decantat, cogitans meliorem lotionem animæ suæ: Frustra enim manus lauat, si interim illotam habeat conscientiam. Et in mediũ altaris accedens, hanc deuotè persoluit orationem.* SVSCIPE SANCTA TRINITAS, *& quæ sequuntur: In qua supplex orat, ut Missæ hostia oblata usque adeo fiat apud Patrem cælestem accepta, efficax, & fructifica, ut cedat Patri cælesti in gloriam, sanctis in honorem, animabus in libe-*

rationem, & nobis mortalibus in salutem. Quam orationem quamprimùm perfecerit, ad populum se uertit, eius precibus se in opere tam arduo adiuuari desiderans, atque ad circumstantes sic alloquitur.

Secreta cur dicitur oratio post offertorium.

ORATE FRATRES cum reliquis, quæ quoniam apertissima sunt, declarare omittimus. Absoluit præterea orationes, quæ secreta appellantur, uel à mysterijs multò secretissimis, quæ mox incipient; uel quòd hic memorari debeamus silentium Christi, quum iam sua immineret passio; nã ab eo die, quo Caiphas mortis sententiam in eum tulerat, non iam amplius palàm apud Iudæos ambulabat, sed secretus cum discipulis latuit; uel quia summissa uoce, atque secreta proferri debent, ne tam sancti mysterij uerba manifestè prolata per quotidianum usum uilescant, & à Laicis etiam in locis prophanis indebitè, atque irreuerenter pronuncientur. In secretarum tum conclusionem Presbyter eleuat uocem, altè canens. PER OMNIA SAECULA SAECULORUM, quo rursus populum ad orationis uigilantiam extimulet, sicq; oratio secreta etiam à populo adiuta, fiat ualidior.

DE PRAEFATIONE multa. Cap. 17.

QVEM Admodum in Rethorum orationibus prohœmia ſunt, & exordia ante cauſæ narrationē, quibus ad ſe trahitur auditorum beneuolentia, ut reddantur attenti ad ea, quæ dicturus eſt Orator, ita (ſi magna paruis comparare licet) in hoc diuiniſſimo celebrando ſacrificio præmittitur oratio uulgato nomine præfatio, ſiue prologus, & præloquutio dicta. In ea enim ſacerdos tantum cum Deo acturus cauſam præloquitur gratias, & laudes Deo; ut præparatus huiuſmodi laudatione aptius poſſit, ac melius ad conſecrandum Chriſti corpus peruenire. Tria autem ſunt, quibus admonet populum, ut ſumma deuotione, dignitate, & reuerentia uentura ſacra excipiat. Primò præmittitur ſalutatio conſueta ad populum, ea ſcilicet, DOMINVS VOBISCVM; ſecundò profertur oratio admodum admonitoria eleuationis cordium in Deum his uerbis: SVRSVM CORDA; Populus ſubinde annuens reſpondet: HABEMVS AD DOMINVM

Præfatio exordium eſt ſacri Canonis ſubſequentis.

Eph. cap. 4. c Gal. cap. 6. a *ut solliciti sint seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, alter alterius onera portantes. Haec unitas Ecclesiae in canticis describitur in hunc modum.*

Cant. ca. 6. c *Vna est columba mea, una est matri suae electa genitrici suae. Hanc quoque ostendere uoluit Christus Saluator noster, cum uerba haec intulit: Et erit*

Ioan. c. 10. c *unum ouile, & unus pastor. Vna est Ecclesia, & nō plures, sicut & unica fuit Arca Noe, in qua salui facti sunt homines à diluuio. Credimus etiam Ecclesiam esse sanctam, idest, per Spiritum Sanctum sanctificatam. Ecce quem proximo articulo didicimus spiritum omnia sanctificantem, hic Ecclesiam audimus ab illo sanctificatam, SANCTAM, hoc est, Deo consecratam, sicut sanctum Domino dicitur, quod est illi sacrum. Credimus praeterea Ecclesiam Catholicam esse, & uniuersalem protendentem palmites suos in quaelibet, & loca, & tempora tum praeterita, tum praesentia, tum futura secundum seriem successionis nascentium, & decedentium continuata sub uno duce inuisibili Deo in unitate fidei, & religionis. Praedicabitur enim (inquit saluator noster) Euangelium regni in uniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus,*

& tunc ueniet consumatio. Et alio in loco hæc ita habet. Eritis mihi testes in Hierusalem, in Iudæa, & Samaria usque ad ultimum terræ. Credimus quartò hanc Ecclesiam APOSTOLICAM esse, hoc est, credimus, quod sit illa Ecclesia, quæ prædicatione Apostolorum fundata est, & stabilita, qui post Christum fuerunt ipsius Ecclesiæ fundatores, & architecti. Credimus ergo (ut huius articuli finem tandem faciamus) unam tantùm per totum terrarum orbem sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, quæ per Spiritum Sanctum in unitate fidei colligitur, & sacramentorum communione conseruatur, & gubernatur, & extra quam nullus, uel qui de hac Ecclesia non est, uel qui ab illa resectus est, nisi se illi reconciliet, saluari potest, quemadmodum & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam, quæ, uti diximus, typum Ecclesiæ gerebat, potuisse seruari. Hactenus de IX. Articulo. Decimus superest declarandus.

Act. cap. I. a

Gene. ca. 7. d

CONFITEOR UNUM BAPTISMA IN REMISSIONEM PECCATORUM. Ex superioribus satis, superq; liquet Patrē ob id misisse Filiū, & ipsum

Filium suscepisse humanam carnem, & Spiritum Sanctum sua dona in nos effudisse, ut nos à peccatis nostris liberaret, ut totum hominem, & in anima, & in corpore curaret, & saluaret. In hoc autem tam admirabili opere perficiendo à cura animi cœpit, ut pote à parte nobiliori, longeq; corpore præstantiori, tandem etiam corpori daturus fælicitatem, atque immortalitatem. Id quod planè ostendere uoluit, cum hæc uerba intulit: Munda prius quod intus, ut fiat & id, quod deforis est, mundum. Quare instituit in Ecclesia unica, sancta, catholica & Apostolica sanctum Baptisma, quod omnia prorsus delicta delet & originalia, & propria, uel, ut aiunt, actualia, ut amodo non imputentur; & post baptismum pœnitentiam ministerio clauium, quas Ecclesiæ in persona Petri tradidit. Vnum hic uocatur baptisma, quia semel tantùm est percipiendum. Vnus Dominus (inquit Apostolus) una fides, unum baptisma. Hoc autem salutare lauacrum in remißionẽ peccatorum esse dicitur, quia rectè suscipienti omnia absoluũtur, ut dictum est, & abolentur peccata ante contracta. Nec omittendũ est, quod sub huius Sacramenti confeßione comprahendi

Necessarius propemodũ ordo in curandis morbis.

Eph. cap. 4. a

Sub Baptismatis nomine cætera quoque Sa-

hendi debet, & cæterorum sacramentorum fides, ut confirmationis, pœnitentiæ, ordinis, & aliorum, quoniam & hæc ad peccatorum remissionem, & gratiæ impetrationem mirificè, & efficaciter conferũt, uerùm de principali solùm fit mentio, quòd ad illius positionem, & ablationem cætera omnia sacramenta ponantur, & auferantur. Sed ad subsequentem articulum accedamus. cramenta debent intelli gi.

ET EXPECTO RESVRRECTIONEM MORTVORVM. Vana prorsus, & inutilis fides nostra esset, si resurrectionem, quæ nos ab infidelibus separat, negare auderemus, tum quòd qui non credit resurrectionem mortuorum, neque credit, quòd Christus resurrexit, tum quòd nos si hac uita tantùm speremus, miserabiliores simus omnibus animalibus. Credimus ergo omnes homines secundùm corpus, & carnem reuicturos tam pios, quàm impios, tam bonos, quàm malos, sic ut eadem caro, quam circumferimus, quæ mortua est, & sepulta, ac computruit, resuscitanda sit. Quod apertè ostendit Paulus, cum de carnis resurrectione sermonem habens, hæc protulit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: Quum enim 1. Cor. c. 15. g

addit illud pronomē, hoc, quid aliud intendit, quàm quòd hæc uisibilis caro, quasi digito per uim pronominis ostensa sit reuictura? Quod apertißimè osten
Iob.ca.19.d dit Beatus Iob, qui ita ait: Et rursus circundabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum meum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Erit ergo hæc corporis resurrectio pijs, atque impijs communis: sed longè diuersa ratione; nam pijs æternam beatitudinem, impijs uerò æternos cruciatus afferet; sicut ex his facilè ostendi potest, quæ
Dan.ca.12.a Daniel propheta hunc in modum scribit. Quia tūc resurgent, qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium, & confusionem æternam. Id quod etiam apertè Christus te
Ioan.ca.5.e status est his uerbis: Et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicij: idest, æternæ damnationis. Hoc item apertius in symbolo Athanasij sic declaratur. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationē; & qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam, & qui mala egerunt, ibunt in
Resurgendi modus. ignem æternum. Resurgent ergo mortui non im-

mutata corporis substantia, sed corporis qualitatibus, quo modo intelligendus est. D. Paulus, cum in prima Epistola ad Corinthios ait: Carò, & sanguis regnum Dei non possidebunt, hoc est, caro, & sanguis cum his qualitatibus corruptibilibus non resurgent. Et hæc de præsenti articulo breuiter dicta sufficiant. Reliquum est, ut ad postremum huius symboli articulum aggrediamur, qui quāprimum fuerit à nobis expeditus, cætera quoque omnia, quæ ueniunt explicanda, fæliciter absoluemus. 1.Cor.c.15.f

ET VITAM VENTVRI SAECVLI. Vēturū sæculū dicitur duratio post hanc tēporaneam, & mortalē uitam, & ante, et post diē iudicij. Quē ergo in Christo manentē non delectet ueræ, æternæq; uitæ fidelis promissio? Vitæ, inquā corporis, et aīæ nunquā finiēdæ? Quòd.n. ad corpus attinet, non erit amplius obnoxiū fami, siti, æstui, frigori, indigētiæ, lassitudini, seruituti, dolori, morti, aut ullo incōmodo, sed erit īmortalitate, et claritate sūma decoratū. Quod uerò ad animū attinet, nullis uitijs, nulla tristitia, aut mæstitia solicitabitur, sed perpetuò fruetur sūmo bono, quod est Deus. Quæ sanè fruitio quāta bona cōplectatur, nulla lingua dicere, nulla mēs humana appræhēdere

Hæ sunt nostri corporis qualitates in resurrectione amittendæ.

1.Cor.c.2.c poterit. Nec enim oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.

Quoniam uerò omnia prædicta, quæ uel adorationem, uel redemptionem, uel sanctificationem nostram continent uerissima esse indubitatò credimus, idcirco àdditur, AMEN, quæ uox est eius, qui sermonem suum nititur confirmare, ut de hac re in superioribus plura disseruimus, quæ ne sæpius nulla cogente necessitate, repeti contingat, ad eum locum te diligentem lectorem reijcimus. Atque hæc erant, quæ in hac debili nostra symboli explicatione dicenda habuimus, in qua si breuiores extitimus, quàm res ipsa, quæ amplissima est, expostulare uidebatur, id totum à nobis esse factum uelim existimes, tum quia à compluribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam Græcis, quàm Latinis Doctoribus, atque à sacris Concilijs hanc rem latè, diffuséq; explicatam inuenies, tum & maximè, quia ijs omnibus postremò accessit diuinus ille liber Cathechismus inscriptus, qui de hac re, ac multis alijs eam numeris omnibus notitiam absolutè tradidit, ut aliquid dignius, ac præstantius, quod possit afferri, nec habeam, nec in-

uenire queam. Sed quæ attulimus, utpote diffici liora, & in hac re cognitu magis necessaria, pro nostri instituti formula, sufficere arbitror. Nunc ad reliqua me conuerto.

DE OFFERTORIO CAETERISQ; *multis cognitu necessarijs.* Cap. 16.

SACERDOS, *& populus iam tertiò inuicē se ad deuotionem mentemq; in Deum intentam commonefaciunt, Sacerdos dicens, Dominus uobiscum, & populus respondens, & cum spiritu tuo; Deinde Sacerdos cohortatur ad orandū dicens,* OREMVS. *Hæc quidem fiunt propter sequens sacrificium, quò dignius, ac religiosius perficiatur. Deinceps Sacerdos, qui est inter Deum, & populum mediator, ut præces suipsius, & populi uota Deo offerat, manuum digitis patenam altius tenēs hostiam Deo uiuo, & uero offert, & mente deuotissima, uoceq; submissa absoluit orationem illam;* SVSCIPE SANCTE PATER *suppliciter rogans,*

ut laudare eum in solemni mysterio, et pro suiipsius, circunstantium, et omnium fidelium uiuorum, atq; defunctorum commissis placare ualeat. Hinc offertorium ab offerendo nomen accepit; ubi omnes circunstantes seipsos offerre debent. Quiuis .n. Christianus cũ aliàs semper, tum maximè, quũ sacratissimo Missæ sacrificio est præsens, Deo seipsũ offerre debet, atq; diuino nutui uoluntate se totum subijcere, subiugareq;, Diuo Paulo attestante, ac magis nos obsecrante his uerbis: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuẽtem, sanctam, Deo placentem. Per manus igitur Sacerdotis offertur hostia, quæ est panis è tritico azimus, offertur & uinum cum aqua mixtum. Panis nomen traxit a πᾶν quod latinè significat totum; quoniam hic, & in futuro Christus, qui post consecrationem sub specie panis continetur, est tota uita nostra, Vinum à uite, cui Dominus se comparat, ubi ait: Ego sum uitis uera. Aqua ab æqualitate sic dicitur, quòd hoc mediante sacramento æquales Angelis efficiamur. Panis offerendus orbiculari imprimitur figura, ad designandum Deum esse principium & finẽ, quando in circulo (ut Mathematici norunt)

Offertoriũ unde.

Rom. c. 12. a

Panis, & uini ethimologia.

Ioã. ca. 15. a
Aqua quasi ab æqualitate dicitur.

Hostia cur circularis est.

ubiq; sit aßignare principiũ, ac finẽ. Cæterũ, cur aqua ĩ sacrificio altaris uino misceatur, tres aßignãtur causæ. Prima quidem est, quòd S. Patres testantur id fieri exẽplo, & ministerio Domini, quibus maximè regionis Iudææ mos suffragatur, cũ ibi nõ merũ, sed aqua mistũ uinũ ex more bibatur. Vnde et in Prouerbiorum cap. ix. ita scriptum inuenimus: Bibite uinũ, quod miscui uobis, & quãuis in Euangelio hoc nõ habeatur expressum, Patrũ tamen concors testimoniũ nobis sufficere debet: Altera causa est, quòd unus ex militibus tẽpore Dominicæ paßionis, quam, sicut dictum est, hoc sacrificio repræsentamus, lancea latus Christi aperuit, et continuò exiuit sanguis, et aqua; qua de re Paschasius hæc in hunc modum sanciuit: Planè aqua in uino misceatur, quare misceatur, dum in natalicio calicis factũ fuisse non legimus? Illa maximè causa est, quia de latere Christi, ubi paßio impletur, sanguis pariter cum aqua manauit. Quod certè mysterium Apostoli planè intelligentes faciundum in calice censuerunt, ut nihil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem paßionis, quòd tunc extitit in cruce ad consummationem nostræ redemptionis.

Quibus ex causis aqua uino imponitur.

Prouer. c. 9. a

Ioan. c. 19. f

Postrema ratio, ob quam uino aqua misceatur, ea est, quòd quum aqua populum significet, dicēte Ioanne, Aquæ multæ populi multi, hinc fit, ut ex huiuscemodi aquæ, & uini mixtione ostendatur, quòd Christo seruatori nostro populus coniungitur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur. Hoc autem ita esse præterquam quod et ex ijs, quæ dicta sunt, & ex multis alijs locis facilè est intelligere, confirmari etiam potest ex sacrosanctæ synodus Tridentinæ authoritate, quæ mira quadam breuitate tres, quas de hac re attulimus causas, amplectens, hæc ita habet: Monet deinde sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquā uino in calice offerendo miscerent, tum quòd Christū Dominum ita fecisse credatur, tum etiā quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; Et cum aquæ in Apocalypsis beati Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christi unio repræsentatur. Quibus sanè uerbis ex suo more Canonē subiecit, qui huiusmodi est; Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa uoce pars canonis, & uerba cōsecrationis proferuntur dānanda esse, aut lingua tantum uul-

Apo.ca.13.d

Conc. Trid. Sess.22.ca.7.

Apoc.c.17.d

Can. 9.

gari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse uino in calice offerendo, eo quòd sit contra Christi institutionem, anathema sit.

Interim Sacerdos oratiunculas tres absoluit, quarum prima est; OFFERIMVS TIBI DOMINE CALICEM; in qua petit calicem oblatum pro suiipsius, & circunstantium, & denique totius mundi salute ad Deum ascendere. Altera, cuius initium est, IN SPIRITV HVMILITATIS, rogat, ut sacrificantes sint Deo accepti: Ad tertiam descendens, nempe ad eam, cuius initium est, VENI SANCTIFICATOR, expostulat, ut oblata cælitus sanctificentur, & consecrentur. Quibus absolutis manus suas lauans Psalmi uersiculos, Lauabo inter innocentes, cum subsequentibus decantat, cogitans meliorem lotionem animæ suæ: Frustra enim manus lauat, si interim illotam habeat conscientiam. Et in mediũ altaris accedens, hanc deuotè persoluit orationem. SVSCIPE SANCTA TRINITAS, & quæ sequuntur: In qua supplex orat, ut Missæ hostia oblata usque adeo fiat apud Patrem cælestem accepta, efficax, & fructifica, ut cedat Patri cælesti in gloriam, sanctis in honorem, animabus in libe-

rationem, & nobis mortalibus in salutem. Quam orationem quamprimùm perfecerit, ad populum se uertit, eius precibus se in opere tam arduo adiuuari desiderans, atque ad circumstantes sic alloquitur. ORATE FRATRES cum reliquis, quæ quoniam apertissima sunt, declarare omittimus. Absoluit præterea orationes, quæ secreta appellantur, uel à mysterijs multò secretißimis, quæ mox incipient; uel quòd hic memorari debeamus silentium Christi, quum iam sua immineret paßio; nã ab eo die, quo Caiphas mortis sententiam in eum tulerat, non iam amplius palàm apud Iudæos ambulabat, sed secretus cum discipulis latuit; uel quia summissa uoce, atque secreta proferri debent, ne tam sancti mysterij uerba manifestè prolata per quotidianum usum uilescant, & à Laicis etiam in locis prophanis indebitè, atque irreuerenter pronuncientur. In secretarum tum conclusionem Presbyter eleuat uocem, altè canens. PER OMNIA SAECULA SAECULORUM, quo rursus populum ad orationis uigilantiam extimulet, sicq; oratio secreta etiam à populo adiuta, fiat ualidior.

Secreta cur dicitur oratio post offertorium.

DE PRAEFATIONE multa. Cap. 17.

QVEM Admodum in Rethorum orationibus prohœmia ſunt, & exordia ante cauſæ narrationẽ, quibus ad ſe trahitur auditorum beneuolentia, ut reddantur attenti ad ea, quæ dicturus eſt Orator, ita (ſi magna paruis comparare licet) in hoc diuiniſſimo celebrando ſacrificio præmittitur oratio uulgato nomine præfatio, ſiue prologus, & præloquutio dicta. In ea enim ſacerdos tantum cum Deo acturus cauſam præloquitur gratias, & laudes Deo; ut præparatus huiuſmodi laudatione aptius poſſit, ac melius ad conſecrandum Chriſti corpus peruenire. Tria autem ſunt, quibus admonet populum, ut ſumma deuotione, dignitate, & reuerentia uentura ſacra excipiat. Primò præmittitur ſalutatio conſueta ad populum, ea ſcilicet, DOMINVS VOBISCVM; ſecundò profertur oratio admodum admonitoria eleuationis cordium in Deum his uerbis: SVRSVM CORDA; Populus ſubinde annuens reſpondet: HABEMVS AD DOMINVM

Præfatio exordium eſt ſacri Canonis ſubſequentis.

Ad insinuandum, quòd tã Sacerdos ipse celebrans, quàm aßistens sacris mysterijs debent relictis ad terrena negotia cogitatibus tunc animos suos ad Deum erigere. Tertiò additur exhortatoria oratio ad gratias agẽdas pro susceptis ab eo amplißimis beneficijs ad hũc modum, GRATIAS AGAMVS DEO NOSTRO, *& populus obtẽperans respondet:* DIGNVM, ET IVSTVM EST, *nos, scilicet, Deo nostro gratias agere. Nihil enim æquitati magis consonum, aut rationi consentaneum, quàm benefactori pro acceptis muneribus, & bonis gratiarum actiones persoluere. Demum hanc responsionem fidelis populi approbans Sacerdos continuã oratione subiungit totius præfationis contextum, et sermonẽ suum ad Deum Patrem conuertit dicens:* O' DOMINE SANCTE PATER OMNIPOTENS AETERNE DEVS *utiq;* DIGNVM, ET IVSTVM EST, AEQVVM, ET SALVTARE, *ut nos omnes* TIBI SEMPER, ET VBIQVE GRATIAS AGAMVS *ob innumera beneficia, quibus nos afficis cùm aliàs continuè, tum maximè in hoc sanctißimo altaris sacrificio, ubi totus es tui prodigus, & totum te ipsum expendis, nimirum, unicum tuum filium Ie-*

ſum Chriſtũ nobis donans iure tam pleno, ut nobis liceat eundẽ ſub typis ſacramẽtalibus mãducare, et bibere, qua beneficentia, imo uerò magnificentia nulla maior cogitari poteſt in cælo, & in terra. Sed quonã modo Deo Patri agendæ ſunt gratiæ? Certè PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, *nempe aduocatum, & mediatorem, per quem (ut ait Paulus) acceſſum habemus ad Patrem. Ita enim & nouem cæleſtium ſpirituum chori Deo Patri ſua impendunt obſequia. Nam omnes per Chriſtum maieſtatem patris laudant, adorant, tremunt, & communi lætitia celebrant. Cæterùm per uirtutes cælorum generatim quicunque ſpiritus cæleſtes ſunt accipiendi, ſumpto latius eo nomine uirtutum, ut ſuo ambitu Angelicas omnes complectatur ſubſtãtias, quemcunque conſtituant ordinem. Sed age ſi ab hac maieſtate tremunt poteſtates cæleſtes, ſpiritus puriſsimi, ijdemq́ fortiſsimi, quippe qui poteſtatis tenebrarum ſint debellatores, homuncio impurus, luteus fragilis quid faciet, aut quomodo conſiſtet? Cæteri ſecum cogitent. Quoniam uerò Angelicorum ſpirituũ laudes ipſæ ſummæ diuinitati iurè ſunt acceptiſsimæ, quando omni peccato liberi ſint,*

Magnificentia Dei maior quæ.

Eph. cap. 2. d

Angelorum laudes lõgè à noſtris diſtant.

nullaq; malitiæ sentaint contagia,imo tanta firmitate ipsi bono adhæreant,ut ab illius stabilitate, & rectitudine decedere neutiquam possint: at contra nostræ ad Deum laudes ob uitæ mortalis uarias necessitates,ob inquinamēta peccatorum (in multis enim offendimus omnes) minus gratæ sunt diuinæ maiestati,& acceptæ; non est enim speciosa laus in ore peccatoris; Quare in calce præfationis Sacerdos nomine populi rogat Patrem cælestem, ut suas uoces admittat,& acceptet unà cum uocibus Angelicis, ita ut ex uocibus utrisque unus fiat laudis concētus, unaq; modulatio suauis,& Deo grata. Itaque iam exauditus Sacerdos celeberrimum illum Angelorum concinit hymnum,laudatissimumq; cantum; quem Sixtus Papa in ordine viij. constituit,ut ante sacrificium diceretur. Is autem est, qui sequitur.

Ecclesiasti. cap.15. b.

SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS, DOMINVS DEVS SABAOTH: PLENI SVNT CAELI, & quæ sequuntur. Hymnus planè diuinissimus Angelorum,& hominū conflatus. Prior pars usq; ad Osanna Angelorum est; Altera hominum,turbæ scilicet Christo die palmarum acclamantis,Osanna in Excelsis;Benedictus qui uenit in nomine Domini. Ter

Ioan. c.12. e

Sanctus repetitur, ut primum Dei Patri respōderi intelligatur, secundum filio, tertium uerò Spiritui Sancto. Et quia in Trinitate personarum simul cre dēda est deitatis unitas, additur: DOMINUS DEUS, in numero singulari, quod nomen diuinitatis indicat unitatem, quemadmodum in superioribus locis dixisse meminimus, SABAOTH unum est ex proprijs Dei nominibus, tantundem ualens atq; exercituum. Itaq; dominus Deus sabaoth dicitur, quia exercituū cælestium, Angelicorumq; agminum dominus, & princeps est, PLENI SUNT CAELI. Per cælorum plenitudinē, seu amplitudinē, & terræ spaciositatem ostēditur super infusa diuinæ magnitudinis plenitu do. Quod & Dominus indicat, cum ait: Nunquid nō Cælum, & terram ego impleo? Illud autem humana uoce deprōptum præconium OSANNA IN EXCELSIS perhibet testimonium de Christo, quòd uerus esset Messias in lege, & Prophetis promissus. Est autem OSANNA dictio hæbræa ex uerbo osi, quod significat salua, & anna, quæ obsecrantis est interiectio, affectumq; depræcantis exprimit: abiecta autem postrema littera prioris partis, scilicet, littera, i, per earum duarum dictionum

Sabaoth qd indicat.

Iere.c.23. e

Dictio Osanna quid significet.

unionem dicimus Osanna, id est, salua obsecro. Haec uerò oratio, Osanna in excelsis, in hoc loco bis est posita ad expostulandam geminam salutem & animae, & corporis tandem in caelis complendae. Benedictus, inquam, qui uenit dudum in mundum per incarnationem, die palmarum Hierosolymae asinae insidens, adhuc quotidie sacramentaliter. Sed de Praefatione hactenus. Restat, ut per singula quaeque in Canone posita cōsideremus, nulli enim dubium est, quin eum, qui satis commodè uelit de Missa disserere, quid eius unaquaeq; pars significet, diligenter exponat, oportet. Sed ad rem accedamus, propiusq; (ut aiunt) pedem conferamus.

VNIVERSI SACRATISSIMI *Canonis plana expositio ab Haereticorum conuitijs uendicata* *Cap. 18.*

TE IGITVR CLEMENTISSIME PATER PER IESVM CHRISTVM FILIVM TVVM DOMINVM NOSTRVM SVPPLICES ROGAMVS.

AC PETIMVS. Solet hæc Missæ pars præcipua, quæ tot sæculis concordi totius Ecclesiæ consensu sacrosancta est habita, temere reijci, ac ab ijs aspernari, qui sacrosanctam Dei Ecclesiam Dæmonis impulsu, ac cæco iudicio insectantur. Cum quibus non est, quòd contendamus; præcipuè cum hæc pestilentissima hæresis fuerit his temporibus sanctissimè reiecta à sacrosancta Synodo Tridentina in xxij. Sess. ubi hæc ad hunc modum sancita habentur. Et cum sancta sanctè administrari conueniat, sitq́ hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, ut dignè, reuerenterq́ offereretur, ac perciperetur, sacrum Canonem multis ante sæculis instituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod nō maximè sanctitatem, ac pietatem redoleat, mentesq́ offerentium in Deum erigat. Is enim constat tum ex ipsis Domini uerbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoq́ Pontificum pijs institutionibus. Vt uero, quæ huic sacræ doctrinæ aduersantur, damnaret, subsequentem hunc Canonem constituit: siquis dixerit Canonem Missæ errores continere, ideoq́ abrogandum esse, anathema sit.

Hæreticorũ impia reiectio.

Conc. Trid. Sess. 22. c. 4.

Can. 6.

Hæc pars quatuor nominibus appellatur.

Accedẽtibus igitur ad huius partis explicationẽ, principiò ſciendum eſt, quòd hæc pars præcipua quatuor nominibus appellari ſolet, atq; inſcribi. Canon, ſecretum, Actio, & ſacrificium. Canon Græcè, Latinè regulam ſignificat, quia uerborum ſeries, & connexio regularis, & ordinata eſt. Secretum dicitur altera ex ſuperius cauſis aſsignatis, cum de oratione dicta ſecreta diſſerebamus. Actio, quia in ipſa ſanctiſsimum Chriſti myſterium peragitur: Sacrificium, quia per hunc Canonem ex pane, & uino conficitur ſacrificium ſalutare, ſacrificium laudis, ſacrificium iuſtitiæ. Neque hic prætermittendum eſt per totum Canonem Dominicæ paſsionis commemorationem potiſsimum actitari; nam ita Dominus quoque præcepit in Euangelio. Hoc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis. Quod & Apoſtolus confirmat his uerbis: Quotieſcunque hoc ſumpſeritis, mortem Domini annunciabitis. Quocirca & ipſe Sacerdos per totum Canonem in extenſione manuum non tam mentis deuotionem, quàm Chriſti extenſionem in cruce præfigurat, ita dicente Cypriano. Hierarca pius, quem Spiritus Sanctus compungit, excitat, inhabitat, &

In toto Canone quid potiſsimum agitur.

1.Cor.c.11.f

Manuum extenſio quid.

Cypr.

ſanctificat, eleuatione manuũ, crucis myſterium repræſentans confidenter orat pro ſua, & populi ignorantia. Ex quibus quidem facilè colligi poteſt, quòd inueterata illa cõſuetudo cõtrahẽdi digitos in Canone poſt habitã conſecrationẽ, nullo pacto ferenda eſſet, quando chriſtũ, quẽ tantopere imitari ſtudemus, nullum in cruce legamus digitũ contraxiſſe, ſed magis extẽdi deberẽt, quũ, et ipsũ ſaluatorẽ noſtrũ manus ſuas extendiſſe, ſciant omnes: cæterũ cõmendanda ſanè, & ſtudioſe ſemper obſeruanda eſt, quia ob eã quidẽ rationẽ in uſu uenit, nequid ex digitorum extenſione tangi unquã cõtingat præter ſanctiſſimũ Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus. Quũ uerò Canonẽ legere incipimus, capite uerſus altare inclinamur, ut Chriſtũ imitemur, qui ſe pro nobis uſq; ad crucis mortẽ humiliauit. Sed iã ad explicationẽ adeamus.

In fronte Canonis in primis animaduertunt Doctores ſacri diuina quadam prouidẽtia factum eſſe, ut Canon ipſe à littera T, quæ apud Hebræos Tau dicitur, incipit. Nam ipſa ſignificat myſterium uiuificæ crucis, hanc ex ſui effigiatione, atque formatione repræſentans. Poſita uero particula, IGITVR *connectit Canonem cum præcedenti*

hymno partim Angelico, partim humano; ut hic habeatur sensus: O Pater clementissime, quia pleni sunt cæli, & terra gloria tua, siquidem misisti ad nos filium tuum, qui per assumptam humanitatē uenit in hunc mundum, ideo supplices te rogamus, ac petimus. Vbi sciendum est quatuor hic adduci motiua, quæ perfacilè Deum patrem inflectere possunt, ut nostras preces exaudiat. Ea autem sunt, ipsius Patris clementia, eius unigeniti filij intercessio, deprecantium humilitas, ac uehemens petendi affectus. Ac primum cum dicitur, PATER CLEMENTISSIME, *ipsius Patris adducitur clementia, quæ ex Aristotelis omnium philosophorum facilè principis sententia, uirtus est spectans ad principes, & præsides, moderatiua pœnarum reis infligendarum. Et quamuis Deus innumeras alias habeat proprietates, quibus honorari, celebrariq́ possit, hæc tamen cæteris est congruentior, quia, ut testatur Propheta, benignus est, & misericors, ac præstabilis super malitia. Deinde unigeniti filij intercessio innuitur, quum adijcitur.* PER IESVM CHRISTVM FILIVM TVVM DOMINVM NOSTRVM, *tanquam mediatorem inter Deum Patrem, &*

Inter cæteras proprietates aptè Deo conuenit clementia.

Ioel. ca.2. c

nos peccatores. Praeterea deprecantium humilitas ſignificatur per id, quod petimus SVPPLICES, ideſt, humiles; quoniam ſuperborum ſupplicatio nũquam Deo placuit, ſed humilium. Porrò uehemens petendi affectus geminatione uerbi deprecatorij exprimitur, quum mox ſubiungitur, ROGAMVS, AC PETIMVS Quae duo ſanè uerba cum ſequentibus ferè omnibus in numero plurali poſita ſunt, ut ſignificetur, quòd Sacerdos haec orans, aut offerens, non pro ſe ſolùm, & in ſua ſolius orat perſona; ſed uice, & loco omnium Chriſti fidelium, & in perſona totius Eccleſiae orationem Deo Patri fundit, & ſacrificium offert; quandoquidem ipſe celebrans publico (ut à principio diximus) fungatur officio orandi pro omnibus. Sed quae ſunt illa, quae ſupplices rogamus, ac petimus? VTI ACCEPTA HABEAS, ET BENEDICAS HAEC DONA, HAEC MVNERA, HAEC SANCTA SACRIFICIA ILLIBATA. Quae igitur ſupplices rogamus, ac petimus, duo ſunt; primum quidem ut Deus Pater accepta habeat, grata, & placita haec dona, quae offeruntur, panem, ſcilicet, & uinum in altare praeparatum: Deinde, ut benedicat eadem dona, & munera, hoc eſt, ut be

nedictionem suæ uirtutis, & gratiæ illis infundat, quò idonea sint tam digno Sacramento, & in corpus, & sanguinem Christi conuertantur. Exprimuntur offerenda triplici hoc nomine; hæc dona; hæc munera; hæc sancta sacrificia illibata, ut intelligatur, tantam esse huius sacrificij dignitatem, ut nequeat reperiri aliquod uocabulum, quod tantæ rei conueniat. Itaq; tria illa nomina unam, eandemq; rem, scilicet, substantiam panis, & uini oblatam altari, in quibus perficienda est cõsecratio, pro suæ magnitudinis excellentia ostendunt. Habent tamen diuersas rationes, & habitudines: quatenus enim ex Dei liberalitate in nos profluunt, dicuntur dona: Omne enim datum (inquit Iacobus) optimum, & omne donum desursum est, descendens à patre luminum; quatenus autẽ in nobis recipiuntur, sic dicuntur munera; ut uerò à nobis Deo offeruntur, ita uocantur sacrificia: Hinc Propheta sic nos admonet: Sacrificate sacrificiũ iustitiæ. Est itaq; donum dantis, munus recipientis, sacrificium offerentis. Cæterum quam ob causam quæ offeruntur ante consecrationem hic sancta, & illibata nominentur, silentio non est inuoluendum. Dicuntur igitur hæc sacrificia ẽt ante

Res eadem pluribus nominibus significatur.

Quomodo, donum, munus, & sacrificium inter se distinguũtur.

Iac. cap. 1. c

Psal. 4. b

Scitu pulchrum.

consecrationem hic sancta, & illibata, non quidem secundum se, neque absolutè; sed aut ratione mysticæ significationis, quòd nunc in hunc modum oblata significant sacrosanctum Christi corpus, & immaculatum eius sanguinem; aut sancta dicuntur, quia ad sanctum usum deputata sunt. Sed qui sint ij, pro quibus Sacerdos hæc sacrificia offerat, statim ostenditur per ea, quæ hunc in modum subijciuntur, uerba: IN PRIMIS QVAE TIBI OFFERIMVS PRO ECCLESIA TVA SANCTA CATHOLICA, QVAM PACIFICARE, CVSTODIRE, ADVNARE, ET REGERE DIGNERIS TOTO ORBE TERRARVM, VNA CVM FAMVLO TVO PAPA NOSTRO. N. ET ANTISTITE NOSTRO. N. ET OMNIBVS ORTHODOXIS, ATQVE CATHOLICAE, ET APOSTOLICAE FIDEI CVLTORIBVS. *Quinque eorũ genera hic explicantur, pro quibus Sacerdos petit hæc sacrificia acceptari. Primùm quidẽ uniuersam Ecclesiã amplectitur. Secundũ cõtinet eos, qui primatum spiritualẽ gerunt: Tertiùm uniuersos rectam fidem tenentes: Quartùm quosdam ambit priuatim noĩatos: Postremũ oẽs amplectitur, qui sanctiss. missæ sacrificio præsẽtes adsunt. Principio itaque sacerdos*

Quot hominũ genera, pro quibus Sacerdos sacrificium offert.

Pro Ecclesię statu quatuor petit. *petit, ut Pater clementissimus dignetur, uelitq́ Ecclesiæ hæc quatuor cõdonare: nempe eam pacificare, ne à tyrannis, et hæreticis inturbetur, aut infestetur. Custodire à uitijs, & Dæmonibus, ne ab illis conculcetur, & pessundetur. Adunare inter paganos, & infideles, ut fideles facti omnes ex Prophetæ sententia habitent unius moris in Domino:* Psal. 67. a *Dispersiones enim, ut alter Prophetæ locus habet, Israelis congregabit.* Psal. 146. a *Regere, ne in prosperis insolescat, & extollatur; in aduersis ne opprimatur, & deijciatur, ut per diem Sol non urat eam, neque Luna per noctem. Ipsa tota Ecclesia rectè Dei Patris esse innuitur per illud pronomen possessiuum,* SVA, *illi adiunctam, quia ab illo indeficienter gubernatur, uegetatur, & regitur. Non tamen eius solius Patris est Ecclesia, sed & Filij, & Spiritus Sancti; quoniam ipsorum indiuidua est, & in una sanctã Ecclesiam operatio. Ad summum præterea animarum pastorem in terris descendit oratio in hunc modum.* VNA CVM FAMVLO TVO PAPA NOSTRO, Hoc nomen Papa unde initium duxerit, & qd significet. *Papa pater patrum dicitur; fuerunt enim harum duarum dictionum pater patrum primæ syllabæ Pa: pa: prius diuisim positæ, postea uerò scriben-*

tium incuria in unam coadunatæ dictionem, inde conflatum est nomen Papa. Quod sanè nomen meritò ipsi soli Summo Pontifici adscribitur, quoniam omnium Episcoporum, Patriarcharum, & cæterorum Ecclesiæ Patrum supremus est Pater. Descendit præterea ad inferiorem gradum orans in hunc modum: ET PRO ANTISTITE NOSTRO, *Antistes accipitur hic Episcopus loci illius, in quo fit Missæ celebratio. Demum fit oratio pro* OMNIBVS ORTHODOXIS, *idest de fide recte sentientibus: Nam orthodoxus nomen Græcum deducitur ab orthos, quod rectum significat, & doxa, quod sententiam, & æstimationem signat. Is igitur orthodoxus dicitur, qui rectam fidei sententiam sequitur, & determinationem. Quod postea oratione latina dilucidius explanatur his uerbis:* ATQVE CATHOLICAE, ET APOSTOLICAE FIDEI CVLTORIBVS, *hoc enim posterius declarat apertius ante positum uocabulum. Dicitur autē catholica fides, idest, uniuersalis, quippe cum omnes ad eam amplectendam teneantur: Qui non crediderit (inquit saluator) condemnabitur. Dicitur autem Apostolica; quoniam per Apostolos in toto terrarum orbe*

Orthodoxū nomen Græcum est, & quid ostendit.

Orthodoxus quis.

Mar.ca.16.d

Mar.ca.16.d *est promulgata, sicut testatur Marcus, qui ita scriptum reliquit: Illi autem profecti prædicauerunt, ubiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Hoc itē Propheta confirmat,*
Psal. 18. a *quum subsequentia intulit uerba. In omnem terrā exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.*

Quā ob causam prius orandum est pro uniuersalibus, quā particularibus ꝑsonis.

Quoniam uerò præscriptus, ac definitus rogandi ordo hoc expostulare uidetur, ut prius orādum sit pro tota Ecclesia, quàm personis singularibus: quandoquidem commune bonum, tanquam præstantius, atque nobilius bono priuato, & particulari recto iure preponēdum sit, prius offerre debemus pro Papa, quàm Episcopo, quoniam Summi Pontificatus maiestas simplici Episcopali dignitate est eminentior, atque sublimior, quemadmodum & Episcopalis dignitas cæterorum orthodoxorum dignitati antecellit. Quum uerò omnes ij communi, & publico fungantur officio, quumq; uniuersalia, ut iam dictum est, digniora, præstantioraq; sint particularibus, proinde facta pro his oratione Sacerdos nunc ad quosdam speciales descendit, pro quibus orans, ac petens suipsius obsecrationem in hunc modum effundit.

MEMENTO DOMINE FAMULORUM, FAMULARUMQUE TUARUM Famulos, & famulas uocat potius, quàm uiros, & mulieres; ut humili professione famulatus, & seruitutis illum inclinet, quem ad petitorum concessionem precatur. Eodem quoque modo, & Propheta petens diuino auxilio liberari ab inimicis inquit. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, quoniam seruus tuus sum. Porrò hoc in loco celebrans tacita mentis expressione recitet nomina uiuentium sigillatim, pro quibus intendit in illa celebratione priuatim, ac seorsum orare: quod apertissimè ostendunt litteræ illæ (ut uocant) maiusculæ N. & N. Cæterùm ne huiusmodi determinatarum personarum nominatio ob incertum ordinem ingerat sacerdoti celebranti confusionem, aut turbationem, certis quibusdam gradibus à maiori obligatione ad minorem procedentibus in huiusmodi commemoratione utendum est. Primo enim loco habenda est eorum memoria, aut unius, aut plurium, pro quibus tunc principaliter fit oblatio. Secundo parentum, & cognatorum tam carnalium,

Psal. 142.

Qualis ordo teneri debeat in orãdo pro singularibus personis.

quàm ſpiritualium: Tertio ſubiectorum ſuæ curæ tanquam filiorum ſpiritalium: Quarto confratrum ſuorum, ſi fuerit Eccleſia collegiata. Poſtremo eorum, qui fundatores, Patroni, et benefactores cùm temporales, tum ſpirituales cenſentur.

Completa autem huiuſmodi uiuorum commemoratione, Sacerdos deinceps orat pro circunſtantibus, cum mox ſubiungit: ET OMNIVM CIRCVNSTANTIVM, *Vbi notatu dignum cenſent ſacri authores, quàm ſanctum ſit, & ſalubre Miſſæ intereſſe myſterijs, cum tantum ſacrificium etiam pro circunſtantibus offerri dicitur. Verùm non temerè circunſtantium dicit textus, non autem circumgirantium, perambulantium, aut confabulantium, qui non ſolùm non fiunt participes Miſſæ, quin magis grauiter peccant, tranſgredientes præceptum Eccleſiæ de audienda Miſſa die aut Dominico, aut feſto. Quod ne contingat, duplex requiritur conditio his uerbis inſinuata:* QVORVM TIBI FIDES COGNITA EST, ET NOTA DEVOTIO. *Vt ergo ſalutaris Miſſæ fructus in circunſtantium utilitatem cedat, fides firma, & inconcuſſa in eis exigitur, ut credatur circa tantum myſterium ſub ſpeciebus panis, et*

Altaris ſacrificio adſtantiũ quanta ſit utilitas.

Quid in circunſtãtibus exigitur, ut ſalutares huius ſacrificij conſequantur.

uini post uerborum Christi prolationem uerũ Christi corpus unà cum eius preciosissimo sanguine contineri. Quod quia nostrae mentis captum transcendit, sola fide attingi debet. Exigitur quoque & nota deuotio, quae est attentio, & eleuatio mentis in Deum. At cui fit huiuscemodi mentis eleuatio nota? TIBI *addit Canon. Nam etsi fides, & deuotio homines lateat, ipsi tamen Deo cordium scrutatori cognita est, & nota. Cognita quidem per approbationem, & nota per acceptationem. Vt uero intelligamus ijs omnibus hominibus rectè dispositis applicari, adiungiq́ fructus ipsius Missae, adijcit textus haec uerba:* PRO QVIBVS TIBI OFFERIMVS, *pro quibus famulis, & famulabus tuis, & omnibus circunstantibus fidelibus, & deuotis tibi offerimus tanquam ministri, uel* QVI TIBI OFFERVNT *non tantùm nos pro illis offerimus, sed & ipsi quoque famuli tui, & famulae, omnesq́ circunstantes fideles, & deuoti* TIBI OFFERVNT PRO SE, SVISQVE OMNIBVS *Prius pro se, quoniam charitas ordinata primùm à suo exoritur fonte, deinde & pro suis omnibus consanguineis, & affinibus, familiaribus, amicis, & benefactoribus offerũt*

tibi non corporaliter, sed spiritualiter. Nam quem admodum qui se per fidem, & pium affectum effundunt in Deum spiritualiter, dicuntur manducare corpus Christi, ita etiam hoc loco ipsi Laici, & circunstantes dicuntur spiritualiter offerre hoc sacrificium, quando oblationi illi deuotè assistunt. Verùm quoniam bonorum, quæ à Deo postulantur illis impertienda, pro quibus fit oblatio, tria sunt genera, statim hæc subduntur uerba: PRO REDEMPTIONE ANIMARVM SVARVM, PRO SPE SALVTIS, ET INCOLVMITATIS. *Primum bonum spirituale est, nimirum redemptio animarum suarum per remissionem peccatorum: Secundum est supremum, & perpetuum, scilicet, spes salutis, & beatitudinis æternæ, ad quam tendimus. Tertium infimum est inter hæc tria, quod est spes incolumitatis, seu sanitatis corporis, quæ etiam à Deo expetenda est, ut sit bonorum operum instrumentum. Demum aliud in ijs, qui offerunt sacrificium laudis commendandum adijcitur his uerbis:* TIBIQVE REDDVNT VOTA SVA AETERNO DEO VIVO, ET VERO. *Deo reddunt uota sua, hoc*

Qualia bona circunstantibus aduenient.

Corporis sanitas quo fine sit expetenda.

est deuotionem suam, siue bona opera. Non enim uotum accipitur hic propriè pro rei spiritalis, utpote, castitatis, paupertatis, obedientiæ, & cæterorum huius generis promissione Deo facta; sed communiorem sortitur rationem, ut & pium mentis affectum, & omne opus bonum complectatur. Huiusmodi autem uota & sua sunt, idest, offerentium, & redduntur Deo æterno uiuo, & uero. Deus dicitur æternus, ut distinguatur ab hominibus, qui cum sint mortales, & caduci, Dij nihilominus uocantur per adoptionem, ut Propheta ostendit his uerbis: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Psal. 81. d *Viuus dicitur, ut Deus æternus distinguatur à simulachris, quæ non sunt Dij uiui; Os enim habent, & non loquentur, oculos habent, & non uidebunt.* Psal. 113. b *Verus denique uocatur ad differentiam Dæmoniorum, qui sunt Dij falsi, & mendaces.*

COMMVNICANTES, ET MEMORIAM VENERANTES, & quæ sequuntur. Quemadmodum legalis Sacerdos, pontifex leuiticus dum ad sancta sanctorum ascenderet, nomina duodecim tribuum in rationali descripta portabat, sic Exod. c. 39. c

Cur in Missæ Canone sanctorũ recesentur memoriæ.

sancta mater Ecclesia hac figurali obseruatione edo cta instituit, ut Sacerdos Euangelicus sancta sanctorum ingressurus præcedentium Patrum noui testamenti recenseat memoriam, quatenus eorum supplicationibus adiutus hoc sacramentũ dignè conficere possit. Dicuntur aũt, & qui celebrãt Sacerdotes, et qui circunstant fideles, communicantes, propterea quòd communicent cũ sanctis ipsis in unitate Ecclesiæ, in una fide, quam & ipsi habuerũt in una spe, quia quod ipsi sperabant, & nos speramus; in dignissimo Eũcharistiæ sacramento, quia quod ipsi cernunt reuelata facie, nos frequentamus, & colimus in sacramentali specie. ET MEMORIAM VENERANTES, sed quorum memoriam uenerantes? In primis quidem gloriosæ, semperq; Virginis Mariæ, quoniam ipsa mater est illius, cuius est hoc sacrificium; Deinde duodecim Apostolorum PETRI, ET PAVLI, ANDREAE, IACOBI cum cæteris, quos Dominus elegit ante suam passionem. Item duodecim martyrum, LINI, CLETI, CLEMENTIS, SIXTI, CORNELII, CYPRIANI, LAVRENTII, CRISOGONI, IOANNIS ET PAVLI, COSMAE ET DAMIANI, qui omnes à principio nascentis

Ecclesiæ

Ecclesiæ sanguinem suum pro Christo fuderũt. At cur istorum potius nomina, quàm aliorum sint posita, nobis non constat, quamuis nemini dubium esse debeat id propter rationabilem aliquam causam factum esse, nos tamen latentem; præcipuè cum omnium catholicorum consensus, & sententia sit, Canonem hunc diuina inspiratione conflatum esse. Demum sanctorum omnium ponitur inuocatio cum subditur: ET OMNIVM SANCTORVM TVORVM, quorum postulatur suffragium, ut ipsorum meritis, & præcibus, quas aßiduè pro nobis Deo profundunt, in omnibus & credendis, & agendis diuinæ protectionis muniamur auxilio aduersus omnium inimicorum uisibilium, & inuisibilium astutißimas fraudes. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Confessorum autem, siue (ut Damascenus uocat) exercitatorum nulla fit hic peculiaris memoria. Causa est fortaßis antiquitas Canonis: Nam hæc pars facta creditur priusquam Ecclesia illorum celebraret memoriam. Cæterum disputare multis de Diuorum inuocatione non est huius compẽdij. In præsentia admonuisse suffecerit, nos id facere in Missa, quod Missæ ratio faciundum expostulat. Sanè

Rom.ca.8.

Cõfessorum cur nulla fit mentio.

Contra Hæreticos de sanctorũ inuocatione. *Missa non singulare, sed totius Ecclesiæ sacrificium est, quo Ecclesia Christi oblationem repræsentat, et nos corpus capitis oblationem imitamur. At sancti*
Ioan.c.20. d *nobilissima Ecclesiæ membra sunt, quos Pater cælestis ut filios agnoscit, & honorat; Filius ut fratres, & cohæredes; & Spiritus Sanctus templa uocat. Nec certè ob id reijcienda est sanctorum inuocatio,*
1.Cor.c.1.d *quòd solus Christus factus sit nobis à Deo sapientia, iustificatio, sanctificatio, & redemptio, quia præter hæc gratuita saluatoris nostri beneficia, & diuina opera, quæ soli Christo tribuuntur, nemo ignorat sanctis quoque sua adesse merita, quæ tamen etiam Dei dona sunt. Quòd si præterea Angeli, qui non communicauerunt carni, & sanguini nostro, de salute tamen nostra sunt soliciti, quanto minus nobis deerunt sancti, quos cognoscimus eiusdem corporis*
1.Cor.c.12.d *membra esse? Si glorificatur (inquit Apostolus) unum membrum, congaudent omnia membra, & si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Nouerunt illi periculum nostrum, fragilitatem nostram, nouerunt aduersariorum dolos, & impetus. In eadem tentatione fuerunt, eosdem superarunt conflictus, & ex his, quæ passi sunt, dedi-*

cerunt compaſsionem. Nec debet uideri recens, quod & Eccleſia ueteris legis obſeruaſſe legitur. Eodem quippe modo. Moyſes pro populo, qui uitulum conflatilem adorauerat, preces ad Deum effundens inter orandum Patrum memoriam recolit. Eius autem uerba ſic ad lineam ſcripta leguntur: Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum. Exod.c.32.c *Tres item pueros hebræos in fornace ſuccenſa deiectos ſic oraſſe legimus: Ne* Dan.cap.3.d *auferas à nobis miſericordiam Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob ſanctum tuum; ſed horum impias ineptias dimittentes noſtra deuertat, unde fluxit, oratio: Vnus enim præter cætera nobis catholicis uſus Eccleſiæ, quæ ſanctorum inuocationem ſemper maximi fecit, abundè ſufficere debet.*

HANC IGITVR OBLATIONEM SERVITVTIS NOSTRAE, SED ET CVNCTAE FAMILIAE TVAE QVAESVMVS DOMINE, VT PLACATVS ACCIPIAS; DIESQ. NOSTROS IN TVA PACE DISPONAS ATQ. AB AETERNA DAMNATIONE ERIPIAS, ET IN ELECTORVM

TVORVM IVBEAS GREGE NVMERARI. PER CHRISTVM. *Quoniam igitur cum ſanctis tuis communicantes, & eorum memoriam uenerantes hoc tibi ſacrificium offerimus, ideo ſuppliciter te quæſumus Domine ſancte Pater, ut tu ipſe placatus meritis, & precibus glorioſæ, ſemperq; Virginis Dei genitricis Mariæ, ſanctorum Apoſtolorum, Martyrum, & omnium electorum tuorum concedere, ac præſtare digneris, ut placatus accipias, ideſt, placidè acceptes hanc oblationem, terrenam, ſcilicet, materiam panis, & uini in altari oblatam, quam oblationem ſeruitutis noſtræ textus appellat, quòd nos ſerui, & miniſtri illam offerimus in uero cultu. Nec ſolū oblatio iſta eſt ſeruitutis noſtræ, quinimo etiam eſt cunctæ familiæ tuæ, hoc eſt, totius Eccleſiæ catholicæ, quæ tibi deuota famulatur, & uota offert. Petitur autem acceptari ſacrificium non quidem ex parte ſuipſius, quia ſic ipſum Deo diſplicere non poteſt; ſed quatenus offertur per miniſtros: Nonnunquam enim in uſu uenit, ut oblatio de ſe grata, & digna non ſit Deo accepta; quia eam indignè miniſtri contractant, & indebitè offerunt, ita ut ſuum ſortitur effectum. Secundo quæſumus te*

Donū quod de ſe gratū eſt, offerētis indignitate ſit nonnunquam ingratum.

clementissime Pater, ut dies nostros, & huius uitæ nostræ tempus in tua pace, quam mundus dare non potest, digneris disponere. Tertiò, ut ab æterna damnatione eripias, quoniam tu ipse es, qui habes claues mortis, & inferni. Postremò, ut in electorum tuorum iubeas grege numerari, siue ut habet illud canticum, ut æterna nos facias cum sanctis tuis in gloria numerari. Ac ità ex his quatuor bonorum generibus per trium postremorum postulationem profitetur Ecclesia Deum esse uniuersorũ Dominum; Per secundum enim in terris, per tertium in inferis, per quartum uerò in cælis. QVAM OBLATIONEM TV DEVS IN OMNIBVS QVAESVMVS BENEDICTAM, ADSCRIPTAM, RATAM, RATIONABILEM ET ACCEPTABILEMQVE FACERE DIGNERIS, VT NOBIS CORPVS, ET SANGVIS FIAT DILECTISSIMI FILII TVI DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI Præcamur quoque te clementissime Pater, ut hanc oblationem nostræ seruitutis, & cunctæ tuæ familiæ digneris facere BENEDICTAM, ut per eam benedictionem spiritualium bonorum multiplicationem tam offerens, quàm ij, pro quibus offertur, consequãtur; ADSCRI-

PTAM, ut per ipsam societati Angelorum, & sanctorum omnium adscribamus: RATAM, ut per eam ad finem usque mundi permansuram fixam, & stabilem ratum sit, & firmum nostræ salu-

Ioan. ca.6.f tis illud promissum: Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. RATIONABILEM, per quam nos ipsi rationabiles, atque secundum rationem uiuentes efficiamur: ACCEPTABILEM, ut per eam Deo acceptabiles, placitiq; reddamur, qui per nos ipsos illi iure displicemus. Præcamur tandem te clementißime Pater, ut hæc oblatio panis, & uini fiat corpus, & sanguis

Matth.c.3.d dilectißimi filij tui. Dixisti enim. Hic est filius meus dilectus, qui cum ipse etiam sit saluator noster, & unctus à Deo rectè itidem IESV CHRISTI additum est. Porrò in hac postrema petitione uti-

Verbum fiat quot ex causis Ecclesia hic utitur. tur Ecclesia uerbo FIAT tribus de causis. Prima quidem est, quia eadem potentia, scilicet uirtus Dei immensa, & infinita exigitur in huiusmodi, quam petimus panis, & uini, conuersione, quæ tunc requirebatur in uerbi incarnatione, quum Angelo nun-

Luc.cap.1.d ciante Maria respondit: Fiat mihi secundum uerbum tuum. Secunda causa est, ut intelligamus,

quòd Sacerdos sua ipsius, & propria uirtute non operatur, sed tantum minister est, organum, & instrumentum: ac si Sacerdos diceret: Fiat ergo non mea, sed infinita omnipotentis Dei uirtute. Tertia, quia hoc uerbum, fiat, significat aliquid nec dum factū, postea effici, & quod nondum exhibitum est, præstari. Quod equidem uerbum, fiat, ad explicandam ineffabilem illam transmutationem, quam apprimè transubstantiationem sacri doctores appellant, quæ in huius Sacramenti consecratione fit, maximè conuenire uidetur.

QVI PRIDIE QVAM PATERETVR ACCEPIT PANEM IN SANCTAS, AC VENERABILES MANVS SVAS, Te igitur clementissime Pater precamur, ut panis fiat, hoc est, transubstantietur in corpus, & uinum in sanguinem dilectissimi filij tui, Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quàm pateretur, hoc est, qui præcedente die, quàm passionem, & crucem pro nobis sustineret, accepit panem, nempe, in eadem cœna, quando ex ritu Iudæorum cum discipulis suis primùm manducauit Agnum paschalem, & deinde instituit sacratissimum hoc mysterium Luc.ca.22.b

per Agnum illum typicum præsignatum, ut simul & ueteri legi finem imponeret, & nouæ legis inchoaret sacramentum. Quare Christus panem in manus suas acceperit. *Accepit autem in manus suas, ut quemadmodum tactu suæ mundissimæ carnis uim regeneratiuam contulit aquis, ipsasq́ determinauit in sacramenti baptismatis materiam, ita & attactu sanctarum, ac uenerabilium manuum suarum pani materiali uim quandam conferret, ipsumq́ in materiam huius uiuifici Sacramenti deputaret: Accepit, inquam, in sanctas, ac uenerabiles manus suas, sanctas quidem, quoniam sanctitatis, ac munditiæ sunt plenissimæ, & omnia sanctificantes. Venerabiles uerò, quia sanctitati sunt coniunctæ, propter quam summa ueneratione dignæ sunt.* ET ELEVATIS OCVLIS IN CAELVM AD TE DEVM PATREM SVVM OMNIPOTENTEM. *Ad cælum Christus oculos eleuauit, tum ut hoc indicio manifestaret se à Deo Patre potestatem accepisse hoc opus excellentissimum perficiendi, omnia enim illi tradita sunt à Patre suo;* Cur Christus oculos ad cælū eleuauerit. *tum ut nobis afferret & exemplum ad Deum bonorum omnium auctorem, & datorem sub initio cuiusq́ actionis nostræ oculos nostros erigendos esse. Et*

quamuis nullus Euangelistarum primam huius sacramenti institutionem describentium expresserit Christum in illa oculos eleuasse, non minus tamen id credi debet; siquidem multa tam de operibus, quàm uerbis Domini prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen Apostoli uel facto suppleuisse, uel uerbo expressisse leguntur. Quod si etiam tunc oculos eleuauit ad Patrẽ, cum ad corpus emortuũ accedẽs animã Lazari reuocauit, ualentiore iure, potioreq; ratione credendum est, et tunc oculos ad cælum leuasse, quũ panem, & uinum in corpus, & sanguinem proprium commutauit. TIBI GRATIAS AGENS: *Cum accepisset panem in sanctas, ac uenerabiles manus suas, cumq; in cælum oculos eleuasset gratias egisse dicitur, cùm ut se gratum in Patrem ostenderet de suscepto tanto dono, & tam excellenti gratia instituendi adeò eximium Sacramentum toti mundo salutare, tum ut nobis exemplum præberet Deo de collatis omnibus bonis indesinenter gratias agendi. At in gratijs referendis quid egit?* BENEDIXIT *scilicet, panem illum; quia suæ benedictionis uirtutem in eum transfudit, qua in sacratißimum suum corpus conuerteretur.* ET FREGIT: *Hoc loco*

Ioan.c.21.d

Ioan.ca.11.e

Gratias egit, & cur.

exprimitur ipſius ſacramenti in diſcipulos diſtributio; cum fregiſſe panem ipſum dicitur, ut in ſuum accommodarent uſum, & eſum, quod his ſignificauit uerbis ad ipſos dictis: ACCIPITE, ET MANDUCATE EX HOC OMNES *Quorum uerborum quis ſenſus ſit, facile eſt uidere ex ijs, quæ ab initio diximus, quando de huius ſacramenti inſtitutione agebamus, ad quem locum te lectorem reijcimus. Poſtremo ſacratiſsima poſita ſunt uerba, quibus Dominus noſter in conſecratione ipſius panis uſus eſt, & omnes deinde conficientes ſacramentum uti debere inſtituit, ſcilicet.* HOC EST CORPUS MEUM, *In quibus id firma fide cum Eccleſia Catholica, indubitatéq; tenendum eſt, quòd in fine prolationis eorum uerborum, & momento ipſo ea claudente deſinit ſubſtantia panis, atque ſub illius accidentarijs diſpoſitionibus iam uerè, & re ipſa contineretur uerum Chriſti corpus. Sed quomodo? Imperſcrutabili quidem, atque ineſplicabili.* SIMILI MODO POSTQUAM COENATUM EST, *Hic modus, quo à Chriſto conſecratio uini in ſanguinem facta eſt, exprimitur, quum textus addit; quod ſimili modo, quo acceptum panem*

Verba ſacramentalia.

Christus sua benedictione, & consecratione conuertit in suum corpus, accipit etiam calicem ad uinum consecrandum eo quidem tēpore, posteaquam cœnatum est, ea scilicet cœna, in qua Agnum paschalem cum discipulis suis manducauerat. ACCIPIENS ET HUNC. sed qualem? Num eundem numero fortasse calicem, quem Christus in manus suas accepit, habet & Sacerdos, quum hæc uerba profert? Non certè eundem numero, sed hunc, idest, similem quò ad usum, & liquoris continentiam attinet. Sicut enim in calice, quem Christus accepit, continebatur (ut censent omnes catholici) uinum aquæ permixtum, sic & in hoc calice, quo Sacerdos consecrationem uini perficit, continetur uinum aqua permixtum. PRAECLARUM, Nomen adiectiuum ex eo psalmi loco assumptum, & calix meus inebrians, quàm præclarus est, quasi præ alijs claram significat, quia non figuralis fuit, ut ueteris testamenti fuere phialæ, & cyphi, sed exemplaris, & ipsam continens ueritatem. Christus ergo dum uinum diuina suipsius uirtute conuertit in proprium sanguinem, instituit ipsum uinum in materiam consecrationis sui sanguinis, ut ex perfecta corporis

Psal. 22.

Quādo Christus uinū in materiæ consecrationis instituerit, & cur.

nutritione ad perfectißimam ascenderemus, & excellentißimam animæ nutritionē spiritualem. Ad nutritionem autem corporis perfectam constat non solum pertinere cibum, sed & potum uini moderatè sumptum. Accepit igitur & hunc præclarum

Cur magis calix, quàm cyphus posi tus est.

calicem. Rectè calix potius dicitur, quàm cyphus, aut cyatus, aut crater, ut facilè intelligamus, calicē sanguinis non solùm ad potum spiritualem, sed ad memoriam paßionis Christi pertinere, quum per nomen calicis amaritudo passionis significatur. Quod planè ex hoc præter alia maximè intelligi posse arbi

Matt.c.26.d

tror, quod Christus in oratione positus dixit. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Vbi per calicem passionem intelligi debere, qui dubitet, arbitror esse neminem. Cætera autem uerba, quæ sequuntur, ut puta quod Christus gratias agens benedixerit calicem cum reliquis, consimiliter sunt interpretāda, ut superius in consecratione panis dictum est. Quibus adduntur alia uerba ad consecrationem sanguinis pertinentia in hunc modum. HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI. Pronomen, HIC, demonstrat per intellectum calicem continentem prætiosum Christi sanguinem, ubi primùm ad calcem

omnium uerborum peruenerimus. Hic est igitur calix continens sanguinem Christi. NOVI, ET AETERNI TESTAMENTI. *Merito sanguis Christi dicitur sanguis noui testamenti, quia effusione ipsius, & intercedente Christi morte nouum confirmatum est testamentum, cui quum non sit aliud testamentum successurum, sicut ueteri successit nouum, aeternum appellauit, quòd usque ad finem mundi perseueraturum sit. De quo Isaias sic uaticinatus est: Feriam uobiscum pactum sempiternum.* MYSTERIVM FIDEI. *Mysterium quidem nomen Graecum, idem latinè significat quod secretum, & occultum. Huiusmodi est hoc sacramentum; nam fuit sub figuris ueteris legis absconditum, & per sanguinem Christi completur, & perfectum. Caeterum hoc in loco obseruandum est, quòd nec simpliciter, nec absolutè mysterium dicitur, sed additur mysterium fidei; quia quidquid ad ueritatem huius sacramenti pertinet, nempe, ad transubstantiationem, cōtinentiam, & accidentia, totum id sola fide attingitur. Cernitur enim species uini, & creditur ueritas sanguinis Christi, qui in remissionem peccatorum nostrorum traditus est, ut uerba subsequentia*

Esa. ca. 65. a

Mysterium unde.

declarant: QVI PRO VOBIS, ET PRO MVLTIS, Pro uobis, inquam, Apostolis, & discipulis, quos hisce uerbis alloquebatur, & pro multis, scilicet, Iudæis, & gentibus per discipulos ipsos conuertēdis, effundetur. Ex qua quidem dictione, MVLTIS cum Angelico Doctore colligendum est, hoc sacrificium alijs etiam, quàm sumentibus prodesse, contra aduersarios falsò asserentes sacerdotem Ecclesiæ personam gerentem non posse hoc sacrificium propiciatorium pro alijs offerre, licet contextus apertissimè ostendat id, quod nos catholicè sentimus. Sic enim iacet: Qui pro uobis, & pro multis, pro uobis Apostolis sumentibus, & pro multis, scilicet, alijs in remissionem peccatorum effundetur. In hunc quippè modum Doctores sacri interprætantur Saluatoris nostri uerba, quæ attulimus.

Tho. par: 3. q 79. art. 7. Ex Angelici doctoris diligentia pulchrè collectum contra Hæreticos.

Multis, & non omnibus dixit, quia quamuis pro omnibus effusus sit sanguis Christi, quò ad sufficientiam, non tamen quo ad efficatiam. Sufficiens est enim Saluatoris nostri preciosissimus sanguis tollere omnia peccata, ubi non inuenit contrariæ uoluntatis obstaculum. EFFVNDETVR; Hoc uerbum non ad tempus futurum referendum est,

Cur dictio, multis, & nō magis omnibus posita sit.

ſed ad illud, quod in hora inſtitutionis huius ſacramenti fuit futurum, cum nondum effuſus fuiſſet ſanguis Chriſti, ſed poſtridie effundendus. Proferuntur enim uerba ſacramentalia in perſona Chriſti, & pro tempore illo, quo Chriſtus primùm inſtituit hoc ſacrum myſterium. Reliqua autem uerba. HAEC QVOTIESCVNQVE FECERITIS, IN MEI MEMORIAM FACIETIS, *non ſunt de integritate, & ſubſtantia formæ conſecrationis uini, ut nonnulli autumarunt; ſed in ipſa eleuatione partim cum in altum erigitur, & partim cum dimittitur pronuncianda. Quæ planè uerba eam prætendunt ſententiam, quòd quotieſcunque Apoſtoli, & Sacerdotes illorum ſucceſſores fecerint tam corporis, quàm ſanguinis Chriſti conſecrationem, & ſumptionem illam facturi ſunt illius memoriam. Vna igitur cauſa inſtitutionis huius Sacramenti fuit, ut ipſum eſſet nedum uerum ſacrificium, ſed & ſignum memoriale ipſius ſummi ſacrificij, quod Chriſtus obtulit in cruce. De qua quidem re in ſuperiori libro pluribus diſſeruimus.*

VNDE ET MEMORES; *ſequitur alterum Miſſæ*

opus magnum, excellentiſsimum, & principale, nimirum, oblatio, in qua Sacerdos ex perſona Eccleſiæ offert Deo Patri cæleſti filium ſuum Chriſtum, non quidem in mortem (ut cauillantur hoſtes) ſed in mortis eius memoriam ad excitandam Dei miſericordiam. Et in offerendo brachia expandit ſic orãs: Vnde ò clementiſsime Pater, quoniam filius tuus hæc ipſa in ſui commemorationem fieri inſtituit, memores nos ſerui tui, qui noſtrorum ordinum miniſteria ad hæc offerenda ſacrificia accepimus; nec ſolùm nos, ſed & plebs tua ſancta, tota ſcilicet, uniuerſi populi ſanguine Chriſti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctificata, memores (inquam) tam beatæ, atque ſalutaris paſsionis filij tui, quam hæc repræſentant myſteria, memores necnon & ab inferis reſurrectionis, ad quos triduano illo ſuæ mortis ſpatio deſcendit, ut ſanctos Patres ibi detentos liberaret; demum nos etiam memores in cælos glorioſæ Aſcenſionis, quæ in glorificato, & immortali corpore ſuper omnes cælos facta eſt; tantorum igitur, & tam ſublimium operum Chriſti memores nos ſerui tui, ſed & plebs tua ſancta offerrimus ſimul quidem, non tamen eodem modo. Nos enim Sacerdotes, & miniſtri

Diuerſo planè modo ſa

ministri offerimus in ministerio, & opere, sed plebs tua sancta uoto duntaxat, & deuotione. Sed quibus nam offerimus? Sanctis fortasse? Neutiquam. Sed praeclarae maiestati tuae, eximiaeque tuae diuinitati. Nec ex ijs, quae nostra sunt, aut à nobis profecta offerimus. Sed de tuis donis, ac datis, hoc est, de bonis illis, & temporalibus, & spiritualibus, quae largiter, & abundè nobis communicasti. Caeterum inter illa dona, & data, quod optimum est, & praestantissimum tibi nunc Domine sancte Pater offerimus hanc, nimirum, salutarem hostiam, quam quinque praeclaris titulis hic praesertim honoramus nuncupantes eam, PVRAM, quia puritatis omnis, & munditiae fons est, nos ipsos efficatia suae uirtutis mirificè purificans, SANCTAM, quia omni sanctitate, & gratia est plenissima, IMMACVLATAM, quoniam nulla peccati contagione est contaminata, PANEM SANCTVM VITAE AETERNAE, non panem materialem, ut fuit ante consecrationem, sed spiritualem, conferentem dignè sumentibus uitam aeternam. Id quod apertissimè promittit saluator noster his uerbis: Si quis manducauerit ex hoc pane, habet uitam aeternam. CALI-

cerdos, & circunstantes sacrificiũ Deo offerũt.

Deo soli sacrificium offertur.

Ioan. ca. 6.

CEM SALVTIS PERPETVAE, *Rectè calix est salutis perpetuæ, nam eius haustu salus perpetua datur hominibus.*

SVPRA QVAE PROPITIO, AC SERENO VVLTV RESPICERE DIGNERIS, ET ACCEPTA HABERE, SICVTI ACCEPTA HABERE DIGNATVS ES MVNERA PVERI TVI IVSTI ABEL, ET SACRIFICIVM PATRIARCHAE NOSTRI ABRAHAE, ET QVOD TIBI OBTVLIT SVMMVS SACERDOS TVVS MELCHISEDECH SANCTVM SACRIFICIVM, IMMACVLATAM HOSTIAM, *Prosequitur Sacerdos exposcens quæ offeruntur, grata, & accepta haberi à Deo Patre in hunc modum, supra quæ, scilicet, dona, & data respicere digneris. Sed quomodo? iratus, & ulciscens? Minimè quidē hoc abs te petimus Domine; sed digneris respicere propitio, ac sereno uultu; qui tuam in nos mansuetudinem declaret. Quæsumus quoq; clementissimè Pater hæc ipsa, quæ offerimus accepta, & grata habere, sicuti accepta habere dignatus es hæc tria, nempe munera Abel, quæ obtulit Domino de primogenitis, & adipibus gregis sui, ad quæ Dominus respexisse dicitur.* PVERI TVI

Gen. cap. 4. a

Abel, puer dicitur ob innocentiam, & uitæ puritatem; non autem ob ætatem, uel ignorantiam eorũ, quæ sciri debent, qualem improbat Apostolus, cum dicit: Nolite pueri effici sensu, & intellectu. Iustus quoque nominatur propter elogium illi adscriptum, quum Dominus ita diceret: Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est à sanguine Abel iusti. Quæsumus item, ut quæ offerimus, sic grata habere digneris, sicut gratum accepisti sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, qui secundum præceptum Domini obtulit filium suum primogenitum Isaac. NOSTRI, *Dicitur Patriarcha noster, quia non tantùm Israeliticæ plebis per carnem, quàm totius populi Christiani per fidem Pater est, Eodem quoq; modo præcamur, ut quæ obtulimus ita digneris accipere, sicuti gratum accepisti sacrificium, quod obtulit Melchisedech, qui protulit panẽ, & uinum, gratias agens Deo de uictoria, quam Abrahæ contulerat de cæde quatuor regum. Age igitur Pater, & hac parte succurre nobis, & effice nos bonos, & dignos, quales ob innocentiam, obedientiam, & sanctimoniam tibi dilectissimi, atque gratissimi fuerunt Abel, Abraham,*

Abel cur puer nominatur: & iustus.

1.Cor.c.14.d

Matt. c.23.d

Gene.c.22.b

Gen.ca.14.d

& Melchisedech. Tales si nos feceris, indubiè omnem benedictionem, & copiosam cælestium charismatum gratiã ex hoc plenissimo fonte hauriemus. Soli autem innitentes humilitati, per quam nihil de nobis præsumimus, sed tantummodo de tua misericordia, SVPPLICES TE ROGAMVS OMNIPOTENS DEVS, VT IVBEAS HAEC, corpus, scilicet, & sanguinem filij tui in altari oblata, & præsentia PERFERRI, non secundum loci translationem, sed secundum gratam acceptationem perferri, inquam PER MANVS SANCTI ANGELI, idest, per ministerium sanctorum Angelorum IN SVBLIME ALTARE TVVM, nempe in cælum, ubi sedes tua est, & thronus. Hic singulare nomen sancti Angeli pro plurali positum esse censent grauissimi authores, quos sequi uoluimus. Sic uerò supplices petimus hanc oblationem perferri in conspectu paternæ maiestatis tuæ, VT QVOTQVOT, nos Sacerdotes, et plebs tua sancta ex hac altaris participatione, communione sacrificij SACROSANCTVM FILII TVI CORPVS, ET SANGVINEM SVMPSERIMVS, aut secundum Sacramenti realem sumptionem, ut celebrantes, aut secundum spiritualem perceptionẽ solũ,

ut populus circunstás REPLEAMVR OMNI BENEDICTIONE CAELESTI, ET GRATIA, repleamur inquam, largitate cælestium charismatum, donorũ, & uirtutum. At uerò id non nostris meritis petimus consequi, sed PER EVNDEM CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, quem semper pro sua reuerentia audit Pater benignißimus.

PRO MORTVORVM SVPPLIcatione, commemorationeq́ facienda. Cap. 19.

CAETERVM quoniam sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, eaq́ nulla efficatior dabitur unquã, quàm quæ sacrificio altaris est, coniuncta, non solùm petimus ò Domine, ut nos uiui cælesti benedictione, & gratia repleamur, sed sanctorũ Patrum decreta, & uestigia insequentes quæsumus: MEMENTO ETIAM FAMVLORVM, FAMVLARVMQVE TVARVM, QVI NOS PRAECESSERVNT, nam firmiter credimus hoc nostrum sacri- 2. Machab. cap. 12. g

FICIUM non solum prodesse uiuis, sed & defunctis ad relaxationem. Cæterum non pro omnibus defunctis exoramus, pro ijs tantū, QUI NOS PRAECESSERUNT CUM SIGNO FIDEI. De ijs enim solùm commemoratio est habenda, qui discesserunt ante nos sacramentis Ecclesiasticis fideliter, reuerenterq; susceptis QUI ETIAM DORMIUNT IN SOMNO PACIS, & qui in pace cōscientiæ mortui sunt sine peccatis mortalibus, & Dei offensa: His etenim duntaxat prosunt orationes uiuentium. Literæ illæ maiusculæ. N. & N. insinuant sigillatim nomina eorum, pro quibus tunc specialiter Missam celebrat. IPSIS, itaque cùm priuatim nominatis, tum omnibus IN CHRISTO, hoc est, in fide, & confeßione Christi QUIESCENTIBUS, defunctis tria à Domino indulgeri, concediq; Sacerdos imprecatur, unum quidē continet LOCUM REFRIGERII à pœna, scilicet, quæ eis intelligetur pro peccatis in præsenti uita commißis, necdum plenè quantum ad satisfactionem remißis, Alterum, ET LOCUM LUCIS PERPETUAE, in quo non sit obscuritas tenebrarum; Tertium amplectitur LOCUM PACIS, in quo nihil est malè afficiens, aut contristans

Pro quibus defūctis exoramus.

habitantem. Cæterùm locus refrigerij, lucis, & pacis quis alius esse potest, nisi illa superna ciuitas Hyerusalem, fœlicissimaq; sanctorum habitatio? At uerò non solùm precamur hunc locũ defunctis; Verũ & NOBIS QVOQ. PECCATORIBVS famulis tuis. Peccatores Ecclesia pronunciat, ut Dei beneuolentiam captet. Nam nihil æquè diuinã maiestatem inflectit ad impendendam hominibus misericordiã, quàm humilis peccatorum recognitio. Respexit enim Deus (inquit Propheta) in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Precamur igitur ò Domine, ut pro tua benignitate, & gratia; (nam ex nobis non sumus tanto munere digni) donare digneris nobis peccatoribus famulis tuis sperantibus non in nostra iustitia, aut bonis operibus tantùm, sed DE MVLTITVDINE MISERATIONVM TVARVM, hoc est, in multas miserationes propter uarios, & multiformes diuinæ misericordiæ effectus nobis exhibitos, donare, inquam, digneris PARTEM ALIQVAM, ET SOCIETATEM, idest participationẽ beatitudinis CVM SANCTIS TVIS APOSTOLIS, ET MARTYRIBVS, CVM IOANNE & reliquis, quos sigillatim nominat, & tãdem cum

Lucis, & pacis locus qs.

Psal. 101. b

OMNIBVS SANCTIS, quorum sicut ante consecrationem suffragia postulabamus, ita hoc in loco obnixè quæsumus, ut nos demum admittas intra eorum consortium, non tanquam æstimator meriti, quum tibi debeamus omnia, sed sicuti ueniæ largitor. Idipsum autem petimus, PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, mediatorem Dei, & hominum. PER QVEM ò Domine Pater omnipotens HAEC OMNIA, panis, scilicet, uiniq; substantiam, quorum species præsentes continent uerum Christi corpus, & sanguinem, SEMPER BONA CREAS, per naturæ constitutionem: SANCTIFICAS per uerbum, & orationem, VIVIFICAS per uitalē conuersionem, BENEDICIS per gratiæ exuperationē; ET PRAESTAS NOBIS, per liberalissimam largitionē. Nec minus, PER IPSVM scilicet Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, ut principium rerum productiuum, ET CVM IPSO, ut medio omnia moderante, ET IN IPSO, ut fine cuncta consumante, EST TIBI DEO PATRI OMNIPOTENTI IN VNITATE SPIRITVS SANCTI OMNIS HONOR, ET GLORIA. At quoto tempore huiusmodi honor, & gloria est tribus personis persol-

uenda? Vno fortasse, aut die, aut mense? Certè nō: Sed PER OMNIA SAECVLA SAECVLORVM. *per omnes mundi ætates. Circunstans uerò fidelium turba respondet* AMEN. *nimirum, uerū est, quod per ipsum Iesum Christum & cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria per infinitā sæculorū sæcula,* OREMVS PRAECEPTIS SALVTARIBVS MONITI, ET DIVINA INSTITVTIONE FORMATI AVDEMVS DICERE, *Consecratione oblatorum habita progredimur ad eorum communionē, ad quam, ut ritè præparemus, hortatur alta uoce omnes ad orationem dicens:* OREMVS, *non quidem ex animi superbia, sed quia adhoc salutaribus sacrarū scripturarum præceptis moniti sumus. Oportet (inquit sermo Euangelicus) semper orare, & non deficere.* Luc. c. 18. a *Nec omnes ex nostra temeraria præsumptione, sed diuina institutione formati audemus dicere id ipsum, quod Christus nos docuit. Audemus, inquam, quoniam ipse hunc ausum orandi nobis præbuit, quum nos in hunc modum orare præcepit:* Matth. c. 6. b Luc. ca. 11. a
PATER NOSTER.

ORATIONIS DOMINICAE *breuißima expoſitio.*

Cap. 20.

ORATIONIS *Dominicæ, quæ ab expoſitoribus diuiditur in exordium, & petitionem, excellentia ſuper cæteras orationes in tribus perſpicitur.* Orationis Dominicæ excellētia in tribus perſpicitur. *Primò in eius dignitate: Nam quæ poteſt eſſe dignior, ac nobilior oratio, quàm quæ à Chriſto nobis data eſt; à quo cunctà nobilitate, ac perfectione aliqua inſignita procedunt? ſecundò in eius breuitate, ſiquidem Chriſtus inſtituens compēdioſa ſuccincte reſerauit. Tertiò in fæcunditate, & ſententiarum grauitate. Septem enim petitiones continet, quibus certe uniuerſa compræhenduntur, quæ pro nobis poſſumus à Domino licite poſtulare. Sed iam ad huius orationis aggrediamur exordium.*

Cur à principio Dominicæ orationis poſita ſit illa uox, Pater. *Vt euangelicæ legis doctrinam amoris, ac libertatis eſſe legem Ieſus Chriſtus indicaret, utq́ maior nobis præſtaretur orandi fiducia, & confidentia impetrandi, quod petimus, in ipſa fronte orationis poni-*

tur dulcißima hæc uox: PATER. At cuius pater? num mei, uel tui potius? Nemo, inquit Augustinus, dicat pater meus; nam id soli Christo competit, qui est filius per naturam; sed Pater noster. Itaque utriusque & tui, & mei. Ex quo sequitur nos adinuicem fratres esse in terris, quando unius, eiusdemq; Patris filij simus. Quare hoc ipso ad impendendum adinuicem fraternum amorem, & obsequium tenemur. Est enim fratris fratri adiumentum suppeditare. Cæterum quot modis in scripturis sanctis Pater noster nominetur sicco (ut aiunt) pede minimè prætereundum est. Plane Pater noster dicitur creatione primum; quo in sensu unus ex Prophetis loquutus est, quum dixit: Nunquid non pater unus omnium nostrum? nunquid non Deus unus creauit nos? Deinde redemptione, ut uerba illa testantur, quum in Isaia in hunc modum scripta inueniuntur: Tu autem Pater noster, & redemptor noster à sæculo nomen tuum. Præterea sacramentali regeneratione. Quotquot enim, ait Ioannes, receperunt eum, scilicet, per sacramentorum fidem, dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in

Pater quot modis in sacris scripturis accipiatur.

Malac.c.2.b

Isa.c.63. d

Ioan.ca.1.b

nomine eius. Item adoptione per gratiam: quod ostendit D. Paulus in eo loco, ubi haec scripta reliquit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater. Iis igitur modis omnibus Dominus, ac magister noster Iesus Christus instituit hanc orationem sub initio paterno dulcescere nomine, ut nos eius filios imitatione, & opere esse profiteremur. Contrà in lege ueteri, quia seruitutis, & timoris lex erat, omnium orationes ad Deum dirigebantur, tanquã seruorum ad Dominum. Hinc in Exodo, & Leuitico saepius illud inuenies repetitum: Ego Dominus uester, Ego Dominus. At in nostra Euangelica lege ubiq; amorem, ubiq; libertatem dulcius omnia, resonantem inuenies. Id quod planè in praesenti loco facilè est uidere, quum dicitur: PATER NOSTER, QVI ES IN CAELIS. Sanè quamuis Deus sit ubiq;, & in caelo sursum, & in terra deorsum, frequenter tamen in scripturis, & praesertim hoc in loco in corporibus, & globis esse dicitur propter excellentiora, & mirabiliora Dei opera in ipsis clarius relucentia. In caelorum enim magnitudine, ac semper super eisdẽ

Rom.ca.8.c

Exod.c.20.a Leui.c.18.a

Cur Deus in caelis esse perhibetur.

polis circuitione, quam Græci Peripatetici stationem appellant, Dei potentia ostenditur, sapientia in ipsorum pulchritudine, bonitas tandem in communicatione, & distributione uirtutis ipsorum in hæc inferiora. Et quoniam magnitudo dilectionis, & sublimitatis mansionis ad Dei spectant exaltationem, & laudem hæc pauca, Pater noster, qui es in cælis, interpratum multi exordium huius orationis continere autumarunt. Reliquum est, ut ad petitiones deueniamus. In oratione Dominica septē exprimuntur petitiones, quarum prima spectat ad Deum; sex aliæ ad seipsum, & ad proximum. Cum enim in præsenti oratione preces ad Deum dirigamus, ut filij ad patrem, bonus filius ante omnia petit ea, quæ spectant ad honorem patris, idcircò primò petimus: SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, honoretur, & glorificetur. Sed cur petimus, ut nomen Patris nostri glorificetur; num fortasse quia nomen ipsum Dei sanctitatem aduentitiam admittat? Non equidem in hunc modum: Verùm SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, hoc est, enixè petimus ò Domine, ut nomen tuum apud alios sanctum esse prædicetur, & declaretur, quo notitia, &

Alex. Them. simplic. & Ioan. Grammaticus in 8. phy. per totum.

Septem Dominicę orationis petitiones.

Quo modo nomen Dei sanctifica-tur.

honor nominis tui ad omnes tum Iudæos, tum infideles amplificetur, & extendatur. Hoc enim modo Deus sanctificatur à creatura, ut testatur Ioannes

Ioan.ca.3.a his uerbis. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filij Dei nominemur, & simus; nos affectu pio animi, ore, opere, gestu sanctissimum eius nomen honoremus, ipsum semper animo infixum meditantes ore reuerenter, & cum tremore nominantes, atque cum illud audimus ab alijs nominari inclinatione, genuflexione, aut alio exteriore signo decenter honorem illi sacratissimo nomini exhibemus.

ADVENIAT REGNVM TVVM, Per regnum, siue locus æternæ beatitudinis, siue ipsa beatitudo intelligatur in eundẽ fermè sensum redibit. Neutrũ enim sine altero non habebitur unquam. Hanc igitur beatitudinem nobis aduenire petimus, quoniam illic totius desiderij est satietas: satiabor, inquit Pro

Psal. c.16.d pheta, cum apparuerit gloria tua.

FIAT VOLVNTAS TVA, Rectè post regni cælestis petitionem continuò additur postulatio diuinæ uoluntatis perficiendæ, quoniam hæc medium est,

Matt.ca.7.c & uia ad regnum cælorum perueniendi. Qui enim

facit uoluntatem Patris mei ipse intrabit in regnum cælorum: frustra enim finis expetitur, si minus exquirantur media ad finem illum ducentia. Fiat ergo uoluntas tua, hoc est, fiat, quòd sicut in cælo, & spiritibus Angelicis, ac sanctis mentibus uoluntas tua integrè perficitur, sic & in nobis hanc adhuc uitam agentibus eadem perficiatur, ut amemus, quæ commendas, detestemur, quæ odis, tibiq; in omnibus obedientiam, ut ueri filij, præstemus.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE, Vt autem ad omne opus bonum paratiores simus, tuaque in nobis dum præsentem uitam ducimus, compleatur uoluntas, ad te supplices confugimus petentes panem nostrum quotidiannm dari nobis hodie, ne egestate compulsi furemur, & periuremus nomen tuum. Id certè facilè præstare potes: Tui enim sunt cæli, & tua est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Hoc item tuam decet paternam benignitatem; qui etiam das iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus

Prouerb. cap.30. b.

Psal. 88. b

Psal.146.b
Matth.c.6. d

Luc. c.12.d *te; qui pascis uolatilia cæli, quæ neque nent, neque metunt, neque congregant in horrea, & ne unum quidem in obliuione est apud te; qui tandē das escam omni carni: Nunquid ergo nos ad imaginem, & similitudinem tuam factos, & quos constituisti super opera manuum tuarum destitues necessarij alimenti præsidio? Num deseres sine uestitus, & domicilij adminiculo? Nunquam hoc certè sinet tua immensa in nos beneficentia. Itaque* DA NOBIS, *nō uendi, aut mutuari à te panem exposcimus, sed, ut filij tui, petimus dari nobis. Sed quid petimus, ut des nobis? carnes? pisces? & similia id genus? Non utique Domine. Sed da nobis panem, nēpe cibum, & potum, uestitum, & domicilium. Quid enim aliud hoc loco nomine panis debet intelligi, quàm uictus necessarius ad humanæ uitæ sustentationem, ut habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus?* PANEM NOSTRVM *Panis noster dicitur quo ad usum, & utilitatem, sed Dei est ut authoris, atque datoris. Petimus igitur illum panem* QVOTIDIANVM, *hoc est, quotidie, quandiu hic sumus dari nobis* HODIE, *non die crastino, quia ipse præcipisti: Nolite soliciti esse in crastinum.*

Qui bruta animalia beneficijs prosequitur hominis forsan deseret?

Psal. 135. d
Gen cap.1.d
Psal. 8. b

Panis nomine quid intelligatur.

1.Tim.c.6.b

Matth. c.6.c

Cæterum

Cæterum non modo panem corpori nostro necessarium hac petitione ab eo flagitamus, sed & panem uiuum, qui de cælo descendit, & dat uitam mundo, exposcimus. Quid enim prodest corpus suo fouere cibo, si anima, quæ plus est, quàm corpus, relinquatur famelica, & macie confecta? Hunc igitur panem uitæ, hunc panem Angelorum non mittendum canibus, hunc, inquã, panem quotidianum, idest, æternum, & incorruptibilem da nobis hodie, hoc, scilicet, die præsentis uitæ.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. *Sanè lex Euangelica, quæ fraterna charitate nos omnes præcipit esse deuinctos, sanxit, ut ad diuinæ mãsuetudinis, & benignitatis imitationem alijs dimittamus, si uolumus ipsi à* DEO *remißionem peccatorum consequi. Itaq;* DIMITTE NOBIS DEBITA, *quæ nos separant à summo bono, & ab æterna gloria per damnationem perpetuam. Quæ debita dicuntur* NOSTRA, *quoniam neque authore Deo, neque adiutore sunt perpetrata, sed ex nobis ipsis.* SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS; *In eum quippe modum à te Do-*

Vis ut Deus tibi dimittat, & tu alijs dimitte.

CEM SALUTIS PERPETUAE, Rectè calix est salutis perpetuæ, nam eius haustu salus perpetua datur hominibus.

SUPRA QUAE PROPITIO, AC SERENO VULTU RESPICERE DIGNERIS, ET ACCEPTA HABERE, SICUTI ACCEPTA HABERE DIGNATUS ES MUNERA PUERI TUI IUSTI ABEL, ET SACRIFICIUM PATRIARCHAE NOSTRI ABRAHAE, ET QUOD TIBI OBTULIT SUMMUS SACERDOS TUUS MELCHISEDECH SANCTUM SACRIFICIUM, IMMACULATAM HOSTIAM, Prosequitur Sacerdos exposcens quæ offeruntur, grata, & accepta haberi à Deo Patre in hunc modum, supra quæ, scilicet, dona, & data respicere digneris. Sed quomodo? iratus, & ulciscens? Minimè quidē hoc abs te petimus Domine, sed digneris respicere propitio, ac sereno uultu, qui tuam in nos mansuetudinem declaret. Quæsumus quoq; clementissimè Pater hæc ipsa, quæ offerimus accepta, & grata habere, sicuti accepta habere dignatus es hæc tria, nempe munera Abel, quæ obtulit Domino de primogenitis, & adipibus gregis sui, ad quæ Dominus respexisse dicitur. PUERI TUI

Gen. cap. 4. a

Abel, puer dicitur ob innocentiam, & uitæ puritatem; non autem ob ætatem, uel ignorantiam eorũ, quæ sciri debent, qualem improbat Apostolus, cum dicit: Nolite pueri effici sensu, & intellectu. Iustus quoque nominatur propter elogium illi adscriptum, quum Dominus ita diceret: Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est à sanguine Abel iusti. Quæsumus item, ut quæ offerimus, sic grata habere digneris, sicut gratum accepisti sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, qui secundum præceptum Domini obtulit filium suum primogenitum Isaac. NOSTRI, *Dicitur Patriarcha noster, quia non tantùm Israeliticæ plebis per carnem, quàm totius populi Christiani per fidem Pater est, Eodem quoq; modo præcamur, ut quæ obtulimus ita digneris accipere, sicuti gratum accepisti sacrificium, quod obtulit Melchisedech, qui protulit panẽ, & uinum, gratias agens Deo de uictoria, quam Abrahæ contulerat de cæde quatuor regum. Age igitur Pater, & hac parte succurre nobis, & effice nos bonos, & dignos, quales ob innocentiam, obedientiam, & sanctimoniam tibi dilectissimi, atque gratißimi fuerunt Abel, Abraham,*

Abel cur puer nominatur: & iustus.

1.Cor.c.14.d

Matt. c.23.d

Gene.c.22.b

Gen.ca.14.d

& Melchisedech. Tales si nos feceris, indubiè omnem benedictionem, & copiosam cælestium charismatum gratiā ex hoc plenissimo fonte hauriemus. Soli autem innitentes humilitati, per quam nihil de nobis præsumimus, sed tantummodo de tua misericordia, SUPPLICES TE ROGAMUS OMNIPOTENS DEUS, UT IUBEAS HAEC, corpus, scilicet, & sanguinem filij tui in altari oblata, & præsentia PERFERRI, non secundum loci translationem, sed secundum gratam acceptationem perferri, inquam PER MANUS SANCTI ANGELI, idest, per ministerium sanctorum Angelorum IN SUBLIME ALTARE TUUM, nempe in cælum, ubi sedes tua est, & thronus. Hic singulare nomen sancti Angeli pro plurali positum esse censent grauissimi authores, quos sequi uoluimus. Sic uerò supplices petimus hanc oblationem perferri in conspectu paternæ maiestatis tuæ, UT QUOTQUOT, nos Sacerdotes, et plebs tua sancta ex hac altaris participatione, communioneq; sacrificij SACROSANCTUM FILII TUI CORPUS, ET SANGUINEM SUMPSERIMUS, aut secundum Sacramenti realem sumptionem, ut celebrantes, aut secundum spiritualem perceptionē solū,

ut populus circunstās REPLEAMVR OMNI BENEDICTIONE CAELESTI, ET GRATIA, repleamur inquam, largitate cælestium charismatum, donorū, & uirtutum. At uerò id non nostris meritis petimus consequi, sed PER EVNDEM CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, quem semper pro sua reuerentia audit Pater benignißimus.

PRO MORTVORVM SVPPLIcatione, commemorationeq́ facienda. Cap. 19.

CAETERVM quoniam sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, eaq́ nulla efficatior dabitur unquā, quàm quæ sacrificio altaris est, coniuncta, non solùm petimus ò Domine, ut nos uiui cælesti benedictione, & gratia repleamur, sed sanctorū Patrum decreta, & uestigia insequentes quæsumus: MEMENTO ETIAM FAMVLORVM, FAMVLARVMQVE TVARVM, QVI NOS PRAECESSERVNT, nam firmiter credimus hoc nostrum sacri- 2. Machab. cap. 12. g

FICIUM non solum prodesse uiuis, sed & defunctis ad relaxationem. Cæterum non pro omnibus defunctis exoramus, pro ijs tantũ, QUI NOS PRAECESSERUNT CUM SIGNO FIDEI. De ijs enim solùm commemoratio est habenda, qui discesserunt ante nos sacramentis Ecclesiasticis fideliter, reuerenterq; susceptis QUI ETIAM DORMIUNT IN SOMNO PACIS, & qui in pace cõscientiæ mortui sunt sine peccatis mortalibus, & Dei offensa: His etenim duntaxat prosunt orationes uiuentium. Literæ illæ maiusculæ. N. & N. insinuant sigillatim nomina eorum, pro quibus tunc specialiter Missam celebrat. IPSIS, itaque cùm priuatim nominatis, tum omnibus IN CHRISTO, hoc est, in fide, & confeßione Christi QUIESCENTIBUS, defunctis tria à Domino indulgeri, concediq; Sacerdos imprecatur, unum quidẽ continet LOCUM REFRIGERII à pœna, scilicet, quæ eis intelligetur pro peccatis in præsenti uita commißis, necdum plenè quantum ad satisfactionem remißis; Alterum, ET LOCUM LUCIS PERPETUAE, in quo non sit obscuritas tenebrarum; Tertium amplectitur LOCUM PACIS, in quo nihil est malè afficiens, aut contristans

Pro quibus defũctis exoramus.

habitantem. Cæterùm locus refrigerij, lucis, & pa cis quis alius esse potest, nisi illa superna ciuitas Hye rusalem, fœlicissimaq́ sanctorum habitatio? At ue rò non solùm precamur hunc locū defunctis; Verū & NOBIS QVOQ. PECCATORIBVS *famulis tuis.* Lucis, & pacis locus quis.

Peccatores Ecclesia pronunciat, ut Dei beneuolentiam captet. Nam nihil æquè diuinā maiestatem inflectit ad impendendam hominibus misericordiā, quàm humilis peccatorum recognitio. Respexit enim Deus (inquit Propheta) in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Precamur igitur ò Domine, ut pro tua benignitate, & gratia; (nam ex nobis non sumus tanto munere digni) donare digneris nobis peccatoribus famulis tuis sperantibus non in nostra iustitia, aut bonis operibus tantùm, sed DE MVLTITVDINE MISERATIONVM TVARVM, *hoc est, in multas miserationes propter uarios, & multiformes diuinæ misericordiæ effectus nobis exhibitos, donare, inquam, digneris* PARTEM ALIQVAM, ET SOCIETATEM, *idest participationē beatitudinis* CVM SANCTIS TVIS APOSTOLIS, ET MARTYRIBVS, CVM IOANNE & *reliquis, quos sigillatim nominat, & tādem cum* Psal. 101. b

OMNIBVS SANCTIS, quorum ſicut ante conſecrationem ſuffragia poſtulabamus, ita hoc in loco obnixè quæſumus, ut nos demum admittas intra eorum conſortium, non tanquam æſtimator meriti, quum tibi debeamus omnia, ſed ſicuti ueniæ largitor. Idipſum autem petimus, PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, mediatorem Dei, & hominum. PER QVEM ò Domine Pater omnipotens HAEC OMNIA, panis, ſcilicet, uiniq́ ſubſtantiam, quorum ſpecies præſentes continent uerum Chriſti corpus, & ſanguinem, SEMPER BONA CREAS, per naturæ conſtitutionem: SANCTIFICAS per uerbum, & orationem, VIVIFICAS per uitalē conuerſionem, BENEDICIS per gratiæ exuperationē, ET PRAESTAS NOBIS, per liberaliſſimam largitionē. Nec minus, PER IPSVM ſcilicet Filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ut principium rerum productiuum, ET CVM IPSO, ut medio omnia moderante, ET IN IPSO, ut fine cuncta conſumante, EST TIBI DEO PATRI OMNIPOTENTI IN VNITATE SPIRITVS SANCTI OMNIS HONOR, ET GLORIA. At quoto tempore huiuſmodi honor, & gloria eſt tribus perſonis perſol-

uenda? Vno fortasse, aut die, aut mense? Certè nō: Sed PER OMNIA SAECVLA SAECVLORVM. *per omnes mundi ætates. Circunstans uerò fidelium turba respondet* AMEN. *nimirum, uerū est, quod per ipsum Iesum Christum & cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria per infinita seculorū secula,* OREMVS PRAECEPTIS SALVTARIBVS MONITI, ET DIVINA INSTITVTIONE FORMATI AVDEMVS DICERE, *Consecratione oblatorum habita progredimur ad eorum communionē, ad quam, ut ritè præparemus, hortatur alta uoce omnes ad orationem dicens:* OREMVS, *non quidem ex animi superbia, sed quia adhoc salutaribus sacrarū scripturarum præceptis moniti sumus. Oportet (inquit sermo Euangelicus) semper orare, & non deficere.* Luc. c. 18. a *Nec omnes ex nostra temeraria præsumptione, sed diuina institutione formati audemus dicere id ipsum, quod Christus nos docuit. Audemus, inquam, quoniam ipse hunc ausum orandi nobis præbuit, quum nos in hunc modum orare præcepit:* Matth. c. 6. b Luc. ca. 11. A PATER NOSTER.

ORATIONIS DOMINICAE breuissima expositio.

Cap. 20.

ORATIONIS Dominicæ, quæ ab expositoribus diuiditur in exordium, & petitionem, excellentia super cæteras orationes in tribus perspicitur. Primò in eius dignitate: Nam quæ potest esse dignior, ac nobilior oratio, quàm quæ à Christo nobis data est; à quo cuncta nobilitate, ac perfectione aliqua insignita procedunt? secundò in eius breuitate, siquidem Christus instituens compẽdiosa succinctè reserauit. Tertiò in fœcunditate, & sententiarum grauitate. Septem enim petitiones continet, quibus certè uniuersa compræhenduntur, quæ pro nobis possumus à Domino licitè postulare. Sed iam ad huius orationis aggrediamur exordium.

Orationis Dominicæ excellẽtia in tribus perspicitur.

Vt euangelicæ legis doctrinam amoris, ac libertatis esse legem Iesus Christus indicaret, utq; maior nobis præstaretur orandi fiducia, & confidentia impetrandi, quod petimus, in ipsa fronte orationis poni-

Cur à principio Dominicæ orationis posita sit illa uox, Pater.

tur dulcißima hæc uox: PATER. At cuius pater? num mei, uel tui potius? Nemo, inquit Augustinus, dicat pater meus; nam id soli Christo competit, qui est filius per naturam; sed Pater noster. Itaque utriusque & tui, & mei. Ex quo sequitur nos adinuicem fratres esse in terris, quando unius, eiusdemq; Patris filij simus. Quare hoc ipso ad impendendum adinuicem fraternum amorem, & obsequium tenemur. Est enim fratris fratri adiumentum suppeditare. Cæterum quot modis in scripturis sanctis Pater noster nominetur sicco (ut aiunt) pede minime prætereundum est. Plane Pater noster dicitur creatione primum; quo in sensu unus ex Prophetis loquutus est, quum dixit: Nunquid non pater unus omnium nostrum? nunquid non Deus unus creauit nos? Deinde redemptione, ut uerba illa testantur, quum in Isaia in hunc modum scripta inueniuntur: Tu autem Pater noster, & redemptor noster à sæculo nomen tuum. Præterea sacramentali regeneratione. Quotquot enim, ait Ioannes, receperunt eum, scilicet, per sacramentorum fidem, dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in

Pater quot modis in sacris scripturis accipiatur.

Malac.c.2.b

Isa.c.63. d

Ioan.ca.1.b

nomine eius: Item adoptione per gratiam: quod ostendit D. Paulus in eo loco, ubi hæc scripta reli-

Rom.ca.8.c quit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater. Iis igitur modis omnibus Dominus, ac magister noster Iesus Christus instituit hanc orationem sub initio paterno dulcescere nomine, ut nos eius filios imitatione, & opere esse profiteremur. Contrà in lege ueteri, quia seruitutis, & timoris lex erat, omnium orationes ad Deum dirigebantur, tanquã seruorum ad Dominum. Hinc in Exodo, & Leuitico sæ-

Exod.c.20.a Leui. c.18.a pius illud inuenies repetitum: Ego Dominus uester; Ego Dominus. At in nostra Euangelica lege ubiq; amorem, ubiq; libertatem dulcius omnia, resonantem inuenies. Id quod planè in præsenti loco facilè est uidere, quum dicitur: PATER NOSTER, QVI

Cur Deus in cælis esse p-hibetur. ES IN CAELIS. Sanè quamuis Deus sit ubiq;, & in cælo sursum, & in terra deorsum, frequenter tamen in scripturis, & præsertim hoc in loco in corporibus, & globis esse dicitur propter excellentiora, & mirabiliora Dei opera in ipsis clarius relucentia. In cælorum enim magnitudine, ac semper super eisdẽ

polis circuitione, quam Græci Peripatetici stationem appellant, Dei potentia ostenditur, sapientia in ipsorum pulchritudine, bonitas tandem in communicatione, & distributione uirtutis ipsorum in hæc inferiora. Et quoniam magnitudo dilectionis, & sublimitatis mansionis ad Dei spectant exaltationem, & laudem hæc pauca, Pater noster, qui es in cælis, interpratum multi exordium huius orationis continere autumarunt. Reliquum est, ut ad petitiones deueniamus. In oratione Dominica septẽ exprimuntur petitiones, quarum prima spectat ad Deum; sex aliæ ad seipsum, & ad proximum. Cum enim in præsenti oratione preces ad Deum dirigamus, ut filij ad patrem, bonus filius ante omnia petit ea, quæ spectant ad honorem patris, idcirco primò petimus: SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, honoretur, & glorificetur. Sed cur petimus, ut nomen Patris nostri glorificetur; num fortasse quia nomen ipsum Dei sanctitatem aduentitiam admittat? Non equidem in hunc modum: Verùm SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, hoc est, enixè petimus ò Domine, ut nomen tuum apud alios sanctum esse prædicetur, & declaretur, quo notitia, &

Alex. Them. simplic. & Ioan. Grammaticus in 8. phy. per totum.

Septem Dominicę orationis petitiones.

Quo modo nomen Dei sanctificatur.

honor nominis tui ad omnes tum Iudæos, tum infideles amplificetur, & extendatur. Hoc enim modo Deus sanctificatur à creatura, ut testatur Ioannes
Ioan.ca.3.a *his uerbis. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filij Dei nominemur, & simus; nos affectu pio animi, ore, opere, gestu sanctißimum eius nomen honoremus, ipsum semper animo infixum meditantes ore reuerenter, & cum tremore nominantes, atque cum illud audimus ab alijs nominari inclinatione, genuflexione, aut alio exteriore signo decenter honorem illi sacratißimo nomini exhibemus.*

ADVENIAT REGNUM TUUM, Per regnum, siue locus æternæ beatitudinis, siue ipsa beatitudo intelligatur in eundē fermè sensum redibit. Neutrū enim sine altero non habebitur unquam. Hanc igitur beatitudinem nobis aduenire petimus, quoniam illic totius desiderij est satietas: satiabor, inquit Pro
Psal. c.16.d *pheta, cum apparuerit gloria tua.*

FIAT VOLUNTAS TUA, Rectè post regni cælestis petitionem continuò additur postulatio diuinæ uoluntatis perficiendæ, quoniam hæc medium est,
Matt.ca.7.c *& uia ad regnum cælorum perueniendi. Qui enim*

facit uoluntatem Patris mei ipse intrabit in regnum cælorum: frustra enim finis expetitur, si minus exquirantur media ad finem illum ducentia. Fiat ergo uoluntas tua, hoc est, fiat, quòd sicut in cælo, & spiritibus Angelicis, ac sanctis mentibus uoluntas tua integrè perficitur, sic & in nobis hanc adhuc uitam agentibus eadem perficiatur, ut amemus, quæ commendas, detestemur, quæ odis, tibiq́ in omnibus obedientiam, ut ueri filij, præstemus.

PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE, Ut autem ad omne opus bonum paratiores simus, tuaque in nobis dum præsentem uitam ducimus, compleatur uoluntas, ad te supplices confugimus petentes panem nostrum quotidiannm dari nobis hodie, ne egestate compulsi furemur, & periuremus nomen tuum. Id certè facilè præstare potes: Tui enim sunt cæli, & tua est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Hoc item tuam decet paternam benignitatem; qui etiam das iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus

Prouerb. cap. 30. b.
Psal. 88. b
Psal. 146. b
Matth. c. 6. d

Luc. c.12.d te; qui pascis uolatilia cæli, quæ neque nent, neque metunt, neque congregant in horrea, & ne unum quidem in obliuione est apud te; qui tandē das escam omni carni: Nunquid ergo nos ad imaginem, & similitudinem tuam factos, & quos constituisti super opera manuum tuarum destitues necessarij alimenti præsidio? Num deseres sine uestitus, & domicilij adminiculo? Nunquam hoc certè sinet tua immensa in nos beneficentia. Itaque DA NOBIS, nō uendi, aut mutuari à te panem exposcimus, sed, ut filij tui, petimus dari nobis. Sed quid petimus, ut des nobis? carnes? pisces? & similia id genus? Non utique Domine. Sed da nobis panem, nēpe cibum, & potum, uestitum, & domicilium. Quid enim aliud hoc loco nomine panis debet intelligi, quàm uictus necessarius ad humanæ uitæ sustentationem, ut habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus? PANEM NOSTRUM Panis noster dicitur quo ad usum, & utilitatem, sed Dei est ut authoris, atque datoris. Petimus igitur illum panem QUOTIDIANUM, hoc est, quotidie, quandiu hic sumus dari nobis HODIE, non die crastino, quia ipse præcipisti: Nolite soliciti esse in crastinum. Cæterum

Qui bruta animalia beneficijs prosequitur hominis fortasse deseret?

Psal. 135. d
Gen cap.1.d
Psal. 8. b

Panis nomine quid intelligatur.

1.Tim.c.6.b

Matth. c.6.c

Cæterum non modo panem corpori nostro necessarium hac petitione ab eo flagitamus, sed & panem uiuum, qui de cælo descendit, & dat uitam mundo, exposcimus. Quid enim prodest corpus suo fouere cibo, si anima, quæ plus est, quàm corpus, relinquatur famelica, & macie confecta? Hunc igitur panem uitæ, hunc panem Angelorum non mittendum canibus, hunc, inquã, panem quotidianum, idest, æternum, & incorruptibilem da nobis hodie, hoc, scilicet, die præsentis uitæ.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS. Sanè lex Euangelica, quæ fraterna charitate nos omnes præcipit esse deuinctos, sanxit, ut ad diuinæ mãsuetudinis, & benignitatis imitationem alijs dimittamus, si uolumus ipsi à Deo remißionem peccatorum consequi. Itaq; DIMITTE NOBIS DEBITA, quæ nos separant à summo bono, & ab æterna gloria per damnationem perpetuam. Quæ debita dicuntur NOSTRA, quoniam neque authore Deo, neque adiutore sunt perpetrata, sed ex nobis ipsis. SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS; In eum quippe modum à te Do-

Vis ut Deus tibi dimittat, & tu alijs dimitte.

mine petimus, ut dimittas nobis debita nostra, quemadmodum, & nos ijs, qui aut uerbo, aut opere nos offendunt ex corde dimittimus: cum exinde nec odium, nec indignationem animi in eos concipimus, neque uindictam, aut ultionem de illis expetimus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM. Quoniam parum, aut nihil est à præteritis, & iam commissis peccatis absolui, nisi etiam à futuris præseruemur, subterfugientes occasiones, quæ nos inducunt in ruinam, & lapsum, quales sunt tentationes Dæmonum, mundi, & carnis (suggerit enim caro mollia, mundus inania, Diabolus mortifera) hinc te benignissime pater oramus, ut ne nos inducas in

Iac. cap. 1. *tentationem. At cum Deus neminem tentet, qua ratione fiet, ut ipse id agat, quò in tentationem inducamur? Num fortasse Deus erit malorum author, & causa? Absit, ut qui summè bonus est, & faciens omnia ualde bona, sit malorum causa. At non hoc, sed illud in præsenti loco petimus, ne sinat nos*

Quo in sensu debet accipi, ne inducas. *Deus induci in tentationem, neue permittat pertrahi in consensum mali, aut ab eo uinci. Seruator enim noster hoc in loco eo loquendi genere utitur in*

ſacris literis uſitatiſsimo, quo Deus illa dicitur agere, quæ fieri permittit, quemadmodum in eo loco Exodi legitur: Et indurauit cor Pharaonis, ideſt, permiſit indurari.

Quæ ſanè interpretandi ratio etiam in præſenti loco minimè omitti debet, quum dicitur: Et ne nos inducas in tentationem, hoc eſt, non ſinas induci nos in tentationem. Cum enim plura bona hactenus fuerint à nobis expoſtulata, hoc etiam aliud à te benigniſsime Pater expoſcimus, ut ne permittas nos in tentationem aliquam induci, quin potius diuino tui auxilio adiuti contra omnes Dæmonis, carnis, & mundi falſas ſuggeſtiones ualentiores perſiſtamus. Petimus itaque Dei adiutorium hic ad tentationem impellendam, & ſuperandam.

SED LIBERA NOS A MALO. *Quemadmodum per præcedentem petitionem poſtulauimus nos eripi à malo culpæ imminentis, aut inſtantis, ita in hac poſtrema petitione expoſtulamus, nos liberari à malo præſentis uitæ; quoniam mille malorum generibus eſt referta: Nunc enim nos morbus affligit, & infirmitas, nunc orbitas, nunc*

Præſentis uitæ uaria, multipliciaque tormentorũ genera.

bonorum amißio; nunc calumniam patimur; nunc in carceres, & uincula insontes conijcimur. Quæ omnia plerunque imbecillum animum protrahunt ad culpam; ut morbus ad impatientiam; egestas ad furta, & latrocinia; aduersitas ad murmuratione͂ in Deum. Ne igitur occasione horum perpellamur ad aliquam turpitudinem, oramus te Pater clementißime, ut his nos malis eripias, non quidem om
2.Cor.c.12.c ninoe a sustollendo (nam uirtus in infirmitate perficitur) sed ita ea mitigando, & moderando, ut perferre illa ualeamus. Quibus omnibus, ut in nobis perficiantur, additur AMEN. tantùm significans, quod fiat. Et hæc pro breui huius Dominicæ orationis elucidatione dicta sufficiant. Aggrediamur & reliqua.

AD RELIQVAS PERBREVEIS orationes facilis progressus.

Cap. 21.

LIBERA NOS QVAESVMVS DOMINE AB OMNIBVS MALIS PRAETERITIS, PRAESENTIBVS, ET FVTVRIS, ET INTERCEDENTE

BEATA, ET GLORIOSA SEMPER VIRGINE DEI GENITRICE MARIA, ET BEATIS APOSTOLIS TVIS PETRO, ET PAVLO, ATQVE ANDREA, ET OMNIBVS SANCTIS, DA PROPITIVS PACEM IN DIEBVS NOSTRIS, VT OPE MISERICORDIAE TVAE ADIVTI, ET A PECCATIS SIMVS SEMPER LIBERI, ET AB OMNI PERTVRBATIONE SECVRI, *In postrema Dominicæ orationis petitione à malis liberari petijmus, à malis equidem præteritis, quibus anteacto tempore Deum offendimus, præsentibus, quæ infirmos animos plerunque à rectitudine deijciunt, & futuris insidijs, scilicet, & laqueis tentationum. Sed quibus intercedentibus? In primis beata & gloriosa, semperq; Virgine Dei genitrice Maria, quæ benignissima humani generis aduocata pro nobis assiduè ad Deum preces effundit, deinde beatis Apostolis tuis Petro Apostolorum Principe, & Paulo, qui uas electionis, & gentium prædicator extitit, atq; Andrea omnium primò ad agnitionem Christi uocato, & omnibus sanctis, idest, cũ reliquis omnibus Apostolis, martyribus, confessoribus, ac uirginibus. Horum autem trium, qui propter singularem, qua præ-*

Sanctorum intercesßio.

Ioan. ca. 1.

diti sunt, excellentiam potius, quàm cæteri hic nominatim tanguntur, & reliquorum omnium sanctorum suffragante patrocinio, Domine, da propitius pacem in diebus nostris, per quam tibi reddamur infensi, ut ope tuæ misericordiæ adiuti, hoc est, ut adiutrice tui misericordia, & benignitate, & â peccato, quod hanc conscientiam perturbat, semper simus liberi, & ab omni perturbatione, quæ peccandi materiam præstat, simus securi, more suo concludens: per eundem Christum Dominum nostrum. Qua oratione sic absoluta, hostiam in tres frangens particulas tres designat Ecclesiæ partes, triumphantis in cælo, militantis in terra, & patientis in purgatorio, quæ omnes ex hoc sanctissimo sacrificio suos sortiuntur effectus; Nam triumphanti in honorem cedit tantum mynisterium; patienti in relaxationem, & militanti ad salutem, Tertiam uerò hostiæ partem manu tenens facit super ore calicis tres cruces dicens: PAX, *non Dæmonis, non mundi, non carnis, sed* PAX DOMINI SIT SEMPER VOBISCUM: *populo, ut sui moris est, respondente,* ET CUM SPIRITU TUO, *sit, scilicet, ea pax, quam nobis annunciasti. Pacificè enim nobis salu*

Tres particulæ hostiæ quid indicent.

tantibus uicaria rependenda est salus. Et statim particulã illã, quam manu tenet calici immittit his uerbis: HAEC COMMIXTIO, ET CONSECRATIO, *sanè quum hic commixtionẽ, & consecrationẽ fieri dicitur, non rerum contentarũ ueri. s. corporis, & sanguinis Christi fieri intelligas, quippe cũ hoc factũ fuerit, dum uerba sacramentalia proferrebantur; sed ipsarum specierum, atq; accidentiũ panis, & uini, quæ post consecrationem superstant, cõmixtionem adinuicem fieri intelligendum est; quandoquidem Sacerdote calici immittente tertiã hostiæ particulã, species panis cõmiscentur uini speciebus, et ediuersò, quia ad inuicẽ secundum contactum, & per immißionem coniunguntur. Erit itaq; eorum uerborum huiusmodi sensus. Hæc consecratio corporis, & sanguinis, idest specierum corporis, et sanguinis Domini nostri Iesu Christi fiat accipiẽtibus nobis in uitã æternam.* Notatu dignum.

Quã uerò ob causam non positũ sit; hæc cõmixtio, et consecratio specierũ corporis, & sanguinis; sed absolutè, et simpliciter corporis, et sanguinis, ea potest afferri, quòd multa, quæ ad solas species pertinent, usus loquendi attribuit rebus contentis sub speciebus, sicut quũ corpus Christi dicitur uideri, aut tangi, cũ tamẽ Cur loco corporis, & sanguinis positum est specierũ corporis & sanguinis.

ſolæ ſacramenti ſpecies uideantur, aut tangantur.

Cæterum quoniã pax illa Domini, quam enixè petieramus abſq; peccatorum remiſsione obtineri nõ poteſt, ſiquidem peccata inimicitias ponãt inter nos,
Iſa. c. 59. a & Deum, Iſaia ita aſſerente: Iniquitates ueſtræ diuiſerunt inter uos, & Deum ueſtrum, propterea ter profertur ex uerbis ſancti Ioannis Baptiſtæ ea
Ioan. ca. 1. d oratio. AGNVS DEI, QVI TOLLIS PECCATA MVNDI, Vbi prima, & ſecunda prolatione petitur Dei miſericordia ad abluenda peccata per ſubiunctam in utriuſque orationis calce particulam, MISERERE NOBIS, In tertia uerò pronunciatione petimus, ut pacem ipſam Dominus nobis præſtare dignetur. Pro qua quidem pace impetranda ſubiungit Sacerdos ad Chriſtum orationem, in qua primum proponit rationabilem fiduciam, atque confi-
Ioan. c. 14. d dentiam quærendæ pacis à Chriſto, utpote qui in ultima cœna diſcipulis ſuis pacem propoſuerit; deinde de ſe humiliter ſentiens petit, ut Deus non attendat peccata ipſius, quoniam illa magis ſunt impedimento ad pacem impetrandam, quàm aſſequendam: ſed potius reſpiciat fidem Eccleſiæ ſuæ dilectiſsimæ ſponſæ. Demum petit, ut pro ſuæ uoluntatis

Agnus Dei ter repetitur, & cur.

rectissimæ beneplacito Deus ipsam Ecclesiam paci ficare uelit ab infidelibus, & incredulis, ne eam perturbent suis persecutionibus; atque eandem custo diat ab omni malo, & coadunet in uinculo charitatis, ut sub uno pastore sit unum ouile. Oratio autē hæc est. DOMINE IESV CHRISTE, QVI DIXISTI APOSTOLIS TVIS PACEM MEAM DO VOBIS, PACEM MEAM RELINQVO VOBIS, NE RESPICIAS PECCATA MEA, SED FIDEM ECCLESIAE TVAE, EAMQVE SECVNDVM VOLVNTATEM TVAM PACIFICARE, ET COADVNARE DIGNERIS. QVI VIVIS, ET REGNAS. *Hac autem oratione absoluta statim Sacerdos erectus ad unionem, & charitatem designandam deosculatur altare ministro pacem afferens his uerbis.* PAX TECVM, *cui statim de more respondet, & cum spiritu tuo. Congruè uerò pax datur ante communionem, quia iudicium sibi manducat, & bibit, quicunque non prius fratri suo reconciliatus communicare præsumpserit. Christo asserente: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius*

Cur pax ante cõmunionem afferatur.
1.Cor. c.11.f
Matt. ca.5.d

reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Hinc est, quod hoc sacramentum apud Dionisium Areopagitam peculiare nomen habet synaxis, idest cõmunio, quæ nil aliud est, quam pax, unio, concordia, charitas, fraternitas, & amicitia. Huc spectat, quod Eusebius lib. quinto, Historiæ Eccles. cap. xxiiij. recenset, nimirum, Episcopos alijs Episcopis aduenis Eucharistiam solemniter transmisisse, ut significarent se cum illis pacem, & societatem habere, haud dubiè ex Apostolica consuetudine desumptum.

Euſ. lib. 5. Hiſt. Eccl. cap. 24.

Quæ uitia magis huic ſacramento repugnant.

Proinde nulla sunt uitia sacramento huic magis repugnantia, & contraria, quæq; manducantem indigniorem faciant, quàm simultates, dissensiones, lites, inimicitiæ, iræ, & rancores. Quomodo enim tales unus erunt panis, unumq; corpus in tanta cordium, ac animorum diuersitate? Aliorum esto iudicium.

Porrò in Missa, quæ pro defunctis celebratur, tribus illis precatiunculis incipiẽtibus, Agnus Dei, tantummodo requies illis à Deo donari rogatur. Neque enim, ut ipsorum misereatur, aut det illis pacẽ, petimus, quum extra præsentis uitæ statum consti-

ſtant, & iam à laboribus ſuis requieſcant; ſed pro requie à pœnis purgatorij impetranda orat Eccleſia.

DOMINE IESV CHRISTE; Sacerdos iam iam communicaturus intra ſacrum ſtat, & ſaxum, fluctuans medius inter duos affectus deſiderium. ſ. & timorem. Deſiderium quidem habet manducandi, quia Chriſtum audit inuitantem, & pollicentem: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem habet uitam æternam, & ego reſuſcitabo eũ in nouiſſimo die. Rurſus timorem habet, quia Paulum audit ita minantem: Quicunq; manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè reus erit corporis, & ſanguinis. Quid ergo faciet? quo ſe uertet? Certè ad eum, qui omnia facere digna, & munda poteſt. Is eſt Ieſus Chriſtus Dei filius, quem iam ſumpturus precatur hunc in modũ. DOMINE IESV CHRISTE, FILI DEI VIVI, QVI EX VOLVNTATE PATRIS MVNDVM VIVIFICASTI, donãs nobis omnia delicta, LIBERA ME PER HOC SACRVM CORPVS, ET SANGVINEM TVVM, DOmine, inquã, Ieſu chriſte libera me uirtute ſacroſãcti corporis et ſanguinis tui AB OMNIBVS INIQVITATIBVS MEIS, ET VNIVERSIS MALIS, ET FAC ME

Ioan. ca. 6. f

1. Cor. c. 11. f

TVIS SEMPER INHAERERE MANDATIS, *hoc est, & praesta gratiam obediendi mandatis tuis, in quorum integra obseruatione uita, & salus animae posita est, ut ostendunt saluatoris nostri uerba ad eũ*
Matt.19. c *adolescentem in hunc modum dicta; Si uis ad uitam ingredi, serua mandata.* ET A TE NVNQVAM SEPARARI PERMITTAS. *Nunquam certè neque in praesenti quidem saeculo per culpam, neque in futuro per poenam gehennae.*

Subsequitur alia breuis oratio, qua Sacerdos humiliter se indignum profitetur, ut hac humili suae indignitatis confessione dignus tandem à Deo effici mereatur. Oratio autem haec est. PERCEPTIO CORPORIS TVI DOMINE IESV CHRISTE, QVOD EGO INDIGNVS SVMERE PRAESVMO, NON MIHI PROVENIAT AD IVDICIVM, ET CONDEMNATIONEM; SED PRO TVA PIETATE PROSIT MIHI AD TVTAMENTVM MENTIS, ET CORPORIS, ET AD MEDELAM PERCIPIENDAM: QVI VIVIS. *In qua quidem oratione perspicuum est sacerdotem tria petere, primum ut perceptio dignissimi sacramenti non cedat illi in iudicium, & condemnationem; deinde ut illius uir-*

tute tam anima protegatur à consensu, & opere pec catis quàm corpus ab imminentibus malis, & periculis; Postrema petitio est, ut illa perceptio sit contrà uulnera, & morbos: Siquidem in hoc admirabili sacramento contra omnem animi, & corporis infirmitatem efficacissima contineatur medicina; quemadmodũ superiori libro latius disputauimus.

Accipiens demum patenam cum corpore Christi maxima humilitate absoluit alterã perbreuem orationem, similitudinem gerentem eius Prophetæ dicti: Calicem salutaris accipiam, mutando cali- Psal. 115. a
cem salutaris secundum propositam materiam in panem cœlestem: Nam ita uocat eum Dominus dicens: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi: Ioan. ca.6. f
Hunc igitur panem cœlestem, inquit Sacerdos, accipiam ego ægrotus, & infirmus, ut à cunctis morbis ualeam sanari: Hunc panem omne delectamentum in se habentem accipiam ego famelicus, & esuriens, ut non esuriam in æternum: Hunc panem uerum accipiam ego inquietus, & anxius, ut cor meũ stabiliat, ut turbidos sæculi fluctus sedat: Hunc denique panem cœlestem acccipiam claudus, & debilis, ut rectus ambulem in uia Domini. ET NO-

mihi, dicam tamen, quòd seruus inutilis sum: nam quod debui facere, feci. Verùm nec omnia, quæ præcepta sunt mihi, sed uix aliqua compleui; nec ea, quæ debui, feci. Non sum igitur uerè dignus Domine, ut tu intres sub tectum meum, ubi nullus est uirtutum splendor, & ornatus pro tuæ maiestatis mansione: non enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum. Cæterum quia peccatricem illam à contactu pedum tuorum non reiecisti, quin magis multis modis commendatam peccatorum suorum dimißione es consolatus: Quoniam item mulierem illam passam multos annos fluxum sanguinis à tactu fimbriæ tui uestimenti nõ prohibuisti, sed illam tua uirtute sanitati restituisti: quoniam denique Chananeam illam mulierem importunitate sancta tuas aures pulsantem semel, & iterum tandem oculis misericordiæ conspexisti, tu Domine TANTVM DIC VERBO, *qui uerbum es patris coeternum; dic uerbo uirtutis tuæ;* ET SANABITVR ANIMA MEA; *quia tuum dicere idem est, quod facere: Tu enim ipse dixisti, & facta sunt. sanabitur per te cibum salutiferum à morbis spiritualibus uitiorum, à*

Luc.cap.7.g

Matt.c.9.c

Matt.ca.15.c

Psal. 148. a

Demonio grauiter infestante, à paralypsi, ab ignauia animi, & ardore concupiscentiæ.

Quibus ita absolutis, Sacerdos sumit sanctissimum Christi corpus cruce se muniens, & supplex petens, ut sacrosanctum illud corpus custodiat animam eius ab omni malo, & inclinatione in peccatum, ne fiant prioribus peiora. Deinde sumpturus preciosum Christi sanguinem oratione tres uersus complectente erumpit in hanc interrogationem.

Psal. 115.a QVID RETRIBVAM DOMINO PRO OMNIBVS QVAE RETRIBVIT MIHI? *Ipse enim me creauit, me redemit, me regenerauit, me ad pœnitentiã reuocauit. Quid ergo illi pro tot, tantisq; bonis retribuam? Scio quid faciam: nihil certè illi de meo retribuam; sed de suo illi reddam.* CALICEM SALVTARIS ACCIPIAM, *calicem, inquam, Iesu Christi, qui est salutare nostrum, & saluator mundi accipiam, & cum gratiarum actione* NOMEN DOMINI INVOCABO, *cui omnis debetur honor, & gloria;* LAVDANS, *Christum de tanto exhibito beneficio* INVOCABO DOMINVM *beneficentiam eius magnificans. Vnde & hoc consequar beneficium, atque præsidium, quòd* AB INIMI-

CIS MEIS, & corporalibus, et spiritualibus saluus ero. Praeterea calice se signans absoluit hanc orationem, eandem cum superiori mutata dictione corpus, in dictionem sanguis; atque in hunc modum inquit: SANGVIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI CVSTODIAT ANIMAM MEAM IN VITAM AETERNAM. Et statim sumit sacratissimum Christi sanguinem supplex orans Sacerdos, ut sacrum hoc mysterium, quod sub uenerandis signis corporaliter est sumptum, cum debita mentis puritate spiritualiter etiam capiatur, dicens: QVOD ORE SVMPSIMVS PVRA MENTE CAPIAMVS, ET DE MVNERE TEMPORALI, participatione, scilicet, sacrorum mysteriorum ad tempus, & pro huius uitae curriculo data, FIAT NOBIS, sumentibus ore, & spiritu REMEDIVM SEMPITERNVM, contra uitia, & tentationes. Postremò aliam orationem persoluit in hunc modum: CORPVS TVVM DOMINE, QVOD SVMPSI, ET SANGVIS, QVEM POTAVI, ADHAEREAT, non quidem secundum substantiam, & rei adhaerentiā, quemadmodum cibus sensibilis adhaeret stomacho, sed secundum uirtutem, & substantiam, ADHAE-

REAT, inquam, uirtus, tanti ſacramenti, VISCERIBVS MEIS, non quidem corporalibus; ſed ſpiritualibus ipſius animæ, quæ ſunt memoria, intellectus, & uoluntas, in quibus elucet ſummæ Trinitatis, & unius deitatis imago: Tandem petit, ut nulla in ipſo maneat ſcelerum macula, quem pura, & ſancta refecerunt ſacramenta. Et licet unum ſit ſacramentum unitate integritatis, & ordinis; dicuntur tamen numero multitudinis ſacramenta, cùm propter diuerſitatem ſignorum (ſunt enim aliæ ſpecies panis, & aliæ uini) tum propter diuerſitatem rerum contentarum, quandoquidem ſacrum Chriſti corpus aliud eſt, reiq́ ſubſtantia differens à ſanguine, & ſanguis à corpore, manet tamē (ut canit Eccleſia) Chriſtus totus ſub utraque, & ſub altera tantum ſpecie. Et de communione, totoq́ Canone hactenus. Nunc reliquum eſt, ut ad ſpiritualem ſignorum ſignificationem deſcendamus.

Animæ tres partes internæ.

DE SPIRITVALI SIGNORVM, aliorumq́ rituum significatione, qui in sacro Canone positi obseruantur. Cap. 23.

MVLTI planè ritus in Canone obseruantur, quos omnes si persequi uoluerimus, longum fuerit, nec necessarium est, quum plures libelli extent, qui hos omnes sigillatim, & ex professo explicent. De paucis tantùm, magisq́ difficillibus admonebimus: Nullum enim hic spectes ritum (ut interim de reliquis sileam) ociosum, qui non suam peculiarem uim significandi habeat. De signis igitur, quæ super oblationem fiunt, nos ab Apostolica sede potißimùm formam sumere debemus, unde totius Christianæ religionis ordinem, & originem suscepimus, præcipuè uerò cum & illi sedi Deus Optimus Maximus gubernatorem proposuerit Gregorium Papam, qui sub decem suis antecessoribus à puero Romæ nutritus, & eruditus omnes Apostolicas traditiones diligentißimè inuestigauit, & inuestigatas

Signorũ forma unde petenda.

studiosissimè in actum referri curauit. Ex huius ergo sanctissimi Doctori religione, & authoritate præcipua traditione imparem numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, uidelicet, unam crucem, uel tres, uel quinque faciendo. Et hoc utiq; nō sine certi causa mysterij. Nam in una, & tribus trinum, & unum Dominum ostendimus: in quinque autem quincupartitā Domini passionem significamus. Item tres cruces designant tres illos dies, quibus Christus prædicauit post Dominicam in ramis palmarum, et triduum, in quo Christus sepulchro requieuit, & tria corporis loca, nempe, manus, pedes, & latus, in quibus passus fuit. Fiunt etiam quinque cruces ad quinariam sanguinis Christi effusionem ostendendam. Prima fuit in circuncisione. Secunda in sudore, nam factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis. Tertia in flagellatione. Quarta in crucifixione. Quinta in lateris uulneratione. Meritò autem impar numerus in Ecclesiasticis officijs frequentatur, quia nunquam in duo æqualia unitate impediente diuiditur, quemadmodum unitas sanctæ Ecclesiæ nullatenus eam in duas partes secari patitur. In primis ubi di

Cur in crucibus signandis impar numer⁹ semper obseruatur.

Luc. cap. 2. c

Luc. ca. 22. e

Ioan. ca. 9. a

eodem. d

eodem. f

citur, HAEC DONA, tres cruces super panem, & uinum facimus ita, ut erecta pars crucis tantum super panem, transuersa autem super calicem protendatur. Nam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, transuersa autem ipsius brachia distendit, sub quibus calix collocatur, quasi de latere Domini sanguinem suscepturus. Tres item cruces cum dicitur, BENEDICTAM, super utrunque simul facimus, & alias duas seorsum super panem, & calicem. Tertio panis, & calix separatim signantur, quum ante eleuationem uterque per manus Sacerdotis accipitur, & benedicitur: Nam & Christus in Euangelio utrunque benedixit, antequam dimitteret è manibus, accepta enim in manibus benedixit; postea discipulis dedit. Insuper ubi dicitur, HOSTIAM PVRAM, tres cruces super utrunque facimus, quia & utrunque simul in eisdem uerbis intelligimus; quartam autem super panem, & alteram super calicem separatim insignimus, uerum sanguinem Domini de latere profluentem designantes. Eleuatio corporis, & sanguinis Christi eleuationem eius ad crucem, ueluti sacrificium pro totius mundi salute oblatum ostendit; demißio depositionem eius de cruce. Po-

Crucis signandæ modus.

ſitio ſuper corporale inuolutionem eius in ſyndone munda ſignificat. Id quod planè oſtendunt uerba de conſecratione diſtin. prima poſita ad hunc modum. Conſultò conſtituimus, ut ſacrificium altaris non in ſerico panno, aut in tincto quiſque celebrare præſumat, ſed in puro lintheo ab Epiſcopo conſecrato terreno, ſcilicet, lino procurato, atque contexto, ſicut corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in ſyndone pura ſepultum fuit. Cum autem Sacerdos uocem exaltat dicens: NOBIS QVOQVE PECCATORIBVS, illum Centurionem deſignat, qui uiſa morte Chriſti uocem exaltauit, his uerbis: Verè filius Dei erat iſte.
Luc.ca.23. g
Quum uerò pectus ſuum tundit, miſericordiam ſuppliciter expoſcit. Nam Centurio, & qui cum eo erant, reuertebantur percutiētes pectora ſua, quaſi de errore in Chriſti mortem commiſſo ueniam petentes. Poſtea uerò tres cruces in honore ſanctæ Trinitatis ſuper corpus, & ſanguinem ſimul facit, hæc uerba dicens: SANCTIFICAS, cum reliquis. Poſtremo loco cum corpore Dominico tres cruces ſuper calicem erigit, dicens, PER IPSVM, ET CVM IPSO, ET IN IPSO, EST TI-

BI DEO PATRI OMNIPOTENTI, ut significetur post spacium trium horarum tertiæ, sextæ, & nonæ, Christum fuisse cruci affixum: Vbi quoniam corpus ab anima fuit separatum, statim eodem Christi corpore duæ aliæ surgunt cruces ab ore calicis uersus Sacerdotis pectus, quæ duæ cruces separationem animæ à corpore, ut diximus, in cruce factam significat. Quidam tamen sunt, qui tres tantum cruces super calicem, & duas in latere eius faciunt, quod uidetur incongruum, quum Christus nisi unum tantum uulnus in latere habuerit. Cum uerò dicimus: OMNIS HONOR, ET GLORIA, corpus cum calice leuamus, & statim in altari utrunque depositum claudimus, quia, & Ioseph corpus nostri seruatoris de cruce leuauit, & in sepulchro depositum lapide operuit. Exclamatio autem Sacerdotis uoce eleuata: PATER NOSTER, QVI ES IN COELIS, ad memoriam reuocat clamorem illum, quem in hora mortis Christus emisit ad hunc modum; Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Luc.ca.23.f
Cum uerò Sacerdos subiungit. PER DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM,

diuidit hostiam in dextro latere, ut ostendat Dominici lateris percussionem, & maiorem partem subdiuidens in duo confringit, ut tres portiones de corpore efficere possit. Hæ autem tres partes primùm significant Trinitatem; deinde triplicem Christi statum, nempè, illum cum hominibus manentem, alterum cum mortuis in sepulchro iacentem, tertium uerò nunc immortalem existentem, ostendunt quoque Christum in tres sui corporis partes passum fuisse, scilicet, in manibus, pedibus, & latere; Porrò significant, ut superius nobis dictum est, tres Ecclesiæ partes. Vna est in cælo triumphans, quam significat particula in sanguinem missa, secunda in terris militans significata per particulam à sacerdote consumpta, tertia in purgatorio degens à tertia particula, quam uiaticum morientium appellare solemus, aptè figuratur. In pace tradenda ostendit, quòd Christus resurgens à mortuis stetit in medio di-
Ioan.c.20.e *scipulorum, & dixit eis. Pax uobis, & quia tunc dedit eis potestatem remittendi peccata, statim additum est:* AGNVS DEI, *quod ter repetimus, quia humiliter deprecamur nobis remtti peccata cogitationis, locutionis, & operationis, aut ex multorũ*

ſententia ter idem adſumimus, quia & ſaluator noſter ad tria perſequenda uenit in hunc mundum, nimirum, ut liberaret nos à culpæ, & pœnæ miſeria, & nobis daret de plenitudine gratiæ. Qua ex cauſa Sergius Papa conſtituit, ut ſtatim facta confractione Dominici corporis, Agnus Dei à clero, & populo decantetur, ut ille, cuius corpus ibi cõfringi uidemus, dignetur nobis propitius auxiliari, quæ fractio in ſpecie tantùm panis fieri tenendum eſt; quandoquidem Chriſtus totus in ſingulis partibus integer maneat. Per partes itaque manducatur in ſigno, ſed manet integer totus in ſubſtantia; manet integer totus in corde noſtro. In pace dicenda Sacerdos facit tres cruces cum parte hoſtiæ, quam tenet inter digitos ſuper calice dicens; Pax Domini ſit ſemper uobiſcũ, quibus ſignificat tres dies Chriſtum in ſepulchro fuiſſe. Ex quibus omnibus facilè colligere potes, ſacrificium iſtud ſeptem uicibus ſignari in Canone, & in uniuerſum ante orationem Dominicam fieri ſummatim cruces uigintiquinque. Qui planè numerus, ut Mathematici norunt, cubicus, ſeu quadratus eſt. Nam in ſeſe reductus infinitus ſemper ſurgit, & ſemper in ſeipſum reducitur, ut unuſquiſque intelli

Aug. de eccl. diſtin. 2.

gat, quòd quantùmlibet multiplicetur Eucharistiæ ſacramentum, ſemper tamen eſt idem ſacrificium. Et hæc de ſpirituali ſignorum, aliorumq́ rituum ſignificatione breuiter dixiſſe ſufficiat: ſupereſt modò, ut quàm breuiſsimè oſtendamus, ex quibus tum ueteris, tum noui teſtamenti locis ſancta Romana Eccleſia uſum ceremoniarum acceperit, quò Sacerdos noſter apertiſsimè intelligat, ſummo honore habendos eſſe omnes ritus Eccleſiaſticos, minimè uerò reijciendos, ut falsò hæreticorum multi putant.

Poſitio hæretica.

QVIBVS EX LOCIS TAM VEteris, quàm noui teſtamenti rituum, & cæremoniarum uſum ſancta Romana Eccleſia acceperit.

Cap. 24.

ETSI ex prædictis putamus nos iam perſpicuè oſtendiſſe ritus, ac cærimonias omnes, quas pia Mater Eccleſia obſeruari inſtituit cùm in uniuerſa Miſſa, tum uerò maximè in Canone ex Christi, et Apoſtolorum traditione acceptas fuiſſe, quo ta-

men res ipsa magis, magisq́ elucescat, operæprecium duximus hæc pauca ex ueteri, nouoq́ testamento assumpta, et in centonē (ut aiunt) congesta seorsum, separatimq́ transcurrere. Principio igitur neminem esse arbitror, qui si primoribus modò labris sacram scripturam attigerit, non uideat populo Israelitico in Raphidim contra Amalechitas pugnante, Mosem sublatis manibus Deum orasse, atque sic uictoriam obtinuisse. Nullus item erit, qui non inspiciat eundem populum, Esdra aperiente librum, & præcepta Domini legere incipiente, pronum extendisse brachia sua, & genibus flexis Deum adorasse. Quis item fuerit, qui in sacris litteris testatum non inueniet, quòd quum gloria Domini eidem populo Israelitico apparuisset, omnes unà cum Mose, & Aaron in faciem sese inclinauerunt? Id quod & maiorem, & minorem natu Tobiam fecisse legimus: Hi enim post Angeli Raphaelis discessum tres continuò horas in faciem prostrati Dominum benedixerunt. Eodem quoque modo Achior conspecto Holofernis capite pronus in faciē cecidit: sic alij penè innumeri uiri sæpißimè in terram ceciderunt, quos recensere longum esset. Quod

Aduerte Hæretice cæremoniarum usum unde Ecclesia acceperit.

Exod.c. 17.e

3.Esdr.c.9.f

Leuit.ca.9.d

Tob.ca.12.d

Iud.ca.14.d

si in lege Veteri, ut breuiter ostendimus, huiusmodi cerimoniæ celebres fuere; admiratione dignum est maxima, cur quidam pessimi uiri fuerunt, qui ritus ex nostro Euangelio acceptos, quos pro tanti sacrificij maiestate commēdanda, & contemplatione excitanda hactenus celebrauimus, conuitijs prosequuti fuerint, absque fronte asserentes cerimonias, et ritus nostros nihil esse, quin potius idolatriam, assentationem, & irritabula impietatis magis esse, quàm pietatis officia: quum tamen in Euangelio legamus, Christum quibusdam cærimonijs etiam in orando usum fuisse, præcipuè in monte Thabor, in monte Oliueti, ac propè Iordanem, ubi se inclinauit in genua. Quòd si denique huiusmodi cerimoniæ contemnendæ forent, scire ab ijs uellem, cur Christus seruator noster tam sæpissimè oculis in cælum aspexerit, sicuti eum fecisse legimus, quum Lazarum resuscitauit; quum quinque panes, ac duos pisces benedixit, quum surdum, & mutum sanitati restituit, atque adeo quum in ultima cæna (quod & superius in Canone attigimus) discipulos communicauit? Num etiam illa fuit cærimonia, quum manum extensam leprosis imposuit? quum manum eandem

Impia Hęreticorum assertio.

Matt. c. 17 a
Luc. ca. 22. e

Ioan. c. 11. e
Mar. cap. 7. d

Marc. ca. 1. d
Matt. ca. 8. b

posuit super socrum Petri, filiamq; Iairi? quum denique in patria sua duos attigit cæcos? Quis non admirabitur seruatorem nostrum in cuiusdam surdi aures digitos suos misisse, in cœlum eleuatis oculis respexisse, ingemuisseq;, necnon cæci nati oculos luto, quod sputo madefecerat, unxisse, ac eum ad natatoria Syloe lauandum misisse? Taceo, quòd Christus salus nostra bis sese inclinauit, ac quum mulierem in adulterium depræhēsam absoluisset, in terrā scripsit. Mitto interim, quòd panem fregerit, pedes discipulis lauerit, tunicā deposuerit, sese lintheo præcinxerit, & tandem aquam in peluim fuderit. Mitto tādem quod Dominus noster mulierculam, quæ oleum, & unguentum attulerat, non increpauit, licet multis uteretur cerimonijs, neque illos prohibuit, qui uestes asinæ substrauerant, ac ramos, & frondes proiecerant clamantes, Osanna: & huiusmodi plusquam sexcentæ cærimoniæ in Euangelio passim adductæ leguntur, quas breuitatis studio omittimus. Sat est ex ijs, quæ hactenus adduximus, ostendisse Romanā Ecclesiam tam ex ueteri, quàm nouo Testamento cærimoniarum locum, & usum accepisse, ut per hæc uisibilia signa tanti sacrificij

Mar.ca.5. d
Matt.c.20. d
Marc.ca.7 d
Ioan. c.11.e
Ioan.ca.9. a
Ioan.ca.8. a
Luc.ca.22. b
Ioan.c.13. a
Luc.cap.7. f
Marc.c.11.a & b.

maiestas commendaretur, & mentes fidelium ad rerum altissimarum contemplationem excitarentur. Conc. Trid. sess. 22. ca. 5. *Id quod planè Concilium Tridentinum in sessione xxij, cap. v. pulchrè admodum, & eruditè prosequitur in hunc modum: Cumq; natura hominum ea sit, ut non facilè queat sine adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem sustolli, propterea pia Mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam summissa uoce, alia uerò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit: Cærimonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, themiamata, uestes, aliaq; id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc uisibilia religionis, & pietatis signa ad rerũ altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur. Hæc ibi. Cæterum huiusmodi pias, ac orthodoxas cærimonias conuellere nil aliud est, quàm ipsum Christum summum cærimoniarum magistrum contemnere, idcirco idem* Canon. 7. *Concilium Canonem instituit sub ijs uerbis: Si quis dixerit cærimonias, uestes, & externa signa, quibus in Missarũ celebratione Ecclesia utitur, irritabula*

impietatis magis esse, quàm officia pietatis, anathema sit. Sed de ijs hactenus. Reuertamur, unde paulò digressi sumus, ne te lectorem benignissimum ad huius nostri opusculi finem properantem, amplius retardemus.

DE HIS, QVAE POST communionem leguntur. Cap. 25.

HIS omnibus absolutis, atque perfectis, mox subsequitur antiphona, quæ ab ordine post communionem uulgò dicitur. Hæc autem est gratiarum actio, quæ post epulas illas cœlestes ad Deũ dirigitur, & Prophetæ uaticinio similis: Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominũ. Psal. 21. d
Vnde alta uoce, & certa quadam celeritate, & cum iubilo in choro cantari debet, siquidem gratiarum actionis, & gaudij post communionem inditium apertissimum sit. Quod & idem Propheta (ut arbitror) ostendit, quũ ita cecinit: In uoce exultationis, Psal. 41. a
& confessionis sonus epulantis. Vbi non omittendũ

est hanc antiphonam (si nulla adest propria) semper in eodem psalmo cum Introitu conuenire. Quod ideò factum esse censendum est, ut principio finis correspondens ostendatur unum, ac semper idem sacrificium esse, quod ab initio, & constitutione mundi usque in finem perseueraturum est. Sacerdos deinceps populum ex more salutans orationem absoluit, in qua Ecclesia precatur, ut in ijs ipsis, qui iam communicauerunt, sacramentum dignè sumptum suos consequatur fructus, quos licet omnes numerò stringere poßit nemo, attamen si in summam eosdē contrahas, facilè inuenies esse binos, incrementum, scilicet diuinæ gratiæ in uita præsenti, & in futuro gratiam consumatam. Eadem iterum salutatione Dominum populo precatur: Quo in loco perspicies Sacerdotem in Missa se uertere ad populum quinquies, at eundem salutare septies. Est enim septenarius numerus sacer admodum, & magnorū utriusque testamenti mysteriorum significatiuus, ut studiosi sacrarum litterarum pertractatores diligentius indagant, & discutiunt. In huius enim rei figuram Iosue contra urbem Hiericontinam, quæ typum Dæmonicæ ciuitatis gerebat, pugnaturus septē

Qua ex causa Antiphona communionis cum introitu conueniat.

Fructus huius sacramēti etsi innumeri sint in duos tamen contrahuntur.

Iosu.cap.6.a

diebus eam circuiſſe legitur, ſeptem quoq; Sacerdotibus commiſiſſe munus, ut ſeptem tubarum clangoribus eam oppugnarent. Sed de huius numeri dignitate, ac multiplici eius in ſacris ſcripturis ſignificatione latius diſſeremus in libello de menſuris, & numeris Hæbraicis, quem, quum in lucem Deo adiutore ediderimus, legentibus minimè ingratum fore ſperamus. Habita ad populum ſalutatione Sacerdos denunciat expletum eſſe altaris ſacrificium his uerbis: ITE MISSA EST. *ac ſi apertius diceret. iam redite in domos ueſtras, ad ſua quiuis opera ad rem familiarem denuò accedat: nam Miſſa finita eſt. Rectè porrò iam primum dimittit populum; ſiquidem ante Miſſam cōpletam ueteri Eccleſiæ ſtatuto nemini temerè templum egredi licet. Cæterum hæc ſolemnis populi dimiſſio, ite Miſſa eſt, dicitur, quū in officio Miſſæ hymnus angelicus celebratur. At quando omittitur, Sacerdos Miſſam hoc fine terminat;* BENEDICAMVS DOMINO, *hoc eſt, in cuiuſq; operis fine Deum omnis boni authorem laudare debemus. Ad utramque uerò dictarum concluſionem reſpondet populus, ſeu miniſter,* DEO GRATIAS, *ſcilicet dicamus de Miſſæ conſumatione, &*

ſacrorum myſteriorum completione, quandoquidem Deo Opt. Max. agere debeamus gratias cum aliàs ſemper, tum maximè poſtquam ſummum perfecerimus ſacrificium, per quod ſacratiſſimæ paſsionis Chriſti uirtus quotidie ad nos defluit. Aliam præterea orationem uoce ſummiſſa exoluit in hunc modum: PLACEAT TIBI SANCTA TRINITAS OBSEQVIVM SERVITVTIS MEAE, *placeat, inquam, non tam ex mei offerentis deuotione, quàm tui, cui ſit oblatio, dignatione obſequium gradus ſacerdotalis, quo fungor.* ET PRAESTA, VT SACRIFICIVM, QVOD OCVLIS TVAE MAIESTATIS INDIGNVS OBTVLI, SIT TIBI ACCEPTABILE, *non ſolum ex parte muneris oblati, quod tibi nunquam diſplicere poteſt, uerum etiam ex parte mei offerentis, eſto, quòd tale nũquam offerre poſsim, quod tua ſit dignum maieſtate,* MIHIQVE, ET OMNIBVS, *fidelibus Chriſtianis tam uiuis, quàm defunctis,* PRO QVIBVS ILLVD OBTVLI, *ſit, inquã, idem ſacrificium* TE MISERANTE PROPITIABILE, *utile, & ſalutare ad diluenda peccata, et gratiã conſequendã. Per Chriſtũ Dominum noſtrũ, in cuius nomine quidquid poſtulatum fuerit haud*

dubiæ, ut promisit, præstabitur. Postremum Sacerdos benedicens his, qui Missæ interfuerunt, precatur, ut Deus trinus, idemq́ unus eos omnibus impleat bonis, & à malis omnibus, seruet, atque custodiat. Sic etiam Moses, & Abraham expletis sacrificijs benedixerunt populum: Sic Simeon senex in templo parentes pueruli Iesu benedixit. Sic denique Christus Rex, & Sacerdos in æternum ascensurus in cælum discipulis benedixit. Iam benedicendi forma, & simplex hæc uocula, benedico, quantum bonorum cumulum in se amplectatur, capud vi. libri numerorum abundè ostendit. Quapropter inconsultè agit, qui non expectata Sacerdotis benedictione abit tam multis, tamq́ præclaris bonis se priuans.

Ioan.c.14.b

Leui.cap.9.d

Luc.cap.2.e

Luc.ca.24.g

Benedictio bonorum cumulum amplectitur.

Nume.c.6.d

DE BENEDICTIONE POST *Missam. Cap. extremum.*

QVANQVAM Beatus Damasus Papa, ubi de uana coepiscoporum superstitione tractat, huiusmodi benedictionem populi Presby

teris illicitam uideatur asserere, propterea tamen hæc posuisse credendum est, ut presbyteros doceret, quòd hoc benedicendi munus eis quasi ex proprio officio usurpare non liceret; sed ex Episcopali authoritate illis concedi posse intelligerent. Quòd autem is summus Pontifex huiusmodi benedictionem, ut illicitam Sacerdotibus non prohibuerit, ex his præter alia: maximè conijcere possumus, quæ B. Hieronymus sub eodem Damaso Papa, & post ipsum usq; ad Sixtum successorem eius in Ecclesiasticis ordinibus studiosissimè inuigilans Rustico Narbonēsi Episcopo de hac re ita scriptum reliquit: Si presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit, benedicere populum non debet, qui Christum meruit cōsecrare? Ecce quàm apertissime presbyteros à benedictione super populum non prohibendos esse testatur. Sed & magnus Leo, & Gelasius Damasi successores in Ecclesiasticis officijs apprimè eruditi in decretis suis, ubi diligentissimè quid presbyteris liceat, uel non liceat, descripserunt, nullatenus eis benedictionem super populum, nisi Episcopo præsente interdicunt. Quòd si fortasse huiusmodi tā sancta benedictio presbyteris antiquitus

Benedictio Sacerdoti commissa.

interdicta fuit nulla,ut arbitror, alia de causa factum est,nisi quia & ad Episcopale officium pertinere uidebatur, & ijs, qui Missæ aderant, nōdum adeò necessaria putabatur; quando soli communicantes Missæ sacrificio antiquitus intererant. Quibus & oratio post communionem, quæ pro solis cōmunicantibus instituta uidetur, pro benedictione satisfacere potuit. Cum uerò iam populus a communione cessaret, nec tamē à diuinis Missæ mysterijs se subtraheret, necessariò ab Episcopis permissum est, ut qui sacratissimæ Missæ adessent à Sacerdote benedicerentur,ne sicuti communione, ita & benedictione priuati discederent. Siue modo hæc fuerit occasio ,siue alia, sat est, & nostram in medium adduxisse sententiam, qualiscunque illa fuerit,& te lectorem admonuisse, quòd is benedicendi usus iam inoleuit, ut quandiu aliter per Apostolicam sedem sancitum non extiterit, nequaquam præter defunctorum Missam absq; graui scandalo a presbytero hoc tantum sacrificium celebrante prætermitti possit. Postremo loco animaduersione dignum est, quòd Sancti Patres in capit. xiiij. Concilijs Toletani sanxerunt, ut quisque Sacerdos ex-

Cur ab Episcopis Sacerdotibus concessum est, ut Missę circunstātibus benedictionem afferāt.

communicationi ſubiaceret, qui peracto Miſſæ ſacrificio ſacris ueſtibus ſe exuens, hymnum trium puerorum dicere negligeret. Hæc ſunt, quæ ad totius noſtræ elucidationis diligentiam attinere uidebantur, ex quibus omnibus, lector pijſsime, facilè depræhendes præter cætera, quæ attulimus, id locupletiſsimè nos oſtendiſſe in hoc ſanctiſsimo Eccleſiæ ſacrificio ad eò non obſcurari beneficium Chriſti, ut eo potius quàm maximè illuſtretur, & pulcherrimè oſtendatur. In qua re oſtendenda, atq; explicanda, etſi uel prolixiores, uel ineptiores fuerimus, quàm ſuſceptæ inſtitutionis modus ferre uidebatur, ignoſcendum tamen nobis putamus, quibus hoc quàm maximè in uotis fuit, ut rem cognitu admodum neceſſariam, quod in nobis eſt, expediremus. Quòd ſi aliqua ex parte aſſequuti ſumus ſoli Deo gratia; ſin minus, luculentiorem Eccleſiæ definitionem (cui nos, & hæc omnia noſtra libenter ſubmittimus) ex animo optamus.

Auctor humiliter (ut decet) ſe, ſuaque omnia Eccleſiæ determinationi ſubmittit.

Deo à quo, & per quem, et in quo ſunt omnia
ſit honor, gloria, uirtus, et imperium
in infinita ſæcula
Amen.

RERVM, ET VERBORVM TOTO HOC LIBELLO MEMORABILIVM INDEX.

Oblatio

FINIS.

HVIVS LIBELLI ERRATA SIC EMENDANDA.

3 a Mar. dicendū	dicendarum
3 b ſun	ſunt.
4 a Mar. ſpecie	ſpecu.
5 a imperuiſtiga-bilis	imperueſtiga-bilis.
5 a propriè	propoſitæ
11 à didaſculo	didaſcalo
13 b immaculatum	immaculatam
19 a ſimul	ſemel
26 b Ici	loci
29 a excercetur	exercetur
31 a propoſumus	propoſuimus
34 a fuſſius	foſius
b ofũcij	oſiicijs
34 b annotatæ	annotate
36 b propitiatione	propitiationeue
37 b uerò	uero
45 a uectitamns	uictitamus
49 b motus gratias	mot⁹ ſenuis grãs
52 b itineri	itinere.
55 b Marg. ſe hunc	& hunc
58 b Dominicus	Dominicum
61 a accedant	accedunt
62 b uenientibus	uenientes
63 a ut	&
64 b pnta	pura
64 Marg. quia	qua
65 a latum	latus
65 b ſuſpirierum	ſuſpiriorum
68 b humanam	humanam
69 b re	ne
73 a arbitramus	arbitramur
puſſumns	poſſumus
75 a ſeditiones	ſe dictiones
77 a recti	rectè
78 b ſantiſſimæ	ſanctiſſimæ
79 a ex	eſt
79 b carnali,	carnalis
81 a dignus	dignius,
ſed	ſed
82 a oue,s	oues,
84 a accipiſtis	accepiſtis
86 a dediciſti	didiciſti
86 b quum	quam
92 b colligiſtis	collegiſtis
110 a incipit	incipiat
112 b adiunctam	adiunctum
122 Marg. materiæ	materiam
123 a completur	completum
132 b M. hominis	homines
135 b miniſterium	myſterium
138 ut	&
132 a M. potenda	petenda
141 a propoſuerit	præpoſuerit
142 b Doctori	Doctoris
præcipua	præcipui
144 a ſignificat	ſignificant
144 b remttí	remitti

BRIXIAE,
APVD VINCENTIVM SABBVM.
M. D. LXXIII.